

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

SAKİNE KARABULUT GENÇAY
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. HAKAN BAYDUR

MANİSA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

SAKİNE KARABULUT GENÇAY
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. HAKAN BAYDUR

TEZ JÜRİSİ

Doç. Dr. Hakan BAYDUR

Doç. Dr. Gülten UÇAN

Doç. Dr. Melih Kaan SÖZMEN

MANİSA-2019

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10261104
Yazar Adı / Soyadı	SAKİNE KARABULUT GENÇAY
T.C.Kimlik No	16756063756
Telefon	5425311834
E-Posta	skgencay@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Tezin Tercümesi	ASSESSMENT OF GENDER EQUALITY ATTITUDES BETWEEN 16-19 YEARS OF ADOLESCENT WOMEN
Konu	Sosyal Hizmetler = Social Services
Üniversite	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Sosyal Hizmet Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	225
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. HAKAN BAYDUR
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	adölesan, adölesan evlilik, toplumsal cinsiyet, adolescent, adolescent marriage, gender

28.06.2019

İmza:.....

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAVI TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sakine KARABULUT GENÇAY Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığı “16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu çalışma, jürimizce Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek “KABUL” kararı verilmiştir. 26/06/2019

Jüri Üyesi:

Doç. Dr. Hakan BAYDUR (Tez Danışmanı)
MCBÜ, Sağlık Bilimleri Fak.

Doç. Dr. Gülten UÇAN
MCBÜ, Sağlık Bilimleri Fak.

Doç.Dr.Melih KAAAN SÖZMEN
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi

İmza

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 26.06.19. tarih ve...19./7.14 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Bilal-i HABES GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü Vekli

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

SAKİNE KARABULUT GENÇAY

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana rehberlik eden, yapıcı geribildirimleri ile s¼rekli olarak beni destekleyen kıymetli danıőmanım Doç. Dr. Hakan BAYDUR' a ve hiçbir yardım isteğini geri çevirmeyen çok yoğun olmasına rağmen bana zaman ayıran, ikinci danıőmanım gibi desteğini g¼rd¼ę¼m çok sevgili hocam Doç. Dr. G¼lten UÇAN' a çok teőekk¼r ederim.

Hayatımın her d¼neminde beni destekleyen ve benimle gurur duyan, canım annem Hediye KARABULUT ve babam Ali KARABULUT' a, çalışmam s¼resince yanımda olarak desteğini ve ilgisini benden hiç esirgemeyen, sevgili eşim Ali GENÇAY ve oğlum Cem Yiğit GENÇAY' a sevgi ve teőekk¼rlerimi sunuyorum. Araştırmamı katılımları ile destekleyen katılımcılarıma da çok teőekk¼r ediyorum.

SAKİNE KARABULUT GENÇAY

İÇİNDEKİLER TABLOSU

BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER TABLOSU	iii
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMA VE SEMBOLLER DİZİNİ.....	xii
ÖZET.....	1
ABSTRACT	3
1. GİRİŞ ve AMAÇ	4
1.1. Araştırmanın Problemi.....	5
1.2. Araştırmanın amacı	5
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Evlilik Nedir?	7
2.1.1.Evlilik Kurumunun Anlamı ve Özellikleri.....	8
2.1.2. Aile ve Evlilik Türleri.....	10
2.1.2.1. Otoriteye göre aile türleri	10
2.1.2.1.1. Ana ailesi	10
2.1.2.1.2. Bölünmez asaba	11
2.1.2.1.3. Ataerkil aile.....	11
2.1.2.1.4. Baba ailesi	11
2.1.2.2. Eş sayısına göre aile türleri.....	11
2.1.2.2.1. Tek eşlilik (monogami).....	11
2.1.2.2.2. Çok eşlilik (poligami).....	12

2.1.2.3. Çiftlerin oturduğu yere göre evlilik türleri	12
2.1.2.3.1. <i>Matrilokal</i>	12
2.1.2.3.2. <i>Patrilokal</i>	12
2.1.2.3.3. <i>Neolokal</i>	13
2.1.2.4. Toplumda görülen diğer geleneksel evlilik türleri	13
2.1.2.4.1. <i>Taygeldi evliliği</i>	13
2.1.2.4.2. <i>Berdel evliliği</i>	13
2.1.2.4.3. <i>Levirat evlilik</i>	14
2.1.2.4.4. <i>Beşik kertme evliliği</i>	14
2.1.2.4.5. <i>Sorarat evlilik</i>	14
2.1.2.4.6. <i>Kan bedeli evliliği</i>	14
2.1.3.Modern Çağda Evlilik.....	15
2.1.3.1. <i>Tek ebeveynli aile:</i>	16
2.1.3.2. <i>Üvey aileler</i>	17
2.1.3.3. <i>Birlikte yaşama</i>	17
2.1.4. Türk Hukuk Düzeninde Aile ve Aile Birliğinin Korunması.....	19
2.1.4.1. <i>Evlilik Ehliyeti ve Yaşı</i>	23
2.1.4.2. <i>Evlilik birliğinde eşlerin yükümlülükleri</i>	25
2.1.4.2.1. <i>Evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlama yükümlülüğü</i> ..	25
2.1.4.2.2. <i>Çocukların bakım eğitim ve gözetimine özen gösterme yükümlülüğü</i>	25
2.1.4.2.3. <i>Birlikte yaşama yükümlülüğü</i>	26
2.1.4.2.4. <i>Sadakat yükümlülüğü</i>	26
2.1.4.2.5. <i>Yardım ve dayanışma yükümlülüğü</i>	27
2.1.4.2.6. <i>Aile konutunu seçme yükümlülüğü</i>	27
2.1.4.2.7. <i>Evlilik birliğini birlikte yönetme yükümlülüğü</i>	27

2.1.4.2.8. Evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında katılma yükümlülüğü	28
2.1.5. Evlilikte Beklenen Roller	28
2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET	30
2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı Nedir?	30
2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	32
2.2.2.1. Biyolojik kuram	32
2.2.2.2. Psikanalitik kuram.....	33
2.2.2.3. Sistem kuramı genel sistem kuramı	34
2.2.2.4. Ekolojik sistem kuramı.....	36
2.2.2.5. Sosyal rol kuramı.....	37
2.2.2.6. Sosyal öğrenme kuramı.....	40
2.2.2.7. Feminist kuramlar	44
2.2.2.7.1. Liberal feminizm	45
2.2.2.7.2. Radikal feminizm.....	47
2.2.2.7.3. Marksist feminizm	49
2.2.2.7.4. Sosyalist feminizm.....	50
2.2.2.7.5. Psikanalitik feminizm.....	52
2.2.2.7.6. Postmodern feminist teori.....	53
2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Ailenin Etkisi.....	55
2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Okulun Etkisi	57
2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Medyanın Etkisi	60
2.3. ADÖLESAN DÖNEMİ.....	62
2.3.1. Adölesanlarda Bedensel Gelişim	63
2.3.2. Adölesanlarda Psikolojik Sosyal ve Ruhsal Gelişim	63
2.3.3. Adölesanlarda Cinsel Gelişim	65

2.3.4. Adölesan Evliliği ve Gebeliği	67
2.3.5. Dünyada ve Türkiye’de Adölesan Gebelik Sorunu.....	67
2.3.6. Adölesan Evliliğinde ve Gebelikte Hukuksal Mevzuat Süreci	73
2.3.6.1. Uluslararası mevzuat.....	73
2.3.6.1.1. <i>İnsan hakları evrensel beyannamesi.....</i>	<i>73</i>
2.3.6.1.2. <i>Kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi (CEDAW)</i>	<i>73</i>
2.3.6.1.3. <i>Çocuk hakları sözleşmesi.....</i>	<i>74</i>
2.3.6.2. Ulusal mevzuat.....	75
2.3.6.2.1. <i>Anayasa.....</i>	<i>75</i>
2.3.6.2.2. <i>4721 sayılı türk medeni kanunu.....</i>	<i>76</i>
2.3.6.2.3. <i>5237 sayılı türk ceza kanunu</i>	<i>77</i>
2.3.7. Adölesan gebeliklerin önemi.....	78
2.3.8. Adölesan Evliliğin ve Gebeliğin Nedenleri.....	79
2.3.8.1. <i>Sosyo-ekonomik nedenler.....</i>	<i>79</i>
2.3.8.2. <i>Gelenekler görenekler ve dini inançların yanlış algısı</i>	<i>80</i>
2.3.8.3. <i>Eğitimsizlik.....</i>	<i>80</i>
2.3.8.4. <i>Aile içi şiddet.....</i>	<i>81</i>
2.3.8.5. <i>Diğer nedenler</i>	<i>81</i>
2.3.9. Adölesan Gebeliklerde Karşılaşılan Tıbbi Sorunlar	82
2.3.10. Adölesan Gebeliğin Psikolojik ve Sosyal Sonuçları.....	84
2.3.11. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Adölesan Evliliği.....	86
2.3.12. Kamu Kurumlarının Adölesan Evlilikler Konusundaki Sorumlulukları.....	88
2.3.13. Araştırma Konumuzla Benzer Yapılan Araştırmalar	91
3. YÖNTEM.....	93

3.1. Araştırma grubu (örneklem) ve seçimi	93
3.2. Veri Toplama Tekniği.....	94
3.3. Veri Toplama Araçları.....	94
3.4. Veri Toplama Süreci	95
3.5. Verilerin İşlenmesi ve Değerlendirilmesi	95
3.6. Süre ve Olanaklar.....	96
4. ANALİZ	99
4.1. Sosyodemografik Bulgular	99
4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumunun Belirleyicileri (TCTB)	104
4.2.1. Yaş.....	104
4.2.2. Medeni Durum.....	106
4.2.2.1. Erken evlilik.....	108
4.2.2.2. Eşin çalışma durumu.....	111
4.2.3. Gebelik ve Çocuk.....	113
4.2.4. Aile Yapısı	115
4.2.4.1. Anne baba tutumu	118
4.2.5. Ekonomik Durum.....	121
4.2.6. Eğitim Durumu/Düzeyi.....	125
4.2.6.1. Akademik başarı	128
4.2.7. Sosyal Öğrenme (Aile/akrabalar ve akranlar)	129
4.2.8. Suça Sürüklenme	133
4.2.9. Madde Bağımlılığı	135
4.2.9.1. Sigara	135
4.2.9.2. Uyuşturucu madde.....	136
4.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumunun Göstergeleri.....	137
4.3.1. “Kadınlık” Rolünün Üstlenilmesi	137

4.3.1.1. <i>Korunmaya muhtaç kadın</i>	137
4.3.1.2. <i>Fedakâr kadın</i>	140
4.3.2. Kadının Eğitimi	142
4.3.3. Kadının Çalışması	145
4.3.3.1. <i>Ekonomik özgürlük</i>	148
4.3.3.2. <i>Kendisini geliştirme aracı</i>	150
4.3.3.3. <i>Sosyalleşme aracı</i>	152
4.3.3.4. <i>Eş olarak çalışma</i>	153
4.3.3.5. <i>Anne olarak çalışma</i>	157
4.3.3.5.1. <i>Çalışan annenin çocuğu olumlu ya da olumsuz etkilenir</i>	158
4.3.4. Kadının İktidar Alanı	160
4.3.4.1. <i>Karar alma özgürlüğü</i>	160
4.3.4.1.1. <i>Kamusal alanda kadının yeri</i>	162
4.3.4.1.1.1. Meslek seçimi	162
4.3.4.1.1.2. Kadın yöneticiler.....	164
4.3.4.1.1.3. Kadın siyasetçi	167
4.3.4.1.2. <i>Özel alanda kadının yeri</i>	168
4.3.4.1.2.1. Aile ilgili karar alma	168
4.3.4.1.2.2. Ev içi sorumluluklar.....	170
4.3.4.1.2.2.1. Evdeki eşyaların alınması kararı.....	172
4.3.4.1.2.2.2. Çocuklarla ilgili karar alma/çocuk bakımı	174
4.3.4.1.2.3. Cinsel yaşam üreme sağlığı	177
4.3.4.2. <i>Bağımsız hareket edebilme özgürlüğü</i>	181
4.3.5. Gelecek planları	185
4.3.6. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumu	187
4.3.6.1. <i>Cinsel şiddet</i>	189

4.3.6.2. Ekonomik şiddet.....	191
4.3.6.3. Fiziksel şiddet.....	193
4.3.6.4. Psikolojik şiddet.....	195
4.4. Araştırmanın kısıtlılıkları ve güçlü yanları	198
5. SONUÇ.....	199
6. ÖNERİLER	209
KAYNAKLAR	212
EKLER.....	226
Ek 1. Veri toplama formu.....	226
Ek 2. Enstitü Yönetim Kurulu kararı	232
Ek 3. Etik kurul onayı.....	233
Ek 4. Kurum araştırma izin belgesi.....	234
Ek 5. Özgeçmiş.....	235
Ek 6. Benzerlik raporu bildirimi	236

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Tez Süreci	97
Tablo 2. Sosyodemografik Bulgular	101
Tablo 3. Katılımcıların Özellikleri (Grup A)	102
Tablo 4. Katılımcıların Özellikleri (Grup B)	103
Tablo 5. Adölesan kadınların kadının çalışmak için eşinden izin almasına yönelik görüşleri.....	154

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kız çocukların resmi evlilik oranı, 2002-2015 Adölesan doğurganlık hızı, 2001-2015	70
Şekil 2. 20-24 yaş grubundaki ilk evliliklerini 15-18 yaşlarına kadar yapan kadınların oranı.	72
Şekil 3. Tema Ağacı.....	98
Şekil 4. Genel eğitim durumu	125
Şekil 5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	149

KISALTMA VE SEMBOLLER DİZİNİ

AB	:	Akran Baskısı
AB	:	Avrupa Birliği
AMATEM	:	Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
CEDAW	:	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi.
ÇİM	:	Çocuk İzlem Merkezi
ÇODEM	:	Çocuk Destek Merkezi
DSÖ	:	Dünya Sağlık Örgütü
EKAR	:	Ebeveyn Kabul Red Kuramı
GSS	:	Genel Sağlık Sigortası
HÜNEE	:	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
IFSW	:	Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
IPPF	:	Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu.
KADER	:	Kadın Merkezi
MUKADDER	:	Muş kadın Derneği
PACS	:	Sivil Dayanışma Anlaşması
TNSA	:	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması.
UNDP	:	Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
UNFPA	:	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
VAKAD	:	Van Kadın Derneği
Katılımcıların alıntılarının tanıtımı	:	[Medeni durumu (E=evli, B=bekar, G=gebe) –Katılımcı sıra kodu: K..... – Katılımcının yaşı – Katılımcını sahip olduğu çocuk sayısı – Katılımcının öğrenim durumu]

Başlık: 16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğrencinin adı: Sakine KARABULUT GENÇAY

Danışmanlar: Doç. Dr. Hakan BAYDUR

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada, İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesine başvuran 16-19 yaşları arasındaki evli ve/veya gebe olan ve olmayan adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu araştırma nitel modeli esas alan, betimleyici yapıda bir çalışmadır. Veriler araştırmacının katılımcılarla yaptığı yüz yüze derinlemesine görüşmeler sonucunda toplanarak yazılı metin haline getirilmiş ve MAXQDA Programı'na aktarılmıştır. Bu veriler, tezin kuramsal yapısına uygun ve araştırma sorusunu yanıtlayacak biçimde benzerlik, farklılık temelinde kodlanarak kategorize edilmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular: Katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitliği belirleyicileri açısından değerlendirildiğinde, evli veya gebe olmayanların evli veya gebe olanlara göre eğitim durumu, ekonomik düzeyi, sahip oldukları aile yapıları açısından daha iyi konumda oldukları anlaşılmıştır. Benzer durum suça sürüklenme ve madde bağımlılığı konusunda görülmüştür. Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerine bakıldığında evli veya gebe olmayanların evli veya gebe olanlardan daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu bize toplumsal cinsiyet eşitliği belirleyicilerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerinin üzerindeki etkisini göstermektedir.

Sonuç: Erken dönemde evlenen adölesan kadın gerek toplumsal beklentiler nedeniyle gerekse kendisinde oluşan “evli kadın rolü” nün yarattığı düşünce yapısı nedeni ile toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirememektedir. Eğitim yaşının yükseltilmesi ve erken evliliğin engellenmesi adölesan kadınların toplumsal cinsiyet

eşitliği tutumlarını da değiştirecektir. Bu nedenle erken evliliği önlemek amaçlı alınacak önlemler oldukça önemlidir.

Anahtar kelimeler: Adölesan, adölesan evlilik, toplumsal cinsiyet.

Title: ASSESSMENT OF GENDER EQUALITY ATTITUDES BETWEEN 16-19 YEARS OF ADOLESCENT WOMEN

Student name: Sakine KARABULUT GENÇAY

Supervisors: Hakan BAYDUR, Assoc. Prof.

Department: Department of Social Work

ABSTRACT

Aim: In this study, it was aimed to evaluate the gender equality attitudes of married and / or pregnant women between the ages of 16-19 who applied to İzmir Tepecik Education and Research Hospital.

Methods: This thesis is a descriptive study based on a qualitative model. Translated into text and uploaded to MAXQDA Program, the data were gathered by the researcher as a result of face-to-face, in-depth interviews with the participants. These data were categorized and interpreted in a way that is in accordance with the theoretical structure of the thesis and to answer the research question, coded on the basis of similarity and difference.

Results: When the participants were evaluated in terms of gender equality determinants, it was understood that those who are not married or pregnant are in a better position in terms of their educational status, economic level, and family structures compared to those who are married or pregnant. A similar situation was observed in delinquency and substance addiction. When the gender equality indicators of the participants were examined, it was understood that non-married or non-pregnant women have a more egalitarian gender attitude than those who are married or pregnant. It shows that the effect of gender equality determinants on gender equality indicators.

Conclusion: The adolescent women who married in the early period cannot develop an egalitarian attitude because of social expectations and because of the thought structure formed by "the role of married women" on their minds. Increasing the age of education and prevention of early marriage surely will change the approach of adolescent women towards gender equality in a positive way. Therefore, measures that will be taken in order to prevent early marriage are critical.

Key words: Adolescent, adolescent marriage, gender

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Toplumsal cinsiyet bireyin toplum içindeki rollerini ve sorumluluklarını kadın veya erkek oluşuna göre ayırıştıran bir kavramdır. Kadın veya erkek olmak biyolojik farklılığı belirtirken kadınlık ya da erkeklik toplumsal cinsiyet farklılığını belirtir. Toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu kadın ve erkeğin toplumsal yapı bileşenleri ve uzantılarında ki denkliliğini savunmak demektir. İnsan hakları alanında önemli bir konu olan toplumsal cinsiyet eşitliği erkeklerle kadınların özel ve kamusal yaşamın her alanında eşit ölçüde yetkinleştirilmesi ve eşit katılımlarının sağlanması anlamına gelmektedir.

Toplumsal ilişkilerin yapılanma şekilleri alışkanlıklar ve tartışmasız kabul edilen gelenekler toplumda kadına ve erkeğe uygulanan ayrımcılığın farkına varılmasını engeller. Çoğu kişi var olan birçok ayrımcılık uygulamasını içselleştirerek normalleştirir. Bu ayrımcı uygulamaların başında kadına ya da kız çocuklarına yapılan ayrımcılıklar yer alır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik tüm yaşam alanlarında devam ederken bu toplum içinde doğup büyüyen ve bu eşitsizliğin ayırımına bile varamayan adölesan kadınların, toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu geliştirmeleri kolay olmayacaktır. Bu ayrımcılığın farkına varılması geliştirilmiş bir duyarlılık gerektirir. Çünkü günlük yaşamda toplum tarafından onaylanan tutum ve davranışlar düşünülmeden kabul edilir, normalleştirilir ve davranışa dönüştürülür. Kişinin tutum ve görüşleri, yargısal yaklaşımları eğitim ve deneyimi arttıkça geleneksel tutumları azalmaktadır. Cinsiyete özgü özelliklerden çok kültür bireyin cinsiyet kalıplarını ve tutumlarını belirleyen esas faktördür (Koçyiğit Özyiğit ve ark. 2017; Öcal Yüceol 2016). Bireyin toplumsal tutumları birçok etken tarafından belirlendiği gibi yaşamın farklı dönemlerinde de dönemsel yaşanan özelliklere göre değişebilmektedir (Doğan ve Piyal 2017).

16-19 yaş grubundaki adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumları yaşadıkları ailesel, çevresel yapı, aldıkları eğitimle paralel oluşur. Küçük yaşta evlenerek kadınlık arkasından annelik rol ve sorumluluğunu yüklenen kadında gelişen toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu evlenmemiş belki eğitim yaşamı devam etmekte olan adölesan kadının tutumundan farklı olacaktır. Bu araştırmada 16-19 yaşındaki adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumları evli veya gebe olup olmama durumlarına göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Kadının toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne olduğu konusunda bilgilendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmesinde ilk adımdır. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden zarar görmesi bu sorunla sadece kadınların ilgilenmesi gerekeceği anlamına gelmez. Erkek ve kadınlar birlikte aynı sorun için ne çaba gösterirlerse sorun daha çabuk çözülür.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile erken yaşta gerçekleşen evlilikler veya gebelikler arasında bir bağlantı var mıdır?

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin adölesan kadınlar arasında yeterince öğretilmediği ve dolayısıyla erken yaştaki evliliklere neden olduğu söylenebilir mi?

Adölesanlardaki toplumsal cinsiyet eşitliği algısı evli olan ve olmayanlarda farklı mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı evli ya da gebe olan adölesanlar ile evli ya da gebe olmayan adölesanların toplumsal cinsiyet tutumlarının betimlenmesidir. Toplumun kadın ve erkekten beklediği rol, görev ve sorumluluklar, bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentileri bireyde de topluma göre davranma ve şekil alma gereksinimini doğurur.

Yapılan alışmalar bireyin içinde yaşadığı yerin ve toplumun yaşam biçimini öğrenip içselleştirerek büyüdüğünü, süreç içinde ailesinin ve toplumun beklentilerini gerçekleştirmeyi kendisine görev olarak görmeye başladığını göstermektedir. Adölesanların sahip olduğu toplumsal cinsiyet algısı erken evlilik ve gebelikler üzerinde ne kadar etlidir, toplumsal cinsiyet konusu yeterince öğretilmediği için mi bu erken evlilikler olmaktadır? Bu araştırma ile belirtilen soruların ve cevapların açıklık kazanması sağlanacaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. EVLİLİK NEDİR?

Evlilik ayrı cinsten iki kişinin birbirini kabul ederek içinde yaşadıkları toplumun onaylamış olduğu işlemler çerçevesinde birlikte yaşamak için yapılan bir anlaşmadır. Evlilik eşlerin bir takım görev ve sorumlulukların olduğu bir anlaşmadır. Bu anlaşma resmi olarak bakıldığında sorumluluk, yetki ve rolleri içeren hukuki ve toplumsal bir nitelik taşır. Eşler bu anlaşma ile ortak yaşamının getirdiği tüm sorumlulukları paylaşıırken, evlilik kurumunun tanıdığı hukuksal ve toplumsal yetkileri de birlikte kullanmaya karar vermiş sayılırlar. Evliliğin içeriğindeki bu resmiyet yapısından daha önemli olan ise evliliğin derin ve kapsayıcı bir anlamının olmasıdır. Ki vurgulanan bu anlam sevgi, saygı, içten bağlanma, psikolojik doyum, toplumsal dayanışma, bireylerin toplumsallaşması konusunda çeşitli adet ve törelerin oluşması ve bunların yanında cinsel isteklerin tatminidir. Yani evlilik geleneksel, ahlaki ve psikolojik yönleri olan hukuksal ve toplumsal bir kurumdur ve evlilik anlaşması ile ortaya çıkan aile kurumu insanlık tarihi ile yaşittir.

Aile toplumsal kültürün sonraki nesillere aktarılmasında önemli bir araçtır. “Aile toplumun temelidir” düsturu ile ailenin bu özelliğine dikkat çekilmek istenir. Ailenin toplumsal görevleri önemli olmakla birlikte bunu da sağlayan ön koşulu bireye dönük olan görevleridir. Canlılar arasında en savunmasız ve de savunmasızlığı en uzun süren insan yavrusunun koruyucusu ailedir. Bunu takiben aile bireyin toplumsallaşma sürecinin ilk ve en önemli basamağını oluşturur. Aile bireyin kişiliğinin oluşmasında en önemli belirleyici dönem olan çocukluk yıllarını yaşadığı yerdir. Çocuğun fiziksel

ve ruhsal bakımdan sağlıklı bir birey olarak yetiştirilip kendine yeten ve topluma faydalı olarak yetiştirilmesinde ailenin taşıdığı önem hayatidir (Canel 2012).

Ailelerin farklı nitelik ve yapıdaki görevleri yaşanılan toplum yapısına göre değişkenlik gösterir. Bu da ailelerin biçimsel formlar olarak farklılaşmasına yol açar. En temelde basit ve geniş aile tipi söz konusudur. Basit aile deyimiyile çekirdek aileden bahsedilir. Bu da kendi içinde çocuksuz aile, evlenmemiş çocuk ya da çocukları ile yaşayan aileler, tek ebeveynli aileler olarak ayrılır. Geniş aile ise üç farklı kuşaktan bireylerin bir arada bulunduğu ya da aynı kuşaktan birden çok evli çiftin birlikte yaşadığı aile tipidir (ASPB 2015). Burada sadece aile üyelerine göre aile tiplerine değinilmiş olup evlilik türleri başlığında konu etraflıca ele alınacaktır.

2.1.1.Evlilik Kurumunun Anlamı ve Özellikleri

Çiftlerin bir araya gelerek yeni bir aile kurması olarak bilinen evlilik, çiftin her birinin hayatını önemli ölçüde etkileyen, geleneksel toplumlarda olduğu kadar modern toplumlarda da en temel toplumsal kurum ve sosyal sistemlerden biridir. İnsanların evlilik nedenleri biyolojik, psikolojik sosyal gereksinimlerini ve güdülerini doyurması, sevme sevilme ihtiyacı, korunmak ve güvende olduğunu hissetmek, sevmek ve sevilmek, çocuk sahibi olmak aile içinde eşyle birlikte çocuğunu yetiştirmek, dayanışma duygusunu hissetmek, toplumda kendine yer edinmek, statü kazanmak, iyi yaşam koşullarına ulaşmak eşyle karşılıklı onur ve kıvanç duymak ve de cinsel yaşamını sağlıklı olarak düzenlemek olarak sıralanabilir. Bunlara bireylerin ve toplumların yaşamlarındaki farklılıklar ve değişimler düzeyinde yenileri de eklenebilir. Yani evlilik bireylere pek çok katkılar sağlamaktadır (Demir ve Durmuş 2015).

Evliliğe karar vermek kadar, evliliği sağlıklı bir şekilde mutlu ve uyumlu olarak devam ettirebilmeyi başarmak da önemlidir. Evliliklerin sürdürülmesinde bireylerin beklentileri, evliliğe yükledikleri anlam, gösterdikleri önem kadar kendi kişilik özellikleri davranış yapıları da önemlidir. Araştırmalar birbiri ile iletişimi iyi kuran, evlilik sorunlarına çözüm odaklı yaklaşmayı başaran ve fikir birliğine önem veren çiftlerin uzun süreli evlilikler yapmayı başarabildiğini göstermektedir (Demir ve Durmuş 2015).

Mutlu ve huzurlu bir evlilik yaşamak için özen gösterilecek birkaç şeye örnek verecek olursak;

Saygı: Eşine değer vermek ve bunu davranışlarla olduğu kadar kelimelerle de yeri geldiğinde belirtmek. Karşılıklı saygı her iki taraftan da beklenen ve bulunduğu doyum sağlanan önemli bir faktördür.

Sevgi ve şefkat: Fiziksel temas içeren özenli ve şefkatli bir yakınlık kurmak.

Güvenlik ve huzur: Karşılıklı olarak uyumlu olmayı başarmak ve birbirlerinden zarar görmeyeceklerine inanmak.

Destek: Zor zamanlarda eşinin yanında olmak, yalnız olmadığını hissettirmek.

Yakınında olmak dikkat etmek: Eşinin düşüncelerini, duygu durumunu anlamak, ilgi alanlarını bulmaya çalışmak ve dünyasına girmeye çalışmak.

Kabul ve fark etmek: Eşinden gelen olumlu mesajları fark ederek görebilmek ve kabul etmek.

Minnettarlık ve övgü: Eşine duyduğu minnettarlığı sözcük ve davranışları ile göstermek.

Cesaretlendirmek: Eşini olumlu yönde destekleyerek güven vermek, teşvik etmek.

Takdir: Eşinin beğendiğini davranışlarını takdir ettiğini belirtmek, dile getirmek ve davranışları ile göstermek.

Empati ve avutma: Eşinin duygu durumunu anlayarak ve ona dokunarak yanında olduğunu, yalnız olmadığını ona hissettirmek ve onu müşfik şekilde avutmak (Çam Yılmaz 2015).

Bahsedilen tüm bu noktalara dikkat etmek, bunların farkında olmak belli bir olgunluk düzeyi, bilinç geliştirmeyi gerektirir. Evliliğe hazır olmak psikolojik, zihinsel, ekonomik ve fiziksel açılardan uygun olmayı gerektirir ki “evlilik yaşı” dediğimiz şey kişinin fiziksel ve zihinsel olarak evliliği gerçekleştirebileceği düzeyi atfeder ve kişiden kişiye farklılık gösterir. Evlenen çiftler bir takım finansal yükler altına gireceklerinden buldukları toplum ve zamanın şartlarına göre belli bir ekonomik yeterliliğe sahip olmaları ya da desteklenmeleri gerekir. Yine duygusal, ahlaki ve sosyal yönden evliliğe hazır olma evliliği yürütebilmede ve yukarıda

bahsettiğimiz evlilikte sahip olunması gereken özelliklere sahip olmada önemli etkidir.

Çiftin bir araya gelerek yeni bir aile kurması olarak bilinen evlilik, her birinin hayatını önemli ölçüde etkileyen, geleneksel toplumlarda olduğu kadar modern toplumlarında en temel sosyal sistemlerinden ve toplumsal kurumlarından biridir. Yeni bir ailenin kurulması ve çocuğun olması ile soyun devamı sağlanmış olmakta bu da aileye toplum nezdinde kutsallık atfetmektedir. Bu özelliği nedeni ile bütün toplumlarda evlilik ve aile korunması, önemsenmesi gereken bir toplumsal birim olarak görülmektedir. İnsanın doğasında var olan cinsel ihtiyaçların toplumsal meşruiyet çerçevesinde giderilmesi, evliliği toplumda düzenin sağlayıcısı durumuna getirmiştir. Bu anlamda ailenin varlığı gayri meşru cinselliği, yaygınlaşan cinsel şiddet ve mağduriyeti engelleyici bir unsur olmuştur (Çopuroğlu 2000).

Evlenme yerine Türk kültüründe ev bark sahibi olma, yuva kurma, ocak tütürme gibi ifadeler de kullanılmıştır. Bu şekilde söylenmesi de ailenin kutsallığını vurgulamaktadır. Evlilik kutsal olarak görüldüğü için boşanma da eskiden beri Anadolu'da hoş karşılanmaz, yuvanın dağılması düzenin bozulması anlamına gelir (Çopuroğlu 2000).

Kız ve oğlan evlendirilirken aranan özellikler vardır. Kız aileleri oğlanın askerliğini yapmış olmasını, geçimi sağlayacak durumda olmasını, çevrede iyi olarak tanınan ahlaklı biri olmasını ister. Eskiden mal mülk sahibi olması istenirken zaman içinde eğitilmiş ve meslek sahibi olması daha çok önemsenir olmuştur. Kızın ise iyi bir ailenin kızı olması, olgun olması, namuslu ve ahlaklı olması istenir. Yine bunlarla birlikte hamaratlık, güzellik, iyi bir sülaleden gelmesi, tutum ve davranışlarının düzgün olması dikkate alınır. Ailelerin gelir düzeyi ve statü açısından denk olması göz önünde bulundurulur.

2.1.2. Aile ve Evlilik Türleri

2.1.2.1. Otoriteye göre aile türleri

2.1.2.1.1. Ana ailesi

İlk aileye ilk toplum olan klanda rastlamıştır. Klanda hiçbir bireyin diğerinden daha az önemli olması söz konusu değildir. Klanda aynı totem etrafında toplananlar akraba olarak kabul edilmiş olduklarından evlilikleri de hoş görülmemiştir.

Toplumların göçebe toprağa yerleşmesi sürecinde ilk önce ana ailesi ortaya çıkmıştır. Annenin çocukları ve tüm akrabaları aynı evde yaşar ve annenin erkek kardeşi ailenin reisi olarak kabul edilir. Baba evde yaşamaz ve hukuki olarak bir bağıda bulunmaz (Könezoğlu 2006).

2.1.2.1.2. Bölünmez asaba

Birkaç aile bir arada yaşar ve ailenin en yaşlı erkeği aile reisi olarak kabul edilir. Ailenin korunma görevi aile reisine aittir. Baba tarafı akraba olarak kabul edildiğinden baba tarafıyla evlenmek doğru kabul edilmez.

2.1.2.1.3. Ataerkil aile

Roma ailesi olarak da bilinen ataerkil ailede mutlak otorite babada bulunur. Evlilikle kadın erkek tarafına dâhil olur (Canatan ve Yıldırım 2009). Baba otoritesini dinden alır ve dini otoritelerin devamı ile görevlidir.

2.1.2.1.4. Baba ailesi

Ataerkil ailedeki babanın mutlak otoritesi baba ailesinde devletin müdahalesi ile sınırlandırılmıştır. Hukuki yaptırımlar aile için söz konusu olmaya başlamıştır. Miras ve akrabalık ilişkileri hem anne hem de baba tarafından doğar (Könezoğlu 2006).

2.1.2.2. Eş sayısına göre aile türleri

2.1.2.2.1. Tek eşlilik (monogami)

Kadının ve erkeğinde tek eşle evli olmasıdır. Yasal olarak zorunlu kılınmış ve toplumlarda sıklıkla görülen evlilik şeklidir.

2.1.2.2.2. Çok eşlilik (poligami)

Kadın ya da erkeğin birden fazla eşle evlilik yapmasıdır. İlkel toplumlarda sıklıkla görülür. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine polijini denir. Kadının toplumsal statüsünün düşük erkeklerin güçlü olduğu toplumlarda sıkça karşılanır. Yağmayla çok sayıda kadının ele geçirildiği aşiretlerde kadın nüfusunun fazla olması nedeni ile bu evlilik tipi doğmuş, erkeğin erkek çocuk sahibi olma isteği, kadının iş gücünden faydalanma isteği ile de yaygınlık kazanmıştır (Könezoğlu 2006).

Bir kadının birden çok erkekle evlenmesine ise poliandri denir. Kız çocuklarının öldürülmesi neticesinde kadın nüfusunun azalması ile ortaya çıkan bu evlilik şekli, geçim kaynaklarının yetersiz olduğu toplumlarda görülür. Murdock'un ilkel kabilelerde evlilik türünü belirlemeye yönelik yaptığı bir çalışmada 193 kabilede polijini görülmesine karşılık sadece 3 kabilede poliandriye rastlanmıştır (Eyce 2000).

2.1.2.3. Çiftlerin oturduğu yere göre evlilik türleri

2.1.2.3.1. Matrilokal

Kadın egemenliğinin yaygın olduğu toplumlarda görülen bu evlilik türünde erkek evlendikten sonra eşinin evine yerleşir. Böylece evli çiftler kadının ailesi ile yaşamaya başlar. Halk arasında "iç güvey" olarak bilinen birliktelik şeklidir.

2.1.2.3.2. Patrilokal

Evlenen kadını erkeğin evine yerleşmesi şeklindedir. Günümüzde geniş aile tipinde ve sıklıkla kırsal kesimlerde rastlanan evlilik şeklidir. Ülkemizde geleneksel değerlerin baskın olarak yaşandığı yerlerde görülmektedir (Könezoğlu 2006). Günümüzde işsizlik nedeni ile evlenen çiftlerin ayrı evlerde yaşayabilme olanaklarının azalması ya da kalmaması nedeni ile ailelerinin yanına taşınmaları ile bu aile şeklinde artış olduğu gözlenmektedir.

2.1.2.3.3. Neolokal

Kadın ve erkeğin evlendikten sonra kendi ailelerinden bağımsız bir evde oturmalarıdır. Günümüzdeki çekirdek ailelerin yaşayış şekli bu şekildedir.

2.1.2.4. Toplumda görülen diğer geleneksel evlilik türleri

2.1.2.4.1. Taygeldi evliliği

Halk arasında analı-kızlı ya da içli-dışlı evlilik olarak da bilinen bu evlilikte farklı cinsiyette çocukları olan dul kadın ve kocanın evliliği söz konusudur. Dul kadın ve erkek evlenirken kadının kızı ya da oğlu evlendiği erkeğin kızı ya da oğluna yaş olarak uygun ise onlarda evlenirler. Bu evlilik türünde evlenecek dul hanımla beyin çocuklarının gerek cinsiyetlerinin ve gerekse yaşlarının denk gelmesi zor bir olasılıktır. Bu evlilik tarzında geleneklerin etkili olduğu kadar ekonomik durum da etkindir. Babasız kalmış eş ve çocuk için bir aile ortamı yaratmak amaç edinilmiştir (Canatan ve Yıldırım 2009).

2.1.2.4.2. Berdel evliliği

İki ailenin karşılıklı kız alıp verme şeklindeki evliliktir. Amca çocuklarının değiştirilerek evlendirilmesi en çok karşılaşılan şeklidir. Yine erkeklerin kız kardeşlerini karşılıklı almaları şeklinde de olmaktadır. Berdel evliliklerinin temel amaç akrabalıkların pekiştirilmesidir. İkinci olarak aralarında husumet bulunan aileler bu şekilde barışarak aralarındaki düşmanlığı yok etmeye çalışırlar. Yine karşılıklı evlilik söz konusu olduğundan başlık parası durumu varsa iki tarafta vermekten kurtulmuş olacağından bu yöntem tercih edilmiş olabilir. Diğer bir neden ise babanın ikinci eşi almak istemesidir (Çopuroğlu 2000). Berdel aile kararı doğrultusunda verilmiş ise evlenecek gençlerin söz hakkı bulunmamaktadır. Ya da baba ikinci evliliğini yapıyorsa verilecek kızın söz hakkı bulunmaz. Eğer erkekler birbirlerinin kız kardeşleri ile evleniyorlarsa bu genelde anlaşmalı olur. Berdelde karşılıklı olarak aynı masraflar yapılır, yani sorumluluklarda denklik sağlanmaya çalışılır. Düğünler aynı zamanda yapılır. Çiftlerden birinin evliliğinin bozulması halinde diğer evliliğinde bozulması istenir.

2.1.2.4.3. Levirat evlilik

Ölen Kardeşin dul kalmış eşi ile evlenme şeklidir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da rastlanan bu evlilik şekli eşi ölmüş hanımla ölen eşin kardeşi evlenir. Bekârsa ilk, evli ise yengesi ile ikinci evliliğini yapmış olur. Bu evlilikle namusun korunması amaçlanır. Bu durumlarda ikinci eşe sadece dini nikâh yapılır ve bu evlilikten doğan çocuklar ilk eşten olmuş gibi onun üzerine kaydedilir. Leviratta eşi ölmüş kadın eşinin ağabeyi ile değil, onun kardeşi ile evlenir. Nedeni ise kadın evlenip eşinin evine gittiğinde eşinin ağabeyisine ağabey der kardeşlerini ise ismiyle çağırır. Bu nedenle ağabey dediği ile evlenmez. Çünkü nikâhın düşmeyeceği düşünülür (Tacoğlu 2011).

2.1.2.4.4. Beşik kertme evliliği

Birbirini çok seven yakın dost, arkadaş ya da komşular ilerde çocuklarının evlenmesini isteyip, onlar henüz çocukken beşiklerine kertme vurarak nişanlarlar. Adını da bu şekilde alır.

2.1.2.4.5. Sorarat evlilik

Eşi ölen erkek karısının kız kardeşi ile evlendirilir. Burada amaç çocuk varsa teyzesinin daha çok merhametli ve şefkatli davranarak annesini aratmayacağı düşüncesidir.

2.1.2.4.6. Kan bedeli evliliği

Törenin yapılandığı bir başka evlilik şekli de kan bedeli evliliğidir. Aralarında kan davası bulunan aileler barış yapmanın yollarından biri olarak bunu kullanmışlardır. Kan borcu için altın, ev, tarla yerine bazen de kız verilir (Çalık 2009). Kan bedeli evliliği ataerkil yapıdaki geleneksel toplumlarda, toplumsal bir sorun olan dava davası sorununa yine toplumun sunduğu bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır

(Tacoğlu 2011). Bu evlilik Şeklinin tek iyi tarafı kan davasının bitmiş olmasındır (Sezen 2005).

Toplumla yapılan çalıŐmalarda karŐılaŐılan diđer geleneksel evlilik tűrleri; gűrűcű usulű evlenme, kız kaçırma sonucu evlenme, baŐlık parası karŐılıđında yapılan evlilik, oturarak alma evliliđi, baŐortűsű kaçırma yoluyla evlilik, kuma evliliđi, i gűveyi evliliđi, yetim evliliđi, yakın akraba evliliđi, oldubitti evliliđi, para karŐılıđı evlilik, çok eŐli evlilik, anlaşmalı evlilik, hileli evlilik, rastlantı evliliđi, ilan yoluyla eŐ seçme, tercihli evlilik, muta evliliđi, metres edinme evliliđi ve televizyon evliliđi Őeklindedir (Sezen 2005).

2.1.3.Modern ağda Evlilik

Aile, içinde bulunduđu toplumsal yapının Őekillenmesi ile deđiŐen, evrilen bir yapıdır. Toplumsal yapı nasıl sanayileŐme, savaŐlar, gűler, inanç ve gelenekler, űretim ve tűketim argűmanlarının deđiŐmesiyle yeniden yapılıyorsa aile de bu deđiŐimden nasibini alır. űnkű toplumsal dinamikler aileyi Őekillendirecektir. Toplumsal deđiŐim her zaman olumlu seyretmeyebilir. Toplum yozlaŐabilir, kapalı toplum haline dűnűşerek geliŐemediđi gibi olumsuz yűnde de deđiŐebilir. Bu toplumun içinde bulunan ve aynı kaderi paylaŐan aile için de sűz konusu olabilir (Canatan ve Yıldıırım 2009). Bununla bađlantılı olarak dűŐűnűldűđűnde ailenin geçmiŐten bugűne deđerlendirildiđinde gelinen noktada en iyi Őartlara gűnűműzde sahip olduđu Őeklinde yanlıŐ bir kanı da sűz konusu olabilir. Ancak bu gerçekle űrtűşmeyecektir.

SanayileŐme ve endűstri dűnemi űncesinde insanların bűyűk çođunluđu kentlerde deđil kırsalda yaŐardı, hayvancılık ve tarım da en çok uđraŐılan geçim kaynađı Őeklindeydi. Geleneksel aile yapısının ve çođunlukla da geniŐ ailelerin bulunduğu bu dűnemde ailenin fertleri yapabileceđi iŐler dűzeyinde űreten olduđu için aile temel yaŐam ihtiyaçlarını kendisi karŐılayacak konumda olabildiŐtir. KentleŐmeyle birlikte aile çalıŐarak űreten deđil, űyelerinin ev alanı dıŐında, űretim yapan merkezlerde ya da iŐ alanlarında çalıŐarak kazanç sađlayan ve bűylece geçinen bir konuma dűnűşműŐtűr. Sosyologlara gűre pre-modern olarak belirtilen bu űnemde kadın erkek kadar dıŐarıda çalıŐmazken sűre içinde kadının da toplum içindeki konumu ve rolleri deđiŐmiŐtir. Ekonomik ve kűltűrel yapıdaki deđiŐiklikler ve kadının eđitimi olma dűzeyi arttıka çalıŐan kadın sayısı artmıŐ, çocukların kreŐ ve anaokuluna gűnderilme, yaŐlı ve

engellilerin bakım merkezlerinde ya da para karşılığı bakılması söz konusu olmaya başlamıştır. Sanayileşme ile artan sosyal kurumlar ve bu kurumlardaki çalışma alanlarında yaşanan uzmanlaşma ailenin işlevsel rollerini yeniden biçimlendirmiştir (Demir ve Çelebi 2017). Eğitim yaşının ilerlemesi, iş sahibi olma dolayısıyla ekonomik ve statü elde etme girişimleri kadın ve erkek için belirleyici olmaya başlamış bu da evlilik ve aile yapısı üzerinde değişikliklere neden olmuştur. Geleneksel yapıdaki ailede evlilik tercihlerini, aile yakın akraba ve komşular etkilerken modern aile yapısında kadın ve erkeğin kendi kararları etkili olmaya başlamış, kadın ve erkeğin birbiri tanınmasında ise arkadaş grupları, iş ortamları, sosyal medya etkili olmaya başlamıştır. Evlenilecek kadın ve erkeğin tercihinde dış görünüş, eğitim, statü, kazanç durumu, çekicilik önem kazanmaya başlamıştır. Modern aile olarak belirtilen ve bu kavramdan da çoğunlukla kastedilen çekirdek aile yapısında da değişiklikler olmaya devam etmekte farklı aile yapıları oluşmaya devam etmektedir.

2.1.3.1. Tek ebeveynli aile:

Boşanmaların artması ve gerek çocukların ve gerekse evliliğin getirdiği sorumluluklardan kaçma istekleri, çoğunlukla çocuk ve anne nadir olarak da çocuk ve baba şeklinde aile yapılarını oluşturmuştur. Batı toplumlarında evlenmeden çocuk yapmanın yaygınlaşması ile tek ebeveynli ailelerde hızlı artışlara neden olmuştur. ABD’de evlenmeden çocuk sahibi olmanın % 30 olduğu, iki binli yıllarda sadece annesi ile yaşayan çocukların %22 civarında olduğu bilinmektedir (Canatan ve Yıldırım 2009). İngiltere’de tek ebeveynli ailelerin bir milyonun üstünde olduğu, bu sayının gün geçtikçe arttığı, bakım gerektirecek yaş grubunda çocuk bulunan her beş aileden birinin tek ebeveynli olduğu bilinmektedir (Demir ve Çelebi 2017). Ülkemizde ise TÜİK 2015 verilerine göre boşanma hızı binde 1,69 olup bir önceki yıla göre % 0,7 artmıştır. Anne ve çocukların yaşadığı aileler % 4,6 iken baba ve çocukların yaşadığı aileler % 1,1 şeklindedir (TÜİK 2016). Boşanma sonrasında çocuğun velayetinin genellikle anneye verilmesi bu sayıyı arttırmaktadır. Anne ve çocuk şeklindeki ailede anne yoğun stres yaşamakta, çocuğa bakabilmek için çalışma ve eğitim hayatını bazen sürdürememektedir. Bu tür ailelerde babanın ekonomik katkısı ya çok az ya da hiç olmamaktadır. Yapılan araştırmalar bu tür ailelerde ekonomik seviyenin düştüğünü, yoksulluk sınırının altında yaşadıklarını göstermektedir (Boylu

ve Öztöp 2013). Anne bazen de giderleri karşılayabilmek ve çocuğuna bakabilmek için çalışmakta ve çocuğun bakımı konusunda yardım almaktadır. Her iki şekilde de kadın yoğun çalışmak zorunda kalmakta, gerek fiziksel ve gerekse de psikolojik olarak tükenmişlik yaşamaktadır. Bunun yanında dışlanma ve yalnızlaşma sorunu yaşamaktadır.

2.1.3.2. Üvey aileler

Boşanan kadın ve erkek yeniden evlendiğinde ve çocuklarını bir araya getirdiğinde üvey annelik ya da babalık gündeme gelmektedir. Bu durum üvey anne babanın yanı sıra üvey kız ya da erkek kardeş, üvey büyükanne üvey büyükbaba gibi yeni statü ve akrabalık ilişkilerini doğurmaktadır. Psikologlar üveylik sorunu yaşayan çocukların psikolojik ve davranışsal sorunlarının daha olduğunu belirtmektedirler (Canatan ve Yıldırım 2009). Her ailenin boşanma süreci ve ebeveynlerce yeniden kurulan aile birliği kendine özgü olduğu gibi çocukların bunlardan etkilenme süreci de farklı olacaktır. Neticede anne ve babanın boşanması ve yeniden edinilen aileye uyum süreci kolay olmayacak, çocuğu sadece hukuksal anlamda değil sosyal ve psikolojik olarak da etkileyecektir. Yaşanan duygu durum değişiklikleri, kendisini ifade etmede yaşanan güçlükler, içsel olarak benimsenmemiş duygu düşünce ve davranışları sergilemek durumunda olma kolay olmayacaktır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, birlikte yaşadıkları aile üyelerine uyum sağlama düzeyi, yararlandığı sosyal destek sistemleri, toplumda ve yakın çevrede boşanma ve üvey ailenin algılanış şekli, dışlanma, boşanma ve yeni evliliğin üzerinden geçen zaman, ekonomik ve sosyal güçlükler çocuğun baş bu dönemi atlatmasında ve yaşananlardan olumsuz etkilenme düzeyinde belirleyici olacaktır. (Altunbulak ve Aydoğan 2015).

2.1.3.3. Birlikte yaşama

Birlikte yaşama resmi nikâh olmaksızın çiftlerin bir arada yaşamaları şeklinde tanımlanabilir. Günümüzün kültürel ve sosyal yaşamlarındaki birbirine paralel yaşanan değişimler toplumda geçerli değer yargılarını ve bunların benimseniş durumlarında değişiklik yaratmıştır. Toplumsal değişme kendisini ailede ki değişme özelinde göstermiştir. Genç kuşaklar aile konusunda yaşlı kuşaklardan farklı

düşünmekte, eski insanların aileye verdiği önem, anlam ve değer yenilerde farklılaşmış ve esnekleşmiştir. Genç kuşakta bireysel yaşam tarzı, bağımlılıktan kaçınma, özgür davranma ve nikâhsız ilişkilere talep artmıştır. Böylece aile kavramı eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Batıda özellikle bireyselliğe verilen değer artması kişinin birey olma ya da olmayı başarma düşüncesi aile şeklini belirlemede kendini göstermiştir. Modernizm batı kaynaklı olduğu için batı toplumlarının yaşam tarzı da modern yaşam tarzı olarak kabul görmüştür. Kadının ekonomik ve toplumsal statüsündeki olumlu değişimlerin de, birlikte yaşamada pay sahibi olduğu belirtilmektedir. Çalışan ve ekonomik olarak erkeğe olan bağımlılığı biten kadın eşiyile yaşadığı anlaşmazlık durumlarında boşanma kararını daha rahat alabilmektedir. Çalışan kadının aile içindeki rollerinde yaşanan değişim, ataerkil yapıda bulunan aile formatındaki kadının pasif durumunu değiştirmiştir. Modern yaşamda kadının özgürleşmesi kadının ekonomik özgürlüğüne bağlı olarak düşünülmüştür (Süleymanov 2009). Hızla değişen teknoloji iletişim, kurmayı değiştirmiş ve yeniden biçimlendirmiştir. Kadın televizyon, internet aracılığı ile toplumdaki diğer kadınların yaşamlarından haberdar olabilmekte gördüğü ve öğrendiği yeni yaşam şekilleri ile değişmektedir. Evliliğinde sorun yaşayan kadın eğer çalışmıyorsa tek alternatifinin kocasına boyun eğmek olduğunu düşünüyorken günümüzde yardım alabileceği kurum ve kuruluşların olduğunu öğrenmekte ve yeni çıkış yolları denemek konusunda cesaretli olabilmekte, boşanma konusuna daha sıcak bakabilmektedir. Boşanan ve yeniden evlenmeyi planlayan çiftlerin yanında ilk defa evlenecek olanlarda resmi birliktelik yerine anlaşma durumlarını denemek amaçlı birlikte yaşamayı düşünebilmektedirler. Günümüzde yaygın olan bu yaşam tarzının medya ile servis yapılması da yeni kuşakta bu tarz birlikteliklere sıcak bakılmasına neden olmaktadır. Bu şekilde kurulan ailelerin istemli ya da istemsiz çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Son yıllarda resmi evlilik dışında çocuk doğurma oranında artış gözlenmektedir. Avrupa ülkelerinden örneğin Fransa'da 1970'de % 7 olan evlilik dışı doğum oranı 2000'lerde % 42,6'ya ulaşmıştır (Danış 2008). Yani son yıllarda nikâh dışı yaşam sosyal bir gerçeğe dönüşmüştür. Aslında nikâh cinsel bir sözleşme işlevi görmektedir, toplumsal anlamda eşlerin birlikte yaşayacaklarını topluma duyurma kültürel anlamda onam alma anlamındadır. Süleymanov'a göre gerek toplumsal ve gerekse dinsel olarak değer ölçüsü olan nikâhtan kaçış çağdaş toplumların yaşayış biçimlerinin bir sonucuymuş gibi gösterilmek istenmektedir. Oysaki nikâh sadece kişilerin değil yaşamların paylaşılmasının, sorumlulukları birlikte yüklenmenin bir

göstergesidir (Süleymanov 2009). Birlikte yaşama ise birlikteliğin sorumluluğu alınmak istenmemekte, kişilerin bireysel istek ve tercihler ön planda tutulmaktadır.

Günümüzdeki aile yapısındaki değişimler aile araştırmalarında ailenin işlev ve aile modellerinin tanınma da farklılık yaratmıştır. Batı ülkelerindeki eşcinsel evliliklerin yasallaşması ve aile kabul edilmesi ailenin çocukların doğduğu ve büyüdüğü yani neslin devamını sağlayan birliktelik ya da en küçük toplumsal yapı şeklindeki tanımını değiştirmiştir. Diğer taraftan eşcinsellerin evlenebilmelerini ve aile olmasını yasalaştıran ülkelerde bu ailelerin evlat edinme ya da koruyucu aile olma talepleri söz konusu olmaya başlamıştır (Yılmaz 2013). Resmi olmayan çiftler için yapılan yeni düzenlemelere verilebilecek Fransa'dan bir örnek PACS.1999'da uygulanmaya başlayan PACS (sivil dayanışma anlaşması) on yıl içinde kabul görek oldukça yaygınlaşan yarı resmi evlilik türü olmuştur. 2008'de 145 bin çiftin PACS nikâhı kıydığı belirtilmektedir. Bu çiftlerin kimliklerinin medeni hal hanesinde PACS'lı olduğu belirtilmektedir. PACS özellikle malların paylaşımı, miras konuları ve vergilendirmeye yasal düzenlemeler getirmiştir (Danış 2008).

2.1.4. Türk Hukuk Düzeninde Aile ve Aile Birliğinin Korunması

Hukuk bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen kuralların toplamıdır. Devletin yapılanması ve örgütlenmesi hukuk kurallarının, yaşamın bütün alanlarında olmasını sağlamış, bu şekilde bu alanlardan biri olan ailenin de hukuk düzeninin içinde yer alması sağlanmıştır. Aile ilişkileri (anne, baba, çocuk) aile hukukunun konudur. Eşlerin evlenerek ortak evde yaşamaya başlaması ve ortak çocuklarının olmaya başlamasıyla oluşan aile birliği ve bu birliğin içinde gerçekleşen kişisel ve ekonomik ilişkiler, kadın ve erkeğin birbirlerine ve çocuklarına karşı sahip oldukları hak ve sorumlulukları aile hukukunun içeriğini oluşturur.

Toplumun temelini oluşturan ailenin bütünlüğünün sağlanması önemli görüldüğünden aile birliği, aile birliğinin korunması kavramları da çok önemsenmiştir. Evlilik birliğinin korunması kavramından aile çözümlerinin yani boşanmaların engellenmesi, evlilik boşanma aşamasına gelmeden aile içinde bazen de çeşitli profesyoneller ya da mahkeme yardımı ile sorunların çözülmesi anlamına gelir (Ayan 2004). Evlilik birliğinin korunması ile ilgili yasal

düzenlemeler meşru şartlarda gerçekleştirilen evlilikler için söz konusudur.01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmın sekizinci bölümünde “Aile Düzenine Karşı Suçlar” başlığı altında yer verilmiştir (Tuncer 2015). Türk Ceza Kanununun 233. maddesinde “aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali” başlığı altında aile hukukundan doğan destek olma, bakım ve eğitimin sağlanmaması halini suç olarak tanımlamış ve bu şekilde ailenin korunması kavramını genişletmiştir. Günümüzde tartışılan konu ailenin cezai müeyyidelerle ne kadar korunabileceği değil, ceza kânununda yapılan düzenlemelerle aile üyelerinin hayatlarına yaşam alanlarına ne kadar müdahale edildiği durumudur. Bunun için Türk Ceza Kanunundaki “Aile Düzenine Karşı Suçlar” bölümündeki suçlarını oluşturan fillerin kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar verip vermediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Tuncer 2015). Ailenin duygusal olarak dayanmış olduğu temel bütün aile fertlerine sorumluluk yükler. Aile hukuki ve sosyal kuralların bulunduğu bir yapıdır. Eşler hür iradeleri ile serbest bir şekilde aile kurabilirler ancak boşanmaları ciddi şartlar gerektirir (Könezoğlu 2006).

İsviçre Medeni Kanunundan uyarlanarak 4 Ekim 1926’da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanununda yer alan aile birliği, kadın-erkek eşitliği, evrensel insan hakları ve çocuk hakları bağlamındaki yasal boyut süreç içinde değişikliğe uğramıştır. O zamanın şartlarına göre dönemin ileri gelen medeni kanunları arasında yer alırken İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra özgürlük ve eşitlik alanındaki değişimlere paralel olarak yenilenen Avrupa ülkelerinin medeni kanunlarından geride kalmıştır (Büyüktanır 2002). İhtiyaç hissedilen değişiklikler için 1950’lili yıllardan beri çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan ilki Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu başkanlığında 1971’de hazırlanan ön tasarıdır. Yine 1980’de Prof. Dr. Kemal Oğuzman’ın üzerinde çalışmaya başladığı ve 1984’de tamamlanan ön çalışma mevcuttur. Ne yazık ki bu iki çalışma yasalaşamamıştır. Son komisyon 1994’te Prof. Dr. Ahmet Kılıçoğlu başkanlığında toplanmış ancak onun çekilmesi ile Prof. Dr. Turgut Akıntürk’ün 1998’de tamamladığı son taslaktır. Adalet Bakanlığı tarafından çoğaltılan bu taslak tüm bakanlıklara, üniversitelere, yargı organlarına, barolara ve sivil toplum örgütlerine gönderilerek eleştiri ve öneriler alınmış ve ilgili değişiklikler yapılarak son şekli verilmiştir (Büyüktanır 2002). Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde bölümler halinde ele alınarak müzakere edilen

tasarı 22 Kasım'da kabul edilmiş ve 01.01.2002' de 4721 sayılı kanun olarak yürürlüğe girmiştir.

Medeni Kanunun değişim sürecinden bu şekilde bahsettikten sonra evlilik birliğinin kurulması ile kadın, erkek ve çocukla ilgili maddelerdeki değişimlerin nasıl olduğuna bakalım.

-Yeni Medeni Kanun "ailenin reisi kocadır" ibaresini değiştirerek "evlilik birliğini eşler birlikte yönetirler" ibaresi getirilmiştir.

-Eski medeni kanunda evlilik birliğini temsil etme hakkı bazı durumlar dışında erkeğe ait olarak belirtilirken yeni medeni kanununun 188. maddesi ile evlilik birliğinin temsili her iki eşe birlikte verilmiştir.

-Eski kanunun 21.maddesi evli kadının ikamet yerini eşe bağlıyor, eşin ikamet yerinin belli olmaması ve boşanma davası açmış olması halinde bunu zorunlu kılıyordu. Yeni kanunda "kocanın ikametgâhı kadının ikametgâhıdır" ibaresine yer verilmemiş kadına ayrı yerleşim yeri edinme olanağı tanımıştır. Ancak bu bazı durumlar için söz konusudur. Yoksa eşlerin ayrı yerlerde yaşama olanağının verilmiş olması Türk Medeni Kanununun 185. Maddesi olan, eşlerin "birlikte yaşama ve birbirlerine sadık kalma yükümlülüğünü" değiştirmemektedir.

-Yaşanacak evin seçimini erkeğin yapacağını belirten eski kanunun yerine yeni medeni kanundaki 186. madde eşlerin oturacakları konutu birlikte seçeceklerini, evlilik birliğini birlikte yöneteceklerini ve giderlerini karşılamada güçleri oranında katkı sunacaklarını belirtir.

-1997'de yapılan düzenleme ile kadının eşinin soyadından önce kendi soyadını kullanabileceği maddesi değiştirilmemiş, yeni kanunun 187. maddesi ile korunmuştur. Yine eski kanundaki kadının kocasının yardımcısı olduğu ve eve kadının bakacağı hükmü yeni yasada çıkarılmıştır.

-Eski Medeni Kanunda çocukların velayetini eşlerin birlikte kullanabilecekleri anlaşmazlık durumunda babanın reyinin üstün olacağı belirtilmiştir. Yeni yasada eşlerin velayeti birlikte kullanacakları, evlilik birliği dışında doğan çocuğun velayetinin anneye verileceği belirtilmiştir.

-Eski kanundaki kadının meslek seçiminde eşinden izin alması gerektiği hükmü 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Yeni medeni

kanunda eşlerden birinin iş ve meslek seçiminde diğ erinin iznini almak zorunda olmadığı ibaresi getirilmiştir.

-Yeni medeni kanun vesayetin kabul yükümlülüğ ünü sadece erkek için varsayan maddeyi eşitsizlik yarattığı için tamamen kaldırmıştır.

-Yeni medeni kanun mirasın taksiminde tereke malları arasında yer alan ve ekonomik bütünlüğ ünün bozulmaması gereken tarımsal taşınmaz malların tercihen erkek çocuklara bırakılması hükmünü kaldırmıştır.

-Eski medeni kanunda evlenme yaşı erkek için 17 kadın için 15, olağanüstü evlenme yaşı erkek için 15 kadın için 14 idi. Yeni medeni kanunun 124.maddesine göre erkek ve kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez şeklinde de ğ iştirilmiştir. Ancak olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurunca hâkim kararı ile evlenebileceği belirtilmiştir.

-Yeni medeni kanunun 194. maddesine göre eşlerden biri diğ erinin açık rızası bulunmadan aile konutu ile ilgili devretme, satma veya kiralama hakkına sahip değildir. Kiralık bir konut bile olsa diğ er eşin rızası alınmadan kira akdi fesih edilemez.

-Yeni medeni kanunda evlat edinme konularında önemli yenilikler getirilmiştir. Yeni hükme göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler.18 yaşından küçükleri evlat edinebileceklerin çocuksuz olma şartı kaldırılmıştır.

-Yeni medeni kanunla evlilik dışında doğmuş soy bağı kurulmuş olanlara, baba yönünden tıpkı evlilik içindeki doğmuş çocuklar gibi eşit mirasçı olabilme hakkı getirilmiştir.

-Eski medeni kanunda evlilik beyanı için erkeğ in ikamet ettiğ i yerin belediyesine başvurması gerekirken yeni medeni kanununun 134. maddesine göre kadın erkek eşit olarak kabul edildiğ inden ikisinden birinin yaşadığı yerin belediyesine başvurulabilir.

-Eski medeni kanunda bulunan cebri icra yasağ ına yeni medeni kanunda yer verilmemiştir.

-Eski medeni kanununun 162. maddesinde yeni medeni kanununun ise 197. maddesi haklı sebeplerle eşlerin ayrı yaşaması için hâkim tarafından alınması gereken önlemler belirlenmiştir.

-Eşler arasında eşitsizliğe neden olan ve daha çok da kadının mağduriyetine neden olan “mal ayrılığı” yasal mal rejimi olmaktan çıkarılmış olup “edinilmiş mallara katılım rejimi” uygulanmaya başlamıştır. Şöyle ki şayet eşler, mal rejimi sözleşmesi yaparak mal ayrılığı, mal ortaklığı ya da paylaşımlı mal ayrılığı anlaşması yapmamışlarsa 01.01.2002’ den geçerli olmak üzere aralarında yasal mal rejimi olan “edinilmiş mallara katılma rejimi” uygulanacaktır. Türk Medeni Kanununun 223. maddesi evlilik birliği devam ederken eşler sahip olduğu mallar üzerinde her türlü tasarrufta bulunma hak ve yetkisine sahiptirler. Eşlerin evlilikten önce sahip oldukları mallar ile evlilik devam ederken kendilerine kalan miras ve karşılıksız kazandırma yoluyla kendilerine geçen mallar kendilerine aittir, bu değerlere diğer eşin katılma hakkı yoktur. Eşlerin çalışmaları karşılığı elde ettikleri mal varlığı değerleri katılma hakkı doğuran malları oluşturur. Mal rejiminin sona ermesi ise eşlerden birinin ölmesi halinde ölüm anında, boşanma ya da iptal kararı ile eşlerin başka bir mal rejimini kabul etmeleri halinde mal rejimi sona erer (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017; Büyüktanır 2002).

2.1.4.1. Evlilik Ehliyeti ve Yaşı

Evlenecek kişinin geçerli bir evlilik yapabilmesi gerekli olan yeterlilik durumu “evlenme ehliyeti” kavramı ile ifade edilir. Bir kişinin evlenebilmesi, o kişinin ayırt etme gücüne sahip olması, evlenme için kanunun belirlediği yaşa ulaşmış olması eğer küçük ve ya kısıtlı ise yasal temsilcisinin izninin alınmış olması gerekir. Ayırt etme gücü akla uygun biçimde davranabilme, davranışlarının sebep ve sonuçlarını doğru bir şekilde kavrama ve de bu kavrayışa uygun eylemlerde bulunmayı kapsar. Ayırt etme psikolojik bir kavramdır. Kişideki ayırt etme gücünün olduğu bir alt yaş sınırı mevcut değildir ancak kişinin bulunduğu yaşın da akli melekelerin gelişip olgunlaşmasında etkili olduğu yadsınamaz. Bunu göz önünde bulunduran kanun koyucu reşit olan kişilerin ayırt etme yeteneğine sahip olduğunu kabul etmiştir. Medeni Kanunun 125. maddesinde ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemezler diye belirtilmiştir (Taşbaş 2010).

Evlenme Yaşı: Medeni Kanuna göre evlenme yaşı kadın ve erkek için on yedi yaşını tamamlaması şeklindedir. Buna göre on yedi yaşını tamamlamamış olan kişinin evlenmesi olası değildir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta evlenmenin

kişiyeye bağlı bir hak niteliğinde olmasına rağmen, kişi on yedi yaşını bitirmiş olsa bile on sekiz yaşının altında olduğu için ocuk sayılmakta ve rüştünü ispatlayamamış olmaktadır. Evlenme ehliyeti açısından on sekiz yaşını tamamlamış olan ayırt etme gücüne sahip kişi “evlenmeye tam ehliyetli” olarak nitelendirilirken, on yedi yaşını tamamlamış ayırt etme gücüne sahip küçük “evlenmeye sınırlı ehliyetsiz”dir. Bu nedenle kanun koyucu sınırlı ehliyetsizin evlenmesini yasal temsilcisinin iznine bağlı kılmıştır. Velayet altında bulunan küçük için gerekli olan iznin velayet hakkına sahip anne ve baba tarafından birlikte kullanılması zorunludur. Sadece annenin yada sadece babanın izni yeterli değildir. Sınırlı ehliyetsiz şayet evlat edinilmiş ise gerekli iznin evlat edinen tarafından verilmesi yeterlidir,biyolojik anne-babanın izni aranmaz (Keskin 2011).

Olağanüstü Evlenme Yaşi:Medeni Kanununun 124/II maddesi henüz evlenme yaşına gelmemiş kişinin hakimın izni ile evlenebilmesini sağlamayı düzenlemeye yöneliktir. Kanun hakimın evlenme iznini üç şartın olmasına bağlamıştır. Bunlardan ilki kadın veya erkeğin on altı yaşını tamamlamış olması gerekir. İkinci olarak evlenmek için gerekli olağanüstü bir durum olması gerekir. Gebelik yada doğumun gerçekleşmesi,erkeğin ölüm tehlikesinin olması,kızın öksüz bakımsız ve yoksul olması,evlenmesi halinde ailesine yardımcı olabilecek konuma gelmesi gibi sosyo ekonomik koşullar olağanüstü koşullardır. Üçüncüsü evlenecek olan kadın ya da erkeğin vasisinin hakim tarafından dinlenmesi şeklinde iken yeni medeni kanunda yasal temsilcinin dinlenmesi zorunlu şart olarak düzenlenmemiştir. Hakim mümkün olduğunca anne-babayı yada vasiyi dinler ancak kararı onların görüşleri doğrultusunda vermek durumunda değildir.

Evliliğin mutlak butlan sebeplerine bakıldığında kişinin henüz evlenme yaşını tamamlamamış olması yer almamaktadır. Evlenme yaşi konusunda kanun koyucunun kesin tutumunun mevcut olmaması bu konuda farklı fikirlerin doğmasına neden olmuştur. Bir şekilde evlenmiş olan küçüğün ve yeni doğan bebeğinin menfaati doğrultusunda işlem yapıldığı düşünülerek küçük yaştaki evlilik karşısındaki suskunluk durumu özüksüzleştirmekte ve sayılarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum medeni kanununun 124. maddesindeki evlenme için on yedi yaşının doldurulması gerekliliğini belirten kanunu da geçersiz kılmaktadır.

2.1.4.2. Evlilik birliğinde eşlerin yükümlülükleri

Sosyal hayattaki gelişmeler ailede kadın ve erkek arasındaki geleneksel rollere dayanan aile anlayışının değişmesi zorunluluğunu getirmiştir. Eski medeni kanunda yer alan farklı görev dağılımları ve roller yeni medeni kanunda değiştirilerek kadın ve erkeği görev ve sorumluluklar açısından eşit konuma getirmiştir. Yeni medeni kanunla hangi eşin hangi görevleri yapacağı yönünde bir ayırım gözetilmemiştir. Yani ev işlerini kimin yapacağı, kimin çalışıp evi geçindirmesi gerektiğine ilişkin ibareler konulmamış, eşlerin ortak ve eşit görev paylaşımlarının olacağı belirtilmiştir. Kadın ve erkek özgür iradeleri ile görev paylaşımı yapacaklardır.

2.1.4.2.1. Evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlama yükümlülüğü

Kadın ve erkeğin evlilik birliği kurmadaki temel amacı mutlu, huzurlu bir yaşam kurmaktır. Amaç bu olmazsa o birliktelikte mutluluk, dirlik ve düzen de olamayacaktır. Eşlerin birlikte yaşamının getirdiği özveriyi karşılıklı göstermeleri, birbirlerinin duygu ve düşüncelerinin farkında olarak saygı göstermeleri ve saygı görmeleri gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun ikinci fıkrasına göre eşler evlilik birliğinin mutluluğu için gereken çabayı göstermelidirler diye belirtilmiştir. Açıkça belirtilmemiş olsa da cinsel birliktelik ve uyum için gösterilecek önem de bu bağlamda düşünülebilir. Medeni Kanunu'nun 192 maddesindeki eşlerin meslek ve iş seçimi konusunda evlilik birliğinin huzurunu ve yararını gözetmeleri gerektiğine ilişkin ibarede de eşlerin evliliğin mutluluğunu sağlamadaki yükümlülükleri vurgulanmıştır (Ayan 2004).

2.1.4.2.2. Çocukların bakım eğitim ve gözetimine özen gösterme yükümlülüğü

Medeni Kanunu'nun 185. maddesinin ikinci fıkrasına göre "Eşler çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler" denilmektedir (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017). Eşlerin bu yükümlülükleri sadece öz çocukları için değil ergin olmamış üvey çocukları için de

geçerlidir. Medeni Kanunu'nun 350 maddesinin birinci fıkrasına göre velayetin kaldırılması durumunda bile anne ve babanın çocuğunun bakım ve eğitim giderlerini karşılamakla yükümlü olduğunu belirtir.

2.1.4.2.3. Birlikte yaşama yükümlülüğü

Medeni Kanununun 185. maddesinin üçüncü fıkrasına göre “Eşler birlikte yaşamak, birbirlerine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar” (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017). Evlilik bir ömrü birlikte yan yana, aynı çatı altında geçirmek olduğu içindir ki eşlerin birlikte yaşama yükümlülüğü önemlidir aksi durumu boşanma nedeni olarak gösterilmektedir. Birlikte yaşamak aynı zamanda bir haktır. Evlenerek eş olan kadın ve erkek birlikte yaşama hakkını kazanmış olurlar. Eşler aynı konutu paylaşmalıdır, eşlerden biri diğerini ailesi ile birlikte oturmaya zorlayamaz. Eşlerin oturacakları konutu birlikte seçmeleri gerekir. Eşlerden biri diğerinden habersiz ve onun rızasını almadan konutla ilgili bir işlem yapamaz. Yaşanılan konut eşlerden birine ait ise diğer eş konutla ilgili tapu kütüğüne şerh konulmasını isteyebilir.

2.1.4.2.4. Sadakat yükümlülüğü

Evlilik birliğinin bir diğer yükümlülüğü eşe sadık olma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük Medeni Kanunu'muzun 185. maddesinin ikinci fıkrasında eşlerin birbirine sadık olmak zorunda olduğu belirtilerek gösterilmiştir. Sadakat gösterme deyince akla ilk önce cinsel sadakat gelmektedir. Eşlerden birinin bir başkası ile cinsel birliktelik yaşaması bu yükümlülüğün ihlalini gündeme getirir. Bu yükümlülüğün ihlali zinayı gündeme getirir ki bu da Medeni Kanunu'nun 161.maddesine göre boşanma sebebidir (Ayan 2004). Cinsel sadakat dışında pek çok davranış da bu grupta değerlendirilebilir. Eşe ait sırların bir üçüncü kişi ile paylaşılması, eşe yardımcı ve destek olunmaması, eşe ait paranın ya da ortak kazanılan paranın içki kumar gibi yerlerde harcanması, sahip olunan variyetlerin tüketilerek yoksul kalınması bu tarz davranışlar içinde değerlendirebiliriz.

2.1.4.2.5. Yardım ve dayanışma yükümlülüğü

Medeni Kanun'un 185. maddesi eşlerin birbirlerine yardımcı olması gerektiğini belirtir. Eşler birliğinde sadece iyi günlerinde bir arada olmazlar, kötü günlerinde de birbirlerine yardımcı olmak, birbirlerine destek olmak gibi görevleri vardır. Bu yükümlülük yaşamı paylaşmanın önemli bir parçasıdır. Yardım ve dayanışma maddi ve manevi olabilir. Üzüntülü dönemlerinde eşlerin birbirlerinin üzüntülerini paylaşmaları, teselli etmeleri, öğüt vermeleri, hastalık durumlarında birbirlerine bakmaları, birinin eğitim durumu söz konusu iken o eşin desteklenmesi bu bağlamda yer alır. Maddi olarak destekleme de ise, normal şartlarda eşlerin kazançları doğrultusunda evlilik birliğinin devamı için katkı vermesi beklenirken eşlerden birinin işini kaybetmesi veya gelirin kesilmesi gibi durumlarda diğer eşin giderlerin kendisini düşen kısmını aşan düzeyde katkı sağlaması anlamına gelir (Şenyuva 2007).

2.1.4.2.6. Aile konutunu seçme yükümlülüğü

Medeni Kanun'un 185. maddesinin birinci fıkrasına göre "Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler". Yine 194. maddesinde eşlerin oturacakları konuta "aile konutu" adı verilir diye belirtilmiştir (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017). Aile konutunu seçme hakkı her iki eşe birlikte verilmiştir. Bir anlaşmazlık olması halinde Medeni Kanunun 195. maddesinin birinci fıkrasına göre hâkimin müdahalesi söz konusu olabilir (Ayan 2004).

2.1.4.2.7. Evlilik birliğini birlikte yönetme yükümlülüğü

Medeni Kanun'un 186. Maddesinin ikinci fıkrasına göre evlilik birliğini eşler birlikte yönetir (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017). Evlilikle ilgili yapılacak bir işlemde diğer eşin bilgilendirilmesi ve rızasının alınması gerekmektedir.

2.1.4.2.8. Evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında katılma yükümlülüğü

Yeni Medeni Kanun'un 186.maddesinin üçüncü fıkrasında "Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıkları oranında katılırlar" denmektedir (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017). Yeni medeni kanunda evin reisinin koca olduğu ve evi geçindirme görevi kocaya ait olduğu ibaresi kaldırıldığı için eşlere eşit yükümlülükle evin giderlerine katılma görevi verilmiştir.

2.1.5. Evlilikte Beklenen Roller

Evlilikte kadın ve erkeğin rolleri çoğunlukla toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre şekillenmiş olup, kontrol ve etkinlik çoğunlukla erkeğe, arabuluculuk ve bütünleştirme görevleri çoğunlukla kadına kalmıştır (İmamoğlu 1993). Toplumun kadından beklediği fedakâr, duygusal, kibar, görgüli, iyi huylu, orta yolu bulan, diretmeyen, alttan alan, sabırlı, saygılı, sevecen, yumuşak ve zarif olmasıdır. Erkeklerin ise güçlü, cesur, girişken, sert, soğukkanlı, katı, otoriter ve yaptırımcı beklenir. Bunlar kalıplaşmış toplumsal cinsiyet yargılarıdır (Gülseven 2017). Geleneksel ve modern yapıdaki ailelerde kadın ve erkekten beklenen roller farklılaşmaktadır. Geleneksel aile yapısında gözlemlenen erkeğin evin giderlerini karşılayacak parayı kazandığında, bunun kendisine sağladığı üstünlük ve güçle ailenin kararlarını almaya da hak kazandığı, yapılacakları belirleyen kişi konumunda olduğudur. Kadın ise ev içindeki çocuklara, bakan ve onları büyüten, evin işlerini yapan, eşe ve varsa diğer aile büyüklerine bağlı bir kişi durumundadır. Bu yapıdaki ailede erkek, kadını kendisine muhtaç ve bağımlı görür. Bu bakış açısı kadın için de geçerlidir. Kazanç elde edememesi, evde yaptıklarının kazanç türünde bir değerinin olmaması kadını erkeğe bağımlı ve muhtaç kılmıştır. Olcay İmamoğlu'nun yaptığı çalışmada erkeğin dışarda çalışarak para kazandığı, kadının ise evde çalışarak para kazamadığı durumda olan ailelerde, kadınların eşleri ile istedikleri gibi bir ilişki kuramadıklarını, kocaları tarafından anlaşılmadıklarını bu nedenle geçinmekte (anlaşmakta) güçlük yaşadıklarını evliliklerinde paylaşımlarının az olduğunu belirtmişlerdir (İmamoğlu 1993). Evliliğin genellikle görücü usulü gerçekleşen geleneksel ailede, eşleri ile olan paylaşımlarının az olması nedeni ile kadınlar kocalarının dünyalarına giremediklerini bu nedenle fikirleri veya

arkadaşları konusunda çok bilgi sahibi olamadıklarını ve yine hayati konularda kocalarına güvenmedikleri için yalnız hissettiklerini belirtmişlerdir.

Geleneksel yapıdaki evliliklerde kadın paylaşamadığı için duygularını içine atan bu nedenle de psikolojik sorunlu olmaya aday durumdadır. Kendisi haklı da olsa eşinin haklı çıkacağını düşünerek ve de göreceği kötü muamele nedeni ile sorunlarını eşi dışındaki yakınları ile bile paylaşamayabilir. Onun için eşinden göreceği şiddetin korkusu ve ya aşağılanma düşüncesi oldukça inciticidir. Kadın kocası hakkında çelişkili duygular geliştirir. Ekonomik olarak yaşadığı bağımlılık onu kocasına da bağımlı kılar. Boşanma ile artacak olan sorunları yaşamamak için çoğunlukla yaşamına devam eder. Bu durumdaki kadın genelde erkeğe göre sağlık sorunlarından daha çok yakınıır, kendisini mutsuz ve yalnız hisseder.

Modern aile yapısında evliliklerin ilerleyen yaş gruplarında yapıldığı, kadının eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu ve çalışma durumu kadının lehine değiştiği bunun da ailedeki rolünü değiştirdiği görülmektedir. Ekonomik bağımsızlığı olan kadının evde söz söyleme, karar alma hakkı kısmen artmıştır. Boşanması halinde yeni bir hayata başlayabilme konusundaki inancı onu geleneksel yapıdakinden biraz daha ileriye taşıyarak kocasından bağımsızlaştırmıştır. Ancak toplumun geneline bakıldığında yeni Medeni kanunla ev içindeki kadın ve erkek eşit hale getirilmeye çalışılsa da yapılan çalışmalar geleneksel yapıdaki ailelerde kadın ve erkeğin rollerinin çok fazla değişmediğini göstermektedir. Kadın modernleşmeyle teknoloji, medya, ekonomi, siyaset gibi alanlarda kendisini gösterse de evdeki geleneksel rollerini yerine getirme konusundaki durum değişmemiştir. Kadın bu durumda hem ev içinde hem de evin dışında çalışarak geleneksel kadın rollerini birlikte yürütmek durumunda kalmıştır (Özkoçak ve Tavuz 2014). Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu'na (UNDP) hazırlanan cinsiyet eşitsizliği endeksinde 2013 verilerine göre Türkiye 187 ülke arasında 69. sırada yer almıştır. Türkiye'yi bu sıralamada arkaya düşüren en önemli faktörler kadının eğitim ve işgücüne katılım oranlarının düşük olmasıdır. Bu eşitsizlik toplumsal cinsiyet rollerine doğrudan yansımaktadır (Gülseven 2017).

2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı Nedir?

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyal bilimlere önce “feminist çalışmalar” olarak girmiş sonrasında “kadın çalışmaları” olarak adlandırılmış şu an ise çoğunlukla toplumsal cinsiyet olarak kullanılmaktadır. Bu kavramın feminist çalışmalar yapanlar tarafından önemi, onun kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerini anlamaya, eşitliklilikleri sorgulamaya yarayacak bir kavram olarak düşünülmesinden sonra artmıştır (Ecevit 2011).

Kadın ve erkek olmak insanın biyolojik yönünü ifade edip cinsiyet olarak tanımlanırken, toplumsal cinsiyet toplumun kadın ve erkeğe yüklediği kültürel ve psikolojik özellikleri içeren anlamlardır. Yani cinsiyet bireyin doğuştan getirdiği biyolojik, fizyolojik ve genetik özellikleri belirtirken toplumsal cinsiyet, farklı topluluklarda, kültürlerde ve coğrafyalarda kadın ve erkekten beklenen rol, görev ve sorumlulukları işaret eder, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentileri ile ilgilidir. Doğuştan olan fizyolojik durum toplumsal cinsiyette söz konusu değildir (Öcal Yüceol 2016; Zara ve Özdemir 2013). Toplumsal cinsiyet sonradan edinilir. İnsanlar dişi ya da erkek olarak doğarlar ancak oğlan ya da kız çocuğu olmayı yetişirken öğrenirler. Cinsiyetlere özgü özellikler bulunsa da esas kültür bireyin cinsiyet tutum ve kalıplarını değiştirir. Toplumsal yapının durağan değil dinamik yapıda olması sosyal değer ve ilişkilerinde süreç içinde değişmesine neden olacağından cinsiyet rolleri de bu değerlerden etkilenmesi nedeni ile zaman içinde değişecektir. Aynı nedenle toplumsal cinsiyet zamanla değişen ve gelişen bir kavramdır (Koçyiğit Özyiğit ve ark. 2017). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bazen birbirinin yerine kullanılarak kavram kargaşası yaratabilir (Öcal Yüceol 2016).

Toplumsal cinsiyet çalışmalarında 1970’lerden itibaren üç önemli aşama kaydedilmiştir. İlk aşamada cinsiyet farklılığı üzerinde durulmuştur. Bu dönemde çalışma yapanlar kadın erkek arasındaki farklılığı bireylerin biyolojik özelliklerine bağlama konusunda görüş birliği içindedirler. İkinci aşamada öğrenilen cinsiyet rollerine toplumsallaşmaya vurgu yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise toplumsal cinsiyetin sınıflı ya da ataerkil tüm sosyal sistemlerde merkezi bir rolünün olduğu fark

edilmiştir. Yani toplumsal cinsiyet aile, hukuk, eğitim, politika, gündelik yaşam, ekonomik kalkınma ve ücretli çalışma gibi pek çok alanda analizlere katılmıştır. Feminist araştırmacıların sordukları en temel soru, kadın ve erkek arasındaki farklılığı yaratan kendi doğal özellikleri midir yoksa içinde yaşadıkları toplumun özellikleri midir şeklindeki sorudur. Erkeklerin asker, yönetici, politikacı olmaları ya da tır şoförü olmaları doğaları gereği midir? Ya da öfkeli, saldırgan kavgacı olmaları doğaları gereği midir? Bunun yanın da kadının öğretmen, hemşire sekreter olması, kırılgan, duyarlı, duygusal ve sakin olması doğaları gereği midir? Erkeklerin daha çok ev dışında çalışarak para kazanmaları kadının ise daha çok evde olması doğalarına uygun bir şekilde davranmalarından mı ileri gelmektedir. Yoksa bunlar önce ailede sonrada diğer yaşantılarımızdan öğrendiklerimiz de olabilir mi (Ecevit 2011)? Bu sorular uzun yıllar davranış ve ruh bilimciler, toplum bilimciler tarafından sorulan sorulardır. Bu konudaki düşünürler iki grupta toplanır. Bunlardan doğacı görüş taraftarları kadın ve erkeğin arasındaki sosyal farklılığın biyolojik farklılığın bir yansıması olduğunu, gelişmeci görüş taraftarları ise cinsiyet rollerinin kültürel olarak belirlendiğini ve sosyal olarak yapılandırıldığını savunurlar.

Doğacı görüş: Kadınlar ve erkekler arasında biyolojik ve fiziksel özelliklerden kaynaklanan farklılıklar vardır. Toplumsal iş bölümü bu farklılıklardan dolayı oluşmuştur. Erkeklerin kadınlardan daha güçlü olması onların evden uzaklaşabilmelerini, avcı olmalarını sağlamıştır. Kadınlar ise daha güçsüz oldukları için ve de çocuk doğurdukları için evden uzaklaşamadılar. Bu durum aralarında bir toplumsal iş bölümü oluşmasını sağladı. Bu gruptakiler tezlerini doğrulayıcı birçok psikolojik, biyolojik ve genetik kanıt ileri sürmüşlerdir. Mesela zekâ testleri ile erkeklerin doğal özellikleri gereği matematik, fizik kimya gibi bilimlerde, kadınların ise daha çok edebiyat gibi sözel bilim alanlarında başarılı olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır.

Gelişmeci görüş: Bu görüşü savunanlar biyolojik yapı ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu belirtirler. Kadınlarla erkekler arasında kadının çocuk doğurması dışında temel biyolojik farklılık yoktur. Günümüzdeki toplumsal yapı ve yaşam tarzı kadın ve erkeği yapabileceği iş türleri açısından birbirine yaklaştırmıştır. Erkeğin yaptığı işi kadının yapmaması, yapamaması söz konusu değildir. Fiziksel anlamda kadın ya da erkek bedenine sahip olmak toplumsal olarak yaptıklarımızla yani düşüncelerimizle, davranışlarımızla ve eylemlerimizle ilişkili

değildir. Bu görüşe göre tutum ve davranışlarımız büyük ölçüde yetiştiğimiz ortamın sosyal ve kültürel olarak yansımalarından oluşur. Toplumsallaşma sürecini konu edinen araştırmalar kadın ve erkeği doğuştan itibaren farklı giydirilerek, farklı oyuncaklarla oynamaları sağlanarak, farklı okullara ya da bölümlere gitmeleri yönünde kanalize edilerek nasıl farklı şekilde toplumsallaştırıldıklarını ortaya çıkarırlar. Bu araştırmalar kadın ve erkek arasında biyolojik farklılığın var olduğunu ancak bunların cinsiyet eşitsizliğini meşru gösterecek toplumsal özellikler olmadığını göstermektedir. Antropolojik veriler farklı kültür ve toplumlarda hatta aynı toplumun farklı dönemlerinde erkek ve kadının farklı şekilde davrandığını göstermektedir. Biyolojik farklılıklar nedeni ile olsaydı farklılığın olmaması beklenirdi. Feminist düşünürlerin başlangıçta sordukları sorular ve buna yönelik görüşleri oldukça önemlidir. Çünkü cinsiyet farklılıklar biyolojik olarak değil de toplumsal olarak oluşturuluyorsa kadın ve erkeğin toplumsal rolü de değişebilir. Bu toplumdaki kalıp yargıların ve erkek egemenliğinin de son bulması demektir (Ecevit 2011).

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2.2.2.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram biyolojik ve psikolojik farklılıkların kadın ve erkekte davranış ve tutum değişikliği yarattığı düşüncesine dayanır. Kadın ve erkeğin bedeninde salgılanan hormonların yine yaşam dönemlerine uygun olarak yaşanan süreçlerde menarş, ergenlik menopoz, andropoz dönemlerinde gelişen yapısal ve fonksiyonel farklılıklar bu kuramın içeriğinde yer alır. Bazı bilim adamları kadın erkek farklılıklarına ilginç yaklaşımlar getirmişlerdir. Beynin bir bölgesinde ya da kadın üreme organlarında annelik içgüdüsünün bulunduğu şekilde görüş belirtenler olmuştur. 19. yüzyılın ortalarında kadınların biyolojik olarak ön beyin loblarının kısırlarının daha az olduğu ve erkeğinkine göre de küçük olduğu belirtilerek bu ön beyin loblarının işlevinin zihinsel işlem yapma gücünü belirlediği, daha az işlevsel olan yan beyin loblarının kadında gelişmiş olduğu yönünde fikirler beyan edilmiştir (Vargel Pehlivan 2017). 1977 gibi günümüze çok da uzak olmayan tarihlerde dahi erkeklerin sanatta, mühendislikte mimarlık gibi meslekleri daha iyi yapabilmelerinde gerekli olan zihinsel yeterliliğin erkeklerin beyinsel özelliklerinden kaynaklandığı belirten bilim adamları olmuştur. (Y. Dökmen 2009).

Biyologlara göre kadının ve erkeğin biyolojik yapısının farklılığı ev ve toplum rollerinin farklılığını da yaratmıştır. Kadının çocuk doğurması ve sonrasında emzirmesi erkeğin bunu yapmaması temel farklılıktır. Üremenin başlaması ve insanların topluluk şeklinde yaşamaya başlaması ile kadınlık ve erkeklik işleri dolayısı ile edindikleri roller oluşmaya ve farklılaşmaya başlamıştır. Kadının bebeğin bakımını emzirme döneminden sonra da sürdürmesi, bu süreçte erkeğin ihtiyaçlar için ev dışına yönelmesi ve bunların oluşmasında rol oynayan biyolojik yapı değişiklikleri farklılıklara da zemin hazırlamıştır (Güldü ve Kart 2009).

Bu arada o dönemin koşulları bağlamında evin ihtiyaçlarını gideren erkeğin yapısal olarak saldırganlığı bilim adamlarının üzerinde durduğu bir başka konudur. Biyolojik kuramın içinde yer alan hormonal durumun saldırganlıkta önemli olduğu ve cinsiyet farklılıklarını yaratacağı belirtilmiştir. Bu, hayvanlar üzerinde yapılan deneyler ve insanlarla ilgili klinik çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır. Bir erkeklik hormonu olan androjenin düzeyi artınca dişilerde dövüşkenliğinin arttığı veya hadım edilince erkeklerde dişilerin çiftleşme pozisyonunu aldıkları gözlenmiştir. Ancak hormonal değişikliklerin her zaman ve her çalışmada aynı sonucu veremeyebileceği de düşünülmelidir. Aynı tür içinde ya da farklı türler arasında farklı ekolojik koşullarda farklı sonuçların görülebileceği unutulmamalıdır (Y. Dökmen 2009).

2.2.2.2. Psikanalitik kuram

Toplumsal cinsiyetin oluşumunu ve gelişimini açıklayan ilk kuramlardan olan psikanalitik kuram Freud'un görüşlerine dayanır. Freud'un şekillendirdiği bu kurama göre libido biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden biyolojik temelli cinsel enerjidir. Ancak Freud bu libidoyu sadece erkek cinselliğini merkeze alarak açıklamıştır. Freud kişilerin psikoseksüel gelişimini beş dönemde tamamladıklarını belirtir. Bebeğin ilgisinin ağız bölgesinde olduğu oral dönem, anüs ve dışkılama ile ilgili olan anal dönem, dikkat ve ilginin cinsel organa döndüğü fallik dönem, cinsel ilgi ve davranışların azaldığı latent dönem ve cinsel dürtülerin yeniden cinsel organlı olmaya başladığı genital dönemden oluşur. Freud'a göre kişinin bu dönemlerde kendisini en mutlu eden en haz aldığı ve doyum sağladığı dönemde kalması bir sonraki döneme geçememesi ya da kısmen geçebilmesi söz konusudur (Öztürk 1998).

Bu kuramda toplumsal cinsiyetin oluşumuna ilişkin olarak üç dönem görülür. Çocukların cinsiyetler farklılıklarını bilemedikleri, farkında olmadıkları dönem, bu farklılığı anlamaya başladıkları dönem ve de ahlaki yargılamaların şekillendiği süper egonun geliştiği ödipal çatışma dönemi. İçselleştirme ve özdeşleşme gibi bilinçaltı süreçlere vurgu yapan bu kurama göre erkeğin erkeksi davranışları, kadının ise kadınsı davranışları benimseyerek onunla özdeşleşmesi, çocuğun küçük yaşlardan itibaren aynı cinsiyette olduğu ebeveyni ile kurduğu özdeşim ile ilgilidir. Freud'a göre çocuk bu özdeşim kurma yolu ile kendi cinsiyetindeki ebeveynine benzer. Bu kurama göre kişinin kendi psikolojik sağlığı için ve toplumla uyum içinde yaşayabilmesi için, cinsel kimliğini kendi cinsiyetine uygun olarak belirlemesi gerekir (Vargel Pehlivan 2017).

Freud kadın ve erkeğin nasıl bir anatomik yapıda olacağını kendi kaderi ile bağlantılı olduğu ve kadının erkeğin penisini kıskandığı için farklı duygusal durumlar yaşadığını belirtmiştir. Sevmekten ziyade sevmeyi tercih ettiği, cinsel soğukluk yaşadığı, fiziksel olarak kendisini daha çok beğenme, utangaçlık, değişime direnç gösterme ve sosyal hayata daha az ilgili olma gibi. Freud'un bu düşüncelerine farklı çevrelerden olduğu gibi kendi öğrencilerinden de eleştiri gelmiştir. Karen Horney, Clara Thompson kadınlardaki penis kıskançlığının biyolojik kökenli olmadığını, erkeğin toplumsal gücü ve kontrolü elinde bulundurmasına karşı olduğunu belirtmişlerdir. Eric Ericson ise kadının erkeğin penisini kıskanmadığını bilakis erkeğin kadının doğurganlığını kıskandığını söylemiştir. Freud'un görüşleri çok daha eskilere dayanan Yunan filozoflarının düşüncelerinden ve hatta bazı dini kitaplarda kökleri bulunabilen erkek merkezli düşünce yapısının devamı olduğu şeklinde değerlendirmeler mevcuttur (Y. Dökmen 2009). Freud'un bu kuramı bazı feminisler tarafından kabul görse de "anatomik kaderdir" görüşü nedeni ile çoğunlukla eleştirilmiştir. Bu kuramın varsayımlarının test edilemeden kabul edilişi de ayrı bir eleştiri konusu olmuştur (Öztürk 1998).

2.2.2.3. Sistem kuramı genel sistem kuramı

Sistem Yaklaşımının fikir babası biyolog Ludwing Von Bertalanffy'dir. Genel sistem teorisine göre bir olayın belirli bir çevre içinde ve farklı olaylarla ilişkili olarak ele alınması halinde o olayın anlaşılmasının, kontrol edilmesinin daha mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bu, sistem yaklaşımının bir problem çözme yaklaşımı olarak

disiplinler arası işbirliğini önemseydiği ve bilimsel yöntem ilkelerini öngördüğünü de belirtir. Her örgüt bir sistemdir ve bir çevre içerisindedir, bu çevreden etkilenir ya da çevreyi etkiler. Sistem kavramı bir ya da daha amaçlı fiziksel ve kavramsal bileşenin bir araya gelerek oluşturduğu daha genel bir bileşendir. Sistem yaklaşımının temelinde amacın gerçekleştirilmesi vardır ve parçalar bütünün genel amacına katkı verdiği sürece önemlidir. Yani burada parçaların kendilerine özgü özelliklerini koruyabilmelerinin yanında birbirlerine de bağımlı olabilmeyi sağlamalarıdır. Bu yaklaşım sayesinde sistem gelişim ve değişimlere bağlı olsa da çevresel şartlara uyum sağlar (Çil 2010).

1960-70' li yıllarda sosyal hizmet uygulama ve eğitiminde sistem yaklaşımından bahsedilir olmuştur. Sistem yaklaşımı Sosyal Hizmet Uygulanmasındaki geleneci yaklaşımının oluşması açısından da oldukça önemlidir. Çünkü uygulamada bir sorunu çok taraflı değerlendirmeyi sağlar böylece bütüncül bir yaklaşımla hareket ederek olası diğer nedenleri de çözümde kullanmış olur (Baykara Acar ve Acar 2002). Kişilerin yaşadıkları sosyal sorunların, kişilerin psikolojik özelliklerinin yanı sıra çevre ile arasındaki sosyal etkileşimle de kaynaklı olması konunun bütüncül olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır. İnsanların amaç ve özelemlerini gerçekleştirmeleri, sorunlarını çözüme ve stresle baş etmesi birbiri ile ilişkili olan sistemler aracılığı ile gerçekleşir (Şahin 2002). Yine sorun ve problemlerin oluşma şekli de aynı şekilde insanların, ailelerin, kurum ve kuruluşlar olarak bildiğimiz sistemlerin görevlerini yapmamalarından, sistemlerin birindeki aksaklığın diğerine yansımaları şeklinde olmaktadır. Sosyal Hizmet mesleği sistem yaklaşımının kullanılmasına uygun bir disiplin olmuştur. İnsanı çevresi içinde ele alan ve işlevselliğini amaç edinen sosyal hizmet, insanın sorunlarını çözerken ihtiyaç hissettiği bilgi, beceri ve davranış örüntülerini sağlayan kişi, kurum ve kuruluşları ile bağlantı kurmasında da yardımcı olmaktadır. Bu çevrede bulunan sistemlerin bilinmesi ve efektif kullanılmasını sağlamayı gerektirir. Örneğin adölesan gebeliklerin önlenmesi dolayısıyla adölesan gebelik kaynaklı sorunların önlenmesi aile, eğitim, adalet, sağlık, yönetim, politika ve siyaset gibi birçok sistemin birbiri ile koordineli şekilde çalışması ile sağlanabilir. Bir sistemin çalışmasındaki olumlu ya da olumsuz yapı diğer sistemleri de olumlu ya da olumsuz yapının nedeni ya da sonucu olacaktır.

2.2.2.4. Ekolojik sistem kuramı

1960 yıllara kadar sosyal bilimlerde mesleki uygulamalarda uygulanan model medikal modeldir. Bu model bireylerin sorunlarını ve yanlış davranışlarını ya da patolojik taraflarını bireyin kendi fiziksel, biyolojik ya da ruhsal sorunlarından kaynaklandığını kabul etmiştir. Bu modele göre kişinin genetik yapısı, sahip olduğu hastalıklar onun sorunlarının kaynağı idi. 1960 yıllarda sosyal bilimciler Freud'un bulduğu bu medikal modeli kullanmakta idiler. Sorunların nedenlerini sadece bireylerde aramak aynı zamanda onları suçlamayı da birlikte getirebileceği inancı da doğurmuştur çünkü sorunun bireyden kaynaklandığı düşünülmüştür (Baykara Acar ve Acar 2002). Oysaki bireylerin kendilerinden bağımsız gelişen işsizlik, yoksulluk, göç, eğitimsizlik toplumsal stres ve birçok şey bireyi etkilemekte ve onu sorun sahibi yapabilmektedir. Bu yeni bilgiler medikal modelin sorgulanmasına neden olmuş ve 1965'te birey ile çevresi arasındaki karşılıklı ilişkiye dikkati çeken ekolojik yaklaşım ilk olarak psikolog Roger Barker tarafından kullanılmıştır. Kavramın Sosyal Hizmet Uygulamasında kullanılması Carel Cermain'le başlamış ve uyum dengesi olarak belirtilmiştir. Ekolojik yaklaşıma göre birey çevrenin özellikleriyle karşılıklı uyum içinde bulunmalıdır. Ekolojik sistem yaklaşımının temel kavramları sistem, sosyal çevre, adaptasyon, baş etme, karşılıklı bağımlılık, interaksiyon ve transaksiyondur (Danış 2006).

Ekolojik yaklaşım hem içsel hem de dışsal sebeplere dikkat çeker. Bireyin sorunun nedeni içsel ve kişisel olabileceği gibi çevresel nedenlerden de kaynaklanmış olabileceğini düşünür. Çevresi içindeki birey kavramı ekolojik yaklaşımın en önemli noktasıdır. Bu yaklaşıma göre birey yaşam alanındaki sosyokültürel, ruhsal ve fiziksel yapılarla etkileşime giren ve bunların etkisiyle gelişen ve değişen varlık olduğu için kendisinde var ettiği sosyal, fiziksel ve ruhsal özellikleri de çevresinden bağımsız olmayacaktır (Demiröz ve ark. 2012).

Birey ve içinde bulunduğu sistemler bireyin sorun kaynağı olabileceğinden, bu sistemlerin yararı yönünde değişimi amaçlanmalıdır. Bunun bireyin güçlendirilerek sorun çözme becerilerinin artırılması ve başa çıkma mekanizmalarının yaratılması gerekmektedir. Sosyal Hizmet mesleği ekolojik yaklaşım odaklı bir meslektir. Bireyi çevresi içinde ele alır, Sorun sebeplerini araştırırken sadece bireyden kaynaklanan değil çevresel olasılıkların üzerinde durur ve kişinin sorunu çözmesinde yardımcı olur.

Çevrenin, genel anlamda bireyin gelişimine hizmet eden şekilde yapılandırılması yani sistemlerin düzgün çalışması ise sosyal hizmetin araştırma ve politika geliştirme yöntemleri ile sağlanabilir. Bu nedenle Sosyal Hizmet Uzmanının bir görevi de toplumsal sorunları çözmektir. Sosyal Hizmet eğitiminde ve uygulamasındaki değişimlerin bir sebebi de sosyal reform yaklaşımıdır. Var olan kuram ve yaklaşımların sorunları çözme konusunda yetersiz olması nedeniyle reformlar gerçekleştirilir. Sosyal reform yaklaşımında bireyin çevresindeki sistemlerde var olan tıkanıklıkların giderilmesi ile bireyin fonksiyonel kılınması amaçlanmıştır (Danış 2006).

Toplumumuzda adölesan evliliğin yaygın olması, toplum tarafından kabul göerek yadırganmaması, kendi annesi de erken evlenen adölesan kadının erken evliliği normal görmesi ve böyle öğrenmesi, yasal uygulamaların toplumsal kabul doğrultusunda işlevsellik göstermesi ekolojik yaklaşıma örnek olarak verilebilir. Adölesan evliliklerin engellenmesinde, adölesanların bilinçlendirilerek, onlara çevrelerindeki kültürel sosyal sistemleri değiştirme kapasitesi kazandırmanın yanı sıra, aile, eğitim, sağlık, hukuk, inanç, kültür sistemindeki uygunsuzlukların, sıkıntıların ve tıkanıklıkların giderilmesi de gerekmektedir.

2.2.2.5. Sosyal rol kuramı

Sembolik etkileşimciler “rol” ü insan etkileşimi tarafından belirlenip ortaya çıktığını belirtirken, yapısal fonksiyonalizm rolün güçlü yapı tarafından belirlendiğini kabul eder. Günlük siyasi ve kültürel konularda kadının statüsü konuları gündeme geldiğinde toplumda “kadının rolü” kavramı dikkat çeken kavram olarak belirmektedir. Rol kuramcıları kadının statüsünü konuyu basitleştirici bir kavram olarak uygun görmemektedirler. Rol ve statü ilk aile içinde oluşur. Kadının toplumda oynadığı roller belirlenmediği sürece toplumdaki yerinin de belirlenemeyeceği düşünülmektedir. Bu roller annelik, ev kadınlığı, ücretli ya da ücretsiz emek, akrabalık rolleri gibi çeşitlilik gösterir (Ceylan 2011; Kasapoğlu 1994).

Sosyal rol kuramı, kadın ve erkeğin sosyal ve siyasal alanda gözlenen davranış ve tutum farklılıklarının kadın ve erkeğin farklı roller üstlenmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Schmitt’e (2003) göre kadın ve erkekler doğuştan cinsiyetlerine özgü psikolojik eğilimlere ve rollere sahip değillerdir (Y. Dökmen 2009). Sosyalleşme

ortam ve sosyalleşme yaşantılarının farklılığı kadın ve erkeğin cinsiyet farklılıklarını oluşturur. Kadın ve erkekler rollerinde başarılı olabilmek için doğuştan getirdikleri ve zamanla öğrendikleri kazanımları birleştirerek cinsiyetlerine özgü toplumsal roller oluşturmaktadırlar. Toplumdaki kabul gören hâkim düşüncelerde süreç içinde değişim olsa da günümüz toplumlarında ve özellikle de endüstriyel toplumlarda evin geçimini sağlayan kaynakları edinen kişi erkek, evle ve çocuklarla ilgilenen kişi kadın olarak belirlenmektedir. Yapılan farklı kültürlerdeki karşılaştırmalar, kadın ve erkeğin doğuştan getirdikleri rolleri ile toplumun onlara uygun bulduğu rolleri bağdaştırmaya çalıştıklarını ortaya çıkarmıştır. Mesela küçük yaştan itibaren kadına ev işleri ve yemek yapmak öğretilirken, erkeğe kazanç sağlayıcı ya da evin dışında gerçekleşen işler öğretilmektedir. Bu toplumsal rol dağılımı kişiler arası ilişkilerde de desteklenerek çoğaltılmakta, genelleştirilmektedir. Bu belirtilen rol durumu günümüzde bile birçok toplumda kadınların çalışması ve iş gücünün önemli bir parçası olmasına rağmen, erkeklere göre daha az kazanç sağlama ve daha az söz söyleme hakkına, statüye ve kaynaklara sahip oldukları görülmektedir (Güldü ve Kart 2009).

Sosyal rolleri farklı olduğu için kadın ve erkek arasında farklılıklar olur, toplumsal rollerin değişimi cinsiyet farklılıklarını da değiştirecektir. Ev işleri ve çocuk bakımı kadın ve erkek tarafından ortak yapılmaya kadar ve de kadının ev dışındaki çalışma durumu eşitleninceye kadar cinsiyet konusundaki kalıp yargılar kaybolmayacaktır (Y. Dökmen 2009). Sosyal rol toplum tarafından belirlenmiş, bir sosyal kategoride bulunan kişilerin hepsinden beklenen öğrenilmiş davranış ve tepkilerdir. Her toplumda kadından ve erkekten beklenen sosyal roller ve bunların uzantısı olan davranış örüntüleri mutlaka vardır. Cinsiyet ile ilgili kalıp yargılar diğer konulardaki kalıp yargılar gibi insanların günlük yaşamdaki yaptıklarını yansıtır. Eğer insanlar belirli işleri ya da davranışları düzenli olarak yapıyorsa o insanların o işleri yapabileceklerine ilişkin kanaat oluşur. Yani o kişilerin o işleri yapabilecekleri yetenek ve özellikte olduğu var sayılır. Örneğin kadın her zaman çocukla ilgileniyor, onun çocuğa bakma sevgi ve şefkat gösterebilme yeteneğine sahip olduğuna inanılır. Bunun tersi durum da mümkündür. Erkek şayet çocuklarla ilgilenmiyorsa onun, çocuk bakımı konusunda gerekli özelliklere sahip olmadığı yönünde bir düşünce gelişebilir. Bunun gibi insanların etkinlikleri ve davranışları rollerini yapılandırır. İnsanların kendileri için belirlenmiş cinsiyet rollerini göstermeleri yönünde toplumsal baskı görmeleri de söz konusu olabilir. Mesela ev kadını ev işlerini yapma yönünde güçlü yönlendirmelerle

karşılaşabilir. Kadının kendi ailesi, eşinin ailesi, akraba ve arkadaş çevresi evdeki işleri kadının yapması yönünde baskı uygulayabilir Kendimden bir örnek vereyim. Çocuğuma eşimin ailesinin baktığı dönemlerdi. Benim mesaim eşime göre daha erken bittiği için çocuğu almak üzere ben gidiyordum. Bazen çocukla ikimiz minibüsle eve dönüyorken bazen de eşim bizi almaya geliyordu. Eşim gelince kayınpederim eşimin yemeğini ısıtmamı ya da hazırlamamı söylüyordu. Oysa kendim için yemeğimi ben alabiliyorken eşimin de yemeğini alabileceği ya da ısıtabileceği düşünülüyordu. Kayınpederime göre erkek işten gelmişse kadın da işten gelmiş olsa bile sofranın hazırlanması kadının görevi idi.

Sosyal rol kuramı kadın ve erkeğin farklılıklarına neden olan biyolojik, genetik özellikleri görmezden gelmez. Fiziksel güç anlamında erkeğin avantajlı olması, kadının çocuk doğurması ve emzirmesi elbette ki önemlidir. Ve de bunlar ekonomik gerekçeler ve kültürel inançlarla bütünleşerek toplum içinde farklı işbölümlerine neden olmuşlardır. Bu durum kişilerde psikolojik cinsiyet farklılığına ve rollerine neden olmuştur. Birbirinden farklı roller sergilemek durumunda kalan kadın ve erkeğin bu rolleri gerçekleştirirken bu rollere uyum sağlaması ve bu anlamdaki becerilerinin çoğalması söz konusu olmuştur. Yani kadın daha iyi yemek yapmayı öğrenmiş, erkek de para kazanma konusundaki becerilerini arttırmıştır. Yani cinsiyet rolleri cinsiyetlerin üretim işlerinden kaynaklanmıştır ve kalıp yargılar da bu şekilde oluşmuştur. Evrimsel psikolojinin savunucularından Buss ve arkadaşları 37 ülkeden topladıkları verilerde şunları bulduklarına vurgu yapmışlardır. Kadınlardan daha çok erkeklerin eşlerinde ev işlerinde iyi olmalarını bekledikleri, fiziksel çekicilik aradıkları ve erkeklerden daha çok kadınların eşlerinden ekonomik olanakların iyi olması beklentisi taşıdığı belirtilmiştir. Sosyal rol kuramını içeren sosyal yapı kuramı savunucuları Eagly ve Wood (1999) bu verileri yeniden ele almış ve eşlerin bu özelliklere verilen önemde, ülkelerin her iki cinsiyete sağladığı eşitlik düzeyi ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma yapılan bu ülkelerdeki kadınların ekonomik ve sosyal alanda erkeklere eşit olma ölçüsünde bu sözü edilen eşte tercih edilen özellikler konusunda cinsiyet farklılığının azaldığı anlaşılmıştır (Güldü ve Kart 2009; Y. Dökmen 2009).

2.2.2.6. Sosyal öğrenme kuramı

Sosyal öğrenme ilk olarak Julian Rotter tarafından kullanılmıştır. Rotter'e göre insan yaşamına yön verebilen, yaşam deneyimlerine etki edebilme yeteneğine sahip bilinçli bir varlıktır. Bununla birlikte dış uyaranlar ve pekiştireçler insanın davranışlarını etkileyebilir. Kişi ve çevresi arasında sürekli bir alış veriş ilişkisi söz konusudur. İçinde bulunulan durum bireyin düşüncesini, ihtiyaçlarını ve güdülerini belirler. Kişinin bilişsel süreci o an kendisi için önemli olan, kritik olgu ya da durumu seçer ve değerlendirir. Bireyin algısı davranışını oluşturur ve yönlendirir. Bu nedenle insanın davranışını anlayabilmek için hem insanı hem de çevresini anlayabilmek önemlidir (Bayrakçı 2007). Bilişsel etkileşim maksatlı bir eylemdir ve bu bir düşünce olabileceği gibi düşünceler dizisi ya da davranış da olabilir. Bu kişinin uyarana karşı gösterdiği otomatik tepki değildir. Birey kendisine gelen uyaranları ya da bilgileri bilişsel süreçten geçirerek anlamaya çalışır. Bilişsel etkileşim kuramcılarına göre etkileşim kişi ve onun psikolojik çevresi arasındaki etkileşimdir. Bu şekilde edindiği bilgiyi kişi organize ederek anlamlı içsel temsillere dönüştürür. Yani otomatik bilgi ya da davranış yoktur düşünsel bilgi ve davranış vardır. Yani kişinin çevresi ile dinamik bir ilişkisi vardır, kişisel olaylar çevresel faktörler ve davranış birbirini etkileyen öğelerdir. Sosyal öğrenme kuramı denince akla ilk gelen Albert Bandura'dır. Bandura bireylerin nasıl öğrendiklerini sosyal öğrenme ile ortaya çıkarmış bunu yaparken gözlem ve taklidin üzerinde durmuş ancak bunların insanın öğrenmesinde eksik kaldığını anladığında bu kuramı düşünme, davranışların sonucunu anlayabilme ve değerlendirme, dil ve hafıza gibi süreçleri de içerisine alacak şekilde genişletmiştir. Bandura'ya göre algılama insanın öğrenmesinde uyaran ve tepki arasındaki ara değişkendir. Kişiye anlamlı gelen psikolojik durumlar yaşamının bir döneminde onu etkileyerek davranış geliştirmeyi sağlayan beklentiyi oluşturur. Bunlar acı, endişe, korku, haz ve heyecan veren içten gelen duygular olabileceği gibi bunlara geçmiş yaşantılar da eklenebilir. Kişilerin bireysel gelişimlerini sağlarken aktif katılımcı konumda olmaları sosyal öğrenme kuramının temel öğesidir. İnsan yaşananlara müdahil olan ve müdahale edebilme, yaşamını yaşamak istediği doğrultuda düzenleyebilme kabiliyetine sahiptir. Yaşamında olanları sadece seyretmekle kalmaz, düşünsel, duyuşsal ve işlevsel faaliyetlerle hayatına anlam veren amaçlarını gerçekleştirmek için aktif çaba harcar. Bunu yaparken etkileştiği çevreyi de biçimlendirir. Bir şeyleri takip ederek ya da bir birtakım şeylerden kaçınarak

durumlara etki eder ve onlarda biçim değişikliği yaratır. Kişi her dakika algıladıklarını gözden geçirir, değerlendirir ve davranışa dönüştürür. İnsan sadece gözlem yaparak ya da taklit ederek öğrenme yoluna gitmez, onun öğrenme için düşünsel gerekçeleri vardır ve bunların ayırımında yani farkındadır. Öğrenmesinin gerekçeleri vardır bahsedilen hayattaki anlamlı amaçlar bunlardır.

Sosyal öğrenmenin temel prensipleri:

-İnsanlar diğer insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenebilirler.

-Öğrenme her zaman davranışta bir değişiklik yaratmayabilir. Davranış kuramcıları öğrenmenin davranışta kalıcı bir değişiklik meydana getirmesi gerektiğini savunurken sosyal öğrenme kuramcıları öğrenmenin her şekilde davranışı değiştirmesi gerektiğini savunmaz.

-Öğrenmede algı önemli rol oynar. İnsanların gelecekteki edinecekleri ödül ve cezaların farkında olmaları yani düşünsel boyut, insanın davranışında önemli bir yere sahiptir.

-Sosyal öğrenme kuramı davranışçı ve bilişsel öğrenme kuramları arasında bir bağ, köprü olarak düşünülebilir (Bayrakçı 2007).

Sosyal öğrenmenin ortaya konmasında Bandura' dan söz edilebilir ancak toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal öğrenme kuramına göre açıklanması daha çok Mischel tarafından yapılmıştır (Y. Dökmen 2009).

Sosyal öğrenme kuramında iki sürece önem verilir. Bunlardan edimsel koşullama; olumlu sonuçla biten ya da ödüllendirilen davranışların tekrarlama olasılığı çoğalır. Çocuk cinsiyetine uygun davranış ve tutumlarda bulunuyorsa değer görür ve ödüllendirilir, uygun davranmıyorsa cezalandırılır. Değer ve ödül kazandıran hareketler yani davranışlar çocukta olumlu onay alır ve tekrarlanarak çoğaltılır, ceza almasına neden olan davranışlar ise kaçınılan ve yapılmaması yönünde düşünsel dağarcığa kaydedilen davranışları oluşturur. Anne ve babalar ya da eğitimciler aynı davranışı gösterse de kız ve erkek çocuğuna farklı tutum sergiler. Cinsiyetlerine göre yapılan bu ayırım da örneğin arkadaşını döven bir erkek çocuğuna kendisini savunması gerektiği için yaptığını düşünerek olumlama yapılırken, aynı davranışı kızın sergilemesi durumunda bu kavgacı tutumun onun için yanlış olduğu, kendisinin bir kız olduğu ve saldırgan değil sakin tutumla çözmesinin gerekeceği yönünde uyarı alır. Bu şekilde aynı davranış kız ve erkek çocuk için farklı şekilde anlamlılık kazanır.

Model alma ve taklit etme (gözlem) yoluyla öğrenme: Bandura' ya göre pek çok insan davranışı modeli gözleme yolu ile öğrenir. Gözlem yapılan kişi gözlenirken davranışı nasıl yaptığı ve davranışla ilgili uyulacak kurallar kodlanarak öğrenilir, daha sonra davranış oluşturulurken bu kodlamalardan faydalanılır. Bandura' ya göre gerçekleştirdiğimiz davranışların sonuçları davranışlarımızın doğruluğu konusunda bize bilgi verir ve bu bilgi gelecekteki davranışlarımıza da yön verir. Bandura sosyo kültürel çevrenin gelişimde önemli etkisinin olduğunu belirtir. Psiko sosyal faktörler farklı kişilik yapılarının oluşumunda ve gelişiminde önemli rol oynar. Anne, baba, öğretmen gibi yakın sosyal çevrede bulunan kişiler bireyin gelişiminde ve davranışlarında etkili olduğu kadar kitle iletişim araçlarının, diğer kültürel kurumların ve özellikle akran gruplarının çocuğun davranışlarının oluşumunda etkili olduğu bilinmektedir. Bandura' ya göre taklit ederek öğrenme sadece kişinin diğer kişilerin davranışlarını taklit etmesi değil kişinin olayları bilişsel olarak işlemesi ve bilgiye dönüştürmesidir. Bu nedenle taklit ederek öğrenme ile gözlem yoluyla öğrenme birbirlerinin yerine kullanılmamalıdır. Çünkü gözlem yoluyla öğrenmede taklit olabildiği gibi taklit olmaya da bilir. Yani kişi her gözlemlediği kişiyi taklit etmeyebilir. Çocuk sigara içen öğretmenini görür ancak sigara içmeyebilir (Aydoğdu 2005-2006).

Dolaylı Öğrenme:

Sosyal öğrenme kuramında öğrenme temel anlamda başkalarının gözlemlenmesine dayandığı için öğrenmedeki süreçler de dolaylıdır. Bandura' ya göre bir modele bakarak edinilen dolaylı yaşantılar; dolaylı ceza, dolaylı pekiştirme, dolaylı güdülenme ve dolaylı duygudur.

Dolaylı Pekiştirme: Kişinin öğrenmesi için illa kendinin pekiştirmesi şart değildir. Başkalarının pekiştirmelerini izleyen birey kendisi pekiştirmiş gibi etkilenebilir. Buna dolaylı pekiştirme denir. Dolaylı öğrenme de, kişi gözlem yaptığı kişinin karşılaştığı duruma göre pozisyon belirler. Örneğin alkol kullandığı için ehliyeti alınan bir arkadaşının durumuna düşmemek için aynı hatayı yapmaması gibi. İnsanlar başkalarının deneyimlerini gözleyerek çok şey öğrenebilirler. Dolaylı öğrenme kapasitesi sosyal bilişsel kuramın bir başka değişle gözlem yoluyla öğrenmenin temelidir. (Aydın 2019).

Dolaylı Ceza: Modelin gösterdiği olumsuz davranışların cezalandırılması onu gözlemleyen kişi için aynı ceza ile karşılaşabileceğini öğrettiğinden benzer davranışta bulunmasını engeller.

Dolaylı Duygu: Duygularımızın büyük çoğunluğunu modelleri gözleyerek kazanırız. Hiç görmediğimiz bir olaydan ya da hayvandan korkan birini gördüğümüzde biz de korkabiliriz.

Modelin özellikleri: Gözlemcinin özellikleri ne kadar modelin özellikleri ile örtüşüyorsa yani benziyorsa, gözlemci o oranda modelin davranışlarına benzer davranışlar gösterir. Modelin cinsiyeti, karakteri, yaşı ve statüsü gözlem yapanın taklit davranışını etkiler. Mesela çocuğun cinsiyet rollerini kazanmasında ise kız çocuğu genellikle annesini veya bir başka kadını, erkekse babayı ya da bir başka erkeği örnek alır ve taklit eder. Yani toplumsal cinsiyet rolleri öğrenilirken çocukların daha çok hemcinslerinin davranışlarına odaklandıkları, onları çekici buldukları ve taklit ettikleri düşünülmektedir. Modelin statüsünün de model alınmada önemli olduğu bilinmektedir, modelin statüsü ne kadar yüksekse taklit edilme düzeyi o kadar yüksek olacaktır (Y. Dökmen 2009).

Bandura' ya göre model alma yolu ile edinilen kazanımlar:

-Birey gözlem yoluyla yeni bilişsel beceriler öğrenebilir.

-Gözlem yapan bireyin gözlem sonucunda öğrenmiş olduğu yasaklar ya zayıflar ya da güçlenir.

-Model gözlemciyi harekete geçirebilir. Bu şekilde gözlemci yeni değerler ve inançlar kazanabilir.

-Gözlem yapan modelden eşya ve çevrenin nasıl kullanılacağını öğrenir.

-Modelin duygularını açıklamasını ve anlatmasını gözlemleyen gözlemci aynı şekilde davranarak kendini açabilir (Aydoğdu 2005-2006).

Sosyal öğrenme kuramından toplumsal cinsiyet ile ilgili özetle şu varsayımlar çıkarılabilir. Gerek anne baba gerekse diğer insanlar kız ve erkek çocuğuna farklı davranırlar. Kız ve erkek çocuklar kendi cinsiyetindeki ebeveynlerine benzer davranırlar. Kız ve erkek çocuklar kendi cinsiyetlerinden olanı, özellikle anne babalarını model alırlar. Bu varsayımlar bazı araştırmacılarca sınanarak doğrulanmıştır. Ancak bunları doğrulamayan araştırmalar da mevcuttur. Çocukların

aynı cinsiyetteki anne ve babalarına benzemesi hep gerçekleşmeyebilir. Çocuklar baskın ve güçlü olan modele benzemeyi tercih edebilirler. Gençler ve yetişkinler üzerinde Dökmen (1997) tarafından yapılan bir araştırmada anne babayla kurulan duygusal bağ incelenmiş daha çok anne ile yakınlık kurulabildiği ve anne ile benzerliğin çok olduğu bulunmuştur. Bandura (1997) çocukluk döneminde daha çok annenin model alındığını belirtir (Y. Dökmen 2009). Sosyal öğrenme kuramının belirttiği gibi çocukların anne ve babalarını örnek almaları söz konusu olsaydı, günümüzde çalışan anneler ya da liberal düşünce yapısında olan ve toplumsal cinsiyet rollerine göre davranmayan ailelerin çocuklarının da toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmamaları beklenirdi. Diğer taraftan yetişkinlerin gösterdiği davranışların küçük ve gelişim dönemindeki çocukların ilgilenmediği davranışlar olduğu yönünde görüşler de mevcuttur.

2.2.2.7. Feminist kuramlar

Feminizm kökeni 18.yüzyıla dayanan kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması gerektiği düşüncesi ile ortaya çıkan, cinsiyet üzerine kurulmuş bir söylemdir. En geniş anlamı ile feminizm sosyo-kültürel, siyasi ve iktisadi alanda kadın ve erkek arasında var olan bir eşitsizliğin olduğunu savunur ve nedenlerini ortaya çıkararak eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlar (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Feminizm 17.yüzyıl İngiltere'sinde feodalizmin bitmesi ve kapitalizmin başlaması ile kendini toplumdan dışlanmış olarak hisseden orta sınıfa mensup kadınlar tarafından başlatılmıştır. Yeni ortaya çıkan burjuva sınıfı ile birlikte kadınlar da özgürlük ve eşitlik talep etmeye başlamışlardır. Fransız Devrimi kadınların kendilerine ilişkin durumlar üzerinde kafa yormaya düşünmeye başladıkları dönem olmuştur. Bu dönemde insan hakları evrensel bildirgesi yayınlanmış kişi hak ve özgürlükleri yasal güvence altına alınmış iken cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kalkması adına olumlu bir adım atılamamıştır. Kadınlar toplumsal değişim rüzgârından faydalanamadıklarını anladığında kıpırdanmaya başlamışlardır, işte feminist hareketler böylece başlamıştır (Aktaş 2013). Feminizm, gelişim süreci içinde bir yandan sosyal hareketlerden etkilenirken, bir yandan da onları etkilemiştir. Bu da kadın sorununa yaklaşımı konusunda kendi içinde farklılaşmasına neden olmuştur. Farklı feminist teorisyenlerce kadın sorunlarının yaklaşımları değişse de kadının sosyal

sistem içinde ikincil konumda olduğu tespiti aynı kalmıştır. Feminist kuramsal perspektifler çoğunlukla eleştireldir. 1792 yılında Mary Wollstonecraft tarafından ortaya konulan feminist teori, tarihin ilk önemli çalışması “kadın haklarının savunulması” feminist akımı önemli bir noktaya taşımıştır (Ersoy Çak 2010).

Bütün feminist kuramların temelinde “kadın nedir” sorusunun cevabını bulma ve cinsiyeti belirtme çabası vardır. Liberal, radikal ve psikanalitik feminist teorilerin cinsiyeti beden, sosyalist ve Marksist teorilerin sosyal ve kültürel ilişkiler, postmodern feminist teorilerinin ise cinsiyeti dil üzerine yapılandığı gözlenmektedir. Feminizm kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında sahip olduğu rollerinin değerini vurgulamayı ve erkeğin hegemonyası altındaki kadının cinsiyet rollerini açıklamayı hedeflemiştir (Dikici 2016).

2.2.2.7.1. *Liberal feminizm*

Siyasi bir doktrin olarak liberalizm, bireyi merkeze alan, bireyin ve toplumun özgürlüğünün temel yolunun devlet egemenliğinin zayıflatılması yolu ile olabileceğini belirtir. Liberalizm egemen ve güçlü olanın birey üzerindeki hâkimiyetine sınır getirmek anlayışı, liberal feminizmde kadını erkek egemenliğinden kurtarılması ve erkek kadar bireysel özgürlüğüne kavuşturulması şeklinde anlam kazanmıştır (Altınbaş 2006). Feminist teorinin temelleri liberal feministler tarafından atılmıştır. Liberal feminist teori 19. yüzyılda başlayan birinci dalga ve 1960’ ların başında olan ikinci dalga kadın hareketi şeklinde oluşmuştur. Birinci dalga teorisyenleri erkekler gibi insan olan kadınların da erkeklere verilen bütün haklardan faydalanabilmeleri, kadının erkekle eşit siyasi ve ekonomik haklara sahip olması vardır. Bu anlamda birinci dalgada yer alan liberal teorisyenler kadınlar arasında bir bağlantı kurularak, kadınların toplum kaynaklarına ulaşmada gerekli olan yasal imkânların sağlanmasını vurgulamışlardır. İkinci dalgada yer alan kadın hareketinde ise, toplumun kadın için uygun olarak gördüğü eş ve annelik rollerinin yani cinsiyet rollerinin ve bunların uzantısı şeklinde kendisini gösteren kadına uygun iş ve mesleklerin cinsiyet adaletine uygun olarak yeniden şekillenmesinin sağlanmasıdır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Mary Wollstonecraft liberal feminizmin ilk temsilcisi olarak kabul edilir ve "Vindication of the Rights of Women" isimli kitabında erkekler kadar kadınların da Tanrı'nın yarattığı varlıklar olduğu, zihinsel ve ahlaki kabiliyetlerini geliştirmek için

eğitilmelerinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. 1789 Fransız Devrimi eşitlik ve özgürlüğe vurgu yaparken söz konusu kavramlar erkekler için söz konusu olmuş kadının konunun dışında bırakılmışlardır. Bunu ayırımına varan Olympe de Gouges 1791’ de Kadın ve Yurttaş Hakları bildirgesini yayınlamış ancak kadın cinsine yakışmayan bir tutum sergilediği bahanesiyle giyotine gönderilmiştir (Özer Dal 2012). Çünkü liberalizmin özgürlük anlayışı bireyin kamusal alanda başkalarına engel olmaksızın özgürlüğünü yaşaması ancak özel alanda bireyin özgür olması anlamına geliyordu. Yani politika, ticaret ya da çalışma alanı gibi alanlarda devlet müdahaleci olabiliyorken ev, aile, aile yaşamı gibi özel alanda devletin müdahale edici ve düzenleyici yasaları koymaması ve kadınların, çocukların üzerindeki erkek egemenliğine olanak sağlaması gerçekleştirilmiştir. Kadınlar erkeklerden biyolojik olan farklılıklarına dayandırılarak özel alan içinde değerlendirilmişlerdir. Liberal feministlerin temel çabası kadının kamusal alana girmesini engelleyen durum ve yasaların engellenmesi olmuştur. Bu anlamda liberal feminizmin ilk amacı kadınlara erkeklerle eşit şekilde oy hakkının tanınmasını sağlamak olmuştur. Oy vermeye başlayan mücadele kadının eğitim ve çalışma hayatında da eşitlikler aramasıyla devam etmiştir. Liberal feminist kuram kız ve erkek çocukların ayırım yapılmadan aynı eğitim olanaklarından eşit olarak faydalandırılmaları gerektiğini savunur. Kız çocuklarının okula gönderilmesi ve eğitilmesi onların ekonomik, kültürel ve toplumsal yaşamlarına yatırım yapmalarını sağlamanın yanı sıra sosyal yaşam alanlarını tanıyarak kişiliklerinin gelişmesinde, özgüvenlerinin artmasında da faydası olacaktır. Geleneksel toplum değerleriyle yetişmiş kadının bu anlamda kendisini değiştirmesi, yenilemesi sadece toplumda ki yansımada değil kadının kendi iç dünyasının yansımalarında da kendisini gösterecektir (Aktaş 2013).

Liberal feminist yaklaşım kadının eğitim ve akıl sayesinde güçlenerek aile içindeki tartışmasız sadakatine son vereceğini belirtir. Kadının kendisine dayatılmış kimlikleri sorgulamaya başlaması, ataerkil yapı içinde kendisinden beklenen sessiz, edilgen, mahremiyetçi ve fedakâr kadını da sorgulamayı sağlayacaktır. Liberal feminist teorisyenlerinin yaptıkları araştırmalar kadın-erkek eşitsizliğini ortadan kaldırmaya ve kadınların örgütlerde nasıl daha başarılı olabileceğine odaklanırken, eşitsizliklerin ortaya çıkmasına neden olan cinsiyetçi yapılanmanın gözden uzak tutulması, cinsiyeti sadece istatistiki bir veri olarak ele almaları belki de genel sorunlarını görmelerinde engel olmuştur. Yine sadece beyaz olan kadının sorunlarına

odaklanması, farklı ırktan ve ekonomik sınıfta bulunan kadınları kapsam dışı bırakması nedeniyle sonra ortaya çıkan radikal feminist teori tarafından şiddetle eleştirilmiştir (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016).

2.2.2.7.2. Radikal feminizm

1960' larda ortaya çıkan radikal feminizm New York ve Boston'da bir grup eylemci kadın tarafından ortaya çıkmıştır. Bu kadınlar daha çok savaş karşıtı çalışmalara katılan yine medeni haklar için çaba sarf eden kadınlardır. Radikal feminizmin 1960' da ortaya çıkması tesadüf değildir. Bu yıllar batıda radikal tepkilerin yoğunlukta yaşandığı, o döneme ismini veren öğrenci olaylarının, çevreci protestoların Vietnam savaşı sonrası savaş karşıtı propagandaların yapıldığı yıllardı (Dikici 2016). Bilimsel çalışmalara karşı güvensizlik bu yıllarda ortaya çıkmış anti-bilim davranışları kendisini göstermiştir. Bunların yanı sıra kadın konusunda da radikal tepkiler ortaya çıkmıştır. Radikal feminizm kadının erkek egemenliğinin altında bulunmasının nedenini kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarına bağlayan bir kuramdır. Kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın aile tarafından yaratıldığını, ailenin çocuk ve gençleri ataerkil ideolojinin öngörülen tutumlarına göre sosyalleştirdiğini savunmaktadır. Radikal feminizm aileyi kadının erkeğin egemenliğinde ona hizmet eden konumda oluşunun tekrar tekrar oluşmasına neden olan kurumdur. Bu nedenle aile reddedilmelidir. Liberal feministlerin söylediği toplumsal statükoyu yok edecek ufak tefek değişikliklerle, yıllar içinde kökleşmiş ve güç, iktidar, hegemonya ile eş anlama gelen ataerkil yapıyı ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu nedenle radikal çözüm yolları, ailenin yok edilmesi şart olmuştur. Radikal feminizmin liberal feminizmden bu farklılığı örgütsel alanlarda da kendisini göstermiş, kadın bakış açısı örgütsel analizlerin merkezine kaymıştır. Bu nedenle kadınların kendilerini başarılı kılacak yönetim şekilleri oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Ancak ne kadar bunu yapmaya çalışsalar da günümüzde baskın bulunan ekonomik konjonktürde yer bulamaması nedeni ile örgütsel çalışmadaki yeri de az olmuştur (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016).

Radikal feministler insanların en temel çatışmalarının cinsiyet çatışma biçimi olduğunu belirtir. Onlara göre patriarkal yapı kadın ve erkek dünyasını keskin çizgilerle ayırmış olup, erkekleri toplumsallaşma sürecinde güç, inisiyatif, üretim ve

akılcılık ile yüklemişken kadını da çocuk doğurma ve büyütme, ev işleri ve erkeğe cinsel obje olma ile yükünü vermiştir. Kadının ev içindeki zor ve uzun süreli görevleri onu kamusal alanda çalışmadan uzak tutmuş, kendi özel alanında yaşamaya mahkûm etmiştir. Yani sistem cinsiyetçi yapıdadır ve ataerkil düzen üzerine inşa edilmiştir. Kadının kurtuluşunu bu düzenin değişmesi ile olabileceğini belirten radikal feminist kuram kamusal alan ile bireysel (özel) alanı birleştirmeye çalışır. Radikal feminist teori ataerkil sistem aracılığı ile erkeğin kadın üzerindeki baskı düzeni, bir reform hareketi ile düzeltilemeyecek kadar köklü ve sağlam olduğu için siyasal ve hukuksal yapılarla bu değişimin sağlanmasının da mümkün olamayacağını belirtir. Aile, bilim, sanat, dil gibi toplumsal yapılanmanın temelini oluşturan bütün kültürel argümanların kullanılması gerektiği belirtir. Toplumda hâkim olan eril söylemin değişmesi, değiştirilmesi yerleşik bilişsel alguların değişikliği ile bu bakışın değişebileceğini belirtirler.

Radikal feministlere göre kadının kurtuluşu kadının erkekten farklılaşmasından geçmektedir. Kadına ait olan biyolojik, psikolojik ve duygusal farklılıklar onu erkekten ayırır ve bu alanlarda sahip olduğu farklılıkların değerinin ve öneminin ortaya konması ile kadın olmanın ayrıcalığı ve yüceliği ortaya çıkacaktır. Radikal feministler kadının kendisine özgü deneyim ve özelliklerinin öne çıkarılması gerektiğini savunurlar. Duygusallık, empati, hassasiyet gibi kadınla özdeşleşmiş özellikler, kadının diğer insanlar ve doğaya daha yakın olabilme ve anlayabilmesindeki başarısını getirir. Çocuk doğurması, insanı çoğaltması ve yine doğurduğu çocuğu yetiştirmesi, şekillendirmesi kadının ayrıcalıklı yönleridir. Kadının kendisinde ki bu yönlerinin farkına varması vardırılması önemli ayrıcalıklarını da görmesini sağlayacaktır. Radikal feminizmin uzun süreçteki amacı kadın kültürünün egemen olduğu bir toplumun inşasıdır. Liberal feminist kuram erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinin sona erdirilmesi böylece kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını savunurken, radikal feminist görüş kadının erkeğe karşı hâkimiyetini vurgulayan anaerkil bir anlayışı savunmaktadır (Aktaş 2013; Doğan 2008). Radikal feminist teorinin örgütsel yapılanma ve uygulamalarına bakıldığında, ataerkil düzen içerisinde kadının genel anlamda dışlandığı alanlarda “kadın alanları” yaratma çabası önemlidir. Radikal feministler eşlerinden şiddet gören kadınlar için kriz merkezleri kurma yanında erkek mesleği olarak kabul gören marangozluk gibi mekanik işleri öğrenmek amaçlı faaliyetler düzenlemişler, iş, yönetim ve liderlik alanlarında kadınların becerilerini ve

deneyimlerini kullanabilecekleri alanları bulmaya çalışmışlardır. Ancak örgütsel çalışma literatürü içinde radikal örgüt çalışmasının çok yer almaması, örgütlerin çoğuna hâkim olan kapitalist eril düzenin yerini koruduğunun göstergesidir. (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016).

2.2.2.7.3. Marksist feminizm

19.yüzyılda ortaya çıkan liberal feminizmin ilk dalgasının başlaması, liberal feministlerin kadın-erkek eşitliğinin uygulanıp uygulanamayacağı tartışmaları Marksist feminizmin doğmasına zemin hazırlamıştır. Marksist feminizm Marks ve Engels'in fikirlerinden esinlenerek ortaya çıkmış, kadının ezilmişliğinin temelinde sınıf farklılığının bulunduğunu savunmuşlardır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Marksist feminist teorisyenlere göre kadın sorunları toplumsal sınıf mücadelesi ile aşılabilir çünkü var olan sınıfsal yapı kadın sorunlarının temel kaynağını oluşturur. Bu nedenle Marksist feministler ekonomik ve güç çıkarları için uğraş verirken diğer taraftan ezilen işçi sınıfının çıkarları için de uğraşmışlardır. Kadınların ezilmesinin nedeninin cinsiyetlerinin farklı olmasından daha ziyade sınıf farklılığından kaynaklandığını belirten Marksist teorisyenler, sınıf ayrımı olan toplumlarda kadın-erkek eşitliğinin asla olamayacağını belirtirler. Ve baş suçluyu da kapitalizm olarak kabul ederler. Diğer ezilen gruplar gibi kadınların kurtuluşunun ancak bu sistemden kurtulup sosyalist sisteme geçişle sağlanabileceğini kabul ederler. Sosyalist sistemde kimsenin ekonomik bağımlılığı olmayacağından kadının da erkeğe ekonomik olarak bağımlılığı olmayacaktır (Dikici 2016). Engels'e göre ilkel toplumlarda ev içindeki üretim araçları kadının, ev dışındaki üretim araçları ise erkeğin denetimindedir. Engels süreç içinde üretimin ev dışında ve erkek egemenliğinde olmaya başladığını, bunu da erkeğin mal ve mülkün sahibi haline getirdiğini, artı değer sahibi olduğunu belirtir. Marks artı değeri açıklamak için emek değer teorisi geliştirmiştir. Emek ürünlerinin değeri ile o emek üretmenin maliyeti yani üreten emekçinin geçimi arasındaki fark artı değerdir. Çağdaş feminist teori ev işlerinin yani ev içi emeği bu teoriye uyarlamaya çalışmıştır (Donovan 2010). Marksist feministler ataerkilliğin tek başına erkeğin kadına hükmetmesine neden olmadığını sermayenin emek üzerindeki hükmünün de bunda pay sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Marksist feminizm teorisi cinsiyet eşitsizliğini

ekonomik argümanlara dayandırdığı için kapitalizm dışındaki cinsiyet eşitsizliğini açıklama kısmında başarısız olmuşlardır.

Kadının özel alanda kaldığı toplumsal yaşam biçiminde kadın daha fazla ezildiği ve sömürüldüğü gibi erkeğe nazaran kendisine daha fazla yabancılaşma yaşaması da olasıdır. Erkek için iş dışında geçirilecek boş zaman algısı oluşurken kadının tüm zamanını eş ve anne olarak rollerini yerine getirmekten ibaret olan bir yaşam tarzı oluşmaktadır. Marsist feminist teori ataerkil toplum yapısındaki aileye karşı ailenin kaldırılması, toplumsal bütünleşme için kan birliği değil ekonomik ortaklık oluşması gerektiğini vurgular. Marksist feministler sınıfların ortadan kalkması ile kapitalizmin ortadan kalkacağını, kadının yeniden üreten konumdan çıkacağını belirtmekte, ev işlerinin ücretlendirilmesi ve ailenin görevlerinin kurumlar aracılığı yapılmasının sağlanacağı bir gelecek savunmaktadırlar. Kadın ve erkek eşitsizliği de bu şekilde son bulacaktır (Aktaş 2013). Marksist feministlerin sorguladığı bir diğer konu ise kadınların toplumsal yapı içinde bir sınıf oluşturmadıklarıdır. Engels'e göre kadının kapitalist sistem içinde ev işleri ile sınırlı tutulmaları halinde erkekle asla eşit seviyeye gelemeyecekleri, üretime geniş tabanda katılmaları ve ev işlerini bırakmaları halinde bu eşitliğin sağlanabileceği belirtilmiştir (Dikici 2016; Kara 2006).

2.2.2.7.4. Sosyalist feminizm

Sosyalist feminizmin ortaya çıkmasında Marksist düşüncenin cinsiyet bakış açısından duyulan memnuniyetsizlik yatmaktadır. Ancak sosyalist feministler marksist feministleri eleştirseler de bu onların temel ilkelerini kabul etmedikleri yani sınıf mücadelesinin gerekli olduğunu kabul etmemeleri anlamına gelmez. Sosyalist feminist teori kadın sorununu sınıf mücadelesinin bir bölümü gibi gören marksist feminist teoriyi ve kadını merkeze alarak tüm mücadele türlerinin en üstüne koyan radikal feminist teoriyi de eleştirmiş, bu iki teorinin sentezini yapmıştır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Sosyalist feministler, erkeğin kadının üzerine kurduğu baskı ile onun bedenini kontrol altına alırken diğer taraftan onları ekonomik yapı içinde var olan kaynaklardan uzak tutarak mahrum ettiklerini düşünmüşlerdir. Marksist feminist teori kadının erkek egemenliğinden kurtulmasının yolu olarak özel alanı (evi) bırakarak kamusal alanda çalışmasının gerekliliğini, böylece üretime katılmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Sosyal feministler sadece sınıf farklılığını değil aynı zamanda ataerkil

ilişkileri de açıklayacak bir kuramın gerekliliğini biliyorlardı. Böylece hem Marksist teorilerin diğer taraftan radikal ve psikanalitik teorilerin de sınırlarını aşır ikili sistemler yaklaşımını oluşturdular. Ataerkilliğin ve kapitalizmin kadını etkileme, baskılama durumunu anlamak için bu iki kavramı önce ayrı ayrı sonra da birbirleri ile ilişkilendirmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak bu ikili sistemleri açıklamaya çalışan teorisyenler kapitalizmin açıklamasında hem fikirken ataerkilliğin açıklamasında ayrılmışlardır. Juliet Mitchell kadının bulunduğu konumunun sebebinin üretken olmasıyla bağlantılı olmadığını belirterek bu anlamda marksist feminizmi dışlamıştır. Bunun yerine ataerkilliğin kavramlaştırmasını yapmaya çalışmıştır. Kadının bulunduğu konumun nedeninin yeniden üretim (cinsellik ve çocukların toplumsallaştırılması) kaynaklandığını yani sorunun bu olduğunu belirtmiştir. Ona göre kadının kurtuluşu için ne tek başına ataerkillikle ne de tek başına kapitalizmle mücadele etmek yeterli olmayacaktı. Mitchell kadının baskı altına alınmasının nedenlerini, insan psikolojisinin çok derinlerinde olduğunu düşünmüş ve liberal feminizmin çözüm yollarının da etkili olamayacağını belirtmiştir. Heidi Hartmann'ın fikirleri ise marksist feministlerden farksızdı (Ecevit 2011; Osman 2011).

Sosyalist feminizmin Marksist ve radikal feminizme getirdiği bir başka eleştiri de bütün kadınlardan bahsedilmesi ancak orta sınıf, eğitilmiş ve beyaz kadınların sorunlarının ele alınması, bunun dışında kalan kadınların göz ardı edilmesi idi. Bu anlamda sosyalist feminist teorisinin belki de en başarılı yanı farklı gruplarda yer alan kadınların arasındaki güç ilişkisinin farkında olmasıdır.

Sosyal feministlere göre kadınların kamusal alanda olmaya başlamaları onları, erkeklerin egemenliğinden kurtaramamış aksine kadının çalışma yaşamına ilişkin yaşadığı sorunlar, gördüğü baskılar sorunlarını daha da büyütüştür. Sosyal feministler bu durumla ilgili olarak cinsiyete dayalı iş bölümüne dikkat çekmektedir. Sosyalist feministler kapitalist toplumun yarattığı, kadının ve erkeğin kendisine uygun görülen rol kalıplarının uzantısı şeklinde oluşan iş ve iş alanlarının oluşması durumuna vurgu yaparlar (Ersoy Çak 2010). Bu şekilde kadın ve erkek işi oluşmakta, bu ayrımla kadının daha alt pozisyonlarda, daha az riskli bulunduğu için daha az ücret aldığı bir tablo yaratılmıştır. Yine, farklı gruplarda ve farklı etnik kökene sahip kadınlar arasında da bir ayrım yapıldığının, beyaz kadınların siyah kadınlara oranla daha iyi iş koşullarında çalıştıkları ve yüksek kazanç aldıkları belirtilmiştir. Sosyal feminizm teorisi tarafından yapılan çalışmalarda, örgütlerin çalışmaları değerlendirildiğinde

cinsiyet farklılığının örgütsel uygulamaları değiştirdiği, fedakarlık, empati, anlayış ve yardımseverlik gibi durumlar gerektiren işlerin kadına verildiği, örgütlerin işe alma ve ücretlendirme de bu şekilde “kadın işi” ayrımı yaptıkları belirtilmiştir. Sosyalist feminist teorinin örgüt yapısı içinde dikkat çektiği bir başka durum ise kullanılan imaj ve sembollerin eril dilinde olmasıdır. Dolayısı ile hiyerarşik olarak üstte olmak için eril özelliklere de sahip olmak gerektiğinin önemi belirtilmiştir. Yani sosyalist feminist teorinin, örgüt yapılanmasında cinsiyetçi temelli yaklaşımların var olduğunu ortaya çıkarır çalışmalar yaptığı söylenebilir. Sorunu bu şekilde ortaya koyan sosyalist feministler çözüm içinde sosyal alan içinde yer değiştirebilir “kadınlar” ve “erkekler” yaratmak gerektiğini belirtirler. Sosyalist feministlere göre sadece toplum ve örgüt içinde kadın-erkek eşitliği için uğraşmak kadının sorununu çözmez. Kadın ve erkek sosyal yaşam içinde değiştirilebilir olmadıkça gerek aile içinde ve gerekse çalışma hayatında eşitlik sağlanamayacaktır. Bu amaçla sosyalist feministler aile, ebeveynlik, arkadaşlık, akrabalık gibi ilişkilerin yeniden yapılandırılmasını, aile ve çalışma yaşamındaki iş bölümlerinin ortadan kaldırılması, ücret belirlemelerinin kadın ya da erkek oluşuna göre değil her ikisi de olacak şekilde düşünülerek belirlenmesi gibi çözüm önerileri getirmektedirler (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016; Osman 2011).

2.2.2.7.5. *Psikanalitik feminizm*

Psikanalitik feminizm cinsiyeti analizin merkezine alan bir başka teoridir. Bunlar her ne kadar Freud’un eril bir bakış açısı ile kadına yaklaşmasını eleştirseler de, bu görüşten önemli ölçüde etkilenmişlerdir. Psikanalitik feminist teoriye göre toplumsal yapı içinde erkeğin kadın üstüne egemenlik kurmasının sebebi ataerkil aile yapısıdır. Bu ataerkil aile yapısı içinde kız ve erkek çocuk anne ve babaları ile geliştirdikleri ilişki sonucu kendileri için uygun gördükleri dişilik ve erkeklik cinsiyet rollerini kabul etmişlerdir (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Freud’göre oidipal dönemde erkek çocukta annesine karşı cinsel istek ve bağlılık gelişir. Bu istek babasını rakip olarak görmesine neden olur. Aynı zamanda babası tarafından hadım edileceği korkusu yaşar ve babası ile özdeşim kurarak ve de babasının aracılığı ile diğer erkeklerle güçlü bir bağ kurarak gücü annesi ile olan bağı tercih eder. Bunu yaparsa fallik dönemini başarı ile atlattığı olur. Freud’a göre erkek cinsel organı kadının cinsel organından biyolojik olarak üstündür (Kozlu 2009).

Lacan Freud'un biyoloji kaderdir indirgemeciliğini eleştirse de tezini onun düşüncesinden yola çıkarak oluşturmuştur. Öznelliğin kuruluşunun kız ve erkek çocukta başka şekillerde kurulduğunu ancak simgesel düzene geçişinin dil ile olduğunu belirtir. Erkek çocuğunun sevgisi anneye yöneliktir ancak erkek bir süre sonra babanın baskısı ile bu sevginin yönünü değiştirir. Lacan' a göre bu baba figürü illa biyolojik baba olmak zorunda değildir, her hangi bir otorite kaynağı olabilir. Erkek çocuk kendisini ilerde baba olarak düşünür ve anneden uzaklaşır. Kız çocuğu ise annesinin penisinin olmadığını görür, onu eksik olarak düşünür ve kabul eder. Lacan' cı bakış açısı bir dilin içine doğduğumuzu ve algılarımızı bu dilin şekillendirdiği ve tarafımızca kabulünü de yine bu şekilde dilin sağladığı belirtilmiştir. Postmodern feminist teorisyenler diğer feminist teorilerin belirttiği ataerkil düzenin varlığını sürdürmesinin ve kadının her zaman ikinci planda kalmasının sebebinin toplumsal yapıdan değil dilin kendisinden kaynaklandığını belirtir. Kişi içinde bulunduğu toplumun dilini öğrenirken aslında ataerkil düşünce sistemini içinde bulunduran yapı ile birlikte algılar ve buna göre düşünmeyi de öğrenir. Kadın ya mevcut düzeni bu kodlarıyla kabul eder ve uyum sağlar ya da kendi kodlarını oluşturarak düzene karşı çıkar ve özne olmaya yani eyleyen olmaya çalışır (Aktaş 2013; Kartal 2016).

Freud'cu feministler kadının cinsel kimliğinin oluşmasında babanın değil de annenin etkisinin üzerinde durdular. Psikanalitik feminist teori kadınların ezilmiş olmalarına rağmen kızlarının öznel kimliklerini oluşturma yönünde yaptıkları psikolojik ve kültürel etkiyi olumlu olarak gördü. Kadınları siyasete önemli katkılar sunan bireyler olarak gördü. Chodorow çocuğun bakımı ve büyütülmesinde kadının yanında erkeğin de yer almasını toplumsal cinsiyet temelli ezme ve ezilme hareketinde önemli rol oynayacağını belirtmiş olup günümüzde bu durum kadının annelik iznini almasının yanında babaya da izin verilmesinin yollarını açmıştır (Ecevit 2011).

2.2.2.7.6. Postmodern feminist teori

Postmodern düşünce pek çok bilimsel alanı etkilediği gibi feminizm teorilerini de etkilemiştir. Postmodern feminist teorisyenlere göre modern feminist teorisyenler kadının toplumdaki yerini politik, kültürel ve siyasal olarak durumunu, bunu etkileyen sebepleri ve koşulları, toplumsal cinsiyet olgusunu olduğu gibi kabul ettiklerinden dolayı sorgulamaya gerek görmemişlerdir. Kadınlar tarih boyunca genellikle ikinci

plana atıldıkları için bilimsel tartışmaların dışında tutulmuşlardır, bu nedenle de bilimsel gelişim süreci eril bir dil kullanmıştır (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Postmodernistlere göre dil insanın dış dünya ile kurduğu ilişkilere aracılık eder. Bir nesnenin, kurumun ya da hareketin anlamı onun doğasından tabiatından gelmez biz onu ne olarak tanımlayıp anlatıyorsak o nesne, kurum ya da hareket o anlama gelir, yani ona anlam kazandıran dildir. Bu anlam veren sözcükler yani dil sabit kalmaz, değişir. Dolayısıyla anlam yapılandırılır, yeniden yapılandırılır (Ecevit 2011). Postmodern feminist teorisyenler, kadının ikinci planda olmasının ve ataerkil yapıdaki toplumsal düzenin diğer feminist teorilerin iddia ettiği gibi kültürel, ekonomik ve siyasal yapıdan değil dilin kendisinden kaynaklandığını söylerler. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun dilini öğrenirken, dilin kalıpları çerçevesinde düşünmeyi de öğrenirler. Bu dil kalıplarının etkisi onların ataerkil toplumsal yapıyı içselleştirmesini ve buna uygun bir kimlik edinmeyi sağlar. Ataerkil toplumsal düzende özne yani yapan etkin olan erkek olduğu için kadına nesne olmak düşmektedir. Egemen olan dil yapısı erkeğe ait kabul edilmeyen diğer bütün ötekileri kadına yükler. Yapılan araştırmalar söylem yolu ile cinsiyet rollerinin dil yolu ile oluştuğunu ve sürdürüldüğünü belirtmektedir.

Postmodern feminist teorisyenlerin öne çıkardığı bir diğer konu bilgi-güç konusudur. Bilgi ve güç Foucault'a göre bir ve aynı şeyin iki yüzüdür. Kadınların yıllar boyunca bilgi üretiminin dışında tutulmaları ataerkil düzenin de devamını sağlamıştır. Kadınların bilgiye ulaşmalarını engellendikçe bilgi erkeklerin elinde toplanacak ve güçlü tarafta erkek olacaktır. Bilgiye sahip olan güce de sahip olur. Postmodern feministler kadın erkek eşitsizliğini yaratan bu durumun, iktidarın eşitsiz paylaşımına neden olduğuna, durum değişmedikçe de kadının ikinci planda ki yerinin değişmesinin mümkün olamayacağını belirtirler. Postmodern feminist yaklaşım kadın ve erkek arasında ikilik yaratmayan söylemler geliştirir. Bu yaklaşım değişik anlayışlarla kadının savunulması gerektiğini çünkü kadının tek tip sorununun bulunmadığını ve genelleyici çözüm yollarının sonuç vermeyeceğini söyler. Bireysel farklılıkların farkında olarak kadın sorunlarının çözülmesi, yine yerel ve etnik farklılıkların çözüm yollarında kullanılması gerektiği belirtir (Kozlu 2009).

2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Ailenin Etkisi

Bireye toplumsal cinsiyetin zorla kabulü birey henüz doğmadan başlar. Doğacak çocuğun cinsiyetine göre çocuk odası, cinsiyete uygun renkte kıyafetler ve oyuncak türleri aile tarafından belirlenir. Kız çocukları için bebek düşünülürken erkek çocuk için biraz daha yaratıcılık, zekâ gerektiren oyuncaklar seçilir. Farklı olan sadece kıyafetler ve oyuncak değildir. Bunu büyüdükçe kitapları, internet oyunları, çizgi filmleri takip eder. Hepsi kız ve erkek çocuğa farklı sunulur. Böylece birey içinde doğmuş olduğu toplum, aile tarafından toplumsal cinsiyet rolleri öğretilerek şekillendirilir (Aras ve ark. 2013). Çocuk gelişim dönemlerinin en önemli evrelerinden biri cinsiyet kimliğinin oluşmasıdır. Çocuklar iki yaş civarında, iki cinsiyetin bulunduğunu, babanın erkek annenin ise dişi olduğunu anlar ancak yaşlarının çok küçük olması nedeni ile cinsel kimliklerinin ne olduğunu tam olarak anlayamazlar. Onlar cinsiyeti biyolojik farklılıktan daha ziyade giyilen giysilerle ve gösterilen davranışlarla anlamaya, belirlemeye çalışırlar. Bu konudaki algıları beş altı yaşlarında bilgiye dönüşür, Cinsel kimliklerini anlamalarını cinsiyetlerine ilişkin inanç ve tutum geliştirmeleri takip eder. Cinsiyet rollerinin oluşumunu arayan sorulara olabilecek cevapların birincisi öğrenmeye diğeri ise bilişsel mekanizmaları belirtir. Öğrenme yaklaşımı hayatımızdaki diğer her şey nasıl öğreniliyorsa bunların aynı şekilde olduğudur. Bilişsel gelişim yaklaşımına göre ise çocuğun öğrenmesi için belli bir gelişim aşamasına gelmesi gerekmektedir. Çocuklar kendi kimliklerini ve başkalarının kimliklerini öğrendikten sonra, cinsiyetlerine uygun kalıplaşmış tutumları ve onlara uymaları, bu tutumlara göre davranmaları gerektiğini öğrenirler. Bilişsel kuram çocukların bu dönemde aynı zamanda cinsiyet rolünü belirleyici ön yargıları da öğrendiklerini belirtir. Toplumsal cinsiyet klişelerinin bazıları erkeğin ailenin geçimini sağlaması gerektiği, kadının ise çocukları büyütüp ailenin devamını sağlaması gerektiği gibi (Günay ve Bener 2011; Vatandaş 2007).

Çocuk cinsiyet rollerini edinme işini, bulunduğu bilişsel gelişim dönemine göre ve öğrenerek ilk olarak aile içinde gerçekleştirir. Anne ve baba ve diğer aile üyeleri en çok gözlem yapılan, taklit edilen kişilerdir. Gümüüşoğlu (2004) ilkökul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları konusundaki araştırmasında, araştırmaya katılan çocukların toplumsal cinsiyet algılarının geleneksel kadın ve erkek rollerine uyumlu olduğunu belirtmiştir. Çocuklar annelerinin ev işlerini ve yemek yapmaları gerektiğini, babaların ise televizyon izlemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Geleneksel aile yapısından

modern çekirdek aileye doğru gidişte bu cinsiyet rollerinde kısmen esneme olsa da yani bilinen genel ezber bozulsa da, ev dışında çalışan annenin ev işleri ve çocuk bakımı alanında hala en çok çaba harcayan konumda olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya çıkmaktadır (Erzeybek 2015).

Aile toplumsal değer yargılarını korumak için cinsiyet rollerini öğretme görevi görür. Geleneksel ailede kız çocuğu, gerek kendi gerekse kızını evlenip birlikte yaşayacağı aile yapısına uyumlu şekilde yetiştirilir. Kız büyüyüp genç kız ve kadın olurken ev içi işlerden kendisinin sorumlu olacağını bilerek büyür. Kız çocuğunun bu şekilde öğrenmesi oyun ve oyuncak yolu ile de sağlanır. Kız çocuğu oyuncak bebek ve mutfak eşyaları tanıştırılır, böylece ev işlerine ısınması sağlanır. Erkek çocuk ise araba, uçak, silah gibi oyuncaklara yönlendirilir (Vatandaş 2007). Yapılan çalışmalar göstermektedir ki çocuğun cinsiyet rollerine ilişkin geliştirdiği düşünsel ve davranışsal kalıp yargılar anne ve babanın cinsiyetçi davranışlara göre belirlenmektedir (Kılıç 2013; Sankır 2010) Topal (2012). Bu süreçte kadınlara duygusal, güvenilir, yumuşak ve sevecen gibi sıfatların, erkeklere ise güçlü, cesaretli akıllı gibi özelliklerin yüklendiğini belirtmekte bunun kadınlarda duygusal ve bağımlı davranışlara erkeklerde ise daha radikal ve özgür hareket etme davranışlarına yol açtığını söylemektedir. Böylece çocuk kendi ailesinden başlayarak toplumsallaştığı bütün alanlarda toplumsal rollerin ayrımcılığına maruz kalarak, mantıklı olduğunu kabul etmeyip uygun görmese de, toplumsal uyum güdüsü ile hareket ederek bu ayrımcılığı öğrenip pekiştirmektedir. Bu olumsuz özelliğine rağmen aile kişisel özelliklere dayanan ve diğer toplumsal kurumlara göre evrilmesi değişmesi bireysel düzlemde daha olası görünen bir yapıdadır. Anti demokratik olan toplumsal cinsiyet algısını eşitlikçi bir yapıya taşıyan değişimlerin olduğu en temel alanlardan biri ailedir. Bu nedenle anne ve babaların sahip oldukları toplumsal cinsiyet bakış açılarını değerlendirmeleri, aile içi ilişkilerini cinsiyetçi rollere göre biçimlendirme düzeylerini irdelemeleri ve çocuklarında eşitlikçi bakış açısı yaratmak için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Görülmektedir ki aile özellikle ilk çocukluk döneminde kişinin toplumsallaşmasını sağlayan en önemli kurumdur. Bunu sokak, geniş aile ortamları yani ailenin yakın akraba ve arkadaş çevresi sonrasında ise çocuk için büyük öneme sahip olan okul takip eder. Günümüzde toplumsallaşmayı sağlayan faktörler çoğalsa da çocukların hayatında aile ve okulun ayrı bir önemi vardır (Çınar 2013).

2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Okulun Etkisi

Yapılan araştırmalarda cinsiyet temelli düşünce ve yaklaşımların okul öncesi dönemde ailede öğrenilmeye başlandığı, okulda ise bu düşünce ve davranışların ayrıştırıcı ve sınırlayıcı bir yapıya dönüştüğü belirtilmektedir (Esen 2013). Okul toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış yargıları açık ya da örtük iletilerle öğrencilere taşıırken onları geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yönlendirmekte ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına zemin hazırlamaktadır. Sınıflarda kız ve erkek çocukların oturma düzeni, onlardan beklenen görev ve sorumlulukların cinsiyete göre şekillenmesi, mesleki yönlendirmelerin öğrencilerin cinsiyetine göre yapılması, çocukların oyun alanlarının cinsiyete göre dizayn edilip belirlenmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin okullarda örtük programlarla yeniden üretilmesine örnek olarak verilebilir. Oysaki eğitim süreci içerisinde öğrencilere eşit fırsatların tanınması, eşit kaynak ve hizmetlere erişim olanağının sunulması eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemlidir. Eğitimcilerin kullandığı dil ve söylemleri, beklenti ve davranışları, değer ve tutumları öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bir yerde eğitimcilerin cinsiyet farkındalığına ve duyarlılığına sahip olmaları, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının ön koşullarından biridir. Fakat toplumsal düzlemde yerleşmemiş toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortamında eğitimcilerden de yeterli bilinç düzeyi geliştirmeleri, eşitsizliği sorgulamaları, öğrenilmiş yargılarla mücadele etmeleri beklenemez. Yani toplumsal cinsiyet eşitsizliği eğitim yoluyla yeniden üretilmektedir (Engin Demir ve ark. 2016). Yapılan araştırmalarda anaokulu öğrencileri daha çok oynanan oyunlar üzerinden kız ve erkek rollerini ayırdıklarını göstermişlerdir. İlkokul 1.ve 2.sınıf öğrencilerinde toplumsal cinsiyet kavramının henüz oluşmadığı kız ve erkek öğrencilerin deneyimlerini değerlendirirken “haksızlık” nitelemesini kullandıkları öğrenilmiştir.3. ve 4.sınıf öğrencileri de kadın ve erkeğin farklı rolleri olduğu fikrini kanıksamış görünmektedir.

Ders kitabı belli bir dersin öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan, öğrencinin düzeyine göre içeriği belirlenen yine içeriği öğretim programına uygun olan incelenmiş onaylanmış ve müfredat için kullanılması yetkililerce uygun görülmüş kaynaklardır. Öğrencilerin bilgi ve kültür kaynaklarının en temel araçları ders araçlarıdır. Kılıç ve Seven ders kitaplarının öğretimdeki rolünü; öğretimin büyük bölümünün kitapların içeriği ile belirlendiğini, sınıf içi ders işlenmesinde materyal

olarak en çok ders kitaplarının kullanıldığını yine okuldaki araç gereç kaynak yoksunluğunun ders kitaplarının öğretim aracı olarak kullanılmasında etkili olduğu şeklinde özetlemektedir (Kılıç ve Seven 2007). Ders kitaplarının birinci kaynak olmaları ve yaygın olarak kullanılmalrı içeriklerinin ve sahip olduklarının niteliklerin önemi gösterir. Hızla değişen dünyada çağdaş eğitim için önemli yere sahip ders kitaplarının çocuğun eğitim ve öğretimine yön veren ve onu etkileyen materyaller olduğunu unutmamak gerekir. Ders kitapları toplumun ortak değerlerini, davranış ve düşünce sistemlerini aktararak sosyalleşme sürecini etkiler. Ders kitapları nasıl ki eğitim politika ve projelerinde önemli yer tutuyorsa aynı şekilde eğitimde cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele alanları içinde önemli yer tutmaktadır. Ders kitapları içerisinde ideal vatandaş vurgusu yapılarak anlatılan ve çocukların zihinlerine buldukları dönem itibari ile çok iyi yerleşen diğer bütün konularla birlikte toplumsal cinsiyet konularının da incelenerek aktarılması önemlidir. Ders kitaplarında kadınların geleneksel roller içerisinde ve evde gösterilirken erkeklerin ise evin dışında, önemli ve baskın rollerde gösterildiğini ve böyle resmedildiğini görmekteyiz. Ders kitapları yoluyla sürdürülen bu öğrenim çocukların toplumdaki normallikleri bu şekilde algılamasını ve içselleştirmesini sağlamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde belirlenmiş olan ders kitaplarının temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen, her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunmalıdır. Türkiye'nin 1985' te taraf olduğu Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine göre; kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi şeklinde belirtilmiştir.

Ders kitaplarının çocuklar üzerinde ne denli etkili olduğu düşünülüyorsa onların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada da eşit oranda bir etkiye sahip olduğunu bilinmelidir. Ders kitapları ataerkil güç ilişkilerinin yeniden üretilmesine direkt ya da katkıda bulunabileceğine gibi eşitlikçi anlamların oluşmasını kolaylaştırabilir. Bu nedenle ders kitapları hazırlanırken cinsiyetçi unsurlar dikkate alınmalı varsa özenle bu cinsiyetçi temelli yaklaşımların kaldırılması sağlanmalıdır.

Eğitim alanında Toplumsal cinsiyet araştırma örneklerinin bazıları şoyledir. Helvacioğlu'nun "1928' den 1994' e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" araştırmasında bu dönemde ilk ve ortaokullarda Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Aile Bilgisi, Ev Ekonomisi ve Uygulaması, Yurttaşlık Bilgisi kitapları incelenmiş ve bu kitaplarda kadının aleyhine olarak bilgilerin yer aldığı görülmüştür.

Güvenli Uğur Tanrıöver cinsiyetçi kalıplaşmış yargıların örtük bir söylemle aktarıldığı, kadınların simgesel olarak yok sayıldığı dilde eril bir hkimiyetin görüldüğü belirtilmiştir. Yine verilen gösterilen aile kalıplarının anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile olduğu tek ebeveynli ya da eşcinsel aile modellerinin hiç olmadığı belirtilmiştir.

Kseler'in" Okul ncesi öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu" başlıklı çalışmasında kadınların çalışma hayatının çok kısıtlı tutulduğu genelde evde ve çocuklarla ilgilenen şekilde gösterildiği, kız çocukların annelerine ev işlerinde yardım ettiği yani kadın ve erkek figürlerin geleneksel yapıdaki rollerde resmedildiği belirtilmiştir.

Kırbaşoğlu Kılıç ve Eyüp'n "İlk ğretim Ders Kitaplarında Ortaya ıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerini zerine Bir İnceleme" konulu makalesinde 6. sınıf Türkçe ders kitabı üzerinde inceleme yapılmış ve sonuçların, kişilikle ilgili cinsiyet rollerinde kadının zayıf karakterde ve de pasif şekilde, erkeğin zeki ve güçlü olan birey şeklinde sunulduğu belirtilmiştir.

Yurtsever'in "İlköğretim İkinci Kademe ğretmenlerinin ğrencilere Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi" başlıklı çalışmasında öğretmenlerin öğrencilere yönelik toplumsal cinsiyet konularında kalıplaşmış n yargılara sahip oldukları ve cinsiyete göre farklı tutum ve davranışta buldukları belirtilmiştir.

Metin'in "Kimliğin Toplumsal İnaşması ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı" başlıklı makalesinde Metin toplumsal cinsiyetin kalıp yargılarına göre yetişen kadının kendi çocuklarını aynı şekilde yetiştirdiği toplumun öznesi iken nesnesi durumuna dönüştüğü, günlük yaşam içinde rollerini işselleştirdiği, durumun sorgulanmayarak srekliyet kazandığını belirtmiştir. Bununda kadında kendine yabancılaşmayı doğurduğunu ifade etmiştir.

Ülkemizde ve dünyanın başka ülkelerinde üniversiteler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, toplum gönüllüleri aracılığı ile toplumsal cinsiyet bilinci yaratmak ve geliştirmek, toplumsal cinsiyet konusunda hassasiyet oluşturmak için çeşitli çalışmalar yapılmakta, seminerler düzenlenmekte, kitapçıklar ve broşürler basılıp dağıtılmaktadır. Bu çalışmalar şüphesiz anlamlı ve önemlidir ancak bu çalışmaların ulaştırılabildiği popülasyon oldukça sınırlı kalmakta, insanların çoğuna ulaşamamaktadır. Sağlıklı bir gelecek için toplumsal cinsiyet eğitimi okul müfredatına eklenerek herkese ulaşması sağlanmalıdır (Seçgin ve Kurnaz 2015).

2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Öğrenilmesinde Medyanın Etkisi

Yaşantımızın vazgeçilmez ana unsurlarından olan kitle iletişim araçları yani moda deyimi medya inançlarımızı, algılarımızı ve düşüncelerimizi şekillendirir. Medya deyince daha çok televizyon anlaşılacakla beraber basın yayın organları, gazeteler, kitaplar, dergiler, sinema, radyo, çizgi romanlar, bilgisayar, internet vb. kapsar. Medya cinsiyet rollerini, cinsiyet rollerine ilişkin toplumda var olan temel kalıp yargıları sürdürmede önemli etkiye sahiptir. Sosyal öğrenme kuramında belirtildiği üzere çocuk gördüğü model aldığı kişinin davranışını taklit ederek, gözlemleyerek öğrenir. Medyanın varlığı ile birlikte çocuğun model aldığı anne, baba, arkadaş, öğretmen kavramlarının yanında birde medya kahramanları eklenecektir (Y. Dökmen 2009).

Televizyonun artık her evde olduğu, ülkemizdeki televizyon izlenme oranlarının da oldukça yüksek olduğu düşünüldüğünde çocukların en çok televizyondan etkilenebilecekleri düşünülebilir. Televizyon da daha çok erkek karakterler yer alırken bunların da adalet savaşçıları, büyük amaçları ve hedefleri olan kişiler, dünyadaki önemli olaylar için uğraşan kişiler olarak gösterilmesi, kadının daha çok bir mesleği icra eden değil evde anne ve eş rolünde gösterilmesi, görsel olarak daha az bulunması, statüsü düşük işler yapan kişi konumunda olması, daha çok erkeğe yardım eden olarak gösterilmesi çocuğun kadın ve erkeğin toplumsal rolleri konusunda belirleyici fikirlere sahip olmasını sağlar. Kadının akılcı yönünü değil daha çok fiziksel görünümünü ön planda tutmaya çalışan televizyonun çocuğa vermek istediği mesaj kadının daha çok cinsel meta şeklinde algılamasıdır. Çocuğun kafasında cinsiyet rolleri bu şekilde haritalanır, sosyal olarak öğrenmiş olduğu kalıp yargılar da bu şekilde desteklenmiş olur. Televizyon cinsiyetlerin gösteriminde adaletsizdir, toplumsal cinsiyet kalıp

yargılarını doğrular şekilde göstermektedir (Kara 2006). Yeşilçam ve dram filmlerinde kadın evlendikten sonra işi bırakması, eş olmayı her şeyden üstün tutması, tecavüze uğrayan kadının “kirlendim” diyerek kendinden nefret etmesi, iki erkek arkadaşın arasına girerek arabozan konumda anlatılması gibi kadını küçülten şekillerde yer verilmiştir. Kamusal alanda kadın kimliği ile başarılı olan, özgür fikir ve söz sahibi kadın karakter örneklerine oldukça az yer verilmekte, orta ve yaş üzerinde olan güzel, güzel ve çekici olmayan kadınlarda dram programları dışında kendisini temsil alanı bulamamaktadır (Çelenk 2010).

Reklamlar tüketim toplumunda başlıca ikna araçları gibi görünse de aslında bir takım imajlar yoluyla insanlara nasıl olmaları gerektiğini mesajlarla verirler. Reklamlar ve televizyon beyin yıkamada en çok kullanılan kitle iletişim araçlarıdır (Aras ve ark. 2013). Reklamlardaki cinsiyet kalıp yargıları çocukların cinsiyet rollerini de belirler. Reklamlarda erkekler yine ana rollerde, kadın yine az gösterilen ve yardımcı konumda, erkek daha çok iş yerinde ve çalışır görünürken kadın daha çok evin içinde görünmektedir. Makyaj ürünleri ve diğer tanıtım ürünlerinde kadının yüzü ya da vücudu kullanılarak kadın bedene indirgenmiş bu şekilde toplumda yer edinme şansı verilmiştir (Ersoy Çak 2010). Yani kadın daha çok bedeni ile erkek daha çok uzmanlığı ile anlatılmıştır. Dış sesin daha çok erkeğe ait olduğu görülmektedir (Koçyiğit Özyiğit ve ark. 2017). Başarılı olmanın erkek desteğine bağlı olduğu, kadının her zaman formda ve güzel görünmesinin gerekli olduğu, ne yaparsa yapsın kadının her zaman erkeğin gerisinde olacağı, kadının erkeği memnun etmesi gerektiği gibi mesajlar reklamlar, filmler, dergiler ve diğer kitle iletişim araçları ile verilmektedir.

Cinsiyet rolleri konusunda en çok etkilenebilir dönemde olan çocuklar için çocuk kitapları oldukça önemlidir. Okul öncesi resimli kitaplar çocuk için dünyaya açılan pencere görevini görür. Bu kitaplarda daha çok ev halkı, hizmetçi, öğretmen, ev hayvanları ve ev eşyaları resmedilmekte olup kadının yine çocuk bakımı ve ev işi yaparken çizildiği, babanın da ev dışında bir işle ilgili iken çizildiği ya da anlatıldığı tablolar söz konusudur. Kadın anne, prenses ya da hizmetçi rolündedir. Ders kitaplarında ise Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın erkek eşitliğinin korunmasına ders kitaplarında önem verildiği ancak bu eşitliğin daha sonraki yıllar kadının aleyhine olacak şekilde bozulduğu yapılan incelemelerde görülmüştür (Y. Dökmen 2009).

Gazete ve dergilere bakıldığında da durum pek farklı değildir. Kalıp yargıların varlığını sürdürmeye devam ettiği, kadından daha çok erkeğe yer verildiği görülmektedir. Dergilerde ise; kadın dergilerinde ev ve aile ve görsel güzellik konularının ağırlıkta konu edildiği, cinsiyet kalıp yargılarının sürdüğü görülmektedir.

1960' lı yıllardan itibaren gelişmeye başlayan bilgisayar oyunları insanları manipüle ederek değiştirmek konusunda güçlü değiştiriciler olmuşlardır. Bilgisayar oyunları içinde birçok kültürel, toplumsal ve politik düşünceyi bulundurmaktadır. Bu anlamda kadınlık ve erkeklik algısının da oluşmasında etkili rol oynamaktadırlar. Ataerkil sistem yapısı bilgisayar oyunları ve internet aracılığı ile yeniden oluşturulmaktadır. Bu alanda erkek gücü ve dili ile öznelleşmiştir. Bu oyunlarda erkekler dünyayı kontrol etmenin yollarını arayan ana karakter, kadında kurtarılmayı bekleyen yardımcı karakter rolündedir. Genellikle kadınla erkeğin teknoloji ile bağı biraz farklıdır. Erkek teknolojiyi üreten ve dönüştüren kadınsa tüketen ve içinde bedeni ile var olan olarak sunulmaktadır. Kadının teknolojiyi üreten kişi olmadığı oyunların içinde de ayrıca verilmektedir. Kadın daha çok veri tabanı hazırlama gibi arka plan bilgisayar ağ işlerini yaparken erkek ön planda uygulayıcı olarak gösterilir. Çizgi filmlerde ve bilgisayar oyunlarında anne ve eş olmayan kadın karakterleri cadılık ve kötülükle bütünleştirilmiş ve çirkin olarak sunulmuştur. İncelenen oyunların cinsiyetçi olduğu görülmüştür. Birey toplumsal cinsiyet ideolojisi ile hazırlanarak ona sunulan kadın ve erkek kimliklerini irdelemeden, sorgulamadan beynine almakta ve kabul etmektedir. İnternet ve bilgisayar oyunlarının sadece eğlence amaçlı yapılmadığı, toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmanın da sadece amaçlananlardan biri olduğu unutulmamalıdır (Kan 2012).

2.3. ADÖLESAN DÖNEMİ

Ergen kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılan adölesan kelimesi “adolescere” teriminden türetilmiş olup Latince’de erişkinliğe doğru büyümek anlamına gelir (Melekoğlu 2012). Adölesan dönemi bağımlı davranışlarla kendini gösteren çocukluktan bağımsız erişkinliğe geçişte, bir takım fiziksel duygusal, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Dünya Sağlık Örgütü 10-

19 yaş arasını adölesan, 15-24 yaş arasını genç ve 10-24 yaş arasını genç insanlar olarak tanımlamaktadır (Mihçioğur ve ark. 2010). Unesco'nun tanımına göre ise; bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için ekonomik bağımsızlığına kavuşamadığı ve medenî durum olarak da evli olmadığı bir gelişim dönemdir (Koç 2004).

2.3.1. Adölesanlarda Bedensel Gelişim

Adölesan döneme girişi ırk, hormonal faktörler, cinsiyet, iklim, ailesel özellikler, çevresel uyarılar ve beslenme gibi faktörler belirler. Adolesandaki en önemli değişimlerden birisi hızlı fiziksel büyümedir. Genç 3-5 yıl gibi oldukça kısa bir sürede erişkin dönemdeki ölçüm değerlerine ulaşır; salgı ve iç organ bezleri büyüklüklerinde, kas ve iskelet sisteminde belirgin artış olur. Kalp ve İskelet kitlesi, akciğerler, karaciğer, , böbrekler, dalak, pankreas, tiroit, adrenaller, gonadlar, penis ve uterus bu dönemde ağırlık ve büyüklük açısından ikiye katlanır. Adolesan dönemde adenoidler, timus, tonsiller, ve diğer lenfoid dokuların büyüklüğü geriler. Beyin gelişimi ve buna bağlı baş ölçümleri 10 yaş civarında, erişkin hayattaki büyüklük değerinin % 96' sına erişmiş olduğundan adolesan dönemdeki büyüme oranı oldukça küçüktür. Büyüme ve gelişme, adolesanda belirgin bir ivme gösterir ve 11-16 yaşları arasında herhangi bir yaş diliminde başlayan ve genellikle 2-3 yıl süren büyüme hızlanmasına "Büyüme atağı" (pubertal growth spurt) denir. Kızlarda meme gelişimi evre 2-3'de, erkeklerde pubik kıllanma evre 3-4' te gözlenir. Erişkin boy uzunluğunun % 20-25 kadarı adolesan dönemde kazanılır. Kızlarda ortalama 23-28 cm. erkeklerde 26-28 cm. boy artışı olur. Boyda uzama erkeklerde 14-15 yaşları arasında en hızlı olurken, kızlarda en hızlı artış dönemi 12-13 yaşlarıdır. Adolesanlarda ağırlık artışı, boyun en hızlı uzadığı dönemden yaklaşık 6 ay sonra belirginleşmektedir. Ağırlık ise ortalama 20 kg (7-30 kg) artar.

2.3.2. Adölesanlarda Psikolojik Sosyal ve Ruhsal Gelişim

Adölesanın bulunduğu yaş grubuna göre göstereceği psiko sosyal ve ruhsal değişim ve gelişim farklı olacaktır (Derman 2008). Yine adölesanlar arasında da bunlar değişkenlik gösterir. Adölesanlığın ilk döneminde düşünce biçimi daha çok

somuttur, gelecek planları gerçekçi değildir. Bedensel gelişmelerle fazlaca ilgilidir, beden imajı önemlidir, vücut değişiklikleri arkadaşlarla karşılaştırılır. Mahcubiyet ve çekingenlik vardır. Adölesan döneminden belki bir dönem öncesinden başlayan ve devam eden bir durumdur. Adölesan adeta vücudunu saklamak ister. Bunu vücudunda meydana gelen farklılıkları, değişiklikleri saklamak ve ya vücudunu meraklı gözlerden saklama amacı ile yaptığı düşünülebilir. Aileden bağımsız hareket etmekten hoşlanır, zamanını arkadaşları ile geçirmeye başlar, nasihat dinlemek istemez, eleştiri kabul etmek istemez. İlerleyen dönemlerde yani adölesanlığın orta yılları diyebileceğimiz dönemlerde vücudundaki fiziksel değişimlere biraz daha adapte olmuş, rahatsızlıkları azalmıştır. Bunun yerine nasıl giyineceğinin, nasıl makyaj yapacağını peşindedir. Hayal kurmaya bu dönemde sık rastlanır. Adölesan hayal kurma yolu ile arzularını düşüncelerine yansıtır. Hayal kurma yaratıcılık için faydalı olmakla birlikte gerçekleşmemiş olay ve isteklerin olmuş gibi hissedilmesi aldatıcı olabilir. Hayal konuları geleceğe ilişkin olabileceği gibi gerçekleşmesi istenen konularda olabilir. Yalnız başına kalma isteği bazen hayal kurma ile bağlantılı olabilir. Bu dönemde bağımsızlık isteği zirve yapar, ailesini aşağılamaya kadar varan ters düşünceler oluşabilir. Yaşıtların, grup kimliğinin önem kazandığı bir dönemdir. Bunun yanında bireysel kimliğin henüz oluşmadığı söylenebilir. Her şeye güçlerinin yettiğine inandıkları için riskli davranışların içine girebilir. Durum bazen bunun tersi de olabilir. Güvensizlik duygusu ve çevrenin takdirini kazanma isteği, adölesanın kendi başarısızlıklarını incelemesine yol açar ki bunun sonucunda da genç kendini yetersiz bulduğunda içine çekilebilir. Bu durum adölesanda dengesizlik yaratabilir. Bu nedenle bazen sevinçli, mutlu bazen üzgün ve kapalıdır. Bu dönemde adölesanın gösterdiği kaba ve sert hareketlerin ardında kendisini önemseme ve fikirlerine değer verme, diğer insanlara daha az ilgi duyması nedeniyledir (Dinçel 2006). Olumsuz duygular el, kol hareketleri, bağırma ve yüz ifadesi gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, coşkulu, heyecanlı ve karşı cinse yönelik duygular şiir yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile kâğıda yansıtılır Sevgide ve nefrette aşırıya kaçır. Hevesleri çabuk biter. Kimsenin kendisini anlamadığını düşünerek üzülür. Bu dönemde kızların ve erkeklerin grupları farklı olabilmektedir. Kızlarda gruplar daha küçük arkadaşlıklar daha sıklıdır. Duygusal konular ön plandadır. Yaşı büyük erkeklerden hoşlanılır. Erkeklerde ilişkiler daha yüzeysel, duygusallık arka plandadır. Korku ve endişe bu dönem yaşanan diğer duygulardandır. Adölesan dönem korkusu çocuklukta kiyle eşdeğerdir. Sonucunu kestiremediği ilgilenilen faaliyetler korkuya neden olabilir.

Adölesan objelere karşı geliştirdiği korkular (yılan, uçak, şimşek, asansör), sosyal ilişkilerden duyulan korkular (topluluk karşısında konuşmak, yeni insanlarla tanışmak, alaycı insanlarla bir arada olma) kendisi ile ilgili konularda yaşadığı korkular (ailesini kaybetme, ölüm). Endişe doyum sağlanamayan geçmişteki olaylar nedeni olabileceği gibi ortaokul ve lisedeki çocuklarda, ders ve okul sorunları, arkadaş grubu sorunları ve dış görünüşleriyle ilgili sorunlar nedeniyle yaşanabilir. Ergenlerin yapılan araştırmalarda daha çok gelecek kaygısı yaşadıkları ve yine istedikleri okula gidip gitmeyeceklerine, sevdiği mesleği yapıp yapmayacaklarına yönelik kaygı taşıdıkları belirtilmiştir (Koç 2004). Öfke ve duygusal kırıklıklar adölesanda yaşanan diğer psikolojik ve ruhsal değişimlerdendir. Bu dönemde yaşanan ruhsal zorlanmalar; adölesanın kaçma, çalma, suç işleme gibi uyumsuz davranışlarına, stres depresyon gibi ruhsal ve davranışsal sorunlara, madde bağımlılığına, aile ve çevresi ile çatışma yaşamasına ve sosyal çekilmeye neden olabilir.

2.3.3. Adölesanlarda Cinsel Gelişim

Cinsellik, adölesanın gelecekteki yaşamı etkileyebilen, önemli sağlık konularındandır ve içi daha çok soyuttur birçok etkenin karmaşık ilişkisiyle oluşur, kişinin yaşam koşullarından, başkalarıyla olan ilişkilerinden ve içinde yaşadığı kültürel yapıdan etkilenir. Ergenler ebeveynlerinden ve yakın çevrelerinden cinsellikle ilgili mesajları sözel ya da davranışsal boyutta almaya başlarlar ve cinselliğe bakış açılarını süreç içinde yapılandırır. Bazı ailelere göre bu konular konuşulmaması gereken tabu konular arasındadır ve süreç içinde çocuğun bu konuyu zaten öğreneceği düşünülür ve ergenle konu hakkında hiçbir paylaşımda bulunmaz. Oysaki cinsellik tek başına ele alınarak öğrenilen bir konu olmayıp kişilik yapısıyla örüntülü ele alınması gereken bir konudur. Bireyin eğilimlerinin, inanışlarının, düşüncesinde yanlış oluşmuş kavramların cinsel işlev bozukluğunun oluşumunda ve devamında yeri olduğu araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu yanlış inanışları fıkralarda, basında ve pornografik yayınlarda sergilenmektedir (CETAD 2006). Sosyokültürel bakış açısına göre, kişilerin yetiştiği ve içinde yaşadığı aile, yakın çevre, alt kültür ve toplumsal yapı, gelenekler ile dini inanç ve ahlaki tutumlar da cinsel tutum ve davranışları belirler. Yalnızca sosyokültürel nedenler herhangi bir cinsel işlev bozukluğunun ortaya çıkmasında başlıca rolü oynayabilir. Modern tedavi yaklaşımları

insanı biyo psiko sosyal bir varlık olarak tanımlamakta ve tüm tedavi stratejilerini bu temel saptama üzerine kurmaktadır. Bu yaklaşım insan cinselliği ve cinsel yaşam sorunları için de geçerlidir. Modern cinsel tedaviler, bu üç yaklaşımı da bireye, çifte, topluma ya da kültüre özgü uygun biçimde kapsar. Cinsel sağlık, genel sağlık açısından toplumu en çok ilgilendiren konulardan biridir. Cinsel sorunlar insanları en fazla mutsuz eden sağlık sorunlarının başında gelir. Cinsel sağlığın bozulması sadece fiziksel sağlığın kesintiye uğraması ile sonuçlanmaz, ruhsal sağlığın, sosyal ve psikolojik sağlığın da bozulmasına neden olur. Cinsel davranış, sorumluluk ve öz denetim gerektirir. Gençlerin cinsel konulara merakları tamamen doğaldır. Gençlere danışmanlık verilirken cinsel davranışlarının belli etkileri ve sonuçları olabileceği açıklanmalıdır. Cinsel kararlarından kendileri sorumlu olacağı belirtilmelidir. Gençlerden, cinsel yaşamları konusunda sorumluluk almaları onlara gerekli bilgilerin verilmesini gerektirir. Bu bilgilere ek olarak gerektiğinde bu konularda hizmet alabilecekleri kuruluşlar da tanıtılmalıdır. Çocukların cinsellikle ilgili sorularını anne-babaları veya güvendikleri kimseler ile paylaşmaları önemlidir. Çocuklar erişkinliğe geçiş aşamalarında cinselliğe ilişkin konulara ilgi ve merak duyarlar. Ebeveyn ve öğretmenler tarafından, cinselliğin doğal olduğu ve utanılacak bir şey olmadığı öğretilmesi gerekir. Gençler de cinsel konularda duygularını ifade etmekte zorluk çekerler, uygun görüşme ortamlarının sağlanması, kendisini ifade etmesinde yardımcı olunması, fikirlerinden dolayı kınanmaması ve sabırla doğruların anlatılması sağlanarak desteklenmelidir. Yine yapılan çalışmalar adölesanların bulaşıcı hastalıklar, bulaşma yolları ve önlemleri konusundaki yetersizliklerini de göstermektedir. Okullarda verilen üreme/cinsellik eğitimi adölesanların üremeyi algılama biçimlerinden, bu konudaki tutum ve davranışlarının araştırılmasından çok biyolojik ve fizyolojik anlatımından ibaret olmaktadır.

Adölesanların üreme sistemindeki değişimlere, ikincil cinsiyet karakterlerindeki değişimler de eşlik eder. Ergenlik dönemde, cinsler arasındaki cinsiyet değişiminden dolayı meydana gelen farklar, başka hiçbir gelişim döneminde bu kadar belirgin değildir. Bu bağlamda cinsel içerikli biyolojik gelişmelerin yanı sıra; kızlarda adet görme, göğüslerin büyümesi ve kalçaların genişlemesi, erkeklerde ise sesin kalınlaşması, bıyık ve sakalların çıkmaya başlaması gibi cinsel içerikli fizyolojik gelişmelerde görülür (Mihçioğur ve ark. 2010). Öte yandan dönemi belirlemede yaş

faktörü de önemlidir. Kızlar, erkeklere göre genel olarak yaklaşık iki yıl daha önce buluş çağına girebilir ve erkeklere göre daha kısa sürede cinsel olgunluğa erişebilirler.

2.3.4. Adölesan Evliliği ve Gebeliği

Türk Ceza Yasasının 6.maddesine göre 18 yaşın altındakiler çocuk sayılır. Erken evlilik 18 yaşından önce yapılmış, fiziksel, fizyolojik ve psikolojik açılardan evlilik ve çocuk doğurma sorumluluğunu taşımaya hazır olmadan yapılmış evlilikler olarak tanımlanıyor. Gelişmekte olan ülkelerde kız çocukları küçük yaşta evlendirilmekte olup bu soruna, kadına karşı ayrımcılığın yapıldığı ve saygı duyulmadığı ülkelerde daha sık rastlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinde adölesan gebelikler önemli sağlık ve sosyal sorunlar yaratmaktadır. Uluslararası belgelerde” erken evlilikler” insan hakkı ihlali olarak belirtilmektedir. Adölesan gebeliği 10-19 yaş arasındaki kadınların gebeliği anlamına gelmektedir. Ülkeler arasında veri karşılaştırmalarında genelde adölesan olarak bu yaş grubu kullanılmaktadır.

2.3.5. Dünyada ve Türkiye’de Adölesan Gebelik Sorunu

Adölesanlar dünya nüfusunun % 30’unu oluşturmakta ve % 90’ı gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır (Melekoğlu 2012). Dünyada 15-19 yaş grubu adölesanların doğurganlık oranları ortalama % 43’tür. Afrika’da bu oran % 115, Latin Amerika’da ise % 101’dir. Adölesan gebeliği sadece gelişmekte olan ülkeler için mevzu bahis değildir. İngiltere’de % 26, İrlanda’da % 17 ve Amerika Birleşik Devletleri’nde % 63’tür. Amerika gelişmiş ülkeler arasında adölesan gebelik ve doğum oranı hala en yüksek ülke olmaya devam etmektedir (WHO 2009). İsveç % 0,4, Fransa, Kanada, Finlandiya % 0,6, Japonya % 0,7, Almanya % 1,2, Belçika % 1,6, İngiltere % 1,7, Amerika % 3,9, Yunanistan % 5,5, Türkiye, % 15,5, Mısır % 15,9, Nijer % 61,9 (WHO 2000). Gelişmiş ülkelerde erken evliliklerin göçmenlerin yaşadığı bölgelerde fazla olduğu gözlenmiştir. Örneğin İngiltere’ de erken evlilikler üzerine yapılan araştırmalarda bu sorunun Hindistan, Pakistan ve Bangladeş’ten İngiltere’ ye yerleşen göçmenlerde var olduğu belirtilmiştir. Araştırmalarda göçmenlerin kabul ettiği sosyal ve toplumsal cinsiyet temelli davranış normlarının batının değerleriyle uyuşmadığı ve çatıştığı belirtilmektedir. Yine yapılan araştırmalar bütün toplumlarda genel anlamada

erken evliliğin geleneksel kültür tarafından oluşturulan bir sorun olduğu göstermektedir (Burcu ve ark. 2015).

Yapılan araştırmalar kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri ile ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tecavüz oranlarının yüksek olduğu Afganistan’da kız çocukları onlu yaşlarına gelmeden koruma amaçlı evlendirilmektedir. Hindistan’ın bazı bölgelerinde beş altı yaşlarındaki kız çocukları başlık parası için ya da aşiret gibi yapıların sürmesi için kendinden büyük erkeklerle evlendirilmektedir (Aydemir 2011). Çok sayıda kız çocuğu erken evlendirilerek öğrenim ve sağlıklı bir yaşam sürme hakkından mahrum edilmektedir. Bu da toplumdaki statüsü düşük kadının durumu da kötüleştirmektedir. Kuzey Etiyopya erken evliliğin nedenleri ebeveynler yaşlanmadan ve ölmeden kızların geleceğinin güvenceye alınması, akrabalık bağlarının güçlendirilmesi, bekâretin koruma altına alınması, ailenin statüsünün yükseltilmesi ve yine yetişkin olmuş evlenmemiş kız çocuğunun “ucuz, istenmeyen, özgür” şeklindeki etiketlenmelerinin önüne geçmektir (Dagne 1994).

Akpan’ın Nijerya’da yaptığı araştırmalarda ise erken evlilikler dine, kültüre ve geleneklere dayandırılarak açıklanmış, gelenekçi toplumlarda baskın ataerkil sistemin gereği olarak bu şekilde davranıldığı belirtilmiştir. Dünyada erken evlilik nedeni ile yaklaşık 82 milyon kız çocuğu eğitimlerini yarıda kesmekte, her yıl doğum yapan 14 milyon kız çocuğu gebeliğe bağlı ciddi sağlık sorunları ile karşılaşmaktadır (Mihçioğur ve ark. 2010) Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) var olan olumsuz koşulların düzeltilmemesi durumunda ve bu eğilimlerin devamı halinde 2030 yılına kadar 15,50 milyon çocuk gelin olacağını ve bunun da katlanarak çoğalacağını belirtmiştir (UNFPA 2012).

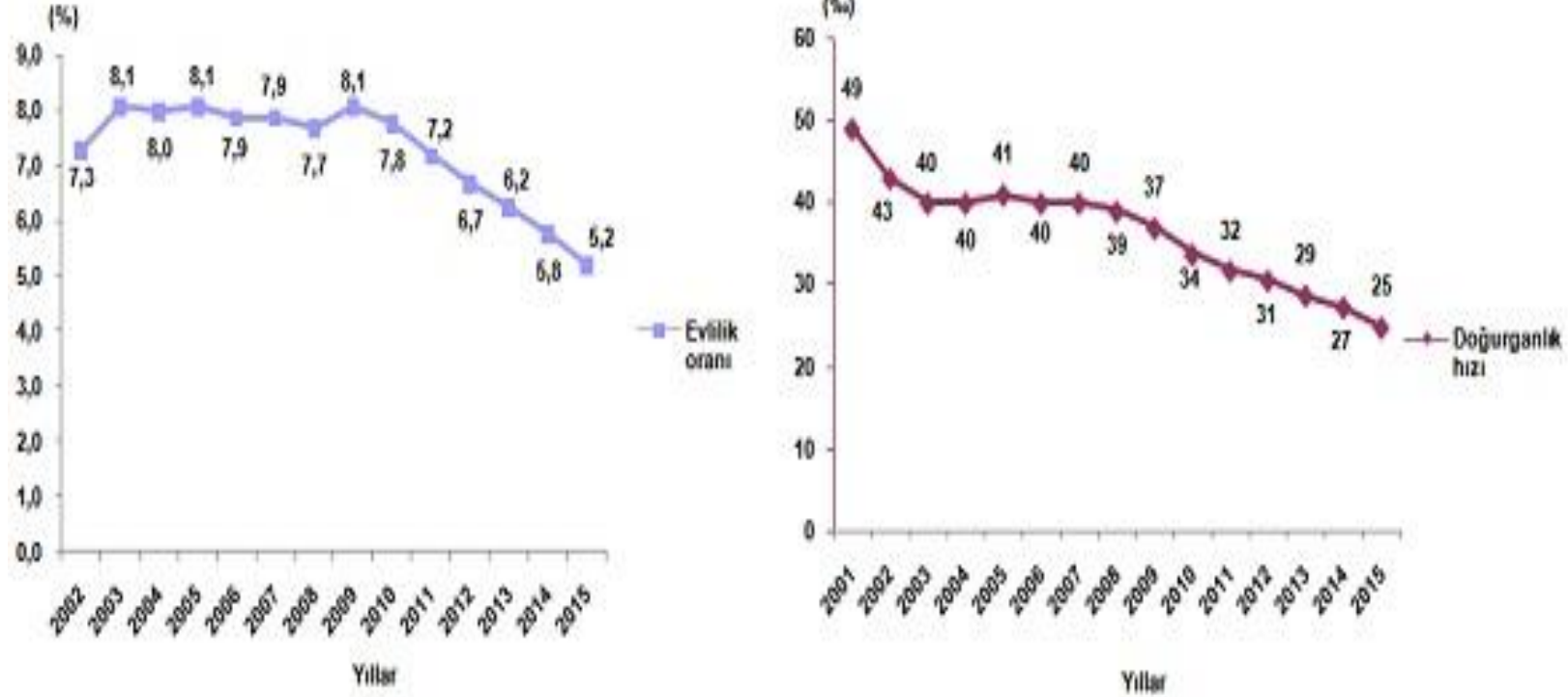
Türkiye’ye bakıldığında erken yaşta evlilikler uzun yıllardan beri var olmasına rağmen toplumun çoğunluğu tarafından bir sorun olarak görülmemektedir. Evliliğin en önemi meşruluk kaynağı toplumsal mutabakattır (Mihçioğur ve ark. 2010). Geleneksel toplum yapısı erken yaşta evliliğe normal gözüyle bakmakta ve kabul etmektedir. Türkiye’de bu sorunun Doğu Bölgesinde yoğunlukla yaşandığı düşünölmekte oysa aynı sorun tüm bölgeler için geçerli olmaktadır. 2002’ de yapılan evliliklerin % 25’ inin, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında % 26 ’sının, 2007, 2008 yıllarında % 25’inin, 2009’ da % 24’ ünü, 2010’ da % 23’ ünün ve 2011’ de % 22’sinin 16-19 yaşa aralığında yapıldığı görölmektedir (Düzen ve Atalay 2014). UNİCEF 2014

verilerine göre 18 yaş altı evlilik oranı Türkiye’de % 14’tür. Kaptanoğlu ve Ergöçmen’in çalışmalarına göre Türkiye’de 15 yaşından önce yapılan evliliklerin 1993’ den 2008’ e kadar % 18’ den % 11’e azaldığı, ayrıca 15 yaşından önce evlenenlerin oranı kırsal kesimde % 35’den %14’ e, 18 yaşından önce evlenenlerin oranı kırsal alanda % 63’de % 36’ya düşmüştür. Erken evliliğin en yoğun olduğu Doğu Anadolu 10 kadından 4’ ü ve Orta Anadolu hala 10 kadından 3’ü erken evlilik yapmış durumdadır (Kaptanoğlu ve Ergöçmen 2012).

Adölesan dönemde çocuk doğurmaya başlayanların yüzdesinin yaşla birlikte arttığı gözlenmektedir. Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu (IPPF) üreme ve cinsel haklar bildirgesinde çoğu kadının pek çok farklı sebepler nedeni ile sağlık hizmeti alamamasından bahsetmektedir. Alınamayan üreme sağlığı hizmeti cinsel yolla bulaşan bulaşıcı hastalıklar ya da erken gebelikler şeklinde ortaya çıkmaktadır. On beş yaşında % 1 den az olan doğum oranınının 19 yaşında olan kadınlar arasında % 13’e çıktığı görülmektedir (Melekoğlu 2012). Kırsal yerleşim bölgelerinde adölesan anneliğin yaygın olduğu görülmektedir. Kırsal bölgelerde % 9, kentsel alanlarda % 5 civarındadır. Adölesan doğurganlık düzeyi Doğu Karadeniz’de % 3, Orta Doğu Anadolu’da % 10 Aralığında olup bölgeler arasında belirgin farklılıklar görülmektedir. Adölesan doğurganlığın yüksek olduğu bölgelerden birisi % 9 ile Ege Bölgesi’dir. TNSA 2008 verilerine göre Türkiye’de Orta ve Doğu Anadolu Bölgesi hala en yüksek erken evliliklerin yapıldığı bölgelerdir. Üreme sağlığı hizmetlerine erişimle de bağlantılı olarak da bu oranlar değişim göstermektedir.

Ülkemizde kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 2011’ de 23,3 iken 2015’ te 23,9 oldu. Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi veri tabanından elde edilen evlenme istatistiklerine göre 16-17 yaşında olan kız çocukların resmi evliliklerinin oranı toplam resmi evlilikler içinde 2014 yılında % 5,8 iken 2015 yılında % 5,2’ye düşmüştü.

Kız çocuklarının en fazla evlendiği il, % 15,3 oranıyla Kilis olmuştur. Bunu; % 15,2 ile Kars ve % 15,1 ile Ağrı takip etmiştir. Resmi evliliklerin en az olduğu iller sırasıyla; % 1 ile Tunceli, % 1,5 ile Rize ve % 1,6 ile Trabzon olmuştur.

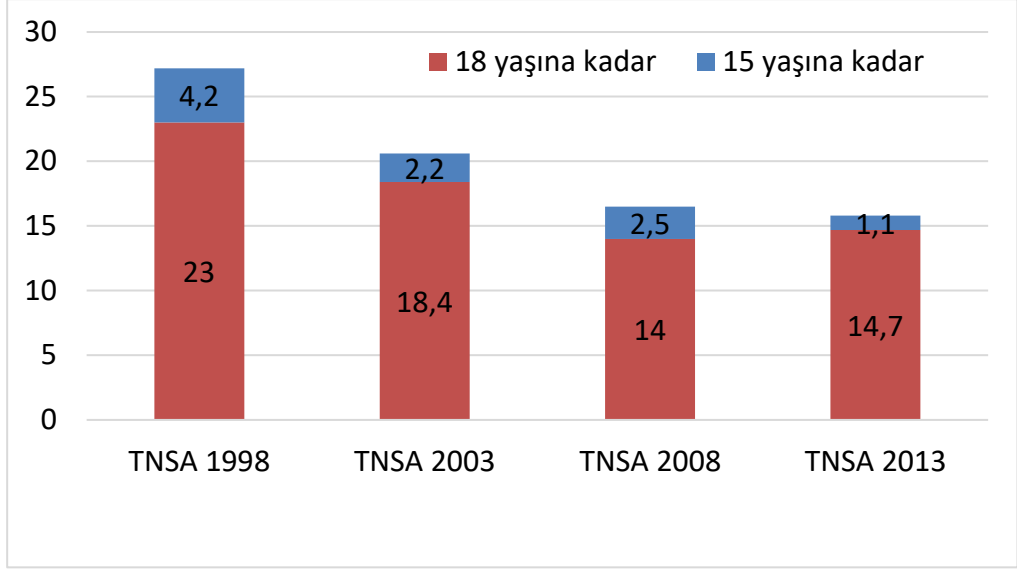

Şekil 1. Kız çocukların resmi evlilik oranı, 2002-2015 Adölesan doğurganlık hızı, 2001-2015

Kaynak: (TUIK Dünya nüfus günü, 2016)

Ülkemizde, 15-19 yaş grubundaki canlı doğum oranı yani adölesan doğurganlık hızı, 2010' da binde 34 iken, 2015 yılında binde 25 olmuştur. Diğer bir deyişle, 2015'te 15-19 yaş adölesanlardan her bin tane kadın başına 25 doğum düşmüştür. 2015 sonuçlarına göre adölesan doğumlarda baba olanların ise % 5,3' ünün 20 ve altında olduğu, % 9,5' unun 30-34 yaşında, % 39,8' inin 20-24 yaşlarında ve % 44' ünün ise 25-29 yaşında olduğu görüşmüştür.

20-24 yaşları arasındaki kadınlar arasında 15 ve 18 yaşından önce evlenmiş olanların oranına baktığımızda (Şekil 2); genel olarak 1998' den günümüze erken evlilik oranlarının düştüğünü görmekteyiz. Bu durum özellikle 15 yaşına kadar gerçekleşen ilk evliliklerde daha belirgindir. 15 yaşına kadar gerçekleşen ilk evlilikler son 10 yıl içinde yarı yarıya azalmıştır (% 2,2' den % 1,1' e düşme). 15-18 yaş arasında gerçekleşen evliliklerde 2008 TNSA verileri ile 2013 TNSA verileri arasında fark yoktur yani bu iki araştırma arasında 15 yaşında sonra 18 yaşından önce yapılan evliliklerde bir azalmanın olmadığı söylenebilir.

Şekil 2. 20-24 yaş grubundaki ilk evliliklerini 15-18 yaşlarına kadar yapan kadınların oranı.

Kaynak: (HÜNEE, 1999. 2004. 2009 ve 2014)

20-24 yaşında bulunup ilk evliliğini 18 yaşına kadar yapan kadınları bazı sosyal kategorilere göre değerlendirdiğimizde, bu evliliklerin ülkemizde ne yaygınlıkta yaşandığı konusuna açıklık getirmiş olacağız. Bu kadınların araştırmanın yapıldığı tarihte yerleşim yerleri, buldukları bölge ve hane halkı refah düzeyleri değişkenlerine göre bakıldığında; kırsal alanda yaşayan kadınlarda erken evlenenler % 21,6 iken kentsel alanda yaşayanlar % 17'dir. En düşük eğitim grubunda bulunan kadınlar % 53,6 iken en yüksek eğitim grubunda bulunan kadınlar % 12'dir. En yoksul hanede yaşayan kadınlar % 26,5 iken en yüksek refah düzeyinde yaşayan kadınlar % 16'dır. Bu oranlar araştırmanın yapıldığı kadınlar için söz konusu olan kategoriler dâhilindedir.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre; ülkemizde nüfusun % 26'sı adölesan yaş gurubu olup, % 16'sı evli ve anne olma oranı yaşla birlikte hızla artmaktadır. Bu verilere göre 15-19 yaş grubundaki adölesanların % 4,6'sının çocuk doğurmaya başladığı gözlenmektedir. Adölesan dönemde çocuk doğurmaya başlayanların yüzdesinin 18 yaşından sonra keskin bir şekilde arttığı görülmektedir. Çocuk doğurma davranışı 17 yaşından önce nadirdir, ancak 19 yaşındaki kadınların % 16'sı anne olmuş veya ilk çocuğuna gebe. Bu sonuçlar TNSA 2008 sonuçları ile karşılaştırıldığında erken dönemde çocuk sahibi olmaya başlayan adölesanların oranında düşüş olduğu görülmektedir. Bu oran TNSA 2008

sonuçlarında % 6 iken, TNSA 2013 verilerine göre % 5'e gerilemiştir. Adölesan dönemde çocuk sahibi olma ile kır-kent ve bölgeler arasında farklılık göstermektedir. Batı'da % 3 olan bu oran Güney, Orta ve Doğu'da % 6 veya daha fazladır. İlk evlenme yaşının doğumlar üzerinde önemli bir etkisi vardır. Erken yaşlarda evlenen kadınlar ortalama olarak daha uzun süre gebelik riski altına girmekte, bu da genellikle yaşam boyunca daha fazla sayıda doğuma yol açabilmektedir. Evlenmelerde kadın/erkek oranı yıllar içinde büyük farklılık göstermemektedir. 18 yaş altında evlenen kadınların oranı evlenen erkeklerin oranının genelde 20 veya 23 katı daha fazladır. Nitekim 2013 yılında 18 yaş altında evlenenlerin % 4,7'si erkek ve % 95,3'ü de kadındır. Erken evlenen erkek çocukların Türkiye genelinde oranının % 0,3 olduğu görülmektedir. Sayısal olarak bakıldığında 2013 yılında erken evlenen erkek çocuk sayısı 1,866'dır. Bu oran İstanbul bölgesinde % 0,14 iken Batı Marmara bölgesinde % 0,58'dir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2014).

2.3.6. Adölesan Evliliğinde ve Gebelikte Hukuksal Mevzuat Süreci

2.3.6.1. Uluslararası mevzuat

2.3.6.1.1. İnsan hakları evrensel beyannamesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1948 yılında ilan ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Türkiye'de 1949 yılında Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Beyannamenin 16. maddesine göre; yetişkin her kadın ve erkeğin din, ırk ve vatandaşlık açısından kısıtlanmaksızın aile kurmaya hakkı olduğu ve evliliğin evleneceklerin özgür iradesiyle yapılacağı belirtilmiştir. Evleneceklerden birinin bilinçli karar vermesi için yeterince olgunlaşmamış olması durumunda iradenin özgür ve tam olamayacağı belirtilmiştir.

2.3.6.1.2. Kadına karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi

(CEDAW)

Birleşmiş Milletlerce 1979 yılında kabul edilen ve Türkiye'nin 1985 yılından bu yana taraf olduğu "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 1. maddesinde bu açıklanmıştır. Buna göre kadınlara karşı ayrımcılık deyimiyle, kadın ya da erkek olduğuna bakılmadan her alanda eşit muamele görmesi, ülkenin

ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklarından eşit şekilde faydalandırılması ve bunu engelleyen yapı ve koşulların engellenmesi anlamına gelmektedir.

Aynı Sözleşmenin 16. maddesine göre ise; Sözleşmeyi imzalayan devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

- Evlenme konusunda kadınlara erkeklerle eşit hak;
- Eşini özgür iradesi ile seçme ve evlenme hakkı;
- Evlilik kaldığı süre içinde ve boşanma durumunda erkeklerle aynı hak ve sorumluluklara sahip olma;
- Kadın ve erkek oluşuna bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları paylaşmak, her şekilde çocukların iyiliğini gözetme sorumluluğu;
- Ne zaman ve kaç tane çocuk sahibi olacaklarına karar vermede eşit hakka sahip olmaları ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer olanaklardan yararlanmada eşit olma hakkı.

Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesinin asla yasal sayılmayacağı ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mutlaka olması için, yasama dâhil gerekli bütün önlemlerin alınmasının gerekliliği belirtilmiştir. CEDAW' a göre bireyin en erken evlenme yaşı 18'dir (Kurulu 10 Aralık 1948).

2.3.6.1.3. Çocuk hakları sözleşmesi

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 tarihinde yürürlüğe konan Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye'de 1995' te uygulanmaya başlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin birinci maddesinde çocuğa uygulanacak kanuna göre erken reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar olan her insanın çocuk olarak kabul edildiği belirtilmiştir.

Sözleşmenin 12. maddesi görüşlerini oluşturmuş ve söyleyebilme kapasitesine sahip olmuş her çocuğun kendisi ile ilgili konularda fikrini belirtme hakkının olduğunu bu durumu sözleşmeyi kabul eden devletlerin kabul etmesi gerektiği çocuğun yaşı ve

olgunluk düzeyine uygun şekilde, gereken özenin göstermesi gerektiği belirtilmiştir. 3. maddede özel ya da kamu kuruluşlarının çocukla ilgili verilecek kararlarda çocuğa faydanın temel alınması gerektiği belirtilmiştir. Yine aynı madde de çocuğun bakım ve korunmasında sorumlu tüm kişi ve kurumların hizmet faaliyetlerinin uygun yeterlilikte olmasının denetlenmesi gerektiği belirtilmiştir. 27. madde her çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel ahlaki ve toplumsal gelişiminin desteklenmesine hakkı olduğu ve devletlerin bunu sağlamakla mükellef olduklarını belirtmiştir. 34. Madde çocuğun her türlü cinsel sömürü ve istismardan korunması gerektiğini ve devletlerin görevinin bunu sağlamak olduğunu belirtir. 36. Madde güvenliğine herhangi bir şekilde zarar verebilecek her türlü sömürüye ve zarara karşı çocuğu korunması gerektiğini belirtir (UNICEF 2004).

2.3.6.2. Ulusal mevzuat

2.3.6.2.1. Anayasa

Anayasanın 10. maddesinde kadın ve erkek eşitliği dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin yasa önünde her insanın eşit olduğu şeklinde vurgulanmıştır. Devletin görevi belirtilen bu durumu hayata geçirmektir. Hiç bir kişi, aile sınıf ya da zümreye ayrıcalık tanınmaz. Devletin idari makamları dâhil bütün organları yaptıkları bütün iş ve faaliyetlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun davranmak zorundadırlar.

Ayrıca cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi ve kadın-erkek eşitliğini sağlamak amaçlı olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına 21.5.2004 tarihinde yürürlüğe giren bir değişiklikle kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu ve devletin bu eşitliğin yaşama geçirmekle yükümlü olduğu hükmü eklenmiştir.

Anayasanın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42. maddesine göre kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı, ilköğretim kız ya da erkek bütün vatandaşlar için zorunlu olduğu ve devlet okullarınca parasız yapılacağı, ekonomik olarak iyi olmayan çocukların burs sağlanarak eğitim hakkından faydalandırılacağı belirtilmiştir.

Anayasanın “Milletlerarası antlaşmaları uygun bulma” bölümündeki 90. maddeye göre kabul edilen milletler arası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu, bunlar için

Anayasa'ya uyumsuzluk gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine başvuru yapılamayacağı belirtilmiştir. Temel hak ve özgürlükler konusunda yürürlükte olan milletlerarası anlaşmalar ile kanun arasında farklılıkların olması ya da uyuşmazlıkların bulunması halinde milletlerarası anlaşma hükümlerinin geçerliliği belirtilmiştir (1982).

2.3.6.2.2. 4721 sayılı türk medeni kanunu

Türk Medeni Kanununun 10. maddesinde fiil ehliyetinin genel koşulları belirtilmiştir, buna göre kısıtlı olmayan ve ayırt etme gücüne sahip her ergenin fiil ehliyeti yani medeni haklarını kullanma ehliyeti vardır.

Ayırt etme gücüne sahip olmak akla uygun şekilde davranma yeteneği kazanmak demektir. Kişinin yaptığı eylemlerin ya da işlerin sebep ve sonuçlarını, anlayabilme, öngörebilme ve bunlara uygun hareket edebilme yeteneğine sahip olması demektir.

Yasanın ergin olma kısmındaki 11. madde ergin olmayı 18 yaşını doldurulmasına bağlamaktadır. Evlenmek de ergin olmanın başka bir yolu olarak belirtilmiştir. Medeni Kanunumuza göre ergin olma yaşı on sekizdir. Ancak bazı hallerde “erken ergin olma” dediğimiz durumlar da söz konusu olabilmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun ergin kılınma bölümünün 12. maddesine göre 15 yaşını dolduran çocuk kendi isteği ve ailesinin isteği ile mahkeme tarafından ergin kılınabilir.

1 Ocak 2002' den itibaren yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu Anayasada yer alan cinsiyet ayrımcılığını yasaklayan maddelere uygun düzenlemeler içermektedir. Önceki Kanunda kadın-erkek için farklı olan evlenme yaşı kadın-erkek farkı gözetilmeksizin ülkemiz şartlarına ve çağdaş eğilimlere uygun olarak yükseltilmiştir. Böylece eşitlik sağlamanın yanında küçük yaştaki evliliklere de engel olunmak istenmiştir (2001; Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017).

Türk Medeni Kanunu 124 üncü maddesinde evlenme ehliyetinin koşullarından biri olan “yaş” konusunu şu şekilde düzenlemiştir. Buna göre kadın ya da erkek on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez.

Ancak, olağanüstü ve önemli durumlarda hâkim on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak varsa hâkim karardan önce ana ve baba veya vasiyi dinler diye belirtilmektedir.

Kanun maddesinde geçen olağanüstü durum genellikle kadının hamile kalmış olması durumudur. Birlikte yaşamaya başlayan çiftlerde veya kadının mağdur olduğu diğer hallerde de hâkim on altı yaşını doldurmuş bireylerin evlenmesine izin verebilir. Hâkim bu tür durumlarda anne-babasının rızasını illaki aramayabilir, yasada sadece mümkünse hâkim anne babanın görüşlerini alır şeklinde belirtilmiştir (2001; Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2017).

2.3.6.2.3. 5237 sayılı türk ceza kanunu

Türk Ceza Kanununun 103.maddesinde Çocukların cinsel istismarı konusu belirtilmiştir. Buna göre;

Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişinin üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Cinsel istismar deyiminden;

On beş yaşını tamamlamamış, tamamlasa dahi yapılan fiilin hukuki anlamını ve sonuçlarını anlayabilme kapasitesine sahip olmayan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış anlaşılır.

Çocuklara karşı sadece tehdit ve hile ile olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlarda şayet vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmişse sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına verilir.

07.08.2005' te yapılan değişiklikle cinsel istismarın üstsoy, ikinci ya da üçüncü derece akrabalar, üvey baba, vasi, öğretmen, bakıcı, sağlık hizmeti veren ya da çocuğu koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişilerce yapılması ceza oranını yarı oranında arttırır. Ya da suçun birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, verilecek ceza belirtilen oranın, yarı oranında arttırılır.

Cinsel istismarın, çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, verilecek ceza yine yarı oranında artırılır.

Cinsel istismar suçu işlenirken başvuru olan cebir ve şiddetin kasten ağır yaralamaya neden olması halinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

İşlenen suç nedeni ile çocuğun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, on beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası verilir.

İşlenen suç nedeni ile çocuğun bitkisel hayata girmesi veya ölümü söz konusu ise, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir (2004). Kanununun 104. maddesinde on beş yaşını dolduran çocuk resmi olmadan evlendirildiğinde, çocuğun kendisi evlendiği şahsı şikâyet etmediği sürece bu şahsın ceza almayacağı belirtilmiştir. Burada şikâyetçi olma hakkı yalnızca çocuğa tanınmış olup, bu yaştaki çocuğun yetişkinlere göre konunun ne kadar farkında olabileceği, kendisinin ifade edip edemeyeceği, korkuları ve konu hakkındaki bilgi sahibi olamama durumu düşünülmemiştir (Aile-Der 2014).

d) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Koruma Kanununun 3.maddesine göre;

Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda, korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder (2005).

Türk hukuk sisteminde, çocuk gelin tanımının kanunların göre değiştiğini söylemek mümkündür. Türk Medeni Kanununa göre 17 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanununa göre 15 yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşını doldurmamış kızlar çocuk gelin sayılmaktadır (2005). Kanunlar arasında bir çelişkinin varlığı söz konusudur. Bu durum erkek çocuklar için de geçerlidir.

2.3.7. Adölesan gebeliklerin önemi

Geleneksel yapı, aile yapısı, öğrenim ve ekonomik durum, dinsel inanışlar, aile planlaması hizmetlerine ulaşım gibi etmenler ergen gebelik sıklığını etkilemektedir (Başer 2000). Yeterli fizyolojik ve psikolojik gelişimi sağlayamamış olan çocuk annelerin gebelikleri gerek kendileri için gerekse hamile kaldıkları bebekleri için risk faktörü taşır. 10-14 yaş arasındaki kadınların hamilelik döneminde hayatını kaybetme riski 20-24 yaş aralığındaki kadınlara göre iki kat fazladır. Bu konuda yapılan araştırmalar adölesan yaşta doğum yapan annelerin doğum öncesi bakımlarının yeterli düzeyde olmadığını ve daha çok komplikasyonlar geliştiğini göstermektedir (Melekoğlu 2012). Dünyada her yıl 14-15 milyon adölesan kadın anne olmakta,

meydana gelen düşüklerin dörtte biri adölesan yaş grubundaki kadınlarda görülmektedir. Her yirmi adölesandan birinde cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar meydana gelmektedir. Adölesan annelerin en önemli nedeni gebelik ve gebelik ile ilgili sorunlar olup bebekleri arasında erken doğum eylemi veya düşük doğum ağırlığı olan bebek sayısı fazladır. Bu dönemdeki kadınların cinsel ilişki, gebelikten korunma yolları, bebek beslenmesi, düşük, gebelik konularındaki bilgileri ileri yaş grubundaki kadınlara oranla daha düşük olup bu da sadece kendilerini değil ailelerini ve bebeklerini de olumsuz etkilemektedir. Adölesan annelerin fiziksel bakımlarının yanı sıra duygusal ve psikolojik olarak da gebeliğe ve anneliğe hazırlanması önem taşır. Ergenlik döneminde bulunan ve bu dönemin özellikleri ile birlikte aile olmaya çalışan, farklı aile bireylerine uyum sağlamaya çalışan, eşinin yeni ailesinin ve toplumun beklentileri doğrultusunda davranış ve düşünce geliştirmeye çalışan adölesan oldukça zorlanacaktır. Bu nedenle aile kurmaktan gebeliğe değin birçok konuda eğitime, desteklenmeye ve yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Ülkemizde gebelik kontrolleri fiziksel muayenelerle yeterli bulunmakta, adölesanın gebeliğe ruhen hazırlanması konularında bir girişimde bulunulmamaktadır. Böylece doğum öncesi bakımın en önemli unsuru göz ardı edilmektedir. Adölesan gebenin doğum için cesaretlendirilmesi, eğitilmesi ve hazırlanması gerekir (Şen ve Kavlak 2011).

2.3.8. Adölesan Evliliğin ve Gebeliğin Nedenleri

2.3.8.1. Sosyo-ekonomik nedenler

Adölesan evliliklerin ve gebeliklerin nedenleri arasında sosyo ekonomik nedenler ön plana çıkmaktadır. Kız çocuğuna zaten evden ayrılacağı gözüyle bakılması onu evin içinde emanet olarak görülmesine neden olur. Günün birinde zaten evden ayrılacak olan kızın erkenden evlenmesi sofradan bir tabağın azalacağı anlamına gelir. Başlık parası teşvik edici olabilmektedir. Fazla nüfusa sahip, ekonomik sıkıntı yaşayan aileler için maddi durumu daha iyi olan aileye kız vermek çekici bulunabilir, böyle bir aileye gelin gitmek kız çocuğu içinde cazip gelebilir. Yapılan araştırmalarda çocukların erken yaşta evlendirilme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğru orantı görülmüştür. Kırsal kesimde yaşayan ancak maddi sorun yaşamayan ailelerin kızlarını erken yaşta evlendirmedikleri görülmektedir.

2.3.8.2. Gelenekler görenekler ve dini inançların yanlış algısı

Geleneksel aile kız çocuğuna emanet gözüyle bakarak asıl yerinin eşinin evi olduğu düşünür. Küçük yaşta evlenen çocuğun yeni ailesine daha rahat ve çabuk uyum sağlayacağı, kocasına da daha rahat itaat edeceği düşünülür. Evlilik kız çocuğu için bir koruma görevine dönüşmüştür. Çünkü bu şekilde gelecek taciz ve tecavüzlere karşı korunacağı düşünülür. Evde olan ve geç evlenen kızın evlilik dışı cinsel ilişkiye girerek ailesi için sıkıntı yaratacağı kanaati yaygındır. Yine kız çocukları için etraflarındaki erken yaşta yapılan evlilikler olumsuz örnek teşkil etmektedir. Kız çocuklarını erken yaşta evlendirme ile ilgili dinlerde de farklı tutumlar mevcuttur. İslam dininde erken yaşta evlilikler oldukça siktir. İslam dininde peygamber Hz. Muhammed Mustafa (sav) ikinci eşi Hz. Aişe ile 6 yaşında nişanlandığı ve 9 yaşında evlendiğine dair rivayetler bulunmaktadır. Bununla birlikte Hz. Peygamberin Hz. Aişe ile 18 yaşında evlendiğine dair birçok hadis mevcuttur. O yıllarda kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi çok yaygın olduğundan olağan dışı bir durum olarak nitelendirilmemektedir (Yakıt ve Coşkun 2014). Bazı din bilginleri erişkin olmayan kızlarla evlilik olmaması gerektiğini söylerken bazıları ise küçük yaştaki kızlarla evlenilebileceğini belirtmişlerdir (Erul 2006). TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun raporunda erken evliliğin dini ve ilmi temellere dayanmadığı söyleniyor. İslam dinine göre nikâhta rıza ve denklik, alenilik, ilan ve tescil gibi belirli şartlar aranmaktadır. Dolayısıyla dine dayandırılmaya çalışılan erken evliliği savunan argümanların aslında temelini olmadığı belirtilmiştir (Dinmezpınar 2014).

2.3.8.3. Eğitimsizlik

Eğitim düzeyi düşük ve düşük sosyo kültürel yapıdaki ailelerin çocukları arasında erken yaşta evliliklerin daha sık olduğu gözlenmektedir. Genellikle erkek çocuklar belirli düzeyde eğitim görüp, askerliğini de yaptıktan sonra bazen işi de yerleştikten sonra evlenirler Bu durum yaşlarının ilerlemesine neden olur. Ancak kız çocukları erken dönemde eğitimlerini bırakmaya zorlanmakta, eğitimlerinin tamamlanması zorunlu görülmemektedir, ne yazık ki ailenin sahip olduğu kısıtlı kaynaklar erkek ev geçindireceği o yüzdende iş bulması gerektiği gözüyle bakılan erkek çocukların

eğitimi için harcanmaktadır. Yine ergenlikle birlikte fiziksel özellikleri ile dikkat çekmeye başlayan kız çocuklarının eğitimleri, sözlenme, nişanlanma ya da evlilik bahanesi ile yarıda kesilmektedir.

2.3.8.4. Aile içi şiddet

Aile içinde geçimsizlik ve şiddetin olması, çocuğa karşı sevgi ve şefkatin olmaması, küçük yaşta anne ya da babanın kaybedilmesi, üvey anne ya da babanın olması ya da bu faktörlerin çocuğun ev içinde huzursuz olmasına neden olması evlenerek bu ortamdan kurtulacağına ilişkin kanaat geliştirmesi erken yaşta evliliklere yol açmaktadır. Kız çocuklarının erken yaşlarda ve istemeden evlendirilmeleri kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Bu durum kız çocuklarının gerek sağlığı üzerinde gerekse de psikolojileri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kadına yönelik şiddetin kökeninde ise kadınla erkek arasında güç ilişkilerinin eşit olmaması bulunmaktadır.

2.3.8.5. Diğer nedenler

Evlenmemesi halinde kızın evde kalacağı, bahtının kapanacağı ve bir daha evlenmesinin güçleşeceği gibi toplumsal baskılar erken yaştaki evliliklerin önünü açmaktadır. Yine toplumsal yaşamda kabul gören ve uygulanan berdel, başlık parası, beşik kertmesi, kan bedeli karşılığında kız evlendirme, akraba evliliği, kuma evliliği gibi durumlar erken evlilik için ortam hazırlamaktadır.

Ataerkil yapıdaki aileler kızlarına evliliklerine ilişkin karar verme ya da tercihte bulunma hakkı tanımamaktadırlar. Bunlardan başka tecavüze ya da tacize uğrayan kız çocuklarının tecavüzcüsü ya da tacizde bulunan kişi ile evlendirilmesi veyahut böyle bir olay sonrasında bir başka kişi ile evlendirilmesi erken evliliklere neden olabilir. Kaçma ya da kaçırılma, zorunlu göçler nedeni ile yaşanan ekonomik ve toplumsal karmaşa erken yaşta evlilik ortamını yaratan diğer faktörlerdendir.

2.3.9. Adölesan Gebeliklerde Karşılaşılan Tıbbi Sorunlar

Adölesan gebelikler genel olarak riskli gebelikler olarak kabul edilmekte olup, tıbbi ve sosyal sorunlara yol açabilmektedir. Yapılan çalışmalarda doğurganlık yaşı küçüldükçe annelerde komplikasyon görülme oranının yükseldiği bildirilmiştir.

Adölesan gebelerde sigara kullanımı, bağımlılık yapıcı madde kullanımı yetişkinlere göre daha fazla olup, sigara kullanımı bebeğin büyümesinin yavaşlamasına böylece düşük doğum ağırlıklı bebeklerin doğmasına neden olmakla birlikte düşüklere ve erken doğumlara neden olmaktadır.

Yetersiz Doğum Öncesi Bakım: Adölesanların gebeliğe ilişkin bilgi ve deneyimlerinin yetersiz olması, değişken psikolojik duruma sahip olmaları psikolojik anlamda yaşadıkları sorunların üstesinden gelme becerilerinde ki seviye düşüklüğü, bağımsız karar verme düzeylerinin yetişkinlere göre az olması doğum öncesindeki tıbbi bakıma ulaşmasını engeller.

İntrauterin Gelişme Geriliği: Bebeğin rahim içinde yeterli ölçüde gelişmemesi. Annenin vücudunun yeterli oranda gelişmemiş olması kaynaklı olabileceği gibi yine adölesan annenin beslenme konusuna yeteri kadar önem vermemesi, ilk aylarda yaşadığı bulantı ve kusmalarda tıbbi tedavi ve psikolojik destek alamaması yine sigara kullanım düzeyi bu sorunun ortaya çıkmasında etkili olabilir. İntrauterin gelişim geriliği amnion sıvısının azalmasına da neden olabilmektedir. Yapılan birçok araştırmada anne yaşının küçük olması ile intrauterin gelişim geriliği ve oligohidroamnios arasında ilişki tespit etmiştir.

Cinsel yolla bulaşan hastalıklar: Adölesanların gebelikten ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardan korunma konusunda bilgi ve becerilerinin az olması, koruyucu yöntemlere ulaşmada güçlük yaşamaları, konunun ciddiyetini anlamadaki bilinç yetersizliği bu soruna neden olmaktadır. Koruyucu hormonal mekanizma adölesanlarda gelişmesini tamamlamadığı için cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı daha hassastırlar.

Konjenital anomali: Adölesan gebeliklerde merkezi sinir sistemi anomalilerinden olan beynin büyük olması yada küçük olması, omiriliğin vücudun dışında görünür şekilde oluşmuş olması, yine kas-iskelet sistemi ile ilgili anomalilerin olması, yarık dudak ya da damak, parmak sayısının az normalden az yada çok olması riski diğer

gebeliklere göre fazladır. Türkiye’de yapılan çalışmaların bir kısmı bu riskin artmış olduğunu gösterirken bazıları normal nüfustakine benzer bulmuştur (Melekoğlu 2012).

Nonatal tetanoz: Az gelişmiş ÷lkelerde adölesan gebelerden doğan bebekler neonatal tetanoz açısından daha fazla risk altındadır. Bu aşılamanın olmayışı doğum öncesi bakım alamama kaynaklı olarak, doğumun hijyenik olmayan ortamlarda olması, eğitimsiz kişiler tarafından yaptırılması gibi nedenlerle olabilir.

Preterm doğum: Bebeğin 36-37 haftadan önce doğmasıdır. Adölesan gebelerde erken doğum riskinin yüksek olması nedeni ile bebeğin erken doğması olasılığı artmaktadır. Bebek küçük doğduğu için akciğerin yeteri kadar gelişmemesine bağlı olarak solunum sorunları ve yeteri kadar oksijen alamama, emme ve yutmada bozukluklar, merkezi sinir sisteminin gelişmemiş olması ve diğer önemli organların yeteri kadar gelişmemiş olarak bebeğin doğması.

Doğum sonrası kanamalar: Adölesan gebelerin iç genital organlarının yeteri kadar gelişmemiş olması, gelişmiş kadına göre daha kolay travmatize olmasına yine rahimin doğumdan sonra kendini toparlayamamasına bağlı olarak doğum sonu kanamaları olasılığı artabilir.

Doğum sonrası enfeksiyonlar: Eğitim seviyesindeki düşüklük, hijyen konusunda yeterli bilinçli davranışın gelişmemiş olması, doğumun uygun olmayan sağlık koşullarında ve sağlık personeli dışındaki yardımcıları tarafından gerçekleştirilmiş olması ve yine uzamış doğum eylemi, suların erken gelmesi enfeksiyonun sebebi olabilir. Ve çok daha kötüsü bu enfeksiyonun kana karışarak sepsis oluşturması olasıdır.

Fistül: Pelvik gelişimin devam etmesi ve zor doğumlara bağlı olarak iç ve dış genital organlarda delinmeler olabilir. Doğumdan sonra idrar veya gaitasını tutamama gibi komplikasyonlar gelişebilir.

Suların erken gelmesi (erken membran rüptürü): Adölesan gebelerde amnion kesesi 20 yaş ve üzerindeki gebelere göre normal doğum eylemi başlamadan önce yırtılarak erken doğum olmasına neden olabilir.

Yine gelişmemiş pelvik yapı doğum süresinin uzamasına, doğumun normal yolla olmasına engel olabileceği gibi (distoni) sezaryen yapılmasına neden olabilir.

Kansızlık: Gelişmekte olan ülkelerde adölesanların yaklaşık yarısının anemik olduğu belirtilmektedir. Şiddetli anemi anne kayıplarına neden olabilmektedir. Bu nedenle gebelik takibi döneminde aneminin dikkatli takip edilmesi bunun yanında diğer mineral ve vitamin takviyelerinin aksatılmaması gerekmektedir.

Fiziksel gelişimi tamamlamamış olmaları adölesanlarda gebelik döneminde ve sonrasında korku ve endişelere neden olabilir. Aşırı korkular ve yeteri kadar destek görememe (eşi, ailesi, sağlık personeli, psikolog ya da sosyal hizmet uzmanı desteği) gebelik psikozlarına neden olabilir.

2.3.10. Adölesan Gebeliğin Psikolojik ve Sosyal Sonuçları

Erken yaştaki evlilik çocuk sahibi olmak kadınların eğitim, sosyal ve ekonomik durumlardaki gelişmelerinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Adölesan gebeliklerinin büyük oranda istenmeyen gebelik olması, genç kadınları, yasal olsun ya da olmasın isteyerek düşüğe yöneltmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre bu düşüklerin yaklaşık yarısı sağlıksız koşullarda gerçekleşmektedir. Korunmasız cinsel ilişki yüzünden dünyada her yıl iki-dört milyon genç sağlıksız koşullarda düşük yapmaktadır.

Uygunsuz koşullarda düşük yapan kadınların yüksek oranını adölesanlar oluşturur. Çünkü çoğunlukla beklenmedik bir zamanda ve istemeden hamile kaldıkları için, konuyu aileleri ile çoğunlukla paylaşamadıkları için, sağlık merkezlerine diğer kadınlar gibi rahatlıkla başvuramadıkları için, maddi sıkıntı yaşadıkları için ve de yasal prosedürün caydırıcılığı nedeni ile uygunsuz koşullarda düşük yapmak zorunda kalmaktadırlar. Kürtaj oldukları ortamların bazen merdiven altı olması, gerekli sağlık önlemlerine riayet edilmeden yapılması, önerilenlerin adölesan tarafından yeterince uygulanamaması yani adölesanın sağlık koşullarına dikkat edecek bilinçte olmaması adölesanda enfeksiyona, çeşitli hastalıkların bulaşmasına kısırlığa ve hatta adölesanın ölümüne bile neden olabilmektedir.

Adölesan annelerin gelişim döneminde olmaları gebelik ve doğumla ilgili sorunlarla başa çıkmada onları zorlayabilir. Yapılan destek çalışmalarla annenin sorunlarla başa çıkma becerilerinin artırılması gerekmektedir. Doğum sonrası dönemde bebeğin bakım işlemleri, kendisinin eski sağlığına kavuşması sürecindeki

yaşadıkları sıkıntılar, aile ve toplumun uygun anne olmasına yönelik kendisine yönelik beklentiler geliştirmesi ve bu beklentilerin ağır olması durumunda adölesanın lohusalık döneminde bu sıkıntılar nedeniyle psikolojisinin bozulması olasıdır. Adölesan vücudunun değişmesine uyum sağlayamayabilir. Gebeliğe ilişkin olarak yaşanan bu değişimin doğumdan sonra eski haline döneceği yönünde desteklenmelidir. Kullanacağı sigara, alkol, uyuşturucu madde gibi zararlı alışkanlıkların bebeğe zarar vereceği anlatılmalı ve bunları bırakması yönünde desteklenmelidir. Kendisinde ve bebeğinde olabilecek sorunlar erken dönemde anlaşılmaya çalışılmalı ve önlemler alınmalıdır. Aynı zamanda eşleri de sürece dâhil edilmeli sorumlulukların paylaşılmasına, eşin yaşadığı sıkıntılar için onu desteklemesine yardımcı olunmalıdır. Adölesan ve eşine yardım alabileceği kurum kuruluş ve kişiler konusunda bilgi verilmelidir.

Adölesan annelerin çoğu kendileri de adölesan anneden doğdukları, fiziksel ve cinsel istismara uğradıkları için psikolojik sorunlar yaşayabilmekte, buldukları yaşam dönem itibari ile yetişkin annelere nazaran çocuklarını daha çok ihmal edebilmekte ya da istemeden istismara neden olabilmektedir. İnsanlar genelde gördüklerini öğrenirler ve yanlış olduğunu öğrenseler bile yaşamın ilk döneminde öğrenilen davranış ve tutumları değiştirilmesi güç olmaktadır. Adölesan anneler çocuğunun sağlığı konusunda da doğru davranmamakta, gebelikte sigara içimi, bebeğini emzirmeme, sağlık kontrollerine götürmeme, okul öncesi eğitime göndermeme gibi davranışları daha fazla göstermektedir. Konuya ilişkin bilincin yeteri düzeyde gelişmemiş olması, eğitimsiz ve deneyimsiz olmaları, bağımsız karar verme konusunda sıkıntı yaşamaları ve çaresizlikleri bunlara neden olabilmektedir. Adölesan annelerin çocuklarında bilişsel, duygusal, sosyal ve gelişim sorunları daha gözlenmektedir. Yine ilerleyen dönemlerde öğrenme güçlükleri, düşük başarı performansı, davranış problemleri, suça bulaşma ve sorunlu akran ilişkilerinin yaygın olduğu gözlenmektedir. Yirmi yaş altı annelerin çocukları otuz yaş üstü annelerin çocukları karşılaştırıldığında oldukça dezavantajlı oldukları gözlenmektedir. Adölesan annenin yaşam koşullarının düşük seviyede olması, aile-çocuk ilişkisinin zayıf olması, eğitimsel anlamda uyarıların zayıf olması çocuğu olumsuz etkilemektedir. Yine ihmal ve istismar olasılığı yüksek olabilmektedir.

2.3.11. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Adölesan Evliliği

Yapılan çalışmalar Sivil Toplum Kuruluşlarının çocuk gelin ya da adölesan evliliği konularındaki araştırmalarının henüz yeni olduğu, etkin olan az sayıdaki STK'ların yürüttükleri çalışmaların yakın zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiş olduğu ya da devam ettiği görülmektedir. Bunların başında Ankara merkezli Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği geliyor. Somut çalışmalarına dernek, 2010 yılında Sabancı Vakfı tarafından desteklenen “Çocuk Gelinler: Yıkıcı Gelenekler ve Ataerkil Sosyal Mirasın Mağdurları” projesini yürütmeye başladıkları, bu projenin ikinci aşamasını 2012-2013 yıllarında gerçekleştirdikleri, üçüncü aşamayı 2014 yılında tamamlamayı planladıkları öğrenilmiştir. Derneğin “Çocuk Gelinler” projesine başlamadan önce 2006-2010 yılları arasında Kadınlar Arası Dayanışma ve Motivasyon Seminerlerinde erken evlilik üzerine söyleşi düzenlemesi, iki yıl üst üste Uçan Süpürge Uluslararası Kadın Filmleri Festivali programında erken evlilikler konusuna yer verme, İç Anadolu’da pilot bir proje yürütülmesi işleri vardır. Yine bazı illerde (Kırıkkale, Yozgat) belediye ve sosyal hizmetler il müdürlüklerinin yardımlarıyla belirlenen mahallelerde kadınlarla anket çalışması yürütmek, erken evliliklerle ilgili kısa film çekimlerini desteklemek, toplantılar düzenlemek gibi çalışmalar yürütmüş oldukları öğrenilmiştir. 2010 yılında farkındalık yaratmak amaçlı, kamu görevlileri, üniversite, medya, yasa koyucu ve aileler ile çalışmalar yapılmış “Çocuk Gelinler” projesinin birinci aşaması 54 ilde yürütülmeye çalışılmıştır. 2012-2013 yıllarında ise “Çocuk Gelinlere Hayır Ulusal Platformu’nda ki kurumları harekete geçirmek için politika belgeleri ve iletişim materyalleri oluşturulmuş. Bunun yanında erken evliliklerin yaşandığı başka ülkelere ziyarette bulunarak bu devletlerin soruna ilişkin ne gibi önlemler almaya çalıştıklarını araştırmışlardır. Uçan Süpürge Derneği’nin de bu çalışmaya paralel yürüttükleri Türkiye’de erken evliliklerin yaşandığı yöreleri ziyaret ederek sorunla karşı karşıya olan kadınların mücadelesini, onların algısını ve yaşadıklarını öğrenme çalışmaları olmuştur (Düzen ve Atalay 2014).

Uçan Süpürge’nin yürüttüğü çalışmalardan ilginç sonuçlar bulunmuştur. Söyleşi yapılan kadınlar ve kız çocuklar haklarını bilmediklerini ve öğrenmek istediklerini, kadınların küçük yaştaki evliliklerin çoğunun her zaman zorla olmadığını, kızların kendi isteği ile evlendiklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Küçük yaşta evden kaçmanın yaygınlığından bahsedilmiş, çocuk yaşta evlilik denildiğinde 12-13 yaş evliliğinin anlaşıldığı, 17-18 yaş evliliklerin küçük yaş evliliği gibi algılanmadığı

belirtmiştir. Sabancı Üniversitesi Nilay Düzen ve Zeren Atalay'ın yaptığı araştırmada KAMER' in başkanı Nebahat Akkoç ile görüştükleri, KAMER' in konuyla direkt olarak ilgilenmediklerini belirterek yerelde çalışan Muş Kadın Derneği (MUKADDER) ve Van Kadın Derneği'ne (VAKAD) yönlendirildiklerini belirtmişlerdir. Bu derneklerin erken evliliklere ilişkin zaman zaman merkezde ya da merkeze bağlı köylerde kadın insan hakları eğitimi verdikleri, milli eğitim müdürlükleri, okul müdürlükleri, müftülük ve din kursları ile görüşerek konuya dikkat çekmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (Düzen ve Atalay 2014). Bu görüşmelerde zorlandıkları ve sonuç alınmadığı ve trajik komik yanıtlar ve tepkiler aldıklarını belirttikleri öğrenilmiştir. MUKADDER' in başkanının erken evliliklerin önlenmesi amacıyla kamuyla ortak protokollerde yer aldıkları, Diyanet İşleri, Sağlık Bakanlığı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Valilik Halk Eğitim Merkezi gibi kurumlarla iletişim halinde oldukları bilinmektedir. Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu erken evlilikler ulusal eylem planını oluşturmaya yönelik toplantılara katıldıkları, liselerde kısa film gösterimi yaptıkları, Uçan Süpürge ortaklığı ile halka açık paneller düzenledikleri, Muş Üniversitesi'nde sunumlar yaptıkları ve yine yerelde muhtar, jandarma ve öğretmenlerle görüşme yaptıkları öğrenilmiştir. Derneklerin maddî durumlarının kötü olması nedeni ile okuldan alınarak evlendirilen kız çocukları için burs sağlamaya çalıştıklarını belirttiklerini ancak tek başlarına bunun zor olduğunu belirttikleri öğrenilmiştir. MUKADDER' in 2012-2013 arasında yürüttükleri "Erken Evlilikler Kaderimiz Olmasın" projesi kapsamında çocuk evliliklerin yaygın görüldüğü mahallelerde 1250' si kadın olmak üzere 5570 kişiye ulaştıkları, bu araştırmanın sonucunda kadınların % 44, 1' inin okuma yazma bilmediği, ortalama 8 kardeşe sahip oldukları % 70'inin evli olduğu, evlilik yaşı ortalamasının 17 olduğu, okuma yazma bilmeyen kadınlarda 7-17 yaş arası evlenenlerin oranının % 74 olduğu, evlenenlerin yarısının evlenme kararını kendisinin verdiği ifade ettiği halde babalarının evlilik rızalarında etkili rol oynadığını belirttikleri öğrenilmiştir (Erken Evlilikler Kaderimiz Olmasın Projesi değerlendirme araştırması raporu,2013) (Düzen ve Atalay 2014).

2.3.12. Kamu Kurumlarının Adölesan Evlilikler Konusundaki Sorumlulukları

Adölesan evliliği ve gebeliği konusu eğitim, sağlık, emniyet, adalet, diyanet, yerel yönetimler ve sosyal hizmetler alanında hizmet veren bütün kamu kurum ve kuruluşlarının hizmetleri ile ilişkilidir.

Eğitim alanını ele alalım. Adölesan evliliğin engellenmesinin ilk sıralarında kız çocuklarının okula devam etmelerini sağlanması gelir. Zorunlu eğitim dönemi kanunen belirtilmiş olsa da bu zorunluluğun sağlanmasının fiilen gerçekleştirilemediği ortadadır. Okula devam durumunun okul yöneticileri ve milli eğitim bakanlığınca denetlenmesi, risk grubundaki ailelerin belirlenmesi ve takibinin özellikle sağlanması, ailelere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri ile onlarda kız çocuğunun eğitiminin devamında istendik davranış geliştirme ve gerektiğinde yasal müeyyidelerin uygulanması yolu kız çocuklarının okula gönderilmesi sağlanmalıdır. Eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin olmaması nedeni ile erkek çocukların yanında kız çocukların da okula gidemeyişi eğitiminle ilgili sorunların başka bir nedenidir. Bu anlamda okulların açılması ve öğretmen sağlanması, güvenlik önlemleri alınarak taşımacılık sistem ile en yakın yerdeki okullara gidişin sağlanması, özellikle ekonomik sorunu olan yerlerde yatılı okulların açılması ve çoğaltılması önemlidir. Okul müfredat konularına erken dönemde gerçekleşen evliliklerin psikolojik, sosyolojik ve biyolojik olumsuz etkilerinin eklenmesi, öğrencilere ve ailelerine ulaşma olanakları açısından en çok yardım alınabilecek çalışma grubu olan öğretmenlere konu ile ilgili eğitim yapmak ve farkındalık kazandırmak önemlidir. Öğretmen ve öğrencilere adölesan evliliği durumunda emniyet güçlerinden ve ya adliyelerden nasıl yardım alabilecekleri anlatılmalıdır.

Sağlık hizmeti veren kurumlar ve kişiler adölesan evliliğinin ve gebeliğinin engellenmesi açısından oldukça önemlidir. Aile hekimi ve hemşirelerinin yakın takipleri evlenme durumu söz konusu olan adölesan kadının tespiti açısından önemli olduğu kadar, adölesanlara ve ailelerine yönelik erken evliliği ve gebeliği engelleyici çalışmalar yapmak açısından da önemlidir. Diğer taraftan yasal olmayan bu evliliklerin adli işlemlerinin başlatılması açısından sağlık hizmeti sunan personel oldukça önemlidir. 18 yaş altı evlilik ve gebeliklerin emniyet birimine (çocuk şube veya çocuk bürolara) bildirimini ile adölesan kadının isteği dışında gerçekleşen

durumların tespiti sağlanabileceği gibi, bu ilk işlemlerin yapılmasından sonra adölesan gebelerin gebelik kontrolleri için sağlık kurumlarına korkmadan gidebilmelerini de sağlayacaktır. 18 yaş altı kadınların bir sağlık kuruluşuna başvurusu durumunda polise bildirilmesi adölesan kadınların sağlık kuruluşlarına gitmelerinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle gerekli sağlık takiplerinin yapılamaması zaten küçük yaşta olmaları ve gebeliğe uygun gelişmiş fiziksel ve ruhsal yeterliliğe ulaşamamış olmaları sağlık sorunlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sağlık personelinin konuya ilişkin bilgi ve deneyiminin artırılması, ergenlik dönemine ilişkin üreme sağlığı sorunlarının çözümünde önem arz etmektedir. Sağlık personelinin adölesanlara yaklaşım şekli ve işbirliği başarısı, adölesanların hizmet almak için sağlık kurum ve kuruluşlarına başvurusunu arttıracaktır. Sağlık personelinin yargılamadan ve ayıplamadan adölesanlara yaklaşımı onların merak ettiklerini sormada ve kendilerini ifade etmede etkili olacaktır. Ergen danışma merkezlerinin açılması ve çoğaltılması, adölesan evli veya gebe kadınların polikliniklerinin yetişkinlerden ayrılması ve buralarda deneyimli personelin görevlendirilmesi erken evliliklerin ve gebeliklerin engellenmesinde etkili olacaktır.

Emniyet kurumları adölesan gebeliklerin adli işlemlerinin başlangıç noktasıdır. Aileler, okullar, sağlık personeli ve başka şahıslarca kendilerine adölesan evliliği konusu bildirilen emniyet güçlerinin çocuğa ve ailesine yaklaşımı önemlidir. Aynı şekilde konunun ilgili savcılığa bildirilerek yasal işlemlerin başlatılması, uygun ortamda çocuğa sağlanan avukat ve psikolojik yardım sağlayan sosyal hizmet uzmanı, psikolog eşliğinde mağduriyet durumunun tespiti, duruma göre çocuk ve aile için güvenlik hizmetlerinin sağlanması emniyet çalışanları tarafından yapılmaktadır. Emniyet biriminin, evlenmek amacıyla evden kaçan adölesanların bulunması, aileleri ile iletişim kurulması, sorun durumunda adölesan erkeğin ya da kadının koruma altına alınması işlemlerinin başlatılması ya da erken evliliği caydırıcı önlemler alınması gibi önemli görevleri bulunmaktadır.

Adalet Bakanlığına bağlı çalışan hâkim ve savcılarının adölesan evlilikler konusundaki görev ve yaklaşımları oldukça önemlidir. 18 yaşını doldurmamış adölesanların yasal olarak evlendirilmeleri hâkim kararı ile sağlanabilmektedir. Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanununa göre erken evlilik müeyyidelerine olan farklı yaklaşım sorununun giderilmesi, yasaların uluslararası çocuk sözleşmesine uygun hale getirilmesi, konuya ilişkin hâkim ve savcıları

bilgilendirme çalışmaları ve adli kurumlarda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yaygınlaştırılması önemlidir. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesine başvuran adölesan kadınlar arasında 16 yaşını bitirenlerin mahkeme kararı ile ya da 17 yaşını bitirenlerin anne-baba rızası ile resmi nikâh yaptıkları görülmektedir. Bu amaçla başvuru yapan ailelerin öncelikle mahkeme kararı ile erken evlilik konusunda eğitim alma zorunluluklarının getirilmesi ve evlenmesi planlanan çocukların evlilik yapabilecek bilinç düzeyine ulaşmış olması, yetkinlik durumunun değerlendirilerek bu evliliklerin gerçekleştirilmesi erken evliliklerin azaltılmasında etkili olabilecektir.

Toplumsal yapımız değerlendirildiğinde din adamlarının, imamların etkin kişiler olduğu söylenebilir. Erken evliliklerin engellenmesi konusunda din adamları, önemli siyasetçiler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve diyanetten yardım alınarak çalışmalar organize edilmelidir.

Erken evlendirilmesi düşünülen kişilerin ya da ilgililerin başvurabilecekleri yasal merciler ve yöntemler medya aracılığı ile tanıtılmalı, yine erken evliliklerin sakıncalarını anlatılmasında yazılı ve görsel medya kullanılmalıdır.

Yerel yönetimlerin konu ile ilgili çalışmalar yapmaları, bünyelerinde açtıkları merkezlerde konu ile ilgili profesyonelleri istihdam ederek halkı bilgilendirme, adölesan danışmanlara hizmet verme, bu konuda mağduriyet yaşayan ailelere güvenli yaşam alanları sağlamak gibi çalışmaları yapmaları önemlidir.

Yerel yönetimlerce, sivil toplum örgütlerince ve kamu kurumlarınca farklı meslek gruplarının bir araya getirilerek erken evlilikleri engellemek amaçlı proje çalışmalarının yapılması bunların özendirilmesi, finanse edilmesi sağlanabilir.

Kamu kurumlarının bünyelerinde oluşturulan savcı, doktor, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, hemşire polis, çocuk gelişim uzmanı gibi farklı disiplinlerin bir arada çalıştığı Çocuk İzlem Merkezlerinin çoğaltılması sağlanmalıdır. Adölesan evli ve gebelerin adli işlemlerin bir defa da yapılması ve adölesan kadının defalarca ifade vererek ayrı bir mağduriyet yaşamaması anlamında oluşturulan bu yapılanmanın içeriğine bakıldığında başvuru sayılarının fazlalığı nedeni ile kuruluş aşamasındaki amacına hizmet edemediği görülmektedir. Bu nedenle bütün 18 yaş altı adölesan kadınlar yerine, 15 yaş altı adölesan kadınlar ve 18 yaş altı şikâyeti bulunan kadınların adli işlemleri Çocuk İzlem Merkezlerinde yapılabilmektedir. ÇİM'de başlatılan adli işlemler aynı savcı tarafından takip edilmeyerek farklı savcıya yönlendirilebilmekte

bu durum, ileri aşamada devam eden bir takım adli işlemlerin yapılmasında güçlükler neden olabilmektedir. Adölesan kadının mağduriyetine sorun ekleyen bu işleyiş sürecine ait bu tarz problemlerin çözümlenmesi sağlanmalıdır.

2.3.13. Araştırma Konumuzla Benzer Yapılan Araştırmalar

Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi Çalışmasında Burcu Öngen ve Serpil Aytaç 324 üniversite öğrencisi ile yaptıkları araştırmada kız ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklı tutum içinde oldukları görülmüştür. Kızların erkeklere nazaran daha eşitlikçi tutum ve rollere sahip oldukları, erkeklerin daha geleneksel cinsiyet rollerine sahip oldukları anlaşılmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nun yayımladığı 2013 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, Türkiye'nin kadın-erkek eşitliği sıralamasında 136 ülke arasında 120' nci sırada yer aldığını göstermektedir.

Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları Araştırmasında cinsiyet değişkenine göre, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının özellikle bir takım kültürel ve geleneksel değerlere ilişkin rollerin onlar tarafından önemsendiği ve benimsendiği gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin maddelere daha çok kendi cinsiyet grubu lehinde tutumlar sergilediği görülmüştür şeklindedir.

Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri isimli araştırmada çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel görüşlere sahip oldukları, toplumsal yaşam ve aile yaşamı ile ilgili önermelerde ise kız ve erkek öğrencilerin eşitlikçi görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları üniversite son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyete ilişkin görüşlerini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Üniversite eğitiminde toplumsal cinsiyet bakış açısına yönelik hala geleneksel görüşlere sahip olan öğrencilerin olması, aydın bireyler yetiştirmeyi hedefleyen üniversite eğitiminin bu hedefini tam anlamıyla gerçekleştiremediğini ve öğrencilere temel mesleki bilginin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılık kazandırılması gerektiğini göstermektedir.

Bir Tıp Fakóltesi Birinci Sınıf Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algı Düzeyi ve İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi adlı araştırmanın bulgularına göre ise cinsiyet eşitliği tutumunu sosyo-demografik değerşkenlerden etkilemektedir. Tıp fakóltesi müfredatlarına öğrencilerin sosyoekonomik özelliklerinden kaynaklanan cinsiyet eşitliği algı düzeyi farklılıklarını azaltacak eğitimler eklenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Canel 2012).

3. YÖNTEM

Bu çalışma nitel modeli esas alan, betimleyici yapıda bir çalışmadır. Nitel araştırmanın temelini post –pozitivist düşünce oluşturmaktadır. Post pozitivism doğa bilimlerindeki yaklaşım ve yöntemlerin sosyal bilimlerde kullanılmasının doğru ve yeterli bir yaklaşım olmadığını savunmaktadır. Nitel yaklaşıma göre gerçek görecelidir ve gerçeğe ilişkin birden çok doğru olabilir. Birey dışında bir gerçekliğin olması önemli değildir, asıl önemli olanın bireyin bu gerçeği nasıl algıladığıdır. Bu nedenle önceden hazırlanan denenceler yerine var olan durumun analizi gereklidir. Betimleyici araştırmalar da araştırma konusuyla ilişkili olarak kim, ne ve neden gibi çeşitli sorulara cevap arar. Nitel araştırmada gerçek bireyin katılımı ile oluşturulur, bireyin önceki yaşantılarından, deneyimlerinden ve değerlerinden geçerek oluşturulur. Her birey kendi değerlendirmeleri doğrultusunda farklı bir gerçeklik ortaya çıkarabilir. Betimleme türündeki araştırmalar kültürün ya da içinde bulunulan yapının insan davranışlarına etkilerini araştırmak için uygundur, çalışılan olgu ya da örneklem hakkında elde edilen veriler betimlenerek temel özellikleri tasvir edilir. Genellemeler yerine içinde bulunulan gerçekliğin olduğu gibi ortaya konulması önem taşımaktadır.

3.1. ARAŞTIRMA GRUBU (ÖRNEKLEM) VE SEÇİMİ

Araştırmanın örneklemini İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne tedavi ya da kontrol amaçlı sağlık hizmeti almak üzere başvuru yapan ve Sosyal Servise yönlendirilen 16-19 yaş arası adölesanlar arasından seçilen kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenen iki gruptan toplanmıştır. Birinci grup farklı tıbbi sorunlar nedeni ile hastaneye başvuran 10 adölesan kadından

(Grup A); ikinci grup ise hastanenin Sosyal Servisi'ne evli veya gebe oldukları için yönlendirilen 10 adölesan kadından (Grup B) oluşmaktadır. Evli olduğunu belirtenlerin hiçbirinin resmi nikâhı bulunmamakta olup 4 tanesi dini nikâhının olduğunu belirtmiştir. Kendilerini evli olarak belirten adölesan kadınlar çalışmada evli olarak belirtilmiştir.

Araştırmada örneklem sınırlanarak, verilerin değil, “temaların doyma noktasına ulaşması” hedeflenmiştir.

3.2. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Veriler, araştırmacının yaptığı yüz yüze derinlemesine görüşmeler yoluyla İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde toplamıştır. Araştırmacı İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sosyal Servisi'nde sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmaktadır. Görüşmeler katılımcıların rahatsızlıkları ve özel ihtiyaçları dikkate alınarak arzu ettikleri gün, saat ve yerde yapılmıştır. Görüşmeler esnasında adölesanları etkileyecek, yönlendirecek ifadelerden kaçınılmaya çalışılmış, ayrıca onları etki altında bırakabilecek ebeveyn ya da eş gibi kişilerin bulunmadığı ortamlarda görüşmeler tamamlanmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Görüşme sırasında katılımcıların sosyodemografik bilgileri ile toplumsal cinsiyet tutumlarını betimlemeyi amaçlayan on kategori içerisinde yarı yapılandırılmış sorular kullanılmıştır (Ek 1). Kategoriler ve görüşmelerde sorulması muhtemel sorular tez danışmanı tarafından amaca uygunluk ve içeriğe dayalı geçerlilik açısından değerlendirilmiştir. Hazırlanan görüşme soruları pilot uygulama yapılarak sınanmış, anlaşılmayan ya da görüşme akışını bozan kategori ve sorular değiştirilmiş ya da çıkarılmıştır.

Araştırma İzmir Kuzey Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yerel Etik Kurulu'nun izni alınarak ve Helsinki İlkeler Deklarasyonu'na uygun biçimde yapılmıştır (Ek 3). Araştırmanın SBÜ Tepecik Eğitim Araştırma Hastanesinde uygulanması için izin alınmıştır (Ek 4).

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Görüşme yapılması planlanan katılımcılarla bir ön görüşme yapılarak yapılacak olan araştırma konusunda ön bilgi verilerek katılım sağlayıp sağlamayacakları yönünde fikirleri alınmış, kabul edenlerle görüşmenin ne zaman yapılabileceği planlanmıştır. Görüşme katılımcıların tanı ve tedavi için gerekli işlemleri yapmasını engellemeyecek şekilde, kendileri için uygun zaman aralığında yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcıların tümüne ve ayrıca 18 yaş altında olanların annelerine sözlü olarak araştırma hakkında bilgi verilmiş, aynı zamanda Gönüllü Onam Formu'nu okuyarak imzalamaları istenmiştir.

Görüşmeler eşanlı çalışan iki ayrı ses kayıt cihazına (bilgisayar ve cep telefonu) kaydedilmiştir. Görüşmelere gönüllü olarak katıldıklarını belirttikleri bölüm kayda alınmıştır. Görüşmelerin her biri 35 ile 70 dakika arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Gerekli durumlarda soruların daha iyi anlaşılması için araştırmacı tarafından ek açıklamalar yapılmıştır.

3.5. VERİLERİN İŞLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

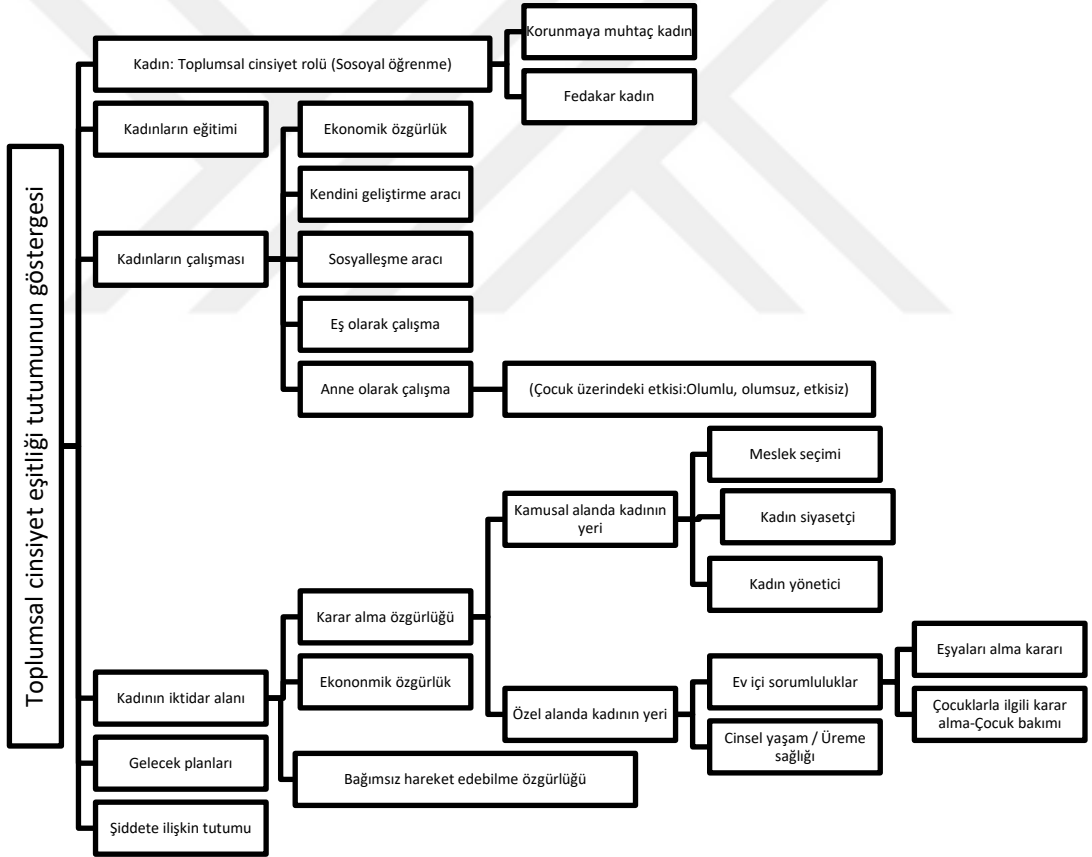
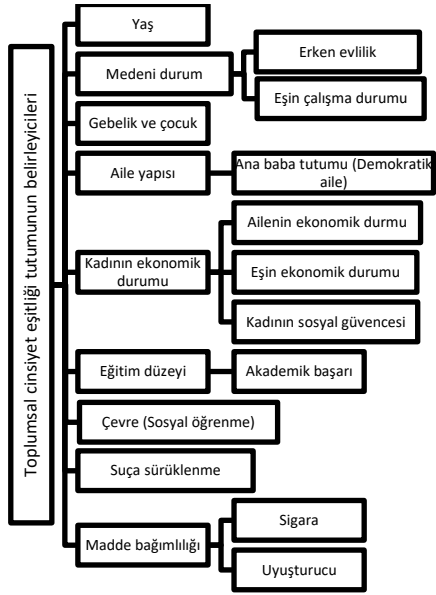
Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazılı metin haline getirilmiş ve her bir adolesan kadın katılımcı için ayrı bir metin dosyası halinde kaydedilmiştir. Dosyalar MAXQDA Programı'na aktarıldıktan sonra veriler, tezin kuramsal yapısına uygun ve araştırma sorusunu yanıtlayacak biçimde benzerlik ve farklılık temelinde kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Kodlar, benzerlik ve farklılıkları dikkate alınarak araştırma sorusu doğrultusunda üst ve alt temalar haline dönüştürülmüştür. Verilerin tümü

araştırmacı tarafından temalar halinde tasnif edildikten sonra tez danışmanı ve alanda uzman bir akademisyen tarafından değerlendirilmiştir. Araştırma sorusuna yanıt verdiği konusunda uzlaşılan temalar, araştırmacının memolarından yararlanılarak, ilişkili değişkenler ve tezin kuramsal temellerine uygun biçimde yorumlanmıştır.

Analizin yorumlama aşaması tamamlandıktan sonra bulgular tez danışmanı ve uzman akademisyen tarafından birbirlerinden bağımsız biçimde yeniden değerlendirilmiştir. Araştırmanın verisi tümden gelimsel bir yöntemle çözümlenmiştir. Analiz aşaması, araştırmacı, tez danışmanı ve uzman akademisyen tarafından uzlaşılan temalar aracılığıyla yapılandırılmıştır (şekil 3).

3.6. SÜRE VE OLANAKLAR

Veri toplamaya Enstitü Kararı ve Etik Kurul onayının alınması sonrasında 15 şubat 2018'de başlanmıştır. Araştırma verilerinin toplanması yani görüşmelerin gerçekleştirilmesi 3 ay sürmüştür. Araştırmanın tüm giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

Şekil 3. Tema Ağacı

4. ANALİZ

Araştırma verileri incelendiğinde kategorilerin araştırma sorusunu yanıtlayacak şekilde, toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunun belirleyicileri (TCTB) ve toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunun göstergeleri (TCTG) şeklinde iki ana kategori altında kümelendiği görülmüştür. Yaş, medeni durum, ekonomik durum, eşin çalışması, eğitim düzeyi, aile yapısı, sosyal öğrenme, kurumsal yetersizlikler, suça sürüklenme ve madde bağımlılığı TCTB altında ele alınmıştır. Kadının toplumsal cinsiyet rolü, eğitime bakışları, kadının çalışma yaşamına ilişkin düşünceleri, kamusal alanda ve özel alanda kadının iktidar alanı, her iki alanda kadının yeri ve görevleri, gelecek planlarının farklılıkları ve şiddete bakış açıları da TCTG altında toplanan alt temalar olmuştur.

4.1. SOSYODEMOGRAFİK BULGULAR

Katılımcılara ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 2 ve Tablo 3'te paylaşılmaktadır. Belirlenen tarih aralığında İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne farklı tıbbi sorunlar nedeni ile başvuru yapan adölesan kadınlar arasından seçilen toplam 10 gönüllü katılımcıya ilişkin bulgular, Grup A olarak paylaşılmaktadır. Örneklemi oluşturan, Hastanenin Sosyal Servisi'ne yönlendirilmiş evli veya gebe olan diğer 10 adölesan kadına ait bulgular ise Grup B adı altında aktarılmıştır.

Adölesanların 4' ü 16, 7' si 17, 8' i 18, 1'i ise 19 yaşındadır; yaş ortalamasının 17,3 olduğu görülmektedir. Medeni durumlarına bakıldığında çoğunluğu (14 kişi) bekâr olan katılımcılardan 6' sı evlidir. Evli olanların ilk evlendikleri yaşa bakıldığında

ortalamanın 16,5 olduğu görülmektedir. Gebelik durumlarına bakıldığında evli veya gebe olan B grubunun 5' i gebe, 5' i gebe değildir. Evli olan katılımcılardan 5' inin çocuğu vardır. A grubu katılımcılardan dokuz kişinin prim ödemeli genel sağlık sigortası (GSS) ve bir kişinin prim ödemesiz GSS bulunmaktadır. B grubu katılımcılardan ise altı kişinin prim ödemeli, bir kişi prim ödemesiz GSS var iken, üç kişinin ise GSS bulunmadığı ve 18 yaşında olduğu için 18 yaş altı güvencesiz ocuk olarak GSS' ndan faydalandığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Sosyodemografik Bulgular

Özellikler	Grup A	Grup B
Yaş		
19	-	1
18	6	2
17	4	3
16	-	4
Medeni Durum		
Evli	-	-
Bekâr	10	6
Dini nikâh	-	4
Birliktelik Yaşı		
19	-	1
18	-	2
17	-	3
16	-	4
Gebelik Durumu		
Gebe	-	5
Gebe Değil	10	5
Çocuk Durumu		
Var	-	5
Yok	10	5
Genel Sağlık Sigortası		
Var		
<i>Yeşil kart</i>	1	1
<i>18 yaş altı</i>	-	3
<i>Sigortalı</i>	9	6
Yok	-	-

Tablo 3. Katılımcıların Özellikleri (Grup A)

Katılımcının kodu	Yaşı	Gebelik durumu	Medeni Durum Dini/Resim	Çocuk Sayısı	Katılımcının Ebeveynlerinin Çalışma Durumu		Ebeveynler Birlikte/Ayrı	Ailenin Gelir Durumu	Eğitim Durumu	Eşin Çalışma Durumu	Yaşadığı Yer	GSS	Sağlık Kurumuna Müracaat Nedeni
					Anne	Baba							
K1	18	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Adet Düzensizliği
K2	17	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor (Geçmişte çalışmış)	Çalışıyor	Birlikte	İyi	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Ağrı
K3	17	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Yeşil kartlı	Ağrı
K4	18	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor (Geçmişte çalışmış)	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Ağrı
K5	18	Değil	Bekâr	-	Çalışıyor	Çalışıyor	Birlikte	İyi	12.sınıf	-	İlçe	Sigortalı	Kanama
K6	17	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Ağrı
K7	17	Değil	Bekâr	-	Emekli	Ölmüş	Birlikte	İyi	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Adet Düzensizliği
K8	18	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Adet Düzensizliği
K9	18	Değil	Bekâr	-	Çalışıyor	Çalışıyor	Birlikte	İyi	12.sınıf	-	İlçe	Sigortalı	Adet Düzensizliği
K10	18	Değil	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	12.sınıf	-	İl	Sigortalı	Ağrı

Tablo 4. Katılımcıların Özellikleri (Grup B)

Katılımcının kodu	Yaşı	Gebelik durumu	Medeni Durum Dini/Resmi	Çocuk Sayısı	Katılımcının Ebeveynlerinin Çalışma Durumu		Ebeveynler Birlikte/Ayrı	Ailenin Gelir Durumu	Eğitim Durumu	Eşin Çalışma Durumu	Yaşadığı Yer	Sosyal Güvence	Sağlık Kurumuna Müracaat Nedeni
					Anne	Baba							
K11	16	Evet	Bekâr	-	Çalışıyor	Çalışıyor	Ayrı	Orta	Lise1.terk	-	İlçe	Sigortalı	Gebe
K12	16	Hayır	Evli	1	Çalışıyor	Bilmiyor	Ayrı	İyi	Lise1.terk	Tutuklu	İl	Sigortalı	Doğum yapma
K13	16	Evet	Bekâr	-	Çalışıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	11.sınıfta	-	İlçe	Sigortalı	Gebe
K14	17	Hayır	Evli	1	Çalışmıyor	Tutuklu	Birlikte	Orta	7.sınıf terk	Çalışıyor	İl	Yeşil kart	Doğum yapma
K15	18	Hayır	Evli	1	Çalışıyor	Ölmüş	-	İyi	Lise1.terk	Çalışıyor	İl	Sigortalı	Doğum yapma
K16	16	Evet	Bekâr	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	8.sınıf terk	-	Köy	18 yaş altı	Gebe
K17	17	Hayır	Bekâr	1	Çalışmıyor	Çalışıyor	Ayrı	Orta	Lise1.terk	-	Köy	18 yaş altı	Gebe
K18	17	Hayır	Evli	1	Çalışıyor	Çalışmıyor	Ayrı	İyi	Lise1.terk	Çalışıyor	İl	18 yaş altı	Doğum yapma
K19	18	Evet	Evli	-	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	İyi	7.sınıf terk	Çalışıyor	Köy	Sigortalı	Gebe
K20	19	Hayır	Evli	1	Çalışmıyor	Çalışıyor	Birlikte	Orta	5. sınıf terk	Çalışıyor	Köy	Sigortalı	Doğum yapma

4.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMUNUN BELİRLEYİCİLERİ (TCTB)

Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunu belirleyen bazı özellikleri, bu bölümde değerlendirilmektedir. Bu özellikler, yaş, medeni durum, eşin çalışma durumu, aile yapısı, kadının ekonomik durumu, eğitim düzeyi, sosyal öğrenme ve suçla sürüklenmedir.

4.2.1. Yaş

Ergenlik, tezin giriş kısmında da belirtildiği gibi kadınlarda ortalama 13-19 yaş aralığını kapsayan dönemi ifade etmektedir (Melekoğlu ve ark. 2013). Yaş döneminde cinsel salgı bezleri kana bol miktarda cinsiyet hormonu göndermeye başlar ve bu hormonal değişime paralel olarak bedensel değişimler yaşanır. Erkeklerde testosteron, kadınlarda ise östrojen salgıları beyindeki hipofiz bezini uyarır. Ergenlerde benmerkezcilik dolayısıyla kendi ihtiyaç ve isteklerinin daha önemli olduğuna dair inanış ortaya çıkar, bu yaş döneminde yenilmez ve sağlam olduklarını düşünürler. Bu nedenle birçok kaza ve hataya açık hale gelirler. Son dönemde Sosyal Gelişimsel Nöroloji alanında yapılan çalışmalar beynin gelişim sürecinin bu düşüncelere kaynaklık ettiğini göstermektedir. Akıl yürütme, karar verme ve kendini kontrol etme becerisini yöneten prefrontal korteksin gelişimini 25 yaşına kadar sürdürdüğü bu nedenle ergenlerin davranış ve tutumlarının, duyguları yöneten amigdalanın kontrolü altında olduğu ifade edilmektedir (Çelik ve ark. 2008).

Bu araştırmada Grup A ve Grup B'deki katılımcıların, görüşme yapıldığı tarihteki yaşlarına bakıldığında yaş ortalamalarının 17,3 olduğu tespit edilmiştir. Yaşları itibariyle tümünün ergenlik dönemi büyüme ve gelişim özelliklerini sergiledikleri söylenebilir. Birçoğunun kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar, kendinden ve görüşlerinden emin bir tutum sergilemiştir. Örneğin,

K3: “Anne babaya mutlaka sorulmalı. Baban diyor şununla evleneceksin. Bu çok çok yanlış bir şey. Benim başıma gelsin, ben sırf babam dedi diye bunu yapmam. Kaçarım. Aç susuz evsiz kalacağımı bilsem de kaçarım. Kendim seçerim evleneceğim eşi, kendim tanırım ama aileme de danışırım. Onlar da araştırsınlar, onların da içi rahat etsin, kimse üzülmesin. Onlar hayır derse ben üstlerine şöyle giderim. “Ne gibi sıkıntı gördünüz.” Ben araştırdım bu sefer. Her şey doğru şekilde kimse üzülmeden, sıkılmadan yapılmalı. Ortak karar alınmalı bilmiyorum da. Ama baban yok derse de yok mu olacak gerçekten. Zor yani. [B-K3-17-0-Ortaokul]

Diğer yandan çevrelerindeki kişiler ile zaman zaman sergiledikleri benmerkezci tutum nedeniyle sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Örneğin,

K12: “Kaynanamlar çocuk için erken olduğunu söylediler. Ama bende istiyorum Sefa da istiyor. Ben yapacağım ben bakacağım dedim.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

K20: “Eşimle dört sene boyunca birbirimizi tanıdık sonra yeter bu kadar mesafe dedik. Evlendik. Biz karar verdik. Ailelerimize sorduk, yaşıyoruz küçük biraz daha bekleyin dediler. Biz yok dedik.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Araştırmanın yapıldığı ilin Türkiye'nin gelişmiş illeri arasında alan İzmir olması erken evlilik yaşının düşük olması beklentisi yaratmakla birlikte, İzmir'in göç alan ve gün geçtikçe büyüyerek sosyal sorunlarını da büyüten bir şehir olması erken evlilik düzeyinin yüksek olmasına neden olmuştur. Kaptanoğlu ve Ergöçmen' in Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol isimli çalışmasında Türkiye genelinde erken evliliğin Doğu ve Orta Anadolu Bölgesi'nde yüksek düzeyde olduğu ancak Ege Bölgesi'nin de % 9'luk oranla azımsanmayacak durumda olduğu belirtilmiştir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen 2012). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre nüfusumuzun % 26'sı adölesan yaş grubundadır ve 15-19 yaşındaki adölesanların % 16'sı evli ve annedir.

Bu araştırmada da yaş ortalaması 17,3 olan katılımcıların ortalama 16,5 yaşında evlendikleri görülmektedir. Yaşın küçük olmasına bağlı olarak deneyim eksikliğinin, toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunu olumsuz yönde etkileyen değişkenlerden biri olduğu anlaşılmıştır. Adölesanlar yaşadıkları eşitsiz kadın-erkek ilişkilerini yorumlamak, erkeğe ve ailesinin iktidarına gerektiğinde başkaldırmak açısından

yeterli deneyime sahip olmadıkları için zayıf tepkiler vermekte, genellikle eşitsizlikleri kabullenmeye meyilli bir tutum sergilemektedirler. Örneğin,

K20: “Eşim ben senin çalışmanı istemiyorum, sevmiyorum çalışmanı, benim yeminim var bekârken evlenince hiçbir şekilde eşimi çalıştırmam diye düşünmüş. O yüzden ben çalışmayacağım, eşimin sözünü dinleyeceğim. [E-K20-19-1-İlkokul]

K14: “Eve eşya alınırken hepimiz fikrimizi söyleriz. Son kararı kaynanam verir.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Ergenlik, bireylerin “eril ya da dişil bir toplumsal cinsiyet rolünü üstlenmeleri” gereken dönemdir. Bireyin yaşamın belirli dönemlerinde toplum tarafından onaylanarak kabul görmüş kendisini yapmakta zorunlu hissettiği bir takım görevleri vardır. Gelişim görevleri olarak da adlandırılan bu görevleri yerine getirdiklerinde bireylerin mutlu, yapamadıklarında ise mutsuzluk olacağı kabul edilir. Başka bir ifade ile maskülen ve feminen sosyal rollerin yerine getirilmesi bir gelişim görevidir. Katılımcıların yaş dönemlerine uyumlu olarak “kadın” toplumsal cinsiyet rolünün görevlerini üstlenmeye meyilli oldukları görülmektedir (Bee ve Denise 2009, s. 568-590).

4.2.2. Medeni Durum

Araştırmaya katılan A grubundaki 10 katılımcının tümü, B grubundakilerin ise 4’ü bekârdır. Bekâr katılımcılardan 4’ü yaşadığı cinsel birliktelik sonucu hamile kaldığı için hastaneye başvurmuştur. Bunlardan K17 doğum yapmış, ancak bebek küçük doğduğu için hastanede vefat etmiştir. Hamile olan diğer üç katılımcı K11, K13 ve K16 ise gerek kendileri gerekse aileleri tarafından bebek istenmediği için alınan savcılık kararları doğrultusunda gebeliğin sonlandırılması amacıyla hastaneye başvurmuş ve gebelikleri sonlandırılmıştır. Gebe olan K17 erkek arkadaşının cinsel saldırısına uğradığını, bunu kimse ile paylaşamadığı için hamileliğinin ilerleyen süreçte hastanede anlaşıldığını ifade etmiştir. K17 bebeği istemediğini ve yuvaya vermek istediğini söylemiştir. Katılımcılardan K13 ve K16 ise erkek arkadaşları ile kendi istekleriyle cinsel birliktelik yaşadıklarını, ancak hamile kalabileceklerini düşünemediklerini belirtmişlerdir.

B grubundaki evli 6 katılımcıdan hiçbirinin resmi nikâhı yoktur. 4'ü dini nikâhının olduğunu söylemiştir. K12 ve K18 anne-baba rızası ile resmi nikâh yaptırmak istediklerini ancak babaları ile görüşemedikleri için nikâh yaptıramadıklarını belirtmişlerdir. Evli olan katılımcılardan K15 ve K19 18 yaşında, K20 ise 19 yaşında olmasına rağmen onların da resmi nikâhları bulunmamaktadır. Bu katılımcılar resmi nikâh planlarının varlığından ancak gelişen bir takım engelleyici sebepler nedeni ile yaptıramadıklarından bahsetmişlerdir. Bu katılımcıların resmi nikâhlarının olmayışını sorun olarak görmemeleri, kadının resmi nikâhla sağladığı yasal kazanımlarının farkında olmadıklarını göstermektedir. Yaşlarının küçük olmasının bu şekilde düşünmelerinde etkili olduğu düşünülmüştür.

K18'in, anneannesinin kendisini özel hastaneye götürdüğünü söylemesi ailelerin resmi nikâhlarının olmamasının yasal sıkıntılar yaratacağı endişesi ile çocuklarını devlet hastanesine götürmekten kaçındıkları şeklinde yorumlanabilir. Tepecik Eğitim Araştırma Hastanesi Kadın Doğum Kliniği'ne başvuran ve resmi nikâhı olmayan, 15-18 yaş grubundaki çocuklar, Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi'ne bildirilmektedir. Söz konusu çocukların, eşlerinden ya da ailelerinden şikâyetçi olmaması durumunda adli mercilerde bir sorun yaşamadıkları, eşlerine ya da ailelerine yasal bir yaptırımın söz konusu olmadığı yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır. Gerek Çocuk Şubesi Bürolarından gerekse bildirim işlemi sonrasında yeniden hastaneye başvuran hasta görüşmelerinden, adölesan kadınların 15 yaşın altında olması durumunda kamu davasının açıldığı, bazı vakalarda eşin ceza aldığı ancak ceza almayanların da olduğu, çocuğunu küçük yaşta evlendirdiği için adölesan kadının ailesinin cezai bir yaptırımla karşılaşmadığı görülmektedir.

Erken yaşta evlilik ataerkil ve geleneksel aile yapısının hâkim olduğu Türk Toplumunda meşruluğunu toplumsal mutabakattan aldığı için katılımcılar tarafından da "normal" bulunmaktadır. Evliliğin, erken evlilik açısından caydırıcı olması için 18 yaş ile mümkün hale gelmesi, dini nikâh ile yetinilmesi sonucunu doğurmuştur. Melekoğlu ve arkadaşlarının (2013) yaptığı çalışmada adölesan kadınların % 52,5'inin resmi nikâhı olmadığı belirtilmiştir. 16 yaşında mahkeme kararı ile reşit olunması, resmi nikâhın 17 yaş dolduktan sonra anne-baba rızası ile mümkün hale gelmesi, bu koşulları sağlayamayan adölesan kadınların resmi nikâhsız birliktelikleri ile sonuçlanmaktadır. Adölesan kadınların resmi olarak evlenmeyi gerekli görmemeleri, iki neden ile ilişkili olabilir. İlk olarak yasalar önünde evlenmenin sağlayacağı

olanaklardan haberdar olmadıkları düşünülebilir. İkinci olarak ailelerinin ve eşlerinin istekleri ve genel eğilimleri doğrultusunda resmi olarak evlenmeyi istememiş olabilirler. Her iki durumda da adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının görece düşük olduğu söylenebilir. Evlenmek, özellikle de imam nikâhı ile evlenmek kadınların ev içindeki erkek iktidarı karşısında mağduriyetine neden olmakta ancak ergenler durumunun öneminin farkına varmamaktadır.

4.2.2.1. Erken evlilik

Türkiye’de kadınlar için ilk evlenme yaşı, TÜİK verilerine göre 24,6’ya yükselmiştir. İşe yerleşmek için öğrenim hayatının liseden sonra devam etme zorunluluğu, bu durumun temel nedenleri arasında sayılabilir. Yetişkin sayılma kriterleri arasında yer alan, öğrenim hayatının tamamlanmış ve bir işe yerleşmiş olma koşullarının günümüz dünyasında ancak üniversite hayatının tamamlanmasından sonra yani en erken 21 yaşından sonra mümkün olduğu görülmektedir (Aydın ve Baran 2010).

Adölesan dönemde yapılan evlilikler, kadınların öğrenim ve iş hayatının sağladığı olanaklardan mahrum kalmasına gerekçe oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun K11, K16, K17,K19 öğrenim hayatına ve ardından çalışma yaşamına devam etmek istedikleri anlaşılmıştır. Ayrıca A grubundaki katılımcılar, kendilerine yöneltilen soruya cevap olarak küçük yaşta yapılan evliliklerde farkındalığın düşük olması nedeni ile eşler arasında sağlıklı ilişkiler kurulamadığını bu nedenle en azından 22-23 yaşına kadar evlenilmemesinin daha doğru olacağını belirtmişlerdir. B grubundaki katılımcılardan eğitimi halen devam etmekte olan K13 de A grubundaki katılımcılar gibi düşünmektedir.

Eğitim hayatlarına devam eden adölesanlar, erken yaşta evliliğe karşıt görüş bildirmiştir. Çeşitli sebeplerle eğitim hayatlarını sonlandırmış ve imam nikâhı ile evlenmiş olan 6 katılımcının tümü ailelerinin evlenmelerine onay vermediğini ifade etmiştir. Bu katılımcılar, erken yaşta evlenme kararının “kendilerine ait olduğunu” vurgulayarak, “ailelerin küçük yaşta evlendirdiği kızlardan farklı olduklarına” dair inançlarını dile getirmiştir. Bu ifadenin, adölesan döneme özgü ben merkezli düşünmeden kaynaklandığı düşünülebilir. Adölesanlar kendi kararını alma, öğüt ya da

önerilere kapalı olma ve kendi bildiğini uygulama eğilimleri doğrultusunda erken evliliğe karar verebilmektedirler.

Ergenlik dönemindeki erken evliliklerin bir diğer nedeni eğitim hayatından kopmadır. Adölesanların okulu bırakmaları, akademik başarısızlık, akranlarla ve öğretmenlerle ilişkiler, ekonomik sorunlar gibi farklı nedenlerden kaynaklanmaktadır (Taylı 2008). Aile Yetersiz Sosyalleşme Kuramı'na (Poor Family Socialitation Model) göre çocukların okulu bırakma nedenleri arasında anne babanın eğitim seviyesinin düşük olması, okulu terk etmiş olmaları, çocuklarının akademik başarısını önemsememeleri, beklentilerinin düşük olması, aile üyeleri arasındaki sorunlu ilişkiler, ailelerin parçalanmış olması, çocukların okul bırakma nedenleri arasında sayılmaktadır. Katılımcılardan K12, K14, K15, K17, K18'in okulu bırakmalarında belirtilen ailevi nedenlerden bazıları söz konusudur. Evli katılımcılar kendilerinin evlenmeyi istediğini söylese de aile yapılarına baktığımızda sorunlu aile yapılarına sahip oldukları görülmektedir. K12 ve K18 babalarının eve gelmediğini bu nedenle bir arada yaşamadıklarını, annelerinin çalıştığını, K15 birlikte yaşadığı üvey babası ile anlaşamadığını ve evi terk ettiğini, K20 maddi sorunlar nedeni ile okulu bırakarak çalışmaya başladığını, K14 ise babasının cezaevinde olduğunu söylemiştir. Evli olan bu katılımcıların bu sebepler nedeni ile yaşadıkları evden ve yaşamlarından memnun olmadıkları ve evlenerek bunlardan kurtulabileceklerini düşündükleri söylenebilir.

Erken evliliğin bir başka nedeni yaşanan cinsel birliktelikler ya da maruz kalınan cinsel saldırılardır. Örneğin erkek arkadaşının cinsel saldırısına uğradığını ve hamile kaldığını belirten K17 bir başkası ile nişanlanmış ve evlenmeyi planlamaktadır. K17 görüşmede annesi ve babası boşanınca sorumluluklarının artması nedeni ile okulu bırakmak zorunda kaldığını aslında eğitimine devam etmeyi ve çalışmayı istediğini belirtmiştir. Geline nokta isteye bağlı ya da zorla yaşanan cinsel birlikteliklerin erken evlilik yolunu açtığı ve bunun da adölesan kadının yaşam akışını ve amacını tamamen değiştirdiğini söylemek mümkündür.

Katılımcılar, Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre "kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası" dönemi özellikleri sergilemektedirler. Toplumsal cinsiyet rolleri ile özdeşleşme çabası, yetişkinliğe giden yolda adölesanların sergilemeleri gereken gelişim görevlerindedir. Erken evliliklerin nedenlerinden biri yetişkin rollerini üstlenmeye çalışan adölesanların toplumsal cinsiyet rolleri ile özdeşleşme gayreti

olabilir. Diğer yandan adölesanların, kimlik kazanma sürecinde yaşadıkları deneyimlerle ilişkili olarak benlik saygılarının azalabileceği, örneğin erken ergenliğe girmiş kadınların olumsuz beden imgesine sahip olabilecekleri yapılan çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (Derman 2008). Kendilerine ilgi gösteren erkeklerden etkilenerek, memnun olmadıkları ebeveynlerinden ya da yaşamlarından uzaklaşmak adölesan kadınlara Marcia'nın ters kimliklenme yaklaşımına benzer biçimde cazip geliyor olabilir (Morsümbül ve Uçar 2017). Bu savı doğrular nitelikte bir çalışma Yiğit tarafından Niğde İlinde yapılmıştır. “Erken Evlilikleri (Çocuk Evlilikleri) Yeniden düşünmek: Erken Evliliklerin Kavramlaştırılmasına Yönelik Nitel Bir Araştırma” isimli çalışmasında Yiğit, ailelerinden memnun olmayan, aile içi şiddet mağduru kadınların evliliği kaçış olarak gördüklerini belirlemiştir. Erken evlenen kadınlar bu süreçte evden kaçmakta ya da intiharla ailelerini tehdit etmekte, anne ve baba da başlangıçta kabul etmese de sonra toplum tarafından da kabul gören bu evliliğe razı olmaktadır. Erken evlenen kadınların, ailelerinin yoksulluğundan, aile içi şiddetten uzaklaşmak istedikleri, ilgi ve sevgiye ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Yiğit 2016).

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2014 verilerine göre ilk evlilik yaşı 14' ün altında olanların oranı % 3, 15-17 yaş arasında olanların oranı ise % 15'tir. Başka bir ifade ile 2011 yılında evli olan her beş kişiden birinin ilk evlilik yaşı 18' den küçüktür. Yine 2006 ve 2011 verilerine göre Batıda (Ege, Marmara, Akdeniz) kendi kararı ile evlenenlerin sayısı, Orta ve Güneydoğu Anadolu'dan daha yüksektir. Benzer şekilde Batıda görücü usulü ve aile kararı ile evliliğin düşük, Orta ve Güneydoğu Anadolu'da ise yüksek olduğu görülmektedir (Turgüt ve ark. 2014).

Türkiye'de erken evlilik hakkındaki “Çiçeklerin Kaderi” isimli nitel bir araştırmada katılımcıların kendi istekleri ile evlenmedikleri, aile büyükleri tarafından alınan karara uydukları belirlenmiştir. Ergöçmen ve Yüksel Kaptanoğlu'nun çalışmasında da 18 yaşın altındaki kadınların yarıya yakınının evlilik konusunda onayının alınmadığı ve ailelerin karar verdiği belirtilmiştir. Evlenmeye kendileri karar veren ya da kaçarak evlenen kadınlar arasında erken evlilik oranı % 20,6' dır; bu nedenle erken evliliklerin çoğunlukla ailelerin kararı ile gerçekleştiği düşünülebilir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen 2012). Bu çalışmada ise evli katılımcıların hiçbirinin ailesinin evlenmesini istemediği belirlenmiştir. Adölesan katılımcılar evlilik kararını, evlendikleri kişi ile birlikte aldıklarını söylemektedir. Kaptanoğlu ve Ergöçmen'in

doğudan batıya doğru gidildikçe sanayinin artması ve ekonominin gelişmesinin etkisi ile oluşan farklılık erken evliliklerde de kendisini gösterdiğini belirtmektedir.

4.2.2.2. Eşin çalışma durumu

Evli olan katılımcıların eşlerinin eğitime dayalı, gelir düzeyi yüksek, sosyal güvencesi olan vasıflı işlerde çalışmadıkları görülmektedir. K12 eşinin çim işinde çalıştığını, K14 seyyar satıcı olduğunu, K19 düğünlerde çalgıcılık yaptığını, K20 tarla ya da fabrika gibi bulduğu işte çalıştığını belirtmiştir. Katılımcılardan erken evlilik yapan bazı adölesanların kendilerinin ya da birlikte oldukları erkeklerin suça bulaşmış ya da suça sürüklenmiş olduğu, cezaevinde olduğu için çalışmadıkları görülmektedir. Örneğin K12 eşinin geçmiş dönemde işlediği suçlar nedeni ile şu an cezaevinde olduğunu, kendisi de çalışmadığı için geçimini kendi annesi ve kayınvalidesinin sağladığını belirtmiştir.

Evli olan katılımcıların evlilik kararı alırken erkeğin ve ailesinin ekonomik durumunu ayrıntılı değerlendirmedikleri ve evlilik kararında göz önünde bulundurmadıkları görülmektedir. Nitekim K15 dışındaki evli katılımcıların tümünün, kendilerinden birkaç yaş büyük ve ortaöğretim ve lise eğitimlerini tamamlamamış, orta gelir düzeyinin altında işler yapan kişilerle evlendikleri görülmektedir.

Erken evliliklerde sıklıkla erkeğin yaşının kadının yaşından birkaç yaş büyük olduğu, bazı durumlarda bu oranın iki katına bile çıkabildiği bilinmektedir. TNSA 2008 verilerinde eşler arasındaki yaş farklarına bakıldığında 20 yaşın altındaki kadınlarda bu oranın 6,6 olduğu belirtilmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009). Kanun karşısında reşit olmayan bir kadınla erişkin bir erkeğin birlikteliği suç teşkil etmekle birlikte toplum içinde bu tarz birlikteliklere sık rastlanmakta ve olağan karşılanmaktadır (Boran ve ark. 2013).

Erkeğin yaşının büyük olduğu durumlarda daha iyi gelir getiren bir işe sahip olma olasılığı artmaktadır. Bu araştırmada K15 diğer katılımcılara göre daha büyük yaşta biri ile evlenmiştir. K15 eşinin dükkân işlettiğini ve maddi durumlarının iyi olduğunu belirtmiştir. Genel olarak bakıldığında B grubundaki evli veya gebe katılımcıların, maddi durumlarını iyi olarak değerlendirdikleri, şikâyet etmedikleri bu anlamda eşleri ve ailelerinin maddi açıdan zorlayacak yüksek beklentiler içerisinde olmadıkları

söylenbilir. Hiç bir evli katılımcı daha iyi yaşama olanaklarına kavuşma isteğinden bahsetmemiştir. Araştırmacı tarafından dar gelirli olarak düşünülen evli katılımcıların eşleri tarafından kendilerine sunulan olanakları yeterli buldukları görülmüştür. Örneğin eşinin düğünlerde çalgıcılık yaptığını ve ailesinin köylerde satıcılık yaptığını söyleyen K19 ve eşinin serbest çalıştığını bulduğu tarla, inşaat işlerinde çalıştığını söyleyen K20'nin gelir düşüklüğü konusunda bir şikâyetleri olmamıştır.

K19: "Eşimin ailesi istediklerimin hepsini alıyorlar, hiçbir şeyde gözümü koymuyorlar, sağ olsunlar, harçlığımı da veriyorlar, eşime de veriyorlar. O da getirip bana veriyor. Yani paradan yana sıkıntım yok. [E-K19-18-1-Ortaokul]

K20: "Eşim, kaynanam çalışıyor. Eşim serbest meslek. Kaynanam tarlada çalışıyor, onu zorlayan yok istediği zaman gidiyor. Biz gitme diyoruz gidiyor, kendi isteği ile gidiyor." [E-K20-19-1-İlkokul]

Ekonomik özgürlüklerini henüz kazanmamış kız çocuklarının toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını, ekonomik açıdan eve gelir getiren tek kaynağın eşleri olması, muhtemelen olumsuz yönde etkilemektedir. Kendisi çalışmayan K16 evlenmeyi planladığı erkeğin dışarda çalışarak para kazanacağını düşündüğü için, ev işlerini ve çocuk bakımını da kendi görevi olarak kabul etmiştir.

Araştırmacı: "Erkek bebeğe bakabilir mi?"

K16: "Bakabilir yani evdeyse annenin bir işi çıkmışsa, bir yere gidecekse ya da bakabiliyorsa, eşi o bakabilir. Mesela onu giydirebilir. Yemeğini yedirebilir, uyutabilir." [G-K16-16-0-İlkokul]

Araştırmacı: "Ev işlerini yapabilir mi"?

K16: "Onları da erkekler yapacak değil onları da bayanlar yapar." [G-K16-16-0-İlkokul]

Ekonomik anlamda eşe bağımlılık eşin sahiplenici korumacı ve sınırlayıcı davranışları, adölesan kadında kabullenici ve uyum sağlama yönünde davranış geliştirmeye, bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumları geliştirmesine neden olabilmektedir (Aile-Der 2014; Görünüm 2010).

4.2.3. Gebelik ve Çocuk

Ergenlik döneminde biyolojik ve fizyolojik gelişim nedeniyle yaşanan hormonal değişimler cinsel dürtüleri arttırarak karşı cinse olan ilgiyi çoğaltır ve gençleri cinsel yakınlık kurmaya iter. Bu dönemde bazı gençler cinsel ilişkinin sonucunu düşünmeden cinselliği yaşamaya başlamaktadır (CETAD 2006). Örneğin B grubundaki K13' ün okuluna devam ederken ve evlenmek gibi bir niyeti yokken böyle bir beraberlik yaşaması, onun romantik duygularla hareket ettiğini düşündürmüştür. Ancak evlenmek istediği için erkek arkadaşı ile beraber olduğunu söyleyen K16'nın eş olmaya istekli olduğunu söylenebilir. Köyde çocukların 6-7. sınıfa kadar okuduğunu belirten K16'nın kendisinin de okulu bırakması sosyal öğrenme durumuna örnek verilebilir. Ev kızı olarak yaşamına devam edip erkek arkadaşı ile evlilik yapmayı isterken, plansızca ortaya çıkan gebelik durumu K16'yı evlenmeye daha da istekli hale getirmiştir. Evinin kadını olmak istemesi erkek arkadaşı ile ilerde çocuk yapmayı konuşmaları K16'nın geleneksel eş ve kadın rollerini benimsediğini ve gelenekçi toplumsal cinsiyet tutumunu sergilediğini göstermektedir.

Araştırmacı: "Okulu niye bıraktın?"

K16: "Okul yolunda başka köydekiler bize taş atıyor. Büyükler yok ki korusun Okula gidenler arasında küçükler çocuklar var, yeni başlayanlar var, büyükler yok. Normalde 6-7 dedi mi bırakıyorlar hepsi bizim orda. Kimse okumuyor." [G-K16-16-0-İlkokul]

Araştırmacı: "Gelecekteki planın nedir?"

K16: "Hüseyin'le konuşuyoruz, evleniriz çocuklarımız olacak, çalışacağız çocuklarımızı okutacağız diye konuşuyoruz." [G-K16-16-0-İlkokul]

K13 ve K16'nın yaşadıkları cinsel birlikteliklerin gebelikle sonuçlanacağını düşünememeleri ve önlem almamaları bu konularda yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

Pek çok adölesan kadın da cinsel şiddet ve istismara sonucu gebelik yaşamaktadır (CETAD 2006). K11, devlet koruması altındayken yurttan kaçtığı ve yanına sığındığı kişi tarafından zorla cinsel ilişki yaşaması sonucu hamile kalmıştır. K17 erkek arkadaşı tarafından cinsel saldırıya uğradığını ve hamile kaldığını belirtmiştir. B

grubundaki katılımcıların gebeliklerini ilerleyen süreçlerde yaşadıkları şikâyetler nedeni hastaneye gittiklerinde öğrenmişlerdir.

B grubundaki evli katılımcılardan K14, K15, K19 ve K20 korunma yöntemleri bilmedikleri bu nedenle korunmadıkları için plansızca gebe kaldıkları anlaşılmıştır. Adölesan kadınların gebeliğin planlı olması gerektiğine ve bebeğe anne ve babanın maddi ve manevi olarak hazırlanmasının gerekliliği konusunda bir bilinç geliştirmedikleri, yaşamın akışına bıraktıkları söylenebilir. Gebelikte salgılanan hormonlar ve sosyal öğrenme ile kadınlık rolünün pekişmesi adölesan kadını anne olmaya istekli hale getirir. Nitekim katılımcılar hamile kalınca gebeliklerini isteyerek devam ettirdiklerini yani isteyerek doğum yaptıklarını söylemişlerdir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde erken cinsel deneyim yaşı bir problem olarak yaygınlaşmaktadır. Adölesan kadınların bu dönemde buldukları yaş itibari ile de adetlerinin tam düzenli olamayışı, gebelik belirtilerini ayırt edememeleri, yaşanan cinsel birlikteliğin gebelikle sonuçlanabileceği olasılığını düşünmemeleri bu nedenle önlem almamaları erken gebeliklerin diğer nedenleri arasında sayılabilir. Gebe olduğu anlamadığını söyleyen K17 doğum ağrılarının başlaması ile hastaneye geldiğini söylemiştir. Katılımcı ve ailesi bebeği istememiş yuvaya vermeyi planlarken sağlık sorunları nedeni ile bebek kaybedilmiştir. K17’de olduğu gibi zamanında anlayamamış gebelikler 10 haftalık yasal süreci ve 20 haftalık mahkeme ya da savcılık kararı ile sonlandırma dönemini geçirebilmekte ve süreç istenmeyen bebeklerin doğması ile de sonuçlanabilmektedir. İstenmeyen gebelikler istenmeyen ve erken evliliklere yol açmakta, aynı zamanda bebeklerin devlet koruması altına alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Adölesan kadınlarda plansız gelişen cinsel birliktelikler, gebelikten korunma konusundaki yetersiz bilgi ve önlem alma durumu cinsel birlikteliklerin istenmeyen gebeliklerle sonuçlanmasına neden olabilmektedir. 2008 TÜİK sonuçlarına göre 15 yaşından küçük olan kız çocukları 270, 15 ila 19 yaşarası kız çocukları 107,663 doğum yapmışlardır. Bu veriler adölesan kadınların karşı karşıya olduğu riskin göstergesidir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009).

Erken gebelikler günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin halk sağlığı sorunu durumundadır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarına 2008 verilerine göre adölesan dönemdeki kadınların % 6’sının doğum yapmaya başladığı, % 4’ünün

çocuğunun olduğu görülmektedir. % 2'si de araştırma tarihinde ilk çocuklarına gebedir (TNSA 2008). İlk evlilik ve gebelik yaşının düşük olması kadının daha uzun süre gebelik riski yaşaması anlamına gelir. Adölesan gebelikler yüksek riskli gebelikler arasında bulunmakta olup anne ve bebek açısından hem tıbbi hem de psiko sosyal sorunlar yaratmaktadır.

Adölesan gebeler ve aileleri hastane ya da diğer sağlık kuruluşlarına gitmeleri durumunda yasal sorun yaşayacaklarını düşünmeleri nedeni ile sağlık kontrollerini yaptırmadıkları gözlenmektedir. Diğer hastanenin ya da sağlık ocağının polise haber verdiğini duydukları için hastaneye gelmediklerini belirten ya da yaşları küçük olduğundan özel hastanelerin kendilerini devlet hastanesine gönderdiğini söyleyen adölesan gebelerin sayısı çoğunluktadır. Nitekim K16 kanamasının başlaması nedeni hastaneye başvurduğunu, K17 ise gebelik boyunca gebe olduğunu anlamadığını ve doğum ağrıları başlayınca hastaneye geldiklerini belirtmiştir. K18 ise sorun çıkabileceğini düşünerek devlet hastanesine değil özel hastaneye gittiklerini belirtmiştir.

Adölesan kadının yaşadığı zamansız gebelik her adölesanda farklı etkide bulunabilir. Adölesanın eğitiminin devam etme durumu, ailenin çocuğunu psiko sosyal ve ekonomik anlamda destek olması yine ailenin sahip olduğu toplumsal cinsiyet eşitliği tutumları bu anlamda önem kazanır. Bu çalışmada K13'ün eğitiminin devam etmeyi planlaması ve ailesi tarafından yeterince destek görmesi yaşadığı gebeliğin etkilerini en aza indirmiştir. Evli olmadan gebelik yaşayan K11, K16 ve K17 de durum biraz daha farklı yaşanmıştır. Okulu bırakmış olan K16 ve K17 evlenmeyi düşünmektedir. Burada eğitim belirleyici olmuştur. Gebeliğin B grubundaki katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını negatif yönde etkilediği söylenebilir.

4.2.4. Aile Yapısı

A ve B gruplarında yer alan katılımcıların aile yapıları karşılaştırıldığında, B grubunda yer alan 6 adölesanın K11, K12, K14, K15, K17, K18 parçalanmış dolayısıyla işlevselliği bozulmuş ailelerin çocukları olduğu görülmektedir. Ailenin parçalanmış olması ebeveynlerin sorumluluklarını yerine getirememesine, çocuğun

biyolojik, psikolojik sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olmaktadır. Ebeveynleri boşanmış çocuklar, ev ve aile ilgili daha fazla sorumluluk üstlenmek zorunda kalmaktadır; bazen eğitimine devam edememekte, kurduğu güvensiz ilişkiler nedeni ile madde kullanımı, suça bulaşma gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Örneğin, K11 anne ve babası ayrılınca bir dönem babasının yanında kaldığını, bu dönemde arkadaşlarının etkisiyle madde kullanmaya başladığını, yurda gitme öyküsünün bundan kaynaklandığını çünkü babasının kendisini koruyamadığı kanaatine varıldığını söylemiştir. K17 anne ve babası boşanınca kendisinin babasının yanında kaldığını, ev işlerini kendisinin yapmaya başladığını söylemiştir. Babası kaza geçirince de ona bakmak için okulu bıraktığını ifade etmiştir.

Boşanmış ve yeni evlilik yapmış anne ya da babanın yanında kalan çocukların, üvey anne ya da babaya uyum güçlüğü yaşadığı bu nedenle evden uzaklaşma yolları aradığı görülmektedir. Örneğin K15 üvey babasıyla geçinemediğinden yaz tatili için farklı bir ilde yaşayan anneannesinin yanına gittiğini, tatil bittiğinde ise eve dönmek istemediğinden eğitimine ara verdiğini sonrasında ise okuldan tamamen soğuduğunu ve bıraktığını belirtmiştir. Eğitim hayatının bitmesi adölesan kadınların erkek arkadaş edinme, cinsel ilişkiye girme erken gebelik ve erken evlilik durumunu tetiklemektedir. Bu araştırmada B grubundaki katılımcıların her birinin okuldan ayrıldıktan sonra farklı şekillerde bu süreçleri yaşadıkları görülmüştür.

Evli olan katılımcılardan K14, K15 ve K20'nin evlendikleri erkeklerin anne ve babalarının ayrı oldukları görülmektedir. Bu katılımcılar eşlerinin okullarını yarım bıraktıklarını belirtmişlerdir. Eğitim hayatının bitmesini adölesan kadınlarda olduğu gibi adölesan erkeklerde de erken evliliğe neden olduğu söylenebilir.

A grubundaki katılımcılardan babası vefat eden K7 dışındaki bütün adölesanların, anne ve babalarının evliliklerinin devam ettiği ve bir arada yaşadıkları öğrenilmiştir. Bu gruptaki katılımcıların ailelerinde babanın ekonomik açıdan aileyi destelediği belirlenmiştir.

B grubundaki katılımcılardan K11, K12, K14, K15, K17 ve K18'in ise parçalanmış aile çocukları oldukları, bazılarının anne ya da babasının yeniden evlendiği, üvey olan ebeveynle sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ebeveynlerden birinin ölmesi (K15), evi terk etmesi (K12, K18), anne ve babanın boşanması ya da ayrılması (K11, K17) anne ya da babanın cezaevinde olması (K14) gibi nedenlerle bu

gruptaki katılımcıların ailelerinin birçoğu “parçalanmış aile” özelliği sergilemektedir. Aynı zamanda anne ve babanın eğitimsiz olması, ailenin ekonomik yoksunluk yaşaması, eşinden ayrılan anne ya da babanın yeniden evlilik yapması ve çocuğun üvey anne ya da babası ile anlaşamaması gibi nedenlerle bazı ailelerin de işlevlerini yerine getiremediği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu gruptaki katılımcıların anne ve babasının boşandığı, bazılarının babalarının evi terk ettiği ya da cezaevinde olduğu bu nedenle annelerin tek başına çocuklara bakmak durumunda kaldığı belirlenmiştir. K15 üvey babası ile ve anlaşamadığı için anneannesine gittiğini, evi terk ettiğini, K18 ise annesi çalışmak zorunda olduğu için anneannesinin kendisine baktığını söylemiştir. B grubundaki adölesanlarda tek ebeveynin birden çok rolü üstlenerek altından kalkamamasının, ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunların oluşmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

Aile işlevselliği bozulmuş adölesan kadınların farklı yaşam alternatifleri aradıkları, bu arayış neticesinde varılan durağın erken evlilik olduğu görülmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu, birçok durumda erkeğe ve ataerkil iktidarının taleplerine boyun eğme ya da direnme şeklinde görünür hale gelir. Denilebilir ki, ailelerinin gelişim süreçleri üzerindeki olumsuz etkisi nedeni ile adölesan kadınlar, erken yaşta evlenerek toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeyi bu bağlamda eşitsiz iktidar ilişkilerini kabullenmeyi tercih etmektedir. Çocuklar, ergenlik döneminin kimlik kazanma çabaları içinde toplumsal cinsiyet rollerini benimseyerek ve getirdiği sorumlulukları üstlenerek, ihtiyaç duydukları ilgi ve sevgiyi erkek arkadaşlarında bulmaya çalışmaktadırlar. Kız çocukları, ergenlik döneminde henüz “kim oldukları” sorusunun yanıtını bulamadan “eş” ve “anne” rolünü benimseyerek kimlik kazanmaktadırlar.

Adölesan kadınların evlendikleri erkeklerin aile yapısının da bozulmuş olması birlikte yaşamaya başladıkları eşlerinin ailelerine uyum sağlamalarını, kendilerini ifade ya da kabul ettirmelerini zorlaştırmaktadır. Erkeğin ailesi içinde adölesan kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin gereğini yerine getirmeleri konusunda baskı ile karşılaşmakta ya da yalnızlaşmaktadırlar. Düşünce ve davranışlarının doğruluğu konusunda ailelerinde karşılaştıklarından daha yargılayıcı tutum ve davranışlara maruz kalmaları muhtemeldir. Örneğin K12, kayınvalidesi ilişkisinin “iyi” olduğunu “onunla bir sorunu olmadığını” söylemiş ama sohbet edip etmediği sorulduğunda düşünmeden “hayır” cevabını vermiştir. Eşi cezaevinde olduğu için kayınvalidesi

yerine kendi ailesi ile birlikte kalmayı tercih ettiği öğrenilmiştir. K18 de eşinin ailesi ile “çok diyalog kuramıyorum onlarla; anlamıyorum daha doğrusu” dedikten sonra birlikte yaşamak istemediğini ifade etmiştir. Bu durum kız çocuklarının küçük yaşta içine girdikleri yabancı aileye uyum sağlama güçlüğü yaşadıkları ya da eşlerinin ailesinin geleneksel ataerkil aile yapısı gereği gelinleri olarak kendileri ile mesafeli ilişki kurduğu şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak erken yaşta evlenen adölesanların yaşları itibariyle ihtiyaç duydukları sosyal ve psikolojik desteğe eşlerinin ailesi aracılığıyla ulaşmalarının mümkün olmadığı görülmektedir.

Adölesan kadınların işlevselliği, yapısı bozulmuş kendi ailelerinden de destek alamadıkları anlaşılmaktadır. K11 “üvey babam” şeklinde nitelediği kişi ile annesinin on yıldır birlikte yaşadığını, ancak üvey babasının ilk eşi ile evliliğinin sürdüğünü ifade etmiştir. K15 de üvey babası ile sorunlar yaşadığını söylemiştir. Bu nedenle erken evlilik ya da cinsel ilişki yaşayan kız çocuklarının biyopsikososyal ihtiyaçlarını karşılayacak aile desteğinden yoksun oldukları söylenebilir.

Ailedeki huzur ya da çatışma ortamı çocukların yaşam doyumları üzerindeki belirleyici etkenlerden biridir. Anne ve babası arasında sorun olan çocuklar psikososyal olarak olumsuz etkilenmekte, benlik saygıları ve yaşam doyumları azalmaktadır (Sümer ve ark. 2010). Bu çalışmadaki katılımcıların aile hayatlarına baktığımızda, B grubundaki katılımcıların ebeveynleri arasında A grubu katılımcılarından daha çok iletişim sorunu olduğu görülmüştür.

A grubundaki katılımcılardan K3 ve K10 anne ve babaları arasında zaman içinde azalmış olsa da kendileri hakkındaki konularda iletişim sorunları yaşadığını belirtmişlerdir. B grubundaki katılımcılarda ise ebeveynler arasındaki iletişim sorunlarının eşlerin boşanması yani ailenin parçalanması ile sonuçlandığı anlaşılmaktadır.

4.2.4.1. Anne baba tutumu

Anne baba tutumu aile yapısı içinde ele alınacak önemli konudur. Toplumsal cinsiyet rolleri, bilindiği gibi ailede başlayan toplumsallaşma süreci içerisinde öğrenilmektedir. Katılımcıların ailelerinde anne-babaları arasındaki ilişki, aile demokratik bir yapıya sahip olması, adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği

tutumunu yükselten etkenlerden biridir (Günay ve Bener 2011). Demokratik aile yapısını belirleyen temel unsur, ev ve çocuklar hakkında karar verirken cinsiyet ayrımı yapılmaması, aile üyelerinin kararlara dâhil edilmesi, aile üyelerinin birbirlerinin düşüncelerine saygı duyup riayet etmesi, tek yönlü hareketlerden kaçınılması şeklinde özetlenebilir. A grubundaki katılımcıların çoğunluğu anne ve babalarının aile içi kararların alınmasında ortak hareket ettiğini ve kendilerini ya da diğer kardeşlerini de kararlara dâhil ettiklerini belirtmişlerdir. Bu gruptaki on katılımcıdan sadece K3 ve K10, aile kararlarının alınmasında babalarının biraz daha baskın olduğunu ve son sözü onların söylediğini ifade etmiştir.

B grubundaki evli katılımcılar da A grubundakiler gibi aile hakkındaki kararların ortak alındığını belirtmiştir. Ancak adölesanların farklı konularda verdikleri cevaplar incelendiğinde, baskın erkeklerle birlikte ya da ataerkil iktidarın hâkim olduğu ailelerde yaşadıkları ve buna boyun eğdikleri anlaşılmaktadır. Örneğin eşinin ailesi ile birlikte yaşayan K19, kendisine yöneltilen bir soruya “aile büyüklerinden izin alırım, onlar ne derse onu yaparım, kendi başıma bir şey yapamam” şeklinde cevap vermiştir. K14, “eşine sormadan nasıl yapacaksın?”, “(eşim) ikna olmaz, bir şey dedi mi bir daha döndüremezsin” ifadelerini kullanmıştır. Sonuç olarak B grubundaki katılımcıların evli veya gebe olmayanlara göre daha az demokratik aile yapılarına sahip oldukları söylenebilir.

Küçük yaşta evlenen kadınlar kendilerini eşlerine ve aile büyüklerine ifade etmeleri ya da kabul ettirmede güçlük yaşamaktadırlar. UNICEF’in 2005’te yaptığı bir araştırmada küçük yaşta evlenen kadınların okula devam etme, bir işte çalışma, arkadaş ve akrabalarını ziyaret etme her hangi bir doğum kontrol yöntemi kullanma gibi konularda karar veremedikleri ve bu kararların eşleri tarafından alındığı belirtilmiştir (UNICEF 2005).

Araştırmada katılımcılara toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını belirlemek amacıyla, “bir çocuğa annenin mi yoksa babanın mı daha yakın olabileceği” hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bilindiği gibi ebeveynlerin her ikisinin de çocukların gelişimi açısından eş önemde sorumlulukları bulunmaktadır; ancak çocukların bakımı ile ilgili sorumluluklar, toplumsal cinsiyet rolü gereği kadına yüklenir. Katılımcıların, toplumsal cinsiyet rollerini ne düzeyde içselleştirdikleri yöneltilen soru ile sınanmıştır. Her iki gruptaki katılımcılar da annenin çocuğa daha

yakın olduğunu düşünmektedir. Sadece A grubundan bazı katılımcılar “duruma göre babanın da çocuk ile yakınlık kurabileceğini” vurgulamıştır. Kendi yaşamlarından örnekler veren K1, K2, K6, K9 babaları ile daha yakın olduklarını, K5 ise küçükken babası ile artık annesi ile daha iyi ilişkiler kurduğunu söylemiştir. Görüleceği gibi toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilmesi, “eş” ve “anne” rollerinin benimsenmesi sürecinde kadın adölesanlar eşitsiz eril iktidar söylemini benimsemektedir. Nilgün Öngider’ in 9-16 yaş grubu ile yürüttüğü çalışmada anne boşanmış olsa da çocuk tarafından aynı düzeyde kabul edilirken, babaların daha az kabul edildiği belirlenmiştir (Öngider 2013). Bu çalışmada da B grubundaki parçalanmış aile çocuklarının (K17 dışında) kendilerini babaya değil anneye yakın hissetmelerinin, kadın cinsiyet rolüne yüklenen “annelik” rolünün içselleştirilmesi ile ilişkili olduğu söylenebilir. B grubundaki katılımcılarda bu durum daha belirgindir. Söz konusu katılımcıların, babalarının evi terk etmesi ya da sorumluluklarını yerine getirmeyişi ve anneleri ile yaşamlarının çocukların yaşamında annenin, yani kadının daha önemli olduğuna düşünmelerinde etkilisi olabilir. A grubundaki katılımcılar arasında ise babalarıyla daha yakın ilişki kurabildiğini belirtenler bulunmaktadır, bu nedenle kısmen B grubundan daha eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları düşünülebilir.

Çocukluk ve ergenlik dönemleri, kişiliğin hızla geliştiği, yaşamla baş etme becerilerinin kazanıldığı, bu nedenle insanlar sağlam, sıcak ve güçlü ilişki kurmaya ihtiyaç duydukları dönemdir. Bu dönemde ebeveynler, çocukların ilişki geliştirdiği, kendilerine rol model olarak seçtikleri ilk kişilerdir. Ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına duyarlı olması, ilgi ve sevgi göstermesi kurulan bağı güçlendirirken aksi yöndeki davranış ve tutumlar ebeveynlerin reddedilmesine neden olur. EKAR Kuramı olarak ifade edilen ebeveyn kabul ve reddine ilişkin bu durum katılımcıların erken evlilik tercihlerini etkileyen temel unsurlar yer almıştır. Örneğin K10 “babası annesinden daha güçlü gördüğü için” onu örnek aldığı, onunla yakın olmak istediğini ifade etmiş, ancak babasının erkek kardeşi ile ilgilenmeyi tercih ettiğini, hatta annesine de kendisinin bıraktığını belirtmiştir. K10’un durumunda, babasından daha az ilgi görmesinin elektra kompleksi ile de ilişkili olarak ona olan düşkünlüğünün artmasına neden olduğu düşünülebilir. Yaz tatillerinde çalışma nedenini babasına maddi konularda yardımcı olma isteği olarak belirten katılımcının, babasının dikkatini çekmeye ve yakınlaşmaya çalıştığı görülmektedir. Annesini ise ret davranışı sergilemekte, çalışmadığı halde kahvaltı hazırlamadığını, kendisine kadın doğum

hastalıkları ya da adetle ilgili konularda bilgi vermediğini ve güçsüz olduğu için onu model almak istemediğini belirtmektedir (Öngider 2013). Ergenlik döneminde kız çocuklarının anne ile yaşadıkları çatışmaya ilişkin yapılan çalışmalar bulunmaktadır (Dinçel 2006). Ailelerinde örnek alabilecekleri, güçlü kadınlar olan ergenlerin, toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının yüksek olması muhtemeldir. K10 örneğinde görüleceği gibi adölesan gebelerin ailelerinde çoğunlukla kadınlar cinsiyet rollerine boyun eğen bir profil sergilemektedir.

Ebeveynlerle kurulan ilişkiler, adölesanların sosyal öğrenme yoluyla benimsedikleri tutum ve davranışlarda kendini göstermektedir. Katılımcıların gelişim dönemlerinde ailelerinde yaşadıkları sorunları, kurdukları ailelere aktardıkları gözlemlenmiştir. Görüşme esnasında katılımcılardan gebe olan K17, çocuğun daha çok anneye yakın olacağını ifade ettikten sonra annesini kendisini bırakıp gitmekle suçlamış, hiçbir annenin çocuğunu bırakmaması gerektiğini söylemiş ve babasına daha yakın olduğunu ifade etmiştir. Ancak diğer yandan doğacak olan bebeğini sahiplenmek konusunda isteksizdir. Katılımcı bebek doğduktan sonra devlet korumasına alınmasını, yani bırakmayı düşünmektedir. Sosyal öğrenmenin, yaşam akışını belirleyen önemli değişkenler biri olduğu söylenebilir.

4.2.5. Ekonomik Durum

Her iki gruptaki katılımcılar henüz ekonomik bağımsızlığını kazanamamış olup, ekonomik olarak ailelerine, evli olanlar ise eşlerine ya da eşlerinin ailelerine bağımlıdırlar.

Kadının çalışmaması ya da başka bir gelirin olmaması, ekonomik olarak kendisine yetememesine, erkeğe bağımlı olmasına neden olup toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratmaktadır. Ailenin ekonomik durumu adölesan kadının sosyo ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli bir yer tutar. Ailede anne-babanın sahip olduğu ekonomik ve sosyal düzey onların beden ve ruh sağlığının yanında çocukların beden ve ruh sağlığını da etkileyecektir. Çocuktaki dengeli beden ve ruh sağlığı gelişimi bakım ve beslenme ile de ilgilidir. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek ailelerde aile ilişkileri demokratik olduğundan çocuğun kendisini ifade etme olanakları sahip olması kendisini değerli bulma ve değeri hak etme duygusu yaratmaktadır.

Özgüven geliştirmede de kendisini değerli hissetme durumu oldukça önemlidir (Avcı 2006). B grubundaki K13 dışındaki diğer katılımcılar dışuk sosyo ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarıdır. oğunluğu paralanmışa aile çocukları olan ve tek ebeveyni tarafından psikolojik sosyal ve ekonomik ihtiyaçları giderilmiş olan bu çocukların yeterince ihtiyaçları karşılanamamıştır. Bu nedenle bu adölesan kadınların özgüvenlerinin A grubundakilere göre dışuk olduğu söylenebilir. Örneğin eşinin istediği şekilde davranan K14'n özgüveninin dışuk olduğu söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Araştırmacı: “alışmayı düşündün m?”

K14: “Ben konuşmadım daha doğrusu o açtı bana. Evlenirsen etek giyebilecek misin dedi. “Bizim insanlarımız gibi olabilecek misin” dedi. “Olurum” dedim. “Yarın öbür benimle evlenirsin, bizim kızlar gibi çalışmaya zenirsen yollamam” dedi. O zamandan beri de karşı o. Tamam dedim. Ben sizinkiler gibi çalışmam, sizinkiler gibi yapmam. Birde ben de istemiyorum. Hiç yapmadığım için yapmam diyorum yani kendime güvenemiyorum.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Tek başına dışarı çıkar mısın?”

K14: “Benim içimde korku oluyor biraz, tek başıma gidemiyorum. İlla yanımda biri olacak öyle giderim.” [E-K14-17-1-İlkokul]

İşlevsel olamayan bu aile modelinde, yoksul olan kadın çocuklarının bütün ihtiyaçlarına tek başına cevap verememekte bu durum çocuğun erken evlilik yapmasına neden olabilmektedir.

K12: “Ben dokuz yaşında iken İzmir’e geldik. Annem babam ayrıldılar. Annem okumadığı için ilkokul birinci sınıfa gittiği için bulaşıkılığa gitti, bizi öyle geindirdi.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

K18: “Babam annemi rahatsız ettiği için işten ıktı. Benim şimdi sigortam yok. şimdi babamla annem ayrı olduğu için babam gelmiyor, kaç seneden beridir babamla görüşmüyorum.” [E-K18-17-1-İlkokul]

Orçan ve Kar tarafından yapılan araştırmada eğitim seviyesinin dışuk olması, istihdam problemi ve ocuk sayısının fazla olmasının yanı sıra yoksulluğun erken yaşta evliliğinin ve ocuk sahibi olmanın önemli nedenlerinden biri olduğu bulunmuştur (Orçan ve Kar 2008). B grubu katılımcılara bakıldığında çoğunluğunun

ailesinin düşük gelirli ve sürekliliği olmayan işlerde çalıştıkları, bazılarının aile üyelerinin cezaevinde olmaları nedeniyle ekonomik sıkıntı yaşadıkları ve sosyal güvenceye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle B grubundaki katılımcıların erken evlilik yapmalarında ailenin ekonomik yapısının iyi olmaması belirtilebilir. Örneğin K20 ailesinin ekonomik sorunlar yaşaması nedeni ile okulu bırakarak çalışmaya başlamıştır.

K20: “İki ağabeyim cezaevine girdi, kendi isteğimle bıraktım okulu. Evliydim çocukları vardı, babam tek başına bakamazdı. En büyük ağabeyimden dört tane yiyenim var, ondan küçüğünden 2 tane, ondan küçüğünden 1 tane yiyenim var. O yüzden okulu ben kendi rızamla kendi isteğimle bıraktım. Kendi ihtiyaçlarımı kendim karşılayıp onlara yük olmamak için, onların ihtiyaçlarını da görmek için. Çalışıyordum giysilerimdi, telefonumdu, dakikalarımı, sigaramdı.” [E-K20-19-1-İlkokul]

K16: “Sigortalı işte çalışmıyor ne annem, ne babam, ne ağabeyim gündelikçi olarak sera işi yapıyorlar. Bende annemle ova işlerine gidiyorum, çapadır ekindir, o da yazın oluyor kışın olmuyor.” [G-K16-16-0-İlkokul]

B grubundaki katılımcılardan K12, K14, K17, K19 ekonomik durumlarını şu an gerçekte iyi olmamasına rağmen genelde “iyi” olarak belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak, katılımcıların, yaşadıkları çevrenin benzer ekonomik yapıya sahip olmasından ve bu çevrede yaşayanların bu ekonomik seviyeyi iyi olarak değerlendirmelerinden kaynaklı olduğu düşünülmüştür. Evli katılımcıların eşlerinin ekonomik durumlarına bakıldığında K12, K14, K19 ve K20'nin düzenli bir işi olmadığı ve geliri düşük işlerde çalıştıkları görülmektedir. Sonuç olarak tek ebeveynli düşük gelir düzeyindeki ailelerin kız çocukları erken evlilik açısından risk grubundadır. Ailesinin ekonomik olarak yetersiz olduğu adölesan kadınlar konunun başında belirtildiği üzere aileleri tarafından sosyal psikolojik ve ekonomik olarak yeterli düzeyde desteklenemedikleri için buldukları yaşam koşullarında eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumları geliştirememektedirler. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle evlenince de gelişimin görevi ve toplumsal beklenti gereği kadın ve eş rolleri edinirler ki bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumlarının yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

A grubunda bulunan katılımcılara bakıldığında onların da okula devam etmeleri düzenli olarak çalışmamaları nedeniyle ekonomik bağımsızlıklarının olmadığı ve

ailelerine bağımlı olduğu görölmektedir. Bu gruptaki katılımcılardan çoğunluğu tatil dönemlerinde deneyim kazanmak ve harçlığını çıkarmak için kısa dönemli çalıştıklarını belirtmişlerdir. A grubundaki katılımcıların anne ve babaları bir arada yaşamakta olup, bazılarının her iki ebeveyni de çalışmaktadır. Yaptıkları işler bakımından gelir düzeyi B grubundaki katılımcılara göre daha iyi durumdadır. Bu gruptaki katılımcıların tamamının sosyal güvencesi mevcut olup K3 yeşil kartlıdır. Ekonomik açıdan A grubundaki katılımcıların B grubundaki katılımcılara göre daha iyi durumda oldukları söylenebilir. Bu farklılığın eğitimlerine devam eden A grubundaki katılımcıların toplumsal cinsiyet tutumlarını olumlu yönde etkilediği bu nedenle A grubundaki katılımcıların B grubundakilere göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip oldukları söylenebilir.

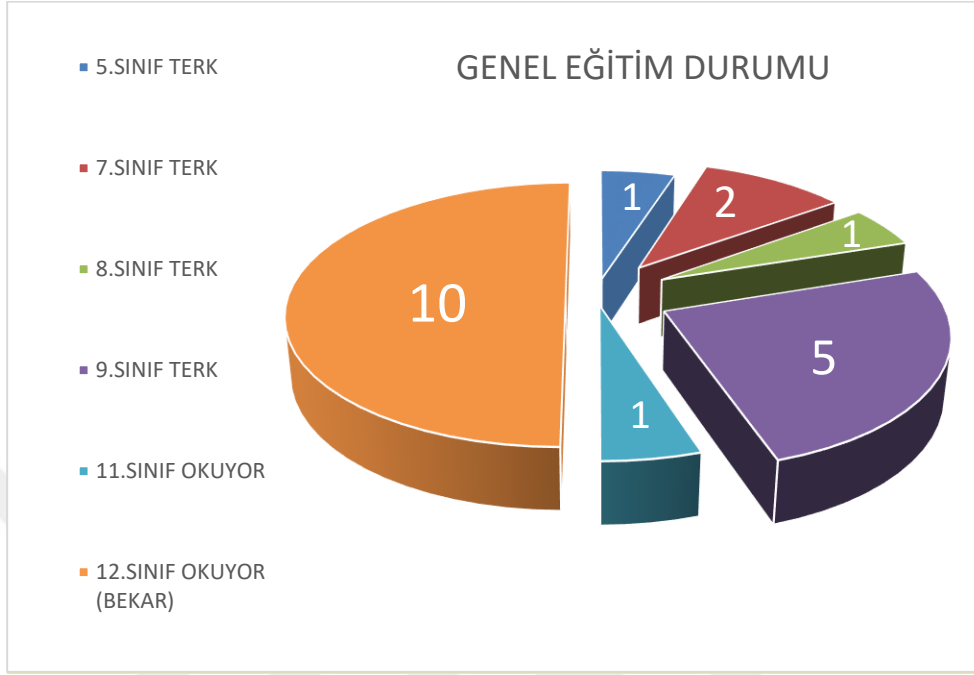
Toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunun belirleyicilerinden olan ekonomik durum, ergenlerin önce babaya, daha sonra eşe ve onların yasalarına boyun eğmesine neden olmaktadır.

K6: “ Anne ve babadan yine istenebilir çünkü ben onların evladiyım ama eşten biraz daha zor. Ben kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum çünkü annemin çalışmaması ve marketten bir şey alırken babamın gözlerine bakması beni sinirlendiriyor. Ben bunu sevmiyorum neden annem kendisine bir şeyler almak için babamdan izin alsın ki.”
[B-K6-17-0-Ortaokul]

K9: “ Çalışan kadın evinde söz sahibidir. Evde bir şey olunca mesela “ben de çalışıyorum, benim de söz hakkım var” gibisinden konuşabilir. Ama çalışmıyor olsa fazla bir şey söyleyemez, sonuçta o çalışıyor der”
[B-K9-18--Ortaokul]

K14: “Abilerim verdikleri parayı nereye harcadığımı soruyorlardı. Sormadan para vermiyorlardı zaten.” [E-K14-17-1-İlkokul]

4.2.6. Eğitim Durumu/Düzeyi

Şekil 4. Genel eğitim durumu

A grubunda yer alan katılımcıların tümü 12.sınıf öğrencisidir. Bunlardan 6'sı dershaneye gitmekte, tümü ailelerinin eğitime önem verdiklerini ve meslek sahibi olmalarını istediklerini söylemişlerdir.

B grubundaki katılımcılarından 1 kişi 5.sınıftan, 2 kişi 7.sınıftan, 1 kişi 8.sınıftan, 5 kişi lise1.sınıftan ayrılmıştır. 1 kişi de 11.sınıf öğrencisi olup okula devam etmektedir. B grubundaki katılımcılar da ailelerinin okula devam etmelerini istediğini, kendilerinin okulu bıraktıklarını belirtmişlerdir. Okulu bırakmanın kendi kararı olduğunu söyleyen katılımcıların görüşüldüğünde, kendi istemleri dışında önemli sebeplerin olduğu ve yeteri kadar desteklenmedikleri, yardım alamadıkları için bıraktıkları görülmektedir. Bu sebepler arasında,

- öğrenme güçlüğü bulunan katılımcıların okul ve aileleri tarafından özel eğitimden faydalandırılma konusunda yeteri kadar çaba sarf edilmemesi,
- köylerinde okul bulunmayan ya da okulun uzaklığı nedeni ile okulu bıraktığını söyleyen katılımcıların yine aileleri ve kamu kurumlarınca sorunlarının giderilmemesi,

-anne ve babalarının ayrılması ve üvey ebeveynle yaşama zorunluluğu, suçta bulaşma ve kurum bakımına alınma,

- bakım kurumlarının adölesanların ihtiyaçlarına cevap verememesi,

-anne ve babalarının ayrılması nedeniyle sorumlulukların artması sayılabilir.

Evli veya gebe olan katılımcıların erken evlenmelerinde ya da gebe kalmalarında etkili olduğu düşünülen ekolojik kuramın, bu grubun eğitim hayatlarının erken dönemde sonlanmasında da etkili olduğu görülmektedir (Ural 2011). Aslında B grubu katılımcılar “kendi isteğimle ile okulu bıraktım” dese de art alanında birbirinden farklı sosyal ekonomik biyolojik etkenler bulunduğu görülmektedir.

K11: “Okuldan bu sene ayrıldım. Geçen sene lise bire gittim, kaldım. Bu sene tekrar lise bire gittim, kaçaklığım oldu bu sene yine kaldım. İki yıl kalınca atılıyorlar okuldan, açıktan okuyabiliyorsun.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

Araştırmacı: “Niye devamsızlık yaptın?”

K11: “Yurtta kalıyordum, yurtta kalmak istemediğim için sürekli kaçıyordum. Okula gidince yurda bildiriliyor polis almaya geliyor.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K14: “Okulu sevmedim İçimden gelmedi ders yapmak. Yazıyı tahtaya yazıp defterine yaz deyince bana çok zor geliyordu. İçimden yazmak gelmiyordu.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Annen öğretmenle görüşmeye geldi mi?”

K14: “Benim annem en son öğretmenime gitti. “Benim kızım niye fazla okuyamıyor, böyle heceliyor” dedi. Öğretmenim “senin kızın dersleri iyice algılamıyor” dedi. “İçinden gelmeyerek ders yapıyor” dedi. Annem eve geldi. “Kızım niye böyle yapıyorsun” dedi. “Anne içimden yapmak gelmiyor” dedim. Her sabah kaldırdığında annemle kavga yapıyordum okula gitmemek için.” [E-K14-17-1-İlkokul]

K16: “Köyde okul yok. Okul yolunda başka köyün çocukları bize taş atıyor. Çocuklar 6-7 dedi mi bırakıyorlar hepsi bizim orda. Kimse okumuyor.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K17: “Benim annem evlendi. Ben babamla kalıyorum. Birde ağaçtan düşmüştü. Babama bakmak zorunda kaldım Okuldan çıkar giderdim

derslerim vardı ama iş yapmam gerekiyordu. Çok okumak istedim ama olmadı. Bir nevi istemeyerek ayrıldım.” [G-K17-17-0-Ortaokul]

Durdu ve Yelboğa'nın Türkiye'de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği isimli çalışmada 18 yaşından önce evlendirilen 10 kız çocuğu ile görüşme yapılmıştır. Bu çocuklardan 1'inin lise mezunu, 2 kişinin ilkokul mezunu olduğu diğer katılımcıların ise okuryazar olmadığı tespit edilmiştir (Durdu ve Yelboğa 2016). Bu araştırmanın örneklediği gibi B Grubundaki evli ve gebe katılımcıların eğitim düzeyinin düşüklüğü bakımından çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Bülent Kara 2015'te yaptığı çalışmada eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü nedeni ile sorunların ortaya çıkması sonrasında erken evliliklerin gerçekleştiğini, oluşturulan bu duruma meşruluk kazandırmak içinde kültürel yapı ve değerlerin kullanıldığını belirtmiştir. Bu şekilde toplumun farklı düşünen engelleyici olmak isteyen diğer kesimin çalışmaları zorlaştırdığını belirtmiştir (Kara 2015).

2006 Aile Araştırması verilerine göre 18 yaş altı evliliklerin % 47,2'si okur yazar olmayan % 31,7'si okur yazar olan fakat hiç okula gitmemiş çocuklar tarafından yapılmaktadır. Bu sonuçlar erken evlilik ile eğitim arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Aydemir 2011). TNSA 2009 verilerine göre ülkemizde yapılan çalışmalarda adölesan dönemde hamile kalan kızların önemli bir kısmının eğitim düzeyinin sekiz yıl ve altında olduğu saptanmıştır. İlköğretimin zorunlu olması nedeni ile kız ve erkek çocukları arasındaki farklılık belirgin olmamakta ancak lise de kızların aleyhine olacak şekilde bu farklılık belirginleşmektedir. Lisede erkek çocukların % 65 iken kız çocuklarının % 57'dir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009) . Yine bu araştırma verilerine göre öğrenim düzeyi düşük olan kadınlarda erken yaşta evlilik daha çok yaşanmaktadır. Dolayısıyla eğitim ile beslenen toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu, ataerkil toplum yapısına boyun eğerek devamlılığını sürdürmektedir.

Her iki gruptaki katılımcılar bölgesel farklılığın eğitim üzerinde etkili olmadığını söylemiş olmakla birlikte A grubu katılımcıların çoğunluğu kişisel ve ailesel faktörlerin daha belirleyici olduğunu, çocuğun istemesi halinde mutlaka okuyabileceğini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların aileleri tarafından destek görmelerinin kendilerine olan özgüveni arttırdığı ve bireysel başarıya bu nedenle inandıkları düşünülmüştür.

K1: “eğitimde kadın ve erkek eşit değil, çoğu kişi doğu tarafını düşünüyor ama İzmir’de, İstanbul’da bile insanlar, çoğu kızın babası lise bitene kadar izin veriyorlar” [B-K1-18-0-Ortaokul]

K10: “Kızlar çok gönderilmiyor. Benim yakın çevremde kızlardan erken evlenen ya da hamile olan var. Erkek çocuklar okutuluyor kızlar evde kalıyor.” [B-K10-18-0- Ortaokul]

Araştırmacı: “Sizin ailenizde durum nasıl?”

K10: “Bizde farklı, bana sağlanan koşulları erkek kardeşime de sağladılar. Eşit davranılıyor.” [B-K10-18-0- Ortaokul]

Sorunun bölgesel olmadığını, gelişmiş olmasına rağmen İzmir’de de eğitimde cinsiyet ayrımcılığının yapıldığını söyleyen A grubu katılımcılar ailelerin ve çocukların eğitime bakış açılarının önemli olduğunu belirtmiştir. A grubundaki katılımcıların ailelerinin eğitim konusunda kendilerini destekleyerek okula devam etmelerini sağlamaları, kendilerinin de bu konuda kişisel çaba göstermeleri toplumsal cinsiyet tutumlarının B grubundaki katılımcılara göre daha eşitlikçi yönde gelişmesini sağlamıştır.

4.2.6.1. Akademik başarı

Akademik başarı açısından bakıldığında A grubundaki katılımcıların B grubundakilerden daha başarılı oldukları görülmektedir. Ailelerin eğitim konusunda çocuklarını motive etmeleri ve çocuklarından bu konudaki beklentilerini açıkça dile getirmeleri önemlidir. A grubundaki katılımcılar kendileri ve aileleri için eğitimin birinci amaç olduğunu belirtmişlerdir. Diğer gruptaki adölesanlar ise akademik olarak başarısız olduklarını ve bu nedenle okulu bıraktıklarını söylemiştir.

K12: “Derslerime kendimi veremiyordum Derslerim güzel olmayınca okumak istemedim.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

Araştırmacı: “Bu durum ne zaman başladı?”

K12: “İlkokulda. Dördüncü sınıfta, dersi sevmiyordum. Annemler çok uğraştı gönderemedi beni okula.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

K14: “Fazla okuyamıyordum. Çözüm için annem en son öğretmenime gitti. “Benim kızım niye fazla okuyamıyor, böyle heceliyor.” dedi.

Öğretmenim “senin kızın dersleri iyice algılamıyor” dedi.” [E-K14-17-1-İlkokul]

K20: “Okuldayken Okulu sevmiyordum. Okulla aram iyi değildi, okuma yazmayı dördüncü sınıfa kadar çözmedim. Dördüncü sınıfta bir hoca geldi başıma alfabeyi ondan öğrendim. Sonra o öğretmen okuldan ayrıldı ben de okula gitmek istemedim.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Akademik başarısızlıklarının nedenleri arasında dersleri anlayamamaları ya da algılayamamaları nedeniyle öğrenme güçlüğü yaşamaları, okulu ve dersleri çekici bulmamaları ve derse katılım göstermede isteksiz olmaları sayılmıştır. Diğer taraftan aileleri tarafından yeteri kadar desteklenememeleri, alternatif destekleyici formüllerin gerek okul tarafından gerekse aile tarafında organize edilememesi, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin özel eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalandırılmamaları, okul içi ve öğrenciler arasındaki iletişim sorunlarına yönelik çalışmaların bulunmaması, okul sosyal hizmetinin olmaması gibi ailesel ve kurumsal konular bu sebepleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada akademik başarısızlık nedeni ile eğitim hayatından kopan adölesan kadınların erken evlilik yaptığı görülmektedir. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun 2009 hazırlanmış olduğu “Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme” raporunda dünyadaki birçok çalışmada yetersiz eğitimle erken evliliğin ilişkisinin ortaya konduğu belirtilmiştir (Özaydınlık 2014). Eğitimin artışına paralel olarak toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumda artacaktır.

4.2.7. Sosyal Öğrenme (Aile/akrabalar ve akranlar)

Toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunu Bandura' ya göre çevre belirler. Bandura' ya göre bir modele bakarak edinilen dolaylı yaşantılar; dolaylı ceza, dolaylı pekiştirme, dolaylı güdülenme ve dolaylı duygudur. Gözlemcinin özellikleri modelin özellikleri ile ne kadar örtüşüyorsa daha çok o modelin özelliklerine benzer davranışlar gösterir. Toplumsal cinsiyet rolleri öğrenilirken çocuklar daha çok hemcinslerinin davranışlarını örnek alır (Aydoğdu 2005-2006). Adölesan kadınların toplumsal cinsiyet tutumu iki temel sistemden etkilenmektedir: Aile/akrabalar ve akranlar.

Bandura' ya göre kişisel faktörler bulunulan çevre ve davranış karşılıklı etkileşim içindedir. Bu etkileşim bireyin sonraki davranışını belirleyebilir. Bu şekilde doğru olarak kabul edilmeyen ve yadsınan bazı düşünce ve davranışların birey tarafından

gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir (Aydoğdu 2005-2006). B grubu katılımcılardan K17 annesinin babasından boşandığını kendisini ve abisini bırakarak yeni bir evlilik yaptığını belirtmiştir. Bir annenin asla çocuğunu bırakmaması gerektiğini belirterek, kendi annesini gittiği için suçlarken kendisi de evlilik birliği dışında doğurduğu ve kimsenin bilmemesini istediği yeni doğan bebeğini alamayacağını söyleyerek yuvaya vermek istemiştir. K17 ve ailesinin sosyal öğrenme ile öğrenmiş oldukları diğer bir davranış ise toplumda evlilik dışı doğan ve varlığının çevre tarafından bilinmesi istenmeyen bebeğin yuvaya verilerek konunun kapatılmaya çalışılmasıdır.

Sosyal öğrenme her zaman model aldığı kişinin yaptığını yapmak anlamına gelmez. Gözlemlenen davranışın nasıl algılandığı önemlidir. Model bazen gözlemciyi harekete geçirici olarak etkide bulunabilir. Gözlemci de yeni değer ve inanışlar geliştirebilir. Gözlem sonucunda çıkarımlar yapılarak davranış benimsenir ya da benimsenmez. Katılımcıların öğrendikleri değerlendirildiğinde A grubunda bulunan katılımcıların B grubundaki katılımcılara göre daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumları geliştirdikleri görölmektedir. K18'in babasının çalışmamasını ve sorumluluk almamasını annesinin çalışmasına bağlayarak kendisinin çalışmama yönünde toplumsal cinsiyet eşitlisizliği yönünde karar alması buna örnek olarak verilebilir.

K18: "Annem yürütemezdi çünkü babam her şeyi annemden bekliyordu, annem de artık çok sıkılmıştı, "ben mi erkeğim" diyordu hani "her şeyi benden bekliyor". Ben bunları görerek büyüdüğüm için annemin yaptıklarını yapmıyorum." [E-K18-17-1-Ortaokul]

A grubunda yer alan K6'nın ise annesinin çalışmaması ile ilgili edinimlerinden ilerde çalışan kadın olmayı öğrendiği bu şekilde eşitlikçi yönde bir toplumsal cinsiyet tutumu geliştirdiği söylenebilir.

K6: "Belki bir engelim olacak çalışamayacağım ama tabii ki bu engel koca baskısı olmayacak ama farklı sorunlar gelişirse çalışmam yani. Ben kendi ayaklarımın üstünde durmak istiyorum çünkü annemin çalışmaması ve marketten bir şey alırken babamın gözlerine bakması beni sinirlendiriyor. Ben bunu sevmiyorum neden annem kendisine bir şeyler almak için babamdan izin alsın ki." [B-K6-17-0-Ortaokul]

Her iki grupla yapılan görüşmelerden B grubundaki katılımcıların A grubu katılımcılara göre eğitim hayatlarında daha fazla çevresel sorunla karşılaştıkları ve eğitim hayatlarının bitmesinde bunları etken olarak gösterdikleri anlaşılmıştır. Diğer

tarafından B grubundaki katılımcıların kardeşlerinin de okula gitmedikleri ve erken dönemde okuldan ayrıldıkları görülmektedir.

K11: "Ailemiz bizi göndermek istiyor da biz gitmek istemiyoruz. Ağabeyin de okula gitmedi, o da ilköğretim mezunu, liseye gitmedi."
[G-K11-16-0-Ortaokul]

K16 köyde okul olmadığı için köydeki çocukların fazla okumadığını söylemiştir.

K16: "Okula gidenler arasında büyük çocuk yok. En fazla 6-7'ye kadar okuyorlar, sonra bırakıyorlar." [G-K16-16-0-İlkokul]

Adölesan dönemde ergenler en çok birbirlerinden etkilenir ve birbirlerini önemserler. Ergenlerin sosyal ilişkilerinde yaşadığı sorunlara ve yaşama ilişki değerler konusunda hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danıştıkları ancak arkadaşlarının daha az baskıcı ve öğüt verici olması nedeni ile arkadaşlarını tercih ettikleri görülmektedir. Akran ilişkisi ebeveyn-ergen ilişkisine göre daha eşitlikçi olduğu için daha rahat hissettirmekte ve benzer konuların ilgi alanı olması itibari ile tercih akran yönünde kullanılmaktadır (Demir ve ark. 2005).

Arkadaşlarından öğrendikleri olumsuz davranışlar ya da yaşadıkları akran reddi bazen adölesan kadınların yaşamlarında telafisi mümkün olmayacak durumlar yaratabilmektedir. Bireylerin riskli davranışlara yönelme riskinin en yoğun yaşandığı dönem ergenlik dönemidir. Bu içinde bulunulan yaş, gelişim özellikleri arkadaş grupları ve sosyal çevre ile ilgili olarak değişir. Bu dönemde arkadaş onayını alma önemlidir bu nedenle arkadaşlıklarının bozulmaması için bazen zarar görebilecekleri riskli davranış içine girebilirler. Riskli davranış gencin iyilik halini tehdit eden davranışların edinilmesidir (Deniz 2011). Bu çalışmada Evli veya gebe olan katılımcılardan K11 kaldığı yurttan kaçarken bazen 5-6 kişi kaçtıklarını, madde kullanımında arkadaş grubunun etkili olduğunu söylemiştir. Uyuşturucu kullanımı nedeni ile tedavi gördüğünü ve bir süre kullanmadığını ancak yine başladığını çünkü arkadaş grubu içinde bir şekilde kullanmak durumunda kaldığı belirtmiştir.

K11: "Bazen beş altı kişi kaçtığımız oluyor." [G-K11-16-0-Ortaokul]

Araştırmacı: "Arkadaşlarıyla birbirinizi etkiliyor musunuz?"

K11: "Bilmiyorum." [G-K11-16-0-Ortaokul]

K11: “Tedaviyi kendim istedim, tedavi oldum. En başta titremeler falan geliyordu. Tedavi olduktan sonra da, birkaç defa kullandım o zamanda ama bir bağımlılık hissetmedim. Arkadaşlar vardı, o zaman, içmiyorum denilmiyor. Aslında o insanlardan uzaklaşmak gerekiyor.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

Çocukların okulu sevmesinde ve devam etmesinde de arkadaş etkisi oldukça önemlidir. Okulda arkadaş grubuyla yaşanan uyumsuzluklar, akran baskısı ya da arkadaş edinememe adölesanın okuldan soğumasına ve uzaklaşmasına neden olabilir. Arkadaşlar bulunulan ortamı sevmeye etkilidir. K18 okulu bırakmasında öncelikle arkadaşlarının kendisine olan davranışlarının neden olduğunu belirtmiştir. Kendisini beğenmediklerini ve salak muamelesi yaparak dışladıklarını bu nedenle okulda bulunmaktan haz etmediğini ve giderek soğuduğunu belirten K18 annesinin öğretmenlerle görüşüp sınıfını değiştirme sözü aldığını ancak aynı okulda olacağı için istemediğini en sonunda okulu bıraktığını söylemiştir.

Erken dönemde okuldan ayrılarak çalışmaya başlayan çocuklarında birbirlerini etkilemeleri söz konusu olabilmektedir. K20 ailece maddi sorun yaşadığı bir dönemde çalışan bir arkadaşının kendisini çalıştığı yere götürdüğünü kendisinin de bu şekilde çalışmaya karar verdiğini söylemiştir.

B grubu katılımcılarda akran etkisi bu şekilde yaşanırken A grubunda ise okula devam etme ve amaçlarının arasında üniversite okumanın hedeflenmesi şeklinde kendisini göstermiştir.

Ailenin iletişimde buldukları akraba çevresinin eğitime ilişkin tutumları da ailelerin çocuklarını okula göndermesinde etkili olabilmektedir. Bu şekilde ailelerin çocuklarını okutmaları diğer aileler için örnek edebilmektedir

A grubu katılımcılara göre B grubu katılımcıların diğer kardeşlerinin de lise ya da üniversite okumadıkları, eğitimlerini yarıda bıraktıkları görülmüştür. Bu gruptaki katılımcılar akraba çevresinde okuyan ve meslek sahibi olan yakınlarının olduğunu söylemekle birlikte verilen örneklerin az olması yakın akraba çevresinde eğitim düzeyinin yüksek olmadığını düşündürmüştür. Bu durumun evli veya gebe olan katılımcıların aileleri üzerinde etkili olduğu sanılmıştır.

4.2.8. Suça Sürüklenme

Adölesan dönemi çocukların riskli ortamlara girdiği, olaylara bilinçli yaklaşım değerlendiremedikleri bir dönem olup gerek aile üyelerinin gerekse arkadaşlarının suça bulaşmış olması nedeniyle suça sürüklenme olasılığının artabileceği bir dönemdir.

Çocuk suçluluğuna bakıldığında çocuğun kişisel nedenlerinden daha çok ailesel ve çevresel etkenlerin rol oynadığı görülmektedir. Çocuğu suça iten ailevi nedenler parçalanmış aile, aile içi huzursuzluk ve geçimsizlik, ev içindeki disiplin ve diğer aile bireyleri ile ilgili suçluluk durumudur (Figen 2009).

Aile üyelerinin suça bulaşması ve cezaevine girmesi adölesanın aile düzenlerinin bozulmasına neden olur. Yalnızlaşan ve ailesi tarafından psiko sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılanamayan adölesan eğitim hayatından ve bazen de ailesinden erken dönemde koparak daha güvensiz ve tehlikeye açık hale gelebilir. B grubu katılımcılardan K11, K12, K15, K17, K18, K20'de aile üyelerinden birinin suça bulaşması ve aile bütünlüklerinin bozulması söz konusudur. Bu durumdaki adölesan bazen çalışmaya başlamakta bazen de hayatını düzene koymanın yolu olarak evliliği görebilmektedir. K12, K15 ve K20 okulu bıraktıktan sonra kısa dönem çalıştıklarını belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi adölesan kadının kendisinin ya da ailesinin suça bulaşması onu aile desteğinden uzaklaştırmakta, eğitim hayatından koparmakta ve erken evliliğe sürüklemektedir. Müjdat Avcı'nın Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırmada çalışma yaptığı çocukların % 33,3'ünün ailesinde hüküm giymiş birisinin olduğu, ekonomik olarak iyi durumda olmadıkları ve ailelerin eğitim düzeylerinin iyi olmadığı belirtilmektedir (Avcı 2008).

Bu çalışmada A grubundaki katılımcılardan ve ailelerinden suça bulaşma öyküsü olan katılımcı bulunmamakta olup B grubundaki K11, K12, K14, K18 ve K20 katılımcılarından bazılarının kendileri bazılarının ise ailelerinin suça bulaşmış oldukları görülmektedir.

K11 kendisinin ve abisinin uyuşturucu kullandığını, abisinin işlediği başka suçların da olması nedeni ile cezaevinde olduğunu belirtmiştir. Gerek uyuşturucu bulmak ve gerekse kalacak yer bulmak bu durumdaki adölesan kadınların güvensiz ilişkiler kurmalarına neden olarak daha çok suça bulaşmalarına sebebiyet vermektedir.

Bu şekilde hem yurttan izinsiz ayrılmış olmakta hem de uyuşturucu kullanmış olmaktadır. K12 görüşme sırasında madde kullanım öyküsünden bahsetmemiştir. Ancak hakkında alınan sağlık tedbirinin hastaneye bildirilmesi ile onun da uyuşturucu kullandığı öğrenilmiştir.

K11: “Yanına gittiğim kişi erkek arkadaşım değildi. Ben kaçtım o da beni saklıyordu yani. 18 olunca ayrılırdım. O da uyuşturucu kullanıyordu. Son zamanlarda kötü davranmaya başladı. Erkeksi erkeksi tavırlar, sanki benim eşimmiş gibi davranmaya başladı. Karışmaya başladı, bunu yapma, şunu yapma demeye başladı. Sonra ben gitmek istedim, gitmeme izin vermedi. Kaçtım”[G-K11-16-0-Ortaokul]

K14: “Benim babam iki buçuk yıldır hapiste. Annem ev hanımı. İki tane ağabeyim var. Hurda işi yapıyorlar. Onlar bakıyorlar eve.” [E-K14-17-1-İlkokul]

K20: “İki ağabeyim cezaevine girdi, tek isteğimle bıraktım okulu. Evliydim çocukları vardı, babam tek başına bakamazdı. En büyük ağabeyimden dört tane yiyenim var, ondan küçüğünden 2 tane, ondan küçüğünden 1 tane yiyenim var. O yüzden okulu ben kendi rızamla kendi isteğimle bıraktım. Kendi ihtiyaçlarımı kendim karşılayıp onlara yük olmamak için, onların ihtiyaçlarını da görmek için. Çalışıyordum giysilerimdi, telefonumdu, dakikalarımı, sigaramdı.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Aile içi sorun yaşayan, kendisini ifade edemeyen, anlaşamadığını düşünen ya da düşüncelerine önem verilmediğini hisseden çocukların girdikleri duygusal bunalımları alkol, sigara ya da diğer uyuşturucu madde kullanımları gidermeye çalıştıkları bir gerçektir. Bunların yanında merak, kişisel yatkınlık, arkadaş etkisi, kendisini kanıtlamak, umutsuzluk ve başarısızlık da önemli etkenler arasındadır. Madde kullanımının suça bulaşmada önemli bir etken olduğu bilinen bir gerçektir. Maddeye ulaşmak maddeyi satan yani suç işleyen kişilerle bir araya gelmeyi gerektirir, bağımlılık düzeyine gelen pek çok kişinin maddeye ulaşmada satıcılığını yapmak veya bağlantılı olarak gelişen diğer suçlara da bulaştığı bilinmektedir. Dilek Akkuş Ergende Esrar Kullanımı: Toplum Ruh Sağlığı Yaklaşımı (olgu sunumu) çalışmasında adölesanın maddeyi temin etmek için suça bulaşarak diğer davranışlarda bulunduğunu ve fuhuş yaptığını belirtmiştir (Akkuş 2010).

4.2.9. Madde Bağımlılığı

4.2.9.1. Sigara

Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde tütün epidemisi önemli halk sağlığı sorunu olarak görünmektedir. Adölesanda sigara içmeyle artacak sağlık sorunları konusunda farkındalık gelişmemiştir. Aile bireylerinin sigara içmesi, arkadaşların sigara kullanması, sigara reklamları ve sigarayı rahatlıkla edinebilme sigara içimi fazlaştırmaktadır (Bilir ve Özcebe 2014).

B grubundaki katılımcılardan A grubundakilere kıyasla daha çok katılımcının sigara kullandığı ve daha küçük yaş gruplarında başladıkları anlaşılmıştır. B grubunda on katılımcıdan yedisi sigara kullanmaktadır. Bu oldukça yüksek bir orandır. Ali Ayçiçek'in Eskişehir İlinde Hastaneye Başvuran Adölesan ve Anne-Babaların Sigara Kullanma Alışkanlıkları çalışmasında yaş ortalaması 14,3 olan adölesanların % 12'sinin sigara kullandığı belirlenmiştir (Ayçiçek 2014).

B grubundaki katılımcıların sigaraya başlama yaşları on iki yaşa kadar düşebilmektedir ve yapılan görüşmelerden sigara kullanan katılımcıların sigarayı bırakmaya yönelik düşünce ya da girişimlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim K14 "istesen de bırakamazsın" şeklinde bu konudaki teslimiyeti belirtmiştir. Yukarıda belirtilen Ali Ayçiçek'in araştırmasında da adölesanlar arasında sigarayı bırakanın olmadığı belirtilmiştir.

B grubundaki katılımcılar gebeliklerinden önce sigara kullanmaya başladıklarını gebelik döneminde azalttıklarını ifade etmişlerdir. K17'nin sağlık sorunları nedeni ile bebeğini kaybettiği ve K15'in ise bebeğinin tedavi amaçlı farklı bir hastaneye sevk edilmesi bu tıbbi rahatsızlıklarında diğer etkenler yanında sigaranın da etken olabileceğini düşündürmüştür. Nitekim adölesan kadınların sigaraya çoğunlukla kendilerine ve bebeklerine olan zararının bilincinde olmadan özentisi ile başlanması ve sonrasında bırakamamaları ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Gebelikte sigara kullanılması bebeklerin büyümesinin yavaşlamasına, düşüklere ve düşük doğum ağırlıklı bebeklerin olmasına neden olmaktadır (Ayça ve Yazıcı 2015).

B grubu katılımcıların A grubu katılımcılara göre sigarayla daha erken tanışmasının aile yapıları, aile içi sorunlar ve eğitim düzeyleri ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Adölesanların sigara içme durumlarının anne- babalarının içme

alışkanlıkları ile ilişkili olmadığını gösteren çalışmalar olmamakla birlikte, sigara kullanan adölesanların anne babalarının da içme oranı yüksek bulunmuştur (Ayçiçek 2014).

4.2.9.2. Uyuşturucu madde

Diğer ülkelerde olduğu gibi uyuşturucu madde kullanım düzeyi ülkemizde de oldukça artmıştır. Ergenlik döneminde gençlerin riskli davranışlar içine girdiği ve olumsuz durumlara maruz kalabildikleri bir dönemdir. Kimlik edinme çabası ergenin zorlanmalarına neden olabilmekte bu dönemde, bulunulan ortamların da riske açık olması madde ile tanışmalarına sebebiyet verebilmektedir. Madde kullanımının erkekler arasında yaygın olduğu düşünülse de yapılan çalışmalar aralarındaki farkın giderek azaldığını göstermektedir. Kadınların maddeden etkilenme düzeyleri daha fazla olduğundan bağımlılıkları daha erken dönemde gelişir. Madde kullanımı adölesanın aileden uzaklaşmasına, sokağa ve suça yönelmesine neden olabilir. Aileden ve okuldan kopan adölesan kadın ise bu tarz yaşamda daha fazla ihmal ve istismara açık hale gelerek erken gebelik ve erken evlilik yaşayabilir. Bütün bunlar bu koşullardaki adölesan kadının eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumu edinmesine neden olur.

A grubu katılımcılardan uyuşturucu kullandığını belirten katılımcı olmamıştır. B grubu katılımcılardan ise K11 ve K12'nin uyuşturucu kullandığı öğrenilmiştir. K11 uyuşturucuya başlamada arkadaşlarının etkisi olduğunu tedavi gördüğünü ancak yine arkadaş grubunu değiştirmede için devam ettiğini belirtmiştir. K12'nin ise hakkında alınmış sağlık tedbiri dosyasından anlaşıldığı üzere evlenmeden önce evden kaçtığı, uyuşturucu kullanma durumu nedeni ile ÇAMATEM' e gönderildiği öğrenilmiştir. İki katılımcının da parçalanmış aile çocukları olduğu görülmektedir. Aileleri ve kaldığı kuruluş tarafından yeteri kadar desteklenemedikleri anlaşılan adölesan dönemdeki bu kadınların iletişimde buldukları kişiler nedeni ile de uyuşturucudan kopamadıkları ve bu şekilde kısır bir döngünün içine girdikleri görülmektedir. Evli veya gebe adölesan kadından oluşan B grubundaki 10 kişiden 2'sinin madde kullanması yüksek bir orandır. Çocuklar içinde yaşadıkları aile ve çevre nedeniyle suça ya da madde kullanmaya başlayabilmektedir (Arabacı ve ark. 2017).

Aileleri ile birlikte yaşayan ve eğitim hayatları devam eden A grubu katılımcılarda uyuşturucu madde kullanım öyküsünün olmaması buna mukabil B grubu adölesan katılımcıdan on kişiden iki kişinin kullanması parçalanmış aile öyküsünün ebeveynler tarafından çocuğun takibinde sorun yarattığı bununda madde kullanımında önemli etken olduğunu göstermektedir. Uyuşturucu kullanan adölesan kızların bu nedenle evden ayrıldıkları, suça bulaşmış kişilerle arkadaşlık yaptıkları ve maddi ihtiyaçlarını gidermek amaçlı ilişkiler kurdukları görülmektedir. Sonrasını ise gebe kalma veya detaylı düşünülmeden, anne babaya danışılmadan alınan evlilik kararları takip edebilmektedir.

K11: “Ben sürekli yurttan kaçıyorum ama hani normal bir ailede olsan okulunu bitirirsin yani kendi ayaklarının üstünde durursun sonra ne bileyim hayatını paylaşmak istediğini bir insan olur da evlenirsin.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMUNUN GÖSTERGELERİ

Bu bölümde katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunun göstergesi olarak değerlendirilebilecek konular temalar halinde ele alınmıştır. Kadınların eğitimle, çalışma yaşamına katılma ile ilgili görüşleri, gelecek planları, kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları ve kadınların toplumsal yaşamdaki iktidarı hakkındaki değerlendirmeleri temalar halinde kümelenmiştir.

4.3.1. “Kadınlık” Rolünün Üstlenilmesi

4.3.1.1. Korunmaya muhtaç kadın

Adölesan kadınların her iki grubu da toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu açısından değerlendirildiğinde bazı önyargıları benimseyip benimsemedikleri açısından yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla sorgulanmıştır. Sorular arasında yer alan “kadınların korunmaya muhtaç olup olmadığı”na ilişkin görüşleri iki grup arasındaki

farkı görünür kılmaktadır. A grubunda yer alan kadınlar öncelikle “hangi anlamda korumak?” şeklinde sorunun asıl içeriğini anlamaya çalışmıştır. Daha sonra hem kadın hem de erkek için korunmanın bir ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir ve belirgin bir biçimde erkeğin “güçlü olduğu” önyargısını dile getirmekten kaçınmışlardır. Her iki cinsiyetin de benzer tehditlerle karşılaşabileceğini vurgulamışlardır. Örneğin,

K10: “Sokaklar hem kadın için hem de erkek için korunmasız... Erkek kadını koruyabileceği gibi kadın tarafından korunabilir de...” [B-K10-18-0-Ortaokul]

Aynı soru B grubuna yöneltildiğinde “kadınların korunmaya ihtiyacı olduğu” savını destekler nitelikte görüşler dile getirmişlerdir. Örneğin,

K19: “erkekler eşini, kardeşini, kızını korumalı. Çünkü o bir kadın, adam kendisi erkek.” [E-K19-18-1-İlkokul]

K16: “Evin köyün dışında kalıyor, ıssız olması nedeni ile olası tehlikelerden kendimi koruyamam, bu nedenle erkek, bir eş ihtiyacı var.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K14: “Korumazsa ne olur gibi bir şey yok, mecbur koruyacak” [E-K14-17-1-İlkokul]

Gruplar arasında toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu açısından fark yaratan temel unsurun adölesan kadınların özgüvenlerinin ve yaşamla baş etme becerilerinin farklı düzeyde olması etkili olabilir. B grubundaki katılımcılar, eğitim, ekonomik özgürlük, sahip oldukları sosyal destek, yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeni ile yaşamın tek başına başa çıkılması zor olduğuna inanmaktadırlar. A grubundaki katılımcılar ise halen ailelerinin desteğini almakta, eğitim süreçlerine devam etme ve gelecekte tek başlarına başarabileceklerine ilişkin umut beslemektedirler. B grubundaki katılımcıların çevrelerinde tek başına kendini korumayı başaran kadın örneklerinin az olduğu düşünülebilir. Bu düşüncenin aksi yönde görüş bildiren B grubu katılımcılarından K11, K15 ve K17 görüş bildirmiştir. Ancak K11, devlet koruması altında olduğu halde ÇODEM’ den kaçarak bir erkeğin yanına sığınmıştır. K17’nin anne ve babası boşanmış olup babası ile birlikte yaşamaktadır. Hastanede doğum yapmış bebeğini almak istemediğini belirterek yuvaya vermek istemiştir. Bu katılımcının bebeği sağlık sorunu nedeni ile kaybedilmiştir. Yaşadığı deneyimlerin katılımcıları güçlü bir kişilik yapısına sahipmiş gibi davranmaya ittiği söylenebilir,

başka bir ifade ile ergen kadın “olan” ı değil “olmasını istediğini” dile getirmiş olabilir. Sonuç olarak adölesan kadınların korunmaya ihtiyaç duymadıklarına ilişkin görüşleri kişisel deneyimlerinden ve psikolojik olarak bu deneyimlerle baş etme becerilerindeki, kullandıkları savunma mekanizmalarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. İnsanlar hoş gitmeyen düşünce ve duyguları bazen ikisini birden bilinç dışına iterek bastırırlar. Bunlar benliğe zarar veren ve süper ego tarafından yasaklanan düşüncelerdir. “Annenin bebeğini yuvaya vermesi” gibi. Kabulü uygun olmadığı için bunlar bastırılırlar ve yadsınırlar. Bireyin zarar gördüğünü düşündüğü bu düşünce ve duyguların üstesinden gelmek için verdiği kararlarda haklı oluşunu mantığa uydurması yani bilinçli hale getirmesi gerekmektedir. K17’de bebeğini kendi isteği ile dünyaya getirmediği için bu konuda annesi ile aynı konumda olmadıklarını belirterek bebeğinin bırakmasını gerekçelendirmiştir. Dile getirilen düşüncelerin art alanına bakıldığından aynı davranış örüntülerinin desteklenerek ya da yadsınarak aslında eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretildiği görülebilir.

B grubundaki katılımcılardan çoğunun geleneksel toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip oldukları söylenebilir. Bunda kendilerinin, aile ve çevresindekilerin eğitim düzeylerinin, yaşam şekillerinin ve sosyal öğrenmenin rol oynadığı düşünülmüştür. Evli veya gebe olan katılımcıların “erkekler eşini, kardeşini, kızını korumalı. Çünkü o bir kadın, adam kendisi erkek” ya da “Korumazsa ne olur gibi bir şey yok, mecbur koruyacak” gibi söylemlerle evli veya gebe olmayan katılımcılardan farklı düşündükleri, kadının erkek tarafından korunması gerektiğini düşündükleri söylenebilir. Eğitim ve çalışmanın kadının özgüveninde ve kendi kendisine yetebilmesinde, erkeğe daha az ihtiyaç hissetmesinde etkili olduğu bir gerçektir. A grubu katılımcıların eğitimleri devam etmekte olup ileride çalışan kadın olma planlarının düşünsel farklılık yarattığı söylenebilir.

A grubu katılımcıların kadının erkek tarafından korunması kavramına realist yaklaştıkları, erkeğin fiziksel olarak daha güçlü olması ve toplumda gücü temsil etmesi nedeni ile kadını koruduğunun düşünüldüğünü, kendilerinin de böyle düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak toplumun gelişmesi durumunda toplumsal bakış açısının da değişeceğini ve erkek kadın rol ayrımının ortadan kalkacağını belirtmişlerdir.

4.3.1.2. Fedakâr kadın

Adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumları açısından ön yargılarını belirleyen bir diğer soru kadının erkeğe göre daha çok fedakârlık yapmasına gerek olup olmadığıdır. A grubu katılımcılar gözlemlerinin toplumdaki beklentinin bu doğrultuda olduğu, toplumu gözlemlediklerinde böyle gördüklerini ancak ailede fedakârlığın sadece kadından beklenmemesi gerektiğini belirtmişleridir. Fedakârlık yapma konusunda kadın ve erkeği eşitliğini savunan A grubu katılımcılar kadınların davranışlarının erkeğin davranışlarını şekillendirdiğini yani “kadın yaptığı” için erkekte “yeniden yapılmasını” beklediğini, kendilerinin fedakârlıkta bulunmayacaklarını söyleyerek eşitlikçi tutumlarını belirtmişlerdir.

K5: “Her iki tarafta fedakârlık yapmalıdır ama ne yazık ki her zaman kadınlar yapıyor çünkü kadınlar daha çok ileriye düşünüyor bence. Hani erkekler o kadar ileriye düşünemiyorlar. Her iki tarafta birbiri için fedakârlık yapmalı diye düşünüyorum ama kadınlar daha çok yapıyor. Yapsınlar da daha fazla yapmasınlar. Herkes üstüne düşeni yapsın.” [B-K5-18-0-Ortaokul]

K3: “Bilmiyorum, çok fazla fedakârlık karşı tarafında biraz kendini sağlama almasını hissettiriyor. Bu da onun bence daha rahat davranmasına neden olabilir. O yüzden çok fazla fedakâr olunmamalı. Yeteri kadar. Her şeyin fazlası zarar.” [B-K3-17-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılardan bazıları fedakârlığın iki yönlü olması gerektiğini söyleyerek A grubu katılımcılara benzer görüş belirtse de, erkeğe nazaran kadının fedakâr davranmasına söz aralarında vurgu yapmışlardır.

K14: “Evlilikte bence kadının da erkeğinde fedakârlık yapması gerekir.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Evlilikte fedakârlığa gerek var mı?”

K14: “Bence var. Eşini beladan kavgadan uzak tutmak için gerek var. Bunlar bir kadının elindedir.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Evlilikte kadın fedakâr davranmalı mıdır?”

K14: “Davranmamalı.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Sen evlilikte fedakârlık yapar mısın?”

*K16: “Yani böyle büyük kavga şiddet olmadıktan sonra ufak bir tartışmada böyle davranırım. Sonuçta yuvamın dağılmasını istemem.”
[G-K16-16-0-İlkokul]*

*K19: “Kadın da erkek de yapmalı. Biri yapar biri yapmazsa olmaz. Sürekli sen yaparsan bu evlilik yürümez, onun da biraz yapması lazım.”
[E-K19-18-0-İlkokul]*

Dilber Yıldız’ın Sosyo Kültürel Faktörler Bağlamında Erken Evlilikler isimli çalışmasında erken evliliklerde fedakârlığın eşlerin yaşanan sorunlarla baş etme yollarından biri olarak belirtilmiştir (Yıldız 2018). B grubundaki kadının fedakârlık yapması gerektiğini ifade eden evli veya gebe adölesan katılımcıların fedakârlığın nedenleri bu çalışmadakiyle benzer bulunmuştur. Örgün eğitim hayatını devam ettiren B grubundaki tek katılımcı K13’ün A grubundaki katılımcılarla benzer düşünmesi eğitimin kabul gören kadınlık rolleri üzerindeki etkisini göstermektedir.

Toplumdaki kadının fedakârlığına yüklenen anlam dildeki söylemlerle herkes gibi kız çocukları tarafından öğrenilmektedir. Postmodern feminist teorisyenler ataerkil düzenin devam etmesinin ve kadının ikinci planda kalmasının sebebinin toplumsal yapıdan değil dilin kendisinden kaynaklandığını söyler. Bu şekilde kişi dili öğrenirken ataerkil düşünce sistemini içinde barındıran yapı ile birlikte öğrenir ve düşüncelerini de buna uyarlar (Çetinel ve Ersoy Yılmaz 2016). Bu kavramları sorgulamak ve değiştirmek bilgi ile eğitimle sağlanabilir. Evlenmiş olan katılımcıların dilin yapısı içinde öğrendikleri bu kavramları A grubu katılımcılara nazaran daha çok kabul ettikleri görülmekte olup bunun da nedeninin eğitim ve yaşam biçimindeki farklılıklar olduğu düşünülmüştür.

Her iki grubun katılımcılarından çoğunluğu kadın ve erkeğin eşit fedakârlık göstermesi gerektiğini belirtse de evli veya gebe olmayan ve eğitimleri devam etmekte olan katılımcıların kadının fedakârlığını normalleştiren toplumsal sebepleri daha iyi analiz edebildikleri düşünülmüştür. Fedakârlığın kadından beklendiğini ancak erkeğin de fedakârlık yapması gerektiğini belirten evli veya gebe olmayan katılımcıların ileriki yaşamlarında çalışmayı planlamaları nedeniyle erkekle eşit bir yaşam kurguladıkları ve söylemlerinin bununla paralellik oluşturduğu sanılmaktadır. Çünkü kadının ekonomik özgürlüğünün eşlerin ev içi davranış ve tutumlarına yansıtacağını muhakkaktır.

4.3.2. Kadının Eğitimi

A grubu katılımcılar ile B grubu katılımcıların kadının eğitimi konusundaki düşünceleri ve ailelerinin eğitime yaklaşımları benzer görünse de eğitimi önemseme ve eğitimden faydalanma düzeyleri farklıdır. Bu ayrımın her iki grubun toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının farklı olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

A grubu katılımcılar kız ve erkek çocukların eğitim olanaklarından faydalandırılma düzeylerini farklı bulmuşlardır. Bunun nedenini ailelerin ve toplumun toplumsal cinsiyet ayrımcılığına, ailelerin sosyo ekonomik ve kültürel düzeylerinin farklılığına bağlamışlardır.

A grubu katılımcıların okula devam etmelerinin toplumdaki eğitim alanında yaşanan kadın erkek eşitsizliğini görebilmelerinde en önemli etken olduğu düşünülmüştür. Erkeklerle eşit yaşam olanaklarına sahip olmak için okuluna devam etmeleri eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip olduklarının göstergesidir. Bu gruptakiler ailelerinin ayrımcılığına maruz kalmadıklarını ve yeteri kadar desteklendiklerini belirtmişlerdir.

K1: “Eğitimde kız ve erkek çocuğa eşit davranılmıyor. Çoğu kişi doğu tarafını düşünüyor ama İzmir İstanbul bile insanlar çoğu kızın babası lise bitene kadar izin veriyorlar. Kendi arkadaşından biliyorum. Üniversite de şey diyorlar. Okuyunca ne olacak. Sen okursan bu ülkede nereye kadar bir şey olabilirsin. Her sektörde erkekler var. Sana gerek yok gibisinden. Kadın işi azdır. Otur oturduğun yerde. Ben en yakınımından duyduğum için biliyorum benim çok şükür annem babam hiçbir şey demiyor, sürekli arkamdalar. Benim ailem ve akrabalarım da böyle bir sorun yok” [B-K1-18-0-Ortaokul]

K6: “Eğitimde kız ve erkek çocuğa eşit davranılmıyor. Bu ülkemizin coğrafi konumu ile de alakalı. Ben burada eşit olmadıklarını düşünüyorum. Bizim geleneksel kültürümüzde kız çocukları okumaz çünkü evde yemek yapar, evlenir çocuk yapar. Kendisini asla düşünmez eşine bakar ki devletin de bu yönle yayınladıkları kitaplar da vardır. Kadının eşinin gönlünü yapması gerektiğine yönelik. Yani eşit olmadıklarını düşünüyorum Doğuda değil batıda da böyle. Bu çevreye ve aileye bağlı. Ya ortaokulda ya da lisede bırakıyorlar okumayı, sonrada okumadığı için evleniyorlar. Aileler namusumuza laf gelmesin diye bir an önce evlendiriyorlar kız çocuklarını. Ben bu namus kavramının ne demek olduğunu anlamıyorum. Sadece kadınlar için var. Benim annem 18 yaşında evlenmiş. Babam annemden sadece beş yaş

büyük ama babama kimse evde kalırsın şu yaşta evlen diye bir direktme olmamış ama annem okumuyorsan ne yapacaksın diyerek evlendirilmiş. Oysaki evlenmek değil okumak istiyormuş. Bizim evde öyle değil. Babam ben paltomu bile satarım yine sizi okuturum diyor.” [B-K6-17-0-Ortaokul]

Ailelerin bu çabalarının sonuçsuz bırakmayarak eğitimlerine devam etmeleri A grubu katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip olduklarını göstermiştir.

B grubu katılımcılar kadının eğitimden faydalandırılma konusunda A grubundakiler kadar ayrıntılı değerlendirmeseler de benzer sebepler belirtmişlerdir. Ailelerinin kendilerini okula gönderdiklerini söyleyerek aile baskısı yerine “bireysel nedenler” ve kendi istekleri ile okullarını terk ettiklerini söylemişlerdir. B grubundaki bu katılımcıların “bireysel neden” olarak gösterdiği okul bırakma gerekçelerinin, görüşmeler derinleştirildiğinde aile ve çevre ile ilgili sosyal kültürel ve ekonomik sorunları ile okul, öğretmen, arkadaş ve öğrenme durumu ile ilgili sorunların olduğu görülmüştür.

K15: “Şöyle söyleyeyim. Benim o zamanlar üvey babamla problemlerim oldu. Benim ergenlik hallerim onun psikolojisinin bozuk olması, şey değil kanıtlanmış bir bozukluk değil normal bir bozukluk. Biz köye gitmiştik, anneannemlerim yanına ben geri gelmek istemedim bu sebeplerden, orda kaldım. Sonra kaydım donduruldu. Sonra da ara verince soğudum ve dönmek istemedim. Amcalarım beni okutmak istedi, ben istemedim.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K18: “Annem beni çok okutmak istedi. Ben cahillik yaptım erken evlendim sen oku diyordu. Çok çabaladı ama bilmiyorum okulu sevemedim ben. Sekizinci sınıfa kadar sevdim ama lise ortamı beni sarmadı, kafamı sarmadı. Uyamadım yani hep dışlanıyordum. Ondan sevemedim, gitmek istemiyordum.” [E-K18-17-1-Ortaokul]

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi çocukların okulu bırakma gerekçelerinin tümü yaşadıkları gelişim döneminde ihtiyaç duydukları psikososyal destekten mahrum oluşları ile ilişkilidir. Ailelerin, çocukların eğitim hayatlarının sürmesini istedikleri, ancak yeteri kadar onları destekleyemedikleri açıkça görülmektedir. Bu kararı kendi özgür iradeleri ile aldıklarına inanmaktadırlar. Bu durum ergenin bağımsız kararlar aldığı ve ailesini dinlemediği ergenlik dönemi özellikleri ile de örtüşmektedir. Özerk davranışların arttığı bu dönemde kendi kararlarını alma çabası sık görülür (Özdemir

ve Çok 2011). Örneğin K20 bir arkadaşının kendisini çalışma ortamına çektiğini, çalışmayı daha cazip bularak bu şekilde okulu bıraktığını belirtmiştir

Her iki grup katılımcı da çalışma yaşamı farklı süreler ve gerekçelerle yer almış olsalar da temelde B grubundakilerden eğitim hayatlarını bırakma nedeni olarak K20 hariç “çalışmak zorunda kalmayı” göstermemişlerdir. Çocukların eğitim hayatından ayrılma ile çalışma yaşamına katılma gerekçeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında şu unsurlar öne çıkmaktadır:

- İş deneyimi kazanmak ve yaz tatillerini değerlendirmek K4, K6, K8,
- Maddi sorun yaşamak istemedikleri için tatil dönemlerini değerlendirmek K3, K12,
- Para kazanmak ve ev ekonomisine destek olma arzusu K10 ve K11.

Katılımcılardan elde edilen bulgular ışığında, eğitim hayatından uzaklaşma nedenlerinin çalışma zorunluluğu olduğu söylenememektedir. Çünkü çocuklar her ne kadar çoğunluğu ekonomik sıkıntı içinde olsalar da aileleri tarafından çalışmaya, okullarından ayrılmaya zorlanmamıştır. Yaşadıkları sıkıntıların çözümü olarak çocuklar çalışma arzusu duymuşlardır. Ancak söz koşunu sıkıntıların birçoğu ekonomi ile doğrudan bağlantılı değil, çocukların ergenlik döneminde olmaları ile ilişkilidir. Çocuklar ergenlik dönemi özellikleri olan; 1) Yetişkin hayatına duyulan merak sonucunda iş yaşamını deneyimleme arzusu, 2) Ekonomik özgürlüğe kavuşma isteği, 3) Çalışan arkadaşlarına özenme, 4) Ailesinin onayını almak için ekonomik olarak onları destekleme gibi nedenlerle çalışma hayatına atılmışlardır. Bu nedenle adölesan evlilik ve gebeliklerinin nedenleri arasında çalışma yaşamları gösterilemez. Bu alanda yürütülecek sosyal hizmet müdahalesinde çocukların ailelerine yönelik ekonomik desteğin yerine, ergenlik dönemi sorunları ile baş etme mekanizmalarını güçlendirecek psiko sosyal desteğin ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Her iki grubun katılımcıları kız çocuklarının eğitimi için bir sınır olamayacağını belirtmiş olmakla birlikte B grubu katılımcıların eğitimi iş ve meslek amaçlı düşündükleri, A grubu katılımcıların ise kadının kendisini yetiştirmesi açısından değerlendirme yaptıkları görülmüştür. B grubu katılımcıların özellikle kız çocuklarının okutulması konusunda kendileri okumasa da kızlarını mutlaka okutacakları yönünde vurgu yapmaları, kendileri gibi kızlarının da okula gitmeyi

istememeleri halinde ikna etme için çaba sarf edeceklerini belirtmeleri kadının eğitimini önemsediklerini göstermektedir.

Araştırmacı: " Okumadığın için pişman mısın? "

K20: " Hayır, çünkü okuldayken okulu sevmiyordum. Okulla aram iyi değildi, okuma yazmayı dördüncü sınıfa kadar çözmedim. Dördüncü sınıfta bir hoca geldi başıma alfabeyi ondan öğrendim. Sonra o öğretmen okuldan ayrıldı ben de okula gitmek istemedim." [E-K20-19-1-İlkokul]

Araştırmacı: " Eşin, ailen kızını okula göndermezse ne yaparsın?"

K20: "Kendi bildiğimi okurum. Hiçbir şekilde onları dinlemem. Bu konuları konuşuyoruz, elimizden geldiği yere kadar o okumamak istemese de okutalım diyoruz. Elimizden geldiğinde iyi yollarla, iyi sözlerle okutmaya çalışırız." [E-K20-19-1-İlkokul]

Yasemin Gezer Tuğrul Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma isimli araştırmasında erken yaşta evlendirilmiş kadınların kendi evliliklerini daha çok kader veya mecburiyet şeklinde belirttikleri, geldikleri nokta da bunları asla tasvip etmedikleri ve kız çocuklarının aynı şeyleri yaşamamaları için onların eğitimlerine ağırlık vereceklerini belirttiğini anlatmaktadır (Gezer Tuğrul 2018). Bu çalışmada B grubunda olan katılımcılar kendi istekleri okullarını bıraktıklarını ve yine kendi özgür iradeleri ile evlendiklerini belirtmiş olsalar da kendilerinin yaptıklarını kızları için düşünmemeleri, kızlarını bir şekilde ikna ederek okula göndereceklerini söylemeleri belirtilen çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Evli veya gebe katılımcıların bu söylemlerinden düşünsel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip olsalar bile kendi yaşamlarında bunu uygulayamadıkları için bu tutumu geliştiremedikleri söylenebilir.

4.3.3. Kadının Çalışması

Toplumsal cinsiyet eşitliği tutumunun göstergelerinden biri kadının çalışması ve ekonomik özgürlüğünü kazanması konusunda katılımcıların tutumlarının gruplara göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

A grubundaki katılımcılar kadının çalışması gerektiğini düşünmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitlikçi bir tutum sergileyen bu katılımcıların, kadının çalışmasını öncelikle” hak” bağlamında düşünmekte ve geçimi sağlama sorumluluğunun erkeğe ait olmaması nedeniyle de savunmaktadırlar. B grubunda yer alan katılımcılardan 11.sınıf öğrencisi K13’ün A grubundaki katılımcılar gibi ilerde çalışmayı amaçlaması ve benzer düşüncede olması eğitimin “kadının çalışmasına bakış” üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

K13: “Ben çalışırım, ev hanımlığı düşünmüyorum. Kadın çalışırsa tek başına ayakta durabilir. Bir erkeğe bağımlı olmaz. Bu yüzden çalışmalıdır. Çalışan kadın sorumluluk sahibi olur bir yerde. Kendi adına kişisel bir kazanım olur.” [B-K13-16-0-Ortaokul]

K8: “Toplumda hep şu yargı var. Evine erkek bakar. Kadın yemek yapar, çocuğa bakar. Bence bu yanlış. Böyle olmaması gerekiyor. Kadın erkek eşitliği varsa her şekilde eşitlik gerekir.” [B-K8-18-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılardan K12, K14, K16, K18, K20 kadının çalışması konusunda olumsuz görüş beyan ederken diğer 5 katılımcı daha olumlu bir tutum sergilemiştir. Çalışma yaşamında yer almak istemeyen B grubundaki adölesan kadınlar evi geçindirmenin erkeğin görevi olduğunu, kadının gerekmesi halinde çalışabileceğini ve eşlerinin kendilerine izin vermedikleri gerekçesi ile çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir. K14 ise kendisine güveni olmadığını çalışmayı başaramayacağını düşünmektedir eşinin de onayı olmaması bu isteğini pekiştirmektedir.

K14: “Ben okusaydım, biz de şöyle bir şey var abla. Diplomayı alsaydım, herhangi bir işte çalışamazdım. Bizde öyle şeyler ters düşüyor. Erkeğin görevidir bizde. Yeri gelecek kadın da çalışacak ama çok zor durumda kaldı mı çalışır. Kocasını çalışıp getirirse kadın da idaresini bilirse çok düzenli geçinirler.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: “Kadının kendi parasını kazanması iyi olur mu sence?”

K14: “Öyledir de ben bu yaşıma kadar gitmedim. Ama hiç gitmedim. Denemedim. Hiç özenmedim öyle bir şeye.” [E-K14-17-1-İlkokul]

K20: “Daha önce çalıştım, çalışmayı seviyorum, çalışınca eğleniyorum, mutluluk huzur hepsi bir arada. Konuştum, çalışmama izin vermedi.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Evli olan katılımcıların verdikleri cevaplardan kendi ve eşlerinin isteğiyle çalışmak istemedikleri anlaşılmıştır. Meryem Kaynak Malatyalı'nın Türkiye'de Çocuk Gelin Sorunu araştırmasında belirttiği gibi çocuk gelinlerin hayatlarına ilişkin kararlarda eşlerinden ya da ailelerinden daha az etkili oldukları eğitim hayatlarına, çalışıp çalışmayacaklarına kendilerinin karar veremedikleri belirtilmiş olup bu çalışmayla benzer bulunmuştur (Kaynak Malatyalı 2014).

B grubu katılımcıların kadının çalışmasını erkeğin yardımı ihtiyacı olması halinde gerekli bulmaları, çalışma yaşamının kadına katkısını sadece ekonomi ile sınırlı biçimde düşündüklerini göstermektedir. Bu gruptaki katılımcılar evli veya gebe olmayan katılımcılar gibi çalışma yaşamını kadının haklarından biri olarak görememekte, kadının kamusal yaşam içerisinde kendini gerçekleştirme yollarından biri olarak teamül edememektedirler. Bu anlamda evli veya gebe olmayan katılımcılara göre bu grubun toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının düşük olduğu söylenebilir.

A grubundaki katılımcıların eğitimleri devam etmekte olup hepsi üniversiteyi okumayı planlamakta yani bir meslek sahibi olmayı düşünmektedir. B grubunda olan katılımcıların ise K13 dışında eğitim hayatları ya bitmiş ya da şu an donma noktasındadır. Yani genel eğitim düzeylerinin düşük olduğu söylenebilir. Çalışan kadının çalışmayana göre evdeki söz söyleme hakkının nasıl olduğu sorulduğunda K20'nin bunu "hak" bağlamında algılayamadığı ancak farklı bir gerçeğe vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. K20 "çalışan kadının yorgunluktan söz söylemeye hali kalmaz" sözü eğitimsiz olan ve vasıfsız işlerde çalışan kadının gerçeğine dikkat çekmektedir aslında. Vasıfsız diye nitelendirdiğimiz iş kollarındaki çalışma saati ve koşullarının güçlüğü kadını çalışmaya istekli kılmamaktadır. Adölesan kadının gerek eğitimsiz ve gerekse tecrübesiz olması nedeniyle yapmak zorunda kaldığı işler (servis işleri, garsonluk, tezgâhtarlık, temizlik, tekstil, kuaförlük, tarla bağ bahçe işleri gibi) çok yorulmasına neden olmaktadır. Bu işler hem yorucu hem geliri düşük, çoğunlukla sigortasız ve güvencesiz işler olup iş kazaları ya da meslek hastalıklarının da oluşmasına neden olan işler olmaktadır. Bu gruptaki katılımcıların gerek kendilerinin çalışmak istememeleri gerekse K14, K19, K20 gibi eşlerinin izin vermemesi onları maddi anlamda eşlerine bağımlı kılmaktadır. Bu araştırma Çiçeklerin Kaderi: Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Çalışma isimli araştırma ile küçük yaşta evlilik yapan kadınların eşleri tarafından çalışmalarının engellendiği dolayısı ile düzenli bir gelirlerinin olmaması bakımından benzerlik göstermektedir (Burcu ve ark. 2015).

Kadının çalışma nedenlerine katılımcılar, çalışmanın ekonomik özgürlük sağlayacağını, kadının kendisini geliştirme aracı olduğunu ve kadına sosyal hayat sağlayacağı şeklinde cevaplar vermişlerdir. Kadının toplumsal cinsiyet eşitliğinin göstergesi olan bu temalar iç içe geçmiş her biri anlamlı ve önemli temalardır.

4.3.3.1. Ekonomik özgürlük

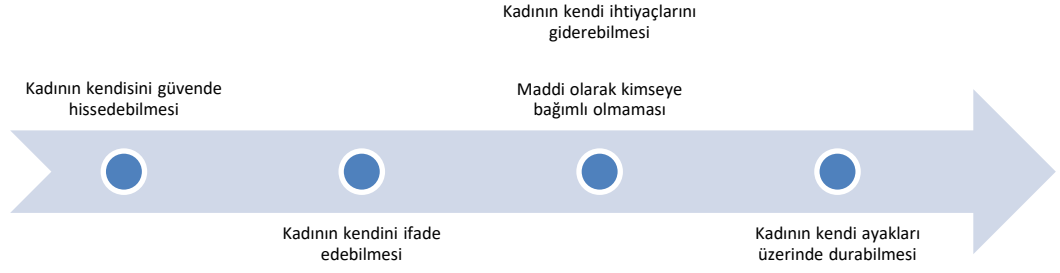
Ekonomik özgürlük her iki grup tarafından en çok belirtilmiştir. A grubu katılımcılar ekonomik özgürlüğün kadının erkeğe olan bağımlılığına son vereceği için ona eşit de kılacağını, kendisini güvende hissettireceğini, aile içinde söz hakkını sağlayacağını söylemiştir.

K4: “Ekonomik özgürlük birinci sırada. Kimseye bağımlı kalmadan yaşamak. Kadının çalışması hani ayrımcılık yapıyor ya bu ayrımcılığı yenmek için de çalışılabilir. Bu etkiye tepki mekanizması gibi.” [B-K4-18-0-Ortaokul]

K6: “Kadın ayakları üstünde durmalı nasıl durursa. Kadın niye çalışmalı sorusu da saçma bence. Ben erkek olsaydım da aynı şeyi düşünürdüm. Neden kadınla erkek arasında bu ayrımcılık ben onu da anlamıyorum.” [B-K6-17-0-Ortaokul]

K10: “Başkasına muhtaç olmamak için. Mesela benim de sözüm olsun yani. Paran olunca sözün de oluyor bir yerde. Rahat geziyim tozayım diye. Birde insanlığa faydalı olmak istiyorum ilerde. Birçok şeyde araştırma yapmak istiyorum, ilerlemek istiyorum, yerimde saymak istemiyorum. Buda bir kadın olarak değil de bir insan olarak kendimi iyi hissettiğim için. Her şey okumak değil göre göre tecrübe edinerek de öğreniliyor. Eşimden şiddet görmemek için çalışmak isterim. Mesela benim annem şiddet görüyordu önceden ama ayrılamıyordu neden çünkü bir geliri yoktu. Şu an görmüyor ama şu an rahatız ilk başlarda oldu o da öyle yani.” ...” [B-K10-18-0-Ortaokul]

Bu bulgular toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumun göstergesi olarak değerlendirildiğinde şu tablo ile karşılaşılmaktadır:

Şekil 5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

K2 medyanın topluma, kadının eşine ekonomik anlamada bağımlı olmasının doğal olacağını düşündürme yönünde hareket ettiğini belirterek medyanın kadının çalışmaması konusundaki söylemine vurgu yapmıştır. Bu tür söylemlerin çalışmayan ve eşinden para alan kadın modelini normalleştirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliği çoğalttığını söylemiştir.

K2: “Mesela birine bağlı kalmadan, mesela şöyle insanlar var. Dizilerde ve filmlerde çok fazla kullanılıyor ve bunlar bilinçaltına giriyor. “hayatım para verir misin?” replikleri. Bunu insanların bilinçaltına girsin diye bunu yapıyorlar. Bence bu olmamalı. Bence kadın kendi parasını kendisi kazanmalı.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılardan K11,K13,K14,K15 kadının ekonomik özgürlük için çalışabileceğini belirtmiştir. Bunlardan K14 hariç diğerleri kısa dönemli çalışmayı deneyimleyen katılımcılardır. B grubundaki diğer katılımcılar ya kendileri çalışmak istememekte ya da eşleri tarafından çalıştırılmamaktadır.

K16: “Erkeğin çalışıp eve para getirmesi, kadının da yemek temizlik yapması lazım. Varsa çocuklara bakması lazım.” [G-K16-16-0-İlkokul]

Araştırmacı: “Sen çalışmak ister misin?”

K16: “Yardım etmek isterim tabi elimden geldiği kadar.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K18: “Konuştuk. O da öyle düşünüyor. Çok sıkışık olmadığı sürece benim çalışmamı istemiyor. Senin çalışmana gönüllü değilim diyor. Ama sen çalışmak bana destek çıkmak istersen bu senin kararın diyor.”
[E-K18-17-1-Ortaokul]

İş deneyiminin olmaması, düşük eğitim düzeyi ve özgüvenlerinin düşük olması adölesan kadınları iş yaşamından uzaklaştırmakta bu da ekonomik olarak bağımlı kılmaktadır. Selma Şen ve Oya Kavlak Çocuk Gelinler: Erken Yaş Evlilikleri ve Adölesan Gebeliklere Yaklaşım isimli araştırmasında erken evliliklerde eğitiminin düşük olması nedeni ile adölesan kadının üretim hayatına dâhil olamadığı bunun bağımlı yaşamaya mahkûm ettiği belirtilmiştir. Bu çalışmada ki evli ve çalışmayan katılımcıların durumu benzer şekildedir (Şen ve Kavlak 2011).

Eğitim, sağlık, emniyet, adalet alanlarında kadın ve çocukla çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının yerel yönetimleri, sivil toplum örgütlerini ve kamu kurumlarını harekete geçirerek organize etmesi buna ilişkin politika üretmesi gerekmektedir (Aile-Der 2014).

4.3.3.2. Kendisini geliştirme aracı

Çalışmanın anlamı yüzyıllar içinde değişse de günümüzde bireysel aile hayatı, sosyal hayat ve mülkiyet tamamen çalışma hayatıyla belirlenir hale gelmiştir. Kişinin yaptığı ya da sahip olduğu mesleği onun statüsünü ve konumunu belirlerken kendisini geliştirmeye de aracılık etmektedir. Çalışırken yeni arkadaşlar edinir, yeni ilişkiler kurar. Yeni beceriler kazanmak kendisini daha iyi hissettirir. Böylece kendisine güven geliştirir. Kadının özellikle de adölesan kadının evinde ve toplumda yer edinmesinde tam da buna ihtiyacı vardır. Bunun için de belki de cinsiyet eşitliği tutumunun en güçlü göstergelerinden biri kadının çalışmasının kendisini geliştirme aracı olarak ifade edilmesidir.

Her iki grubun bütün katılımcıları göz önünde bulundurulduğunda A grubundaki katılımcıların B grubunda olanlara göre daha fazla çalışma hayatının kadının geliştirmede bir araç ve neden olarak gördüklerini belirtmişlerdir. A grubu katılımcılardan K3, K7, K10 B grubu katılımcılarından K13 kadının çalışmasını kendisini geliştirme aracı olarak kullanabileceğini belirtmiştir.

K3: “Çalıştıkça kadın kendini geliştirir. Bir meslekte çalıştıkça illaki insanla ilişkin artıyor. Daha çok diyalog kuruyor, diksiyonu düzeliyor hani. İnsanları daha fazla tanıyorsun. Bu yüzden insanlara yaklaşımın senin lafının geçirgenliği artıyor bu sefer. Eşine olan düşüklüğün belki de yükseliyor.” [B-K3-17-0-Ortaokul]

K3 çalışan kadının “eşine olan düşüklüğü belki de yükseliyor” derken, söylemek istediğinin “kadının, kendisini eşine göre güçsüz görmesi ve onu dinlemek zorunda kalması yerine eşit seviyeye yükselerek kendisini dinletebilmesi” olduğu düşünülmüştür. Katılımcının belirttiği durum Adölesan Evlilikler isimli çalışmasında Arzu İçağasıoğlu Çoban’ın çalışma yaptığı ailelerde kadının durumunu açıklar niteliktedir. Çoban bu ailelerde geleneksel yapının baskın olduğunu, kadının tek başına ev düzeni, çocukların yaşamları ve alışveriş konularında karar veremediklerini belirtmiştir. Kendisini geliştirmek için çalışmak istediğini belirten A grubundaki katılımcılardan biri de K10’dur.

K10: “Birde insanlığa faydalı olmak istiyorum ilerde. Birçok şeyde araştırma yapmak istiyorum, ilerlemek istiyorum, yerimde saymak istemiyorum. Buda bir kadın olarak değil de bir insan olarak kendimi iyi hissettiğim için. Her şey okumak değil göre göre tecrübe edinerek de öğreniliyor...” [B-K10-18-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcılardan kendi gelişimine katkı sağlamak amaçlı kadının çalışması gerekliliğine direk vurgu yapan olmamıştır. Araştırmacı tarafından yöneltilen “Kadın çalışmalı mıdır?” sorusuna K17 “kadınlık sürekli bir tarafa çekilmekle değil, kadın da erkek gibi olabilir” diyerek kadının erkek gibi yani onunla eşit olması için benzer rolleri üstlenebileceğini belirtmiştir. Bu sözleri K17’nin ailesinde ve çevresinde gelenekçi toplumsal cinsiyet rolleri ile karşılaşsa da düşünsel anlamda kadını erkekle eşit görmesi toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip olduğunu düşündürmüştür.

Katılımcıların görüşlerinde eğitimin etkileyici faktör olduğu düşünülmekte olup A grubundakilerin B grubundakilere nazaran daha fazla toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip oldukları söylenebilir.

4.3.3.3. Sosyalleşme aracı

Çalışma hayatı kadına sosyalleşmesi için olanak sağlar. Ev içindeki kadın rolü gereği eş ve anne iken, çalışma yaşamında yaptığı iş ve meslekler ile farklı roller üstlenir. Bunu yaparken farklı ortamlara girerek yeni insanlarla tanışır ve yeni ilişkiler kurarak sosyalleşir.

A grubundaki katılımcılar çalışma deneyimlerinden genel anlamda memnun kalmışlardır. Bu gruptan K3 para için çalışma zorunluluğunu dile getirirken farklı iş deneyimlerinin kazanımlarını da yadsımamıştır. B grubundaki katılımcılardan ise K11, K12, K15, K20 çalıştıkları dönem yeni arkadaş edindiklerini, çevrelerinin genişlediğini ve bundan memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir.

K12: “Okumuyorsa çalışacak ki kendisini eve kapatmasın, ev hanımı olmasın. Çalışma sosyal ortamını güzelleştiriyor.”[E-K12-16-1-Ortaokul]

K18: “İhtiyaçlarını gidermek için çalışmalıdır. Kendisini iyi hissetmek için çalışmalıdır. Eve odaklanmak saçma olur.”[E-K18-17-1-Ortaokul]

B grubunun söylemlerinden kendileri çalışmasa da kadının çalışma düşüncesine çok uzak olmadıkları, çalışma yaşamının kadına kişisel ve toplumsal anlamda sağlayacağı kazanımların farkında oldukları düşünülmüştür. Bu katılımcıların büyük şehirde ya da büyük şehre yakın yerlerde yaşamaları, kadını çalışma alanında fazlaca görmeleri kadının çalışabileceği düşüncesini kanıksadıklarını ancak kendilerinin şu an çalışmak için yeteri kadar istekli olmamaları gelenekçi toplumsal cinsiyet tutumunu benimsediklerini göstermektedir.

A grubundaki katılımcıların çalışma ve sosyal hayata katılma istekleri daha fazladır.

K7: “Okumalıdır çünkü sosyal bir çevren oluyor. Okul ve iş hayatında daha çok sosyalleşiyorsun ve farklı çevren oluyor. Okumalı yani bir şeyler kapmalı. Çalışması insanlara farklı şeyler katıyor. Hem maddi olarak bağımlı olmama hem de çalışırken sosyal çevre edinme kadına kendini iyi hissettirebilir. Ben iki gün okula gitmeyeyim mesela daral geliyor. Sıkılırım çıkıp bir arkadaşlarımı görürüm.” [B-K7-17-0-Ortaokul]

Çalışan kadının daha sosyal olacağını belirten K12, K14, K18 ve K20 kendileri için bunu düşünmemesi davranış ve düşüncelerinin örtüşmediğini göstermektedir. B grubundakilerin A grubundakilere göre çalışma hayatının sosyal katkılarını daha dar kapsamda değerlendirdikleri “daha çok evde sıkılmamak bunun yanında gelir elde etmek” olarak düşünmüşlerdir. A grubundaki katılımcıların B grubundakilere göre çalışma hayatının kadının sosyal hayatına pozitif yönde etkileyeceği daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip oldukları görülmektedir.

4.3.3.4. Eş olarak çalışma

Erken evlilikler 18 yaşından önce yapılmış adölesan kadının psiko sosyal gelişimini henüz tamamlayamadığı evliliklerdir. Erken evlilik yapan adölesan kadınların büyük çoğunluğunun eğitim hayatından erken ayrılmış, geleneksel aile yapısının hâkim olduğu ailelerde büyümüş olduğu için evliliklerinde fikirlerini söyleyecek ya da savunacak durumda değildir. Bu nedenle kararlarını kendi başına verememekte veya kararlarını eşine ve aile üyelerine kabul ettirememektedir. Adölesan kadının çalışmaya karar vermesi de bu anlamda tek başına alacağı bir karar olamamaktadır.

Katılımcılar “kadının çalışmak için eşinden izin alması gerekip gerekmediği” sorulduğunda toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını gösteren şu başlıklar altında yanıt vermişlerdir.

Tablo 5. Adölesan kadınların kadının çalışmak için eşinden izin almasına yönelik görüşleri.

Grup B (Evli veya Gebe Olan Katılımcılar)	Grup A (Evli veya Gebe Olmayan Katılımcılar)
<i>K15:İzin almak değil ama konuşmak gerekir. [E-K15-18-0-Ortaokul]</i>	<i>K2:Bu karar birlikte yaşanacağı için eşle birlikte alınmalıdır. [B-K2-17-0-Ortaokul]</i>
<i>K12:İzin alırım ama izin verir de zaten. Ben dik kafalı biriyim izin almam yani.[E-K12-16-1-Ortaokul]</i>	<i>K1:Bir kadın eşinden hiç bir zaman izin almamalıdır. Bu bana ters geliyor. Kusura bakmasın yani.[B-K1-18-0-Ortaokul]</i>
<i>K14:Ben okusaydım da çalışmazdım Bize öyle şeyler ters geliyor. Eşim izin vermez zaten. Kadın izin almalıdır. Kocana sormadan nasıl yapacaksın.[E-K14-17-1-İlkokul]</i>	<i>K7:O nasıl benden izin almıyorsa ben de ondan izin almamalıyım. Sağlıklıysam çalışabiliyorsam karışması doğru olmaz[B-K7-17-0-Ortaokul]</i>
<i>K16:Evde kavga çıkacağına önceden sorulsa iyi olur. Kadın eşinin dediğini yapmazsa yine yapmaz. Kendi istediğini yapar.[G-K16-16-0-İlkokul]</i>	<i>K8:Herkes kendi kararını kendi verebilir. Kimse kimseye karışmamalıdır. Emeğime saygı duymalı. Çalışamazsın derse ona saygı duyamam. [B-K8-18-0-Ortaokul]</i>
<i>K19:İzin alırım, onlar ne derse onu yaparım. Onlarda çalıştırmıyor zaten. [E-K19-18-0-İlkokul]</i>	<i>K3:Yani izin almak değil de fikrini öğrenmeli. Yani sen ne düşünüyorsun demelidir. Yani izin almalıdır çünkü erkeğin de alıştığı bir düzen var[B-K3-17-0-Ortaokul]</i>
<i>K17:İkimizi geçindirebileceğini söylüyorsa çalışmam ama gerekirse kadın çalışmalıdır. Ben çalışmayı düşünürüm.[G-K17-17-1-Ortaokul]</i>	<i>K4:Ben çalışırım Çalışmak için izin almam.[B-K4-18-0-Ortaokul]</i>
<i>K20:Kadın eşinden izin almalıdır. Eşi kabul etmiyorsa çalışamaz[E-K20-19-1-İlkokul]</i>	<i>K9:Niye izin alsın ki, saçma bence. Ben izin almam.[B-K9-18-0-Ortaokul]</i>

A grubu katılımcıların bir kısmı hiçbir şekilde izin almayacaklarını, bir kısmı evlendiklerinde zaten çalışıyor olacakları için eşlerinin kendilerini bu şekilde kabul edeceklerini bazıları da evlilik öncesi konuşulan her konu gibi çalışma isteği ile ilgili konunun da konuşulabileceğini belirtmişlerdir. A grubundaki katılımcıların eğitilmiş olmaları, kendilerini ifade edebildikleri aile ortamlarında büyümüş olmaları ve aileleri tarafından desteklenmelerin nedeniyle özgüvenlerini yüksektir.

B grubu katılımcıların bazıları izin almayacaklarını söylese de çoğunluğunun eşinin ve ailesinin kararı ile hareket edeceği anlaşılmıştır. Bu katılımcıların gelenekçi aile yapısı içinde büyümeleri, bu ortamda kendilerini ifade olanakları bulamamaları ve şu an gereksinimleri olan aile desteğinden yoksun olmaları onları eşlerine ve ailelerine bağımlı kılmıştır.

Bu temanın altında incelenen diğer başlık “çalışan kadının evdeki söz hakkını değiştirip değiştirmediği” ne ilişkin düşünceleridir. Günümüzde birçok kadının çalışma hayatına katılmasına rağmen erkeğe göre daha az kazanç sağlaması ve daha az söz söyleme hakkına sahip olması toplumsal cinsiyet rolünün uzantısı olarak algılanabilir (Güldü ve Kart 2009). Kadının evde yaptığı işlerin kazanç olarak bir karşılığının olmaması bir değer yaratamamaktadır (Aktaş 2013). Bazı feministlere göre kamusal alanda çalışmak kadın özgürlüğünün teminatı gibi görünse de sadece ekonomik doneler değil kültürel doneler de kadının evin içinde özne olmasını engeller. Bu özellikle adölesan kadın için hayli ağır bir durumdur. Ekonomik yetersizliğine toplumsal ve kültürel değerlerden beslenen gelenekçi toplumsal kalıp yargılar eklenerek söz hakkı elinden alınmıştır.

A grubundaki katılımcılar çalışan kadının evde daha fazla söz hakkına sahip olduğunu söylemişlerdir. B grubundaki K12, K15, K17 A grubuna benzer düşünmektedir. B grubunun diğer katılımcıları ise kadın çalışmasa da evde söz hakkının olabileceğini veya çalışsa bile eşinin ona söz hakkı tanımayabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcılar kendi aile ve çevrelerinden hareketle böyle düşünmektedirler.

K16: “Bence çalışmakla ilgisi yok, bence anlaşmak lazım, onun sana söylediği sana mantıklı geliyorsa onaylayacaksın, senin söylediğin mantıklı ise o onaylayacak. Anlaşmak lazım illa benim sözüm ya da onun sözü geçecek diye bir şey yok. Benim babam hep çalışır ama annem yazdan yaza çalışır ama illa babamın evde sözü geçecek diye bir şey yok. Onunda sözü geçiyor, onunda sözü geçiyor.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K16'nın babasının, annesi gibi çiftçilik yaptığı yani düzenli geliri olan sigortalı bir işte çalışmadığı dolayısı ile eşi ile benzer konumu paylaştığı öğrenilmiştir. Bunun yanında katılımcının anne ve babasının demokratik tutuma sahip olmasının, şu ana

kadar birlikte aldığı kararların doğru sonuçlar vermesinin de bu şekilde hareket etmelerini sağlamış olabileceği düşünülmüştür.

K18: “Bence ortaklaşadır yani. Sonuçta sen de çalışıyorsun karşıdaki de çalışıyordur yani. Sen getiriyorsan o da getiriyordur. Çalışanın daha çok sözü geçiyordur ama bu kişiliğe bağlı birazda. Sen çalışıyorsundur eşin dinliyordur, çalışmasan da dinliyordur, bazen çalışsan da dinlemiyordur.” [E-K18-17-1-Ortaokul]

K18 kadının aile içindeki söz hakkını ekonomik, sosyal ve kültürel yapının yanında kişisel özelliklerin de etkilediğini görüşündedir. Bu katılımcı çalışmadığını ama söz hakkının eşit olduğunu söyleyerek bu olanağı kendisi ile birlikte eşinin de yarattığını belirtmiştir.

Öte taraftan günümüzde kararlarda, statüde ve rollerde erkeğin üstün olduğu düşüncesinin erkekler ve kadınlar tarafından kabul görmediği Ersan Ersoy’un Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği) isimli çalışmada belirtilmiştir. Hem erkek hem de kadınların katılımı ile yapılan bu çalışmada “Erkekler kadınlardan üstündür ve evde erkeğin sözü geçer” düşüncesine kadınların da erkeklerinde katılmadığı ancak kadınların bu düşünceye katılmama oranlarının daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Buna kadınların % 79,2’si, erkeklerin % 59,9’u katılmamıştır. (Ersoy 2009). Bu çalışmada evde erkeğin sözünün geçtiği düşüncesine katılım göstermeyen kadın oranının fazlalığı bizim görüşme yaptığımız B grubu katılımcıların kadın çalışmasa da sözü geçer düşüncesi ile benzerlik göstermektedir.

Dikkat çeken bir nokta K20’nin eşinin çalışmasına izin vermemesinde, bildiği bir şeyin olduğunu belirterek sanki eşinin kendisinden daha iyi düşünebildiğini kendisinin ona göre yetersiz olduğunu belirtmesidir. Erkek liberal düşünürler Newton’un paradigmasına göre düşünmekte buna göre nasıl ki mekanizmanın matematiksel ilkelerine ve akla uymayan şeyler eksik ve yetersiz bulunup öteki olarak belirtiliyorsa kadın da bu şekilde düşünülüp öteki kategorisine konmaktadır. Erkek liberal düşünürler kadının yıllarca anne ve eş olarak evden çıkamayışını onun eksik ve düşüneyemeyen tarafına yaslamışlardır. Yıllar içinde kadında bu duruma uyum sağlayarak kanıksamıştır. Toplum içinde var olamayan kadın, bunun doğal sonucu olarak yapmayı öğrenemediği için ne yazık ki eşine yardımı kendine görev bilmiştir.

Meryem Malatyalı Türkiye’de çocuk gelin sorunu adlı çalışmasında UNİCEF’in 2005’te yaptığı bir araştırmaya göre (UNICEF 2005). Erken evliliklerde kızların eşlerine daha bağımlı hareket ettiklerini, kararlarında eşlerinin ve ya ailelerinin daha etkili oldukları belirtilmiştir. Adölesan evli kadınların doğum kontrol yöntemlerini kullanıp kullanmayacakları, arkadaş ve akrabalarını ziyaret etme durumu, çalışma durumunu ya da eğitime ilişkin durumlarda son kararı eşlerinin verdiği belirtilmiştir (UNICEF 2005).

4.3.3.5. Anne olarak çalışma

Çocuğun bakımı ve büyütülmesi görevinin anneye uygun bulunması ve babadan çok annenin bunu daha iyi yapabileceğine ilişkin geliştirilen toplumsal kanaat toplumsal cinsiyet rollerinin göstergelerinden biridir. Bu nedenle beklenen doğumdan sonra babanın değil annenin çalışma hayatına ara vererek ilerleyen dönemde de yardım olarak bebeğini büyütmesidir.

Bu çalışmada görüşme yapılan her iki grubun katılımcıları da kadının çalışması halinde günlük yaşayacağını belirtmişlerdir. Ancak A grubu katılımcılardan çoğu annelik dönemi izinlerinin varlığından ve bebeğin bakımı için çalışma hayatının bitirilmemesi yönündedir. Çocuk büyütürken çocukla geçen zamanın süresinden çok verimliliğinin üzerinde durmuşlardır.

B grubu katılımcılar K11, K13, K17 ve K18 annenin yardım olarak çocuğuna bakabileceğini, çocuğun kadının çalışmasına engel olmayacağını belirtmişlerdir. Diğerleri ise annenin bu dönem de yardım olsa da çok yorulacağını veya çocuk için yetersiz kalabileceğini belirterek kadının annelik rolünü kısıtlayacağını düşünmüşlerdir.

K14: “Çalışan kadın çocuğuna zaman ayıramaz. Akşamları ayırır ama yorgun düşebilir, fazla vakit geçiremez.” [E-K14-17-1-İlkokul]

K15: “Ben o konuya pek sıcak bakmıyorum hani? Ben hem çalışıp hem çocuk büyütebileceğini düşünmüyorum. Çocuğuna zaman ayıramayacak. Çocuğa anneanne veya babaanne, dadı bakacak. Çocuk anneden çok onları görecek. Ben buna çok sıcak bakmıyorum. Bana anneannem baktı annem çalışırken, ben biliyorum nasıl bir şey olduğunu. Annemin içinde hala pişmanlık var.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K20: “Bir insan çocuk sahibi olmak istiyorsa belli bir zaman çalışamayacak. O çocuğa bakması lazım. Bazıları var doğurup bakıcıya baktırır. Ya da babaanneye baktırıyorlar, hiç güzel bir şey değil bence. Çünkü televizyonlarda görüyoruz kötü davranıyorlar, eziyet ediyorlar, anneanne babaanne de bunu yapıyor, o yüzden anne bakacak.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Her iki gruptan anneleri çalıştığı için aile büyükleri tarafından büyütüldüklerini belirten katılımcılar olmasına rağmen B grubu katılımcıların çoğunlukla çocuğun bakım işini geleneksel toplumsal cinsiyet tutumuyla uyumlu olarak annenin görevi olarak gördükleri bu edimlerinin ailesel, çevresel ve eğitim hayatlarının etkileşerek yarattığı bir sonuç olarak düşünülmüştür.

Yasemin Gezer Tuğrul’un Erken Yaşta Evlendirilen Kadınların Evlilik Süreçleri Deneyimleri ve Sonraki Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma adlı araştırmasında kendi istekleri dışında erken dönemde evlendirilen kadınların evlilik sonrasındaki süreçlerinde kamusal alandan uzaklaştırılıp ev içine hapsedildikleri bu adölesan kadınların bilinçsizce erken dönemde gebe kaldıkları ve annelik sorumluluğu yüklendikleri anlatılmaktadır (Gezer Tuğrul 2018). Bu çalışmada B grubundaki katılımcılar yukarıdaki çalışmadan farklı olarak kendi istekleri ile evlenmişlerdir ancak sonraki süreç aynı şekilde sürmüştür. Eşleri ve aileleri tarafından çalışmalarına izin verilmemiş ve kısa dönemde kendilerini annelik sorumluluğu içinde bulmuşlardır.

4.3.3.5.1. Çalışan annenin çocuğu olumlu ya da olumsuz etkilenir

Sosyal rol kuramı toplum tarafından ifade edilen aynı sosyal kategoride bulunan bütün bireylerden beklenen rollerdir. Kadından ve erkekten beklenen davranışsal kalıplar farklıdır. Çocuk bakımının anne tarafından yapılması bu şekilde kabul görmüş bir kalıp yargıdır (Y. Dökmen 2009). Çocuğun bakım ve büyütülmesi işini annelik görevleri arasında düşünen geleneksel toplumsal cinsiyet düşüncesi, çocuğun en iyi anne tarafından bakılabileceği bu nedenle annenin çalışmasının çocuk üzerinde olumsuz etki yaratacağına ilişkin bir düşünce yaratır.

Bu araştırmada da B grubundaki K12, K14, K15, K16, K20 katılımcıların çalışan annenin zorlanmaması ve çocuğunu ihmal etmemesi için kadına annelik rolünü uygun bulmuşlardır. Bu gruptaki diğer katılımcılar annenin zorlanabileceğini ancak yine

başarabileceğini belirtmişlerdir. Çalışan annenin çocuk üzerindeki olumlu yönlerine değinen olmamıştır.

K16: “Çocuğa bakmak kadının görevidir. Bakabilir yani evdeyse annenin bir işi çıkmışsa, bir yere gidecekse ya da bakabiliyorsa eşi o bakabilir. Mesela onu giydirebilir. Yemeğini yedirebilir, uyutabilir.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K14: “Çalışan kadın çocuğunu zor büyütür. Hem çalış hem çocuk bak zor olur yani, bir akraban varsa bırakırsın gidersin. Ama güvenmezsen otur evinde çocuğuna bak.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Düşünceleri bu şekilde olan B grubu katılımcıların içinde doğdukları ve büyüdükleri sosyal rolleri bu şekilde öğrendikleri ve bu rollerin ne olduğu, kendilerini nasıl etkilediği doğru ya da yanlışlığı konusunda fikirleri olmadan kabul ettikleri düşünülmüştür. Eğitim bu anlamda sosyal rollerin anlaşılmasında ve tartışılarak kabul görmesinde önemli bir etkidir. Bu araştırmada da iki grup arasındaki annelik rolleri bakımından farklılığa neden olmuştur.

B grubu katılımcılara karşın A grubundaki katılımcıların çoğu annenin çalışmasının çocuk açısından olumlu faydalarının da olduğu üzerinde durmuşlardır. Yaşadıkları özlem nedeni ile anne çocuk bağının güçleneceğini, birlikte geçirilen zamanın verimli kullanılacağı, çocuğun çalışan, üreten ve özgür kadını örnek alarak büyüyeceğini belirtmişlerdir. Ekonomik seviyenin yükselmesi ile çocuğun sosyal çevresinin olumlu yönde değişeceğini bunun çocuğa iyi eğitim ve özgüven olarak döneceğini düşünmektedirler. A grubundaki bu katılımcılar çalışma hayatı yaşayan kendi annelerinden örnekler vererek olumlu etkilerini paylaşmışlardır.

B grubundaki katılımcıların çoğunun çocukların bakım ve büyütülmesi görevinin anne tarafından yapılmasının daha uygun olacağı yönündeki geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumuna sahip oldukları görülmüştür. Eğitimlerine devam eden A grubundaki katılımcıların çoğunun ise kamusal alanda çalışan kadının doğum yapması durumunda izin hakkının olacağı, annelik rolünün yanında işine göre mesleki rolünü yapabileceklerini düşünmektedirler. Bu grubun toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip oldukları düşünülmüştür.

Kadının çalışma hayatındaki yeri, ev ve aile ile ilgili görev ve sorumluluklardaki değişimler, çocuk bakımı, toplumsal roller gibi konuları eğitim müfredatında yer bulan

konular olduğundan eğitimi devam eden katılımcıların da bu konularda bilgileri bulunmaktadır. Dolayısı ile eğitimi devam eden katılımcıların bu bilgiler ışığında daha eşitlikçi olan toplumsal cinsiyet algısı oluşturabildikleri buna karşın bu avantaja sahip olmayan dahası yaşamını da geleneksel düşünce örüntüleri arasında yaşayan evli veya gebe olan katılımcılar için bunun gerçekleşemediği düşünülmektedir.

4.3.4. Kadının İktidar Alanı

4.3.4.1. Karar alma özgürlüğü

Adölesan dönem ergenlerin kendi kararlarını ebeveynlerinden bağımsız almak istedikleri, hatta ebeveynlerinin söylediklerini dinlemek istemedikleri bir dönemdir. Kendi kararlarının doğruluğu konusunda inatçı olan ergenlerin kendilerine zarar veren durumlardan koruyarak bu dönemi en az zararla atlatmak önemli olacaktır.

A ve B grubu katılımcıların bağımsız karar alma durum/düzeylerini belirlemek için arkadaş ve akrabaları ile görüşebilme, evlilik ve çocuk yapmaya karar verme, bunlar için ailelerinden görüş almanın gerekliliği, gidecekleri kadın doğum doktorunu belirleme ve bu konuda eş müdahalesine bakış açılarının ne ve nasıl olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

A grubu katılımcıların evlilik ve çocuk sahibi olma konusunda erişkinlerin daha çok tecrübeli olması nedeni ile kendilerini doğru yönlendirebileceklerini düşündükleri, bu nedenle kararlarını da birlikte verecekleri öğrenilmiştir. Ebeveynlerinin desteğini almak istemelerinde riskli davranmadan kaçınmanın yattığı anlaşılmaktadır. Bu gruptaki katılımcıların kendi kararlarında ısrarcı olmamalarında eğitim yaşamlarının, yaşlarının ve aileleri ile olan paylaşımların etkili olduğu muhtemelen evde söz haklarının olması ile bağlantılı olarak kendilerini ifade edebilmeleri ve düşüncelerinden dolayı ret edilmemelerinin etken olduğu düşünülmüştür.

K9: " Benim bir sevgilim oldu, resmini babama gösterdim. Efendi birine benziyor dedi. Anneme söylemedim. Annem derslerim etkilenir, bir şey olur diye çok korkar çünkü annem okumamı çok istiyor. Babam bir şey demiyor tamam diyor. Böyle bir karar verirken bütün aileye sorarım ama babamın kararı benim için daha önemli olur. Babamın çevresi

anneme göre daha geniş araştırır, ayrıl derse bir bildiği vardır. Babama daha çok güvenirim.” [B-K9-18-0-Ortaokul]

K7: “Erkek arkadaşımın izin almam. İzin almak değil de haber veririm. En azından bana ulaşamadığında nerde olduğumu bilmesi için. Geçen gün annemi aramış. Elife ulaşamadım diye O da söylüyor mesela öyle şeyler oluyor. İzin konusu olunca ben annem var. Senden izin almak zorunda değilim annem varken dedim. Alıştı benim o tavrıma.” [B-K7-17-0-Ortaokul]

K4: “Benim annemden gelen bir huyumdur. Ararım annem ben şu arkadaştayım.” Annecim sekizi geçmez” o şekilde söylerim. Annem de babama aynı şekilde söyler. Nerde olduğunu ne zaman geleceğini söyler.” [B-K4-18-0-Ortaokul]

Gebe olan katılımcılardan ailesi ile birlikte yaşayan ve eğitimine devam etmekte olan K13’ ün de A gruptaki katılımcılarla benzer şekilde cevap vermesi aile yaşamının (parçalanmış aile olmaması, çalışan anne ve babanın çocuğu olması ve eğitimi konusunda aile tarafından desteklenmesi) ve eğitim hayatının benzer olmasının etken olduğu düşünülmüştür.

B grubundaki katılımcıların okulu bırakma evlenme gibi hayati konularda yalnız karar aldıkları ve ailelerini dinlemedikleri, evlendikten sonra bağımsız karar alamamaya başladıkları örneğin evlenenlerden K12, K14, K19, K20 “çalışma” konusunda eşlerinin izin vermemesi nedeni ile çalışmadığını belirtmiştir. Soylu N ve Ayaz M. Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyo demografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi adlı çalışmada erken yapılan evliliklerde eşler arasında fikir uyuşmazlığının daha çok yaşandığı, bu kadınların evlilik sonrasında çalışmama oranlarının yüksek olduğu belirtilerek bu araştırmayla benzer sonuçlar bulunmuştur (Soylu ve Ayaz 2013).

Bu katılımcıların anlatımlarından çocuk bakımı, dışarı çıkma, para harcama ya da hangi doktora gideceğine karar vermede yarı bağımsız oldukları görülmektedir.

K19: “Ya tek gidemem, bilmiyorum buraları. Eşime söylerim, beraber giderim. Bilseydim yine sorardım, işim var gidebilir miyim diye. İzin alınca giderim.” [E-K19-18-0-İlkokul]

K15 evliliğe karar verirken annesi ile paylaşmadığını arkadaşı ile birlikte Muğla’dan İzmir’e geldiğini ve eşiyle kalmaya başladığını sonra annesinin haberinin

olduğunu söylemiştir. Annesi ile iletişim sorunu yaşadığı düşünülen K15'in eksikliğini hissettiği psiko sosyal desteği eşinde aradığı düşünülmüştür. Duru ve Arslan'ın Evlenmek Amacıyla Evden Kaçan Kız Ergenler çalışmasında adölesan kadınların kaçmadan önce aileleri ile uyum sorunları yaşadıkları bunların aileleri ile iletişim kuramadıklarını bu nedenle kendilerini ailelerinin bir parçası olarak görmediklerini belirtmiştir (Duru ve Arslan 2016).

Cinsel saldırıya uğradığını ve doğuma kadar gebeliğini anlamadığını belirten K17 bu süre zarfında görüştüğü ve anlaştığı biri ile kendi kararı ile nişanlandığını söylemiştir. Nişanlanmaya nasıl karar verdiği sorulduğunda "Birlikte verdik. Ağabeyim birçok erkekle konuşmak yerine bir kişinin olmasının daha doğru olduğunu söyledi. Evlenmeyi ben istedim, ailem karışmadı." demiştir. Kendi kararı olduğunu söylemesinde, gebelik nedeni ile ailesi tarafından kısa süre içinde bir başkası ile nişan yapılarak evlendirilmek istenmesinde çevrenin baskısının söz konusu olmadığını belirtmek istediği, bu nedenle özellikle evlenmesine ailesinin karışmadığını söylediği düşünülmüştür. Zamansız yaşanan cinsel birlikteliklerin, yaşanmış cinsel saldırıların, evlilik öncesi hamile kalma durumlarının özellikle çevresel baskı nedeni ile adölesan kadının bir başkası ile ya da cinsel saldırıya uğradığı kişi ile evlenmesine neden olabilmektedir (Gezer Tuğrul 2018). Bizim çalışmamızda K17 buna örnek olarak verilebilir.

İki grup karşılaştırıldığında B gruptaki katılımcıların ergenlik dönemindeki dik başlı, büyüklerinin uyarılarını ciddiye almayan ve kendi düşüncelerinin doğruluğu konusunda A grubuna göre daha çok direten ergenlik özelliklerini gösterdikleri ve aile yapısı, aile içi ilişkiler konusunda daha dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. B grubunun A grubuna göre eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumları da bunun göstergesi olarak düşünülmüştür.

4.3.4.1.1. Kamusal alanda kadının yeri

4.3.4.1.1.1. Meslek seçimi

Kamu alanında kadının yerini belirlemeye yönelik adölesan kadınların düşüncelerini öğrenmek açısından sorulan sorulardan ilki Türkiye'de kadına veya

erkeğe özgü meslek gruplarının olup olmadığı ve toplumda statüsü yüksek olan ve iyi olarak düşünülen mesleklerin hangi cinsiyet grubu tarafından yapıldığıdır.

Gelenekçi toplumsal cinsiyet algısı kadın ve erkeğin biyolojik fiziksel ve psikolojik yapısının birbirinden farklı olması nedeniyle kadın ve erkeğe özgü mesleklerin olacağını belirtmektedir. Bu bakış açısıyla hareket edilince kadının evde kadın ve anne olarak gerçekleştirdiği rollerin uzantısı olan meslekler toplum tarafından kadına daha uygun bulunmuştur. Diğer taraftan toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu iş ve meslekler seçerek ev ve aile ilgili vazifelerini de aksatmaması beklenmektedir. (Özer Dal 2012).

A grubu katılımcılar meslek seçimi konusunda kadının daha çok dezavantajlı durumda olduğunu, mesleğinde ilerleme ve statülü meslek sahibi olmada erkeğe göre ayrımcılığa uğradığını belirtmişlerdir. Kadının meslek seçiminde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yaşadığını söylemişlerdir. Sakine Topoğlu'nun Kadın İstihdamında Fırsat Eşitsizliği Toplumsal Dışlanmışlık; Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırması adlı araştırmada 2003 yılında ülkemizde çalışan kadınların % 49'unun yani yarısına yakınının ücretsiz aile işçisi konumunda çalıştığı, cinsiyete dayalı iş bölümü nedeni ile kadınların düşük gelir getiren, vasıfsız düşük statüde ki işlerde çalıştırıldıkları belirtilmiştir (Topoğlu 2007). Mahmure Gökçen ve Ayşenur Büyükgökçe Kavas Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışmasında ülkemizde erkek polis sayısının kadın polis sayısının 16 katı olduğunu, okul öncesi öğretmen sayısına bakıldığında kadın sayısının erkeğin 18 katı olması mesleklerde cinsiyetçi yapının ön planda olduğunu belirtmiştir (Gökçen ve Büyükgöze-Kavas 2018).

Fiziksel güce dayalı işlerin erkek işi olduğunu belirtmekten kaçındıkları görülen bu katılımcılar uygun koşulların sağlanması halinde mesleklerde cinsiyet ayrımının ortadan kalkabileceğini belirtmişlerdir.

B grubundaki K11, K14, K20 kadının ve erkeğin fiziksel güçlerinin farklı olması nedeniyle aynı işlerde çalışamayacaklarını düşünmektedirler. Bu grubun diğer katılımcılarına göre ise kadınların her meslek grubunda buldukları ve ayrımcılığın olmadığı yönündedir.

K15: "Dışardan baktığımda öyle çok ayrımcılık görmedim. Fikrim yok... Yani daha çok kadınları görüyoruz. Ben kadınları görüyorum.

Buraya geliyorum daha çok kadın görüyorum. Beş tane erkek doktorla karşılaşmışımdır, diğerleri kadın. Erkek kuaförler var ama ben kadınları daha çok görüyorum. Öğretmenler olarak da öyle.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K20: “Kadınlarda iyi meslek sahibi olabiliyor. Fark yok bence.[E-K20-19-1-İlkokul]

K19: “Herkes her işi yapıyor, kim ne isterse, benim ağabeyim okudu mesela elektrikçi olmak istedi ve elektrikçi oldu.” [E-K19-18-0-İlkokul]

Bunu belirtirken buldukları ya da gittikleri ortamlara göre hastane, adliye, polis merkezleri gibi yerlerden örnekler vererek belirtmişlerdir. B grubu katılımcıların toplumda gerçekte var olan cinsiyetçi iş ve meslek ayırımına ilişkin farkındalıklarının olmadığı, bu konu hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkları, bu şekilde düşüncelerinin bunlardan kaynaklandığı sanılmaktadır.

A grubu katılımcıların B grubundakilere göre meslek seçimi konusunda kadınların bağımsız olamama sebeplerini iyi okudukları, iyi analiz edebildikleri bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının yüksek olduğunu düşünülmüştür.

4.3.4.1.1.2. Kadın yöneticiler

Kamu alanında çalışan kadının yönetim kadrosunda yer alabilme durumları ile ilgili düşünceleri adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını gösteren bir başka göstergedir. Kadının çalışmaya başlaması erkekle eşit şartları paylaşmasını sağlayamamıştır. Kapitalist toplumun kadına ve erkeğe özgü rol kalıplarının etkisi ile kadına özgü işler ve iş alanları oluşturulmuş böylece cinsiyet farklılığı kadın işi erkek işi ayırımını doğurmuştur. Cinsiyet temelli bu yaklaşımlar iş alanında erkeğe kadını yönetme hakkı verirken kadına da, empati, anlayış ve fedakarlık sağlayan işleri bırakmıştır.

A grubundaki katılımcılar, kadının erkekle kıyasla yönetici olamamasını toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yanında kadının yeteri kadar kendisine güven sağlayamaması ve risk almamasına bağlamışlardır. Aslında erkeğe nazaran sahip olduğu empati, detaycılık, sabır ve iyimserliğinin daha iyi yönetici olmasını sağlayabileceğine vurgu yaparak ailesini yöneten kadının tecrübesine dile getirmişlerdir.

K2: “Bence bir kadın evi çevirebiliyorsa, çocuğu yetiştirebiliyorsa neden bir dükkân bir fabrika yönetmesin. Çocuğu eğitebiliyorsa bir kadın oradaki insanları da eğitebilir.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

K3: “Erkeğe oranla kadınlar daha az. Toplumun yarattığı o kısıtlamadan dolayı. İşte kadınlar şunu yapamaz gibi. Kadınlar da bundan çekiniyor. Yönetici olmaktansa normal çalışmayı tercih ediyorlar, risk almıyorlar bence hani alabilenler de güçlü kadınlardır. Yani bu düşünceye esir kalıp hayatını etkileyen bir sürü kadın vardır bence.” [B-K3-17-0-Ortaokul]

K6: “Tabii erkek yönetici biraz daha fazla bizim toplumumuzda. Kadının yönetime gelmesi için çok uğraşması ve çabalaması gerekiyor anca öyle. Bizim toplumumuz erkek egemen bir toplum.” [B-K6-17-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcıların çoğunluğu toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sonucu kadının kamusal alandaki yönetici konumuna ilişkin fikre sahip değillerdir. Bu konuda görüşleri, gittikleri çeşitli kurumlarda kadın çalışan gördüklerini söyleyerek “vardır” ya da “çok yoktur” şeklindedir. Yönetici konumundaki kadınla çalışan kadını ayırt edememeleri genel bilgi eksiklikleri ile ilişkilendirilmiştir.

K11: “Halam var, o da okul müdürü idi. Yurtta ki müdürümüz. Yurtta genel de kadınlar çalışıyor. Şirketlerde falan bilmiyorum, o yerleri bilmiyorum. Ama var yani, hastanelerde falan.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K12: “Yok, çok yok. Ben pek anlamıyorum.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

K16: “Erkek kadar olmasa da var. Mesela haber sunan kadın da var erkek de var ama erkeklere göre çok yok.” [G-K16-16-0-İlkokul]

Kadın yöneticilerin azlığı yönetsel faaliyetlerde bulunmak isteyen kadınlara yönelik sorunlar olduğunu göstermektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de yönetim işini daha çok erkeklerin üstlenmesi yöneticiliğin erkek işi gibi görülmesine ve toplumda da bu şekilde kabul görmesine neden olmuştur. Yöneticilik için gerekli olan cesur ve atak olma sözünü geçirme erkek özellikleriyle özdeşleştirilirken uysal ve uyumlu davranarak itaatkâr ve kabullenici olma kadına daha çok yakıştırılmıştır (Arıkan 2003).

Okula devam eden K13 yönetici konumdaki kadınların erkeklere oranla az olduğunu düşünmekte olup A grubundaki katılımcılara benzerlik göstermektedir. Eğitimin bu farkındalığı yarattığı, K13'ün içinde yer aldığı gruptan farklı olarak eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduğu düşünülmüştür. Eşitlikçi tutuma sahip diğer bir katılımcı da K19'dur. K19 kadını yöneticilik yapabilecek yetenekte bulmaktadır.

K19: "Kadın iyi yönetici olabilir. Kadınlar akıllı oluyorlar, zeki oluyorlar. Kadınlar daha iyi anlatıyorlar. Şimdi senin yerinde bir erkek olsaydı ona bu kadar rahat konuşamazdım." [E-K19-18-0-İlkokul]

B grubundaki K14 ise yöneticilerin daha çok erkeklerden seçilmesini daha zeki olmaları nedeniyle olduğunu düşünmektedir.

Araştırmacı: "Sizce toplumda kadın yönetici çok mudur? "

K14: "Vardır, hiç görmedim ama vardır. Erkekler çoktur. Erkek daha iyi yönettiği için. Erkek daha iyi yapar. Erkekle kadının düşüncesi bir değildir. Onlar daha iyi düşünür." [E-K14-17-1-İlkokul]

K14'ün erkekler konusunda sahip olduğu kalıp yargıya toplumda benzer şekilde sıkça rastlanmaktadır. Senem Kurt Topuz ve Hülya Erkanlı'nın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamaların Metafor Yöntemiyle Analizi araştırmasında kadın ve erkek kavramlarının tanımlamaktansa metaforlarla algılanış şekli bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmaya göre erkek kavramı katılımcılar yöneten yönlendiren sorumluluk sahibi ve mantıklı davranan şeklinde tanımlanmıştır (Topuz ve Erkanlı 2016).

Her iki grup değerlendirildiğinde A grubu katılımcıların B grubunda olanlara göre gerçek bilgiyle örtüşen kadının daha az yönetici konumda görev almasını ve nedenlerini daha iyi değerlendirdikleri, bu konudaki farkındalıklarının yüksek olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle evli veya gebe olan katılımcılara göre daha fazla toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Erkeğin kadına göre daha zeki olduğunu kabul eden ve bunu bir takım fizyolojik farklılıklarla ilişkilendiren kuramcılar da bu konuda toplumsal yargılar oluşmasına destek vermiştir. Mesela biyolojik kurama göre biyolojik ve psikolojik farklılıkların kadın ve erkekte farklı tutum ve davranış değişikliğine neden olduğu belirtilmektedir.

19.yy.da beyin ön yüzünde bulunan ön lob kıvrımlarının kadında daha az olduğu bunların zihinsel işlevselliğinin erkeğe göre kısıtlı olmasına neden olduğu, daha az işlevsel olan yan beyin loblarının kadında gelişmiş olduğu düşüncesi kadının erkeğe nazaran daha az düşünebildiğini belirtmektedir (Vargel Pehlivan 2017).

4.3.4.1.1.3. Kadın siyasetçi

Ülkemizde siyaset yapmanın erkek işi olduğuna ilişkin yaygın kanaat kadının siyaset yapmasını kısıtlamış olup bu konuda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaratmıştır.

A grubundaki katılımcılar yönetimde kadın azlığının nedenlerini siyaset konusunda da belirtmişlerdir. Siyasal alanda kadın erkek eşitsizliğinin var olduğunu, nedenlerinin bazen kadının kendisinden bazen kendisi dışındaki etkenlerden kaynaklı olduğunu, kadının siyasette erkek kadar başarılı olamadığını, bunun için bilgi eksikliğini tamamlamasının yanında kendisine güvenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

B grubundaki K11, K12, K15, K17 bu konulardan anlamadıkları söylemeleri gereksiz bulmaları konu hakkındaki bilgisizliklerinden kaynaklı olabileceği düşünülmekle birlikte, siyasetin ve siyasetçilerin ülkemizde güven vermeyişi nedeni ile de olabileceği düşünülmüştür.

K17: “Ya siyaset o öyle, bu böyle, şu şöyle. Herkes bir şekilde yani. Bence hiç gerek yok...”[G-K17-17-1-Ortaokul]

K11: “Bana göre siyaset gerekli bir şey değil yani ama bazıları çok önemsiyor, bilmiyorum. Yani ilgisini çekiyorsa ilgilenir.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K15: “Kadınlar siyasetle daha az ilgileniyorlar, normalin biraz altında. Bu konulardan hiçbir şey anlamıyorum.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K20, kadınların iyi siyasetçi olabileceğini, kadın ve erkeğin eşit olduğunu belirtmesi K20'nin kendi grubundaki diğer katılımcılara göre eşitli toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduğunu düşündürmüştür. Bu gruptaki diğer katılımcılar siyasal alanı ilişkin mesafeli duruşları ve ilgisizlikleri A grubuna göre toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip olmadıklarını düşündürmüştür. B grubu katılımcıların, yaşamlarının

genel anlamda aile ve ev ile sınırlı olması, evli ve çocuklu olanların kadın ve annelik sorumluluklarının ağır basması, gündemi takip edememelerine neden olmaktadır. Diğer taraftan eğitim düzeylerinin düşük olması nedeni ile yeterli bilgi ve görüş sahibi olmadıkları düşünülmüştür. Shanay Quliyeva Kabaoglu Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset kadının siyasi alanda yeterince temsil edilemeyişinin en önemli nedenlerinin başında eğitimin geldiğini siyaset alanında cinsiyet eşitsizliğinin bitirilmesinin ortak çaba gerektiğini belirtmiştir (Kabaoglu 2017).

Postmodern feminist teoriye göre bilgi en güçlü olandır. Bilgi ve güç Foucault'a göre bir ve aynı şeyin iki yüzüdür. Kadınların yıllar boyunca bilgi üretiminin dışında tutulmaları, aile içindeki güçsüzlüklerinin de kaynağı olmuş bu durum da ataerki düzenin de devamını sağlamıştır. Adölesan evliliklerde kadınlar eğitim hayatını devam ettiremedikleri gibi yetişkin kadının kendisini geliştirme konusundaki kadar da şanslı olamamaktadır. Konu hakkındaki bilgisizlikleri yönetimi ve siyaseti erkek alanı olarak görmelerine ve kendilerine yakın hissetmemelerine neden olmuştur (Kozlu 2009). Belirtilen bu tablo bizim çalışmamızdaki B grubu katılımcıların durumu ile uyumlu bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi adlı Burcu Öngen ve Serpil Aytac çalışması eğitim ve toplumsal cinsiyet tutumları ilişkisini belirten başka bir çalışmadır. Toplumdaki eğitim ve gelişmişlik düzeyinin artması ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalması beklenirken her geçen gün artmakta olduğu, Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın milletvekili sayısının erkeğe oranla sayısının süreç içinde düşüşler yaşadığını, bu eşitsizlik ve ayrımcılığın azalması için politika geliştirmek gerektiğini belirtmişlerdir (Öngen ve Aytac 2013). Bu politikalara günümüzde de çok ihtiyaç bulunduğu B grubundaki katılımcıların çoğunluğunun toplumsal cinsiyet eşitlikçi olmayan tutumlarından anlaşılmaktadır.

4.3.4.1.2. Özel alanda kadının yeri

4.3.4.1.2.1. Aile ilgili karar alma

Kadının kendisi hakkındaki kararları alma veya aile kararlarına katılabilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli göstergelerdendir. Çalışmamızdaki evli

veya gebe olmayan katılımcılar 17-18 yaşlarında olup halen aileleri ile birlikte yaşamaya devam etmektedirler. Gerek çocuk olmaları gerekse ekonomik bağımsızlıklarının olmaması nedeni ile ailelerine maddi ve manevi anlamda bağımlı olmaları nedeniyle yalnız karar alamamaktadırlar. Ancak aile içi alınan kararlara ortak olabilmekte söz söyleme hakları bulunmaktadır. Bu gruptan sadece K10 şu an evlerinde kendisini ifade edememekte olup anne ve babası tarafından verilen kararlara uymaktadır.

K10: “Lise 1’den beri yazları çalışıyorum. Gelinlik moda evinde çalıştım, hep aynı yerde çalıştım. Ben farklı yerlerde de çalışmak istiyorum ama ailem izin vermiyor, oraya güvendikleri için.” [B-K10-18-0- Ortaokul]

Bu gruptaki katılımcılar evlenerek kuracakları ailelerde de bağımsız karar almalarının doğru olmayacağını bu nedenle bağımsız değil ortak karar vermeyi düşüneceklerini belirtmişlerdir. A grubu katılımcıları kendi ailelerinde herkesin kendi fikrini söyleyerek alınmasına katkı sunduğu bir model görmüş sosyal öğrenmeyle böyle öğrendikleri, bunu doğru bularak içselleştirdikleri düşünülmüştür. K10’un da karar alırken ailesine danışacağını belirtmiştir.

Araştırmacı: “Evlenmeye nasıl karar verirsin?”

K10: “Görüşürüm kişi ile ama ailemin de fikrini alırım. Ailem istemiyorsa neden diye sorarım, sebepleri mantıklı geliyorsa sözlerini dinlerim yani. Hayır diyorlarsa şu nedenden dolayı kabul etmem. Ailemle karar veririm çünkü onlar da severse daha iyi olur. Onlar benden daha çok yol kat ettikleri için benim düşünemediklerimi onlar düşünebilir.” [B-K10-18-0- Ortaokul]

A grubu katılımcılar aileleri ile birlikte yaşarken onlar tarafından kabul görek desteklenmişlerdir. Kendileri için en doğru kararın alınacağına ilişkin güven geliştirmişlerdir. Bu nedenle birlikte karar vermeyi öğrenmişlerdir

B grubu katılımcılardan evlenerek yeni aileleri ile birlikte yaşayan katılımcılar da aile kararlarının ortak alındıklarını kendilerine söz hakkı verildiğini belirtmişlerdir. Ancak görüşme sırasında durumun belirttikleri gibi olmadığı görülmüştür.

Araştırmacı: “Ailenizi ilgilendiren konularda nasıl karar alırsınız? Karşılıklı uzlaşarak mı, eşinizin görüşünü destekleyerek mi?”

K14: "Eşime sorarım, kaynanama sorarım. Konuşuyoruz oturup. Son sözü kaynanam söyler." [E-K14-17-1-İlkokul]

K20: "Birlikte veriyoruz. Ben ne dersem o onu yapıyor, o ne derse ben yapıyorum, karşılıklı yapıyoruz." [E-K20-19-1-İlkokul]

K14 ve K20'nin sözleri kararlar konusunda kendilerinin söz hakkının olduğu ancak karar alınma şeklinin belirttikleri gibi alınmadığını göstermektedir. Bu gruptaki K19 aile kararlarında fikrini söyleyebildiğini belirtmiş diğer taraftan eşinin ve ailesinin çalışmaya gittikleri köylere kendisini götürmediklerini söylemiştir. Bu gruptaki diğer katılımcılar kararlarda görüş bildirebildiklerini söylemiş bir şikâyet belirtmemişlerdir.

Aile içi kararların ortak alınmasında ailenin yaşadığı yerin gelişmişlik düzeyi de önemlidir. Gelişmişlik düzeyi yüksek olan iller arasında olması itibari ile İzmir'de yaşamaları evli adölesan kadınların diğer yerlerde yaşayanlara göre daha özgür olabilecekleri düşündürmüştür (Tezel Şahin ve Cevher 2007).

Aile içi kararların ortak alınmasının gerekliliğine inanmaları ve kendilerini ifade edebilmeleri A grubu katılımcıların eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduklarını göstermektedir. B grubundaki katılımcıların ise evdeki kararlara katılmaya haklarının olduğunu söyleseler de bunu gerçekleştirememelerinin eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduklarını düşündürmüştür.

2005'te UNİCEF tarafından Çocuk gelinlerin hayatlarına ilişkin kararlarda eş ya da ailelerinden daha az etkili olduğu bulunmuştur (UNICEF 2005).

4.3.4.1.2.2. Ev içi sorumluluklar

Geleneksel olarak evle ilgili sorumluluklar aile bireylerinin cinsiyetine göre pay edilir. Geleneksel ailede erkek çalışır para kazanır, evde kadının yapamadığı teknik ya da güç gerektiren işleri yapar kadın çocuklara bakar büyütür ve ev işinden sorumludur (Şafak ve ark. 2006). Ev içi sorumlulukların kimin görevi olarak düşünüldüğü toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını gösterir. Bu amaçla adölesan kadınlara evi geçindirmenin, ev işlerini yapmanın kimin görevi olduğu, ev işi, alışveriş ve tamirat işlerinin nasıl yapıldığı sorulmuştur.

A grubu katılımcılar evi geçindirme ve ev işlerini yapma konusunda kendi düşüncelerinin kadın ve erkeğin eşit sorumluluk sahibi olması gerektiğini yönünde

olduğunu belirtmişlerdir. Bu gruptaki katılımcıların çoğunluğu kendi ailelerinde sorumlulukların eşit paylaşıldığını söylese de çalışsa da çalışmasa da ev işlerinin çoğunlukla annesine kaldığını belirtenler de olmuştur.

K8: “Her konuda eşitlik varsa bu konuda olmalıdır. Biz de babam yapmaz sadece salata yapar. Ev işlerini benle annem yaparız. Babam yapmaz.” [B-K8-18-0-Ortaokul]

K2: “Evi geçindirmek hem erkeğin hem de kadının görevidir. Bir evde kesinlikle kadın tek başına çalışır demem, bunu diyemem yani çünkü erkeğinde çalışması gerekiyor. Eşit diyebilirim ama belki bir tık daha baskınlık gösterebilir belki. ” [B-K2-17-0-Ortaokul]

Araştırmacı: “Kadının çalışması mı?”

K2: “Hayır, erkeğin çalışması. Çünkü erkekler yorgunluğa bir tık daha dayanıklılar mesela günlük çalışma kapasitesi daha çok olabilir.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

K3: “Bence ev işlerini erkek de yapmalı. Nasıl evin yükünü maddi anlamda erkeğe yüklemiyorsak, evin işini de bence kadına yüklememeliyiz. Kadın mesela süpürge tutuyorsa erkek de bulaşıkları yerleştiresin. Yemek konusunun da böyle bence. Biri bir gün yemek yapıyorsa diğeri de öbür gün yapsın. Böyle işbirliği oldukça bir sorun çıkacağını zannetmiyorum.” [B-K3-17-0-Ortaokul]

A grubu katılımcıların ev içi görev dağılımı konusunda verdikleri cevaplar erkek ve kadının bu anlamda yüklenmiş oldukları sorumluluklar açısından kadının aleyhine olan durumun farkında oldukları ve toplumsal değişimin gerekliliği algısına sahip oldukları görülmüştür.

B grubu katılımcıların ise diğer gruba göre gelenekçi toplumsal rollerin varlığını kabule yönelik düşüncelere sahip oldukları anlaşılmıştır.

K2: “Genelde bayanlar yapar ama erkek de yardım eder. Erkek kadına göre bebeğe bakamaz. Kadın anne olduğu için daha iyi yapar.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

K20: “Kadın çalışmıyorsa ev işlerini kadın yapar. Çalışıyorsa ortak yapılır. Bizim evdeki erkekler yapıyor. Biz hasta olduk mu onlar yapıyor. Biz yorgunuz ya da canımız sıkın yapmak istemiyoruz yardım ediyorlar.” [E-K20-19-1-İlkokul]

K17: “Bir erkeğin yapacağı işler var yapmayacağı işler var. Çocuğa daha çok kadın bakar. Yani erkeğin yapmasını istediğimde yapsın. Ama bir kadına daha çok yaklaşıyor böyle işler.” [G-K17-17-1-Ortaokul]

B grubundan bazı katılımcılar da evlerinde sorumlulukların paylaşıldığını, babalarının ya da eşlerinin kadın işi olarak düşünülen işleri yaptığını belirtse de bunların “kadına yardım” düzeyinde kaldığı anlaşılmıştır.

K11: “Yani babam çalışıyor genelde. Ama annem işe gittiği ve yorgun geldiği günlerde akşam işleri birlikte yapıyorlar. Valla babam hafta sonu evde kaldığında her işi yapıyor. Pek yemek yapamıyor ama temizlik yapıyor. Ama annem olursa yanında yardım ediyor yani.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K18: “Ben eşimle beraber yapıyorum. Dün aradım bulaşık yıkıyormuş. Yardım ediyor bana.” [E-K18-17-1-Ortaokul]

A grubundaki katılımcıların ailelerinde ev içi sorumlulukların eşit yapılmadığını görseler de eşit yapılmasının gerekliliği konusunda bilinç geliştirdikleri görülmektedir. Bunun daha çok eğitimle bağlantılı olduğu düşünülmüştür. İlerde çalışmayı planladıkları içi evi geçindirme görevini de eşleri ile paylaşmayı planlamaları da B grubuna göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduklarını göstermektedir.

Nuray Sakallı Uğurlu ve Beril Türkoğlu'nun Günümüz Türkiye'sinde Cinsiyet Kalıpları Kadın Kimdir Erkek Kimdir isimli araştırmasında erkek ve kadına ilişkin kalıp yargıların toplumda nasıl farklılık gösterdiği anlatılmaktadır. Toplumda bekâr ya da evli olmanın farklı rol ve değerleri benimsemeyi birlikte getirdiğini, evlenince insanların toplumda kabul görmüş rolleri benimsediklerini bunu da insanları şekillendirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yarattığını belirtmiştir. Bu araştırmada B grubundaki evli katılımcılardan K12, K14, K18, K19 ve K20 eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olmaları buna örnek gösterilebilir (Sakallı-Uğurlu ve Türkoğlu 2016).

4.3.4.1.2.2.1. Evdeki eşyaların alınması kararı

Eve yeni eşya alınması ya da eşyaların değiştirilmesi evde yaşayan bütün aile üyelerinin ilgilendiren bir karardır. Aile üyelerinin bu konuda fikirlerini beyan etmeleri aile içinde demokratik bir yaklaşımın olduğunu gösterir. Ailenin gelir düzeyi

ve gelir sağlayan kişinin kim olduğu ile de bağlantılı olan bu konudaki adölesan katılımcıların düşünceleri toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını göstermektedir.

A grubundaki katılımcılar eve eşya alınması konusunda aile üyelerinin eşit söz söyleme hakkının olduğu, ancak bu konuda ihtiyacı en iyi belirleyen ve alınacak eşya konusunda detaylı bilgisi olan aile üyesinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin K3 evde interneti en iyi kullanan kendisi olduğu için anne ve babasının eve bir eşya alınırken kendisinden yardım aldıklarını söylemiştir.

K3: “İlkönce bana sorarlar. Ben daha iyi bildiğim için değil. Ne bileyim bilgisayardan araştır, telefondan araştır ya da sen daha çok geziyorsun, ediyorsun bilirsin ya da bir tanıdığın vardır gibi, bana sorar. Daha sonra hep beraber konuşuruz, nereden alsak nasıl yapsak gibi. Yani hep beraber olur bu.” [B-K3-17-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılar da fikirlerinin alındığını söylemiştir. Evli olan katılımcıların “herkesin ortak kararı” diye belirttikleri kararlarda detaylı bakıldığında aile büyüklerinin daha etkin oldukları bu nedenle eşit alınmadığı görülmektedir. Çalışmamızın sonucu bu anlamda, küçük yaşta evlenen adölesanların yaşı küçüldükçe ev içi kararlarda etkili olamadıkları, eşlerini ve aile büyüklerini onaylamanın bu grupta daha sık görüldüğü teorik bilgisi örtüşmektedir (Günay ve Bener 2011).

K14: “Eve eşya alınmasına kaynanam karar verir. Evet. Bize buzdolabı ya da halı alacağım der. Bize sorar. Biz al dersek alır, alma dersek almaz.” [E-K14-17-1-İlkokul]

Günümüzde ülkemizde yaşanan ekonomik gelişme ve kentleşme toplumsal ve aile hayatının değişmesine neden olmuştur. Geleneksel görev dağılımında yaşanan değişimler kendisini kadının ve erkeğin rollerine ilişkin tutumlarını da değiştirmiştir (İmamoğlu 1993). Her iki gruptan bazı katılımcıların kararı annelerin verdiğini söylemesi ya da evli olan B grubu katılımcıların eşlerinin kendi istemlerine göre hareket ettiğini söylemeleri buna örnek olarak verilebilir.

K11: “Annem daha baskın çıkıyor, babam pek ses çıkarmıyor.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K15: “Şöyle ben istiyorum eşim bana söylemeden sürpriz yapıyor.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K18 “Ben karar verdim, beğendim aldık. İlk defa ev kuruyoruz ya ben ne beğendiysen onu aldık.” [E-K18-17-1-Ortaokul]

4.3.4.1.2.2.2. Çocuklarla ilgili karar alma/çocuk bakımı

Kadının çocuk yapma ya da var olan çocuğu ile ilgili kararlarda eşi, kadar söz hakkına sahip olması eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumu göstergesidir. Gelenekçi toplumsal yapımız ev içinde daha çok erkeğin ya da birlikte yaşanması halinde aile büyüklerinin söz hakkının olduğu, bu şekli ile toplumsal cinsiyet eşitlikçi olmayan bir yapıdadır. Çocuk hakkında annenin babayla birlikte karar vermesi, bunun yanında büyüklerin deneyimlerinin de göz önünde bulundurularak müdahaleci yaklaşımlarının faydaya dönüştürülmesi de ayrıca önem arz etmektedir.

A grubundaki katılımcıların henüz çocuklarının olmaması nedeni ile çocuk yapma ve çocukla ilgili kararların alınması konusundaki tutumlarının nasıl olacağı sorulmuştur. A grubundaki katılımcıların görüşleri çocuk hakkındaki kararların eşle birlikte ortak alınmasının gerektiği ve deneyimleri nedeni ile gerektiğinde aile büyüklerinden destek alacakları yönündedir. Bu gruptaki katılımcıların uygun aile koşullarında büyümeleri kendi çocukları hakkındaki kararlarına olumlu etkileyeceği yönündedir.

K5: “Kendi anneme ya da eşimin annesine danışabilirim çünkü benden daha tecrübeliler. Yine bir danışmana sorabilirim, ben böyle yaptım, şöyle tepki aldım doğru yapmış mıyım diye. Çocuğun doktora götürülmesi kararını evde kaynanamla birlikte yaşıyorsak onun fikrini alırım neticede benden daha tecrübelidir. Ama eşimle ayrı bir evde yaşıyorsam ben eşimle birlikte karar veririz.” [B-K5-18-0-Ortaokul]

K3: “Bence çocuğu büyütürken kızsın şunu yapma, kızsın bunu böyle yapma şeklinde olmamalı. Buna dikkat edilmesi lazım Öyle büyütülünce çocuk ilerde illaki bir erkeğin mahkûmu oluyor. Çocuk büyütme konusunda cahilsek ilk çocukta büyüklerden yardım alınmalı. Ama dediğim gibi kız çocuğuna erkek te olmayan işte onu giyme bunu yapma şeklinde, tabi saygısını terbiyesini oluşturmak lazım. Ama onu küçüklükten oturtmak lazım. [B-K3-17-0-Ortaokul]

Araştırmacı: “Bu konuda profesyonellerden yardım alınabilir mi?”

K3: "Tabi ki alınabilir. Aile de yetersiz kalıyorsa ya da onlara güvenimiz sağlanmıyorsa yardım alınabilir." [B-K3-17-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcıların planlı gebelik ve çocuk sahibi olmaya ilişkin fikirlerinin olmadığı, evlendikten sonra her şeyi olurlarına bıraktıkları anlaşılmıştır. Aile büyüklerinin uyarılarını dikkate almamışlardır.

K15: "Kayınvalidem uyardı. Nikâh yapmadan çocuk yapmayın, hastane işlerinde sorun çıkabilir dedi. Orda konuşuldu ben sonra hamile kaldım." [E-K15-18-1-Ortaokul]

B grubundaki katılımcılar çocuk hakkındaki kararları aile büyüklerine danışsalar da nihai kararı anne ve babasının alması gerektiğini ve çocuk için bunun en doğru olduğunu düşünmektedirler. A grubundakilere göre daha az profesyonel yardım almadan bahsetmişlerdir. Bu nedenle B grubundakilerin A grubundakilere göre daha az genel bilgiye sahip olmaları sebebiyle konuyu daha dar çerçevede değerlendirdikleri düşünülmüştür.

K12: "Çocuk yapamaya karar verirken sormadık. Onlar fikirlerini söylediler. Ama bende istiyorum Sefa da istiyor. Ben yapacağım ben bakacağım dedim. Valla benim çocuğum her şeyden önemli. Çocuk hakkında anne karar verir. " [E-K12-16-1-Ortaokul]

K16: " Anne baba istiyorsa çocuk olmalıdır. Ailesi karışamaz ki. Sonuçta bizim yaşımız tutuktan sonra, evimiz ayrı olduktan sonra, bizim çoluk çocuğumuz olduktan sonra onlar karışamaz. Diyemezler okula gönderme diye. Ben ve eşim karışırız." [G-K16-16-0-İlkokul]

K20: "Ben kendi bildiğim gibi bakacağım, kendi düşündüğüm daha iyidir. " [E-K20-19-1-İlkokul]

B grubu katılımcıların kendi istekleri ile aile büyüklerini dinlemeyerek evlenmeye karar verdikleri gibi çocuk sahibi olma konusunda da aynı tutumu sergilemiştir. Adölesan dönemde ergenliğin psikososyal özellikleri ile bu kararların alındığı düşünülmüştür. Bu dönemde ergen başına buyruk, kendi kararlarını özgürce almak istemekte ve doğru yaptığını düşündüğü için eleştiri ya da nasihat almak istememektedir ve olası riskleri hesap edememektedir.

A grubu katılımcıların doğum öncesi ve sonrasında çocuk hakkında karar alırken gerektiğinde ailelerine ya da profesyonel yardıma açık olmaları, hayatlarında

risk faktörlerini minimize ederek yaşamaları B grubunda göre daha akılcı yaklaşımda bulunmuşlardır.

Bu tema altında incelenen ikinci bir konu çocuk bakımının kimin tarafından yapılacağı ve erkeğin de yapıp yapamayacağıdır. Bilindiği üzere gelenekçi cinsiyet kalıp yargıları toplumsal rolleri cinsiyetin özellikleri ile ilişkilendirmektedir. Kadının özellikleri annelikle çok uyuşturularak bebeğin bakımı anneye uygun görülmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Türkoğlu 2016).

A grubundaki katılımcılar bebeğin bakımını sadece annenin değil anne ve babanın birlikte görevi olarak düşünmekte ve bebek bakımının öğrenilebileceğini savunmuşlardır. Bu gruptan sadece K9 çocuk ile anne arasındaki kuvvetli duygusal bağ nedeni ile annenin daha iyi bakabileceğini belirtmiştir.

K9: “Çocuklar belli bir yaşına kadar annesine muhtaç, babası bakamaz. Baba emziremez yani daha çok anne de duruyor. Anneleri daha iyi bakar. Erkekler belli bir yaştan sonra biraz daha yardım edebilirler. Ne bileyim anne ile daha duygusal bağları var.” [B-K9-18-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılarından K11, K13, K18, K19 dışındakiler kadının anne olması nedeni ile çocuğa daha iyi bakabileceğini, erkeğin bu konuda daha az yetenekli olduğunu, bebeğe zarar verebileceğini düşünmekte ve bakım rolünü gelenekçi bakış açısıyla değerlendirmiş olup anneye ilişkilendirmişlerdir. Örneğin K14'e “neden babası bakamaz” diye sorulduğunda, “erkek olduğu için olamaz mı” diyerek toplumsal cinsiyet rolü gereği erkeğe uygun bulmamıştır.

K16: “Bakabilir yani evdeyse annenin bir işi çıkmışsa, bir yere gidecekse ya da bakabiliyorsa eşi o bakabilir. Mesela onu giydirebilir. Yemeğini yedirebilir, uyutabilir.” [G-K16-16-0-İlkokul]

K17: “Kadın yapmalı. Erkek de yapabilir ama en çok kadın yapar. Yani yapmasını istediğimde yapsın. Ama bir kadına daha çok yakışıyor böyle işler”. [G-K17-17-1-Ortaokul]

B grubu katılımcılardan K13 dışında hiçbir katılımcı erkeğinde çocuk bakımını öğrenilebileceğinde bahsetmemiştir. Toplumsal cinsiyet rollerini tartışmasız kabul eden bu katılımcıların A grubuna göre toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip olmadıkları düşünülmüştür.

Psikanalitik feminist teorisyen Chodorow çocuğun bakımı ve büyütülmesinde kadının yanında erkeğin de yer almasını toplumsal cinsiyet temelli ezme ve ezilme hareketinde önemli rol oynayacağını belirtmiştir (Dikici 2016). Geleneksel annelik kalıplarının değişmesinde de eğitimin etkili olduğu, okula devam eden katılımcıların çocuk bakımı işinin öğrenilebilir bir iş olduğunu belirtmelerinden anlaşılmaktadır. Büyüme döneminde çocuklar bilgi kaynağı olarak daha çok aile çevre ve arkadaş grubundan beslenirler. Bu bilgilerin doğruluğu ya da yanlış oluşunu sorgulamaları ise çocuktan çocuğa farklılık gösterdiği gibi konuya duyguyu ilgiye göre de değişir. Eğitimine devam eden çocukların eğitim süresince öğrendikleri o zamana kadar bildikleri ya da benimsemiş olduğu düşünceleri yeniden yapılandırır. A grubundaki katılımcılar okula devam ettikleri için doğru kaynak ve doru bilgiye erişme olasılıkları yüksektir. Bu araştırmada örgün eğitimi devam etmekte olan K13'ün A grubundakilere benzer cevaplar vermesi bunun göstergesidir.

Çocukların anneleri ile kurdukları duygusal bağın daha güçlü olduğu hep söylenir. Bu güçlü bağın kurulmasında bebeklik ve çocukluk döneminde çocuğun en yakınında annenin olması bütün ihtiyaçlarının giderilmesinde ilk önce annenin ilgilenmesinin önemli payı vardır. Babalarında bu güçlü duygusal bağı kurma çalışmaları annelerin yaptıklarını uygulamaktan geçecektir. Adölesan dönemde bulunan annelere bu konuların anlatılması, çocuklarının bakımına eşlerini dâhil etmelerinin sadece işlerini paylaşmak ve kolaylaştırmak için değil aynı zamanda iyi bir baba-çocuk ilişkisi için de önemli olduğu gerçeğinin anlatılması gerekmektedir. Sağlık hizmeti veren kuruluşların yanı sıra sosyal hizmet kuruluşlarında bu alana yönelik çalışma alanlarının oluşturulması önemlidir. Annelik izni gibi babalık izninin de varlığı eşit sorumluluk yüklenme amacına yöneliktir.

4.3.4.1.2.3. Cinsel yaşam üreme sağlığı

Cinsel konulara yaklaşım ve bu konularda bilgi edinme şekli ve yolları toplumun kültürel yapısı ile yakından ilgilidir. Cinsel konular bizim toplumumuzda tabu olarak görülen, kolay konuşulamayan ve çocuğun büyüme sürecinde kendiliğinden öğreneceği konular olarak düşünülmektedir. Her iki gruptaki katılımcıların da cinsel konularda ailelerine danışmadıkları anlaşılmıştır.

A grubundaki katılımcılar yaşadıkları kadın doğumla ilgili rahatsızlıklarını anneleri ile paylaşmakta merak ettiği cinsel konuları internetten ya da arkadaşlarından öğrenmektedir. K10 annesinin cinsel konularda bilgi vermekten özellikle kaçındığını belirtmiştir ki bazen ebeveynler çocuklarının cinsel konulardaki sorularını korkuyla karşılayabilmektedirler. Bu nedenle K10'da olduğu gibi daha çok “ilgilenmiyormuş” gibi yapabilirler.

K10: “Şu an cinsel konularda merak ettiğim bir şey yok, okulda çok görüyoruz. Annem bana anlatmıyor mesela. Bu konuda annem çok konuşmuyor. Ben iyi ki okumuşum yoksa bir şey bilmezdim.” [B-K10-18-0- Ortaokul]

B grubundaki katılımcılar cinsellikle ilgili konularda çoğunlukla eşlerinden, yakınlarından, arkadaşlarından bilgi almaktadırlar. Bazen büyüklerin ya da akranların konuşmalarına yapılan tanıklıklarda cinsellikle ilgili doğru ya da yanlış bilgilenmeye neden olabilmektedir.

K11: “Öğrenmişim ama nasıl öğrendiğimi ben de bilmiyorum. Bir yerlerden duymuşumdur. Öyle araştırma falan yapmadım Arkadaşımdan duymuşumdur.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K20: “Ben küçükken bir huyum vardı. Kadınları dinlemeyi çok severdim. O ortamlara girmeyi çok severdim, oralardan öğrendim. Beni kovuyorlardı, kapının önünde oturup onları dinliyordum.” [E-K20-19-1-İlkokul]

Evlilik dışı zamansız yaşanan cinsel birliklerde adölesan kadınları sorun olacağını düşünüp korktukları için, aileleri ile paylaşmamaktadır. B grubundaki K13 şikâyetleri olunca ailesine söyleyemeyerek hastaneye gitmeyi tercih etmiştir.

K13: “Ben doktora gittim. Aileme söylemeye korktum, çekindim.” [B-K13-16-0-Ortaokul]

Her iki grup katılımcının cinsel konuların konuşulmasının “ayıp” olarak değerlendirilmesi nedeniyle bu konuların aile ile paylaşılmaması adölesan kadınların bu anlamda sıkıntı yaşadıklarını ve psiko sosyal destek alamadıklarını göstermektedir. Adölesan kadınların cinsel hayatları ile ilgili yaşamlarını aileleri ile paylaşmamaları katılımcılardan gebe olanların gebeliklerinin geç öğrenilmesine neden olduğu ve gebeliğin yasal sonlandırılabilme tarihini geçirdikleri görülmektedir. Bu durum bazen

de istenmeyen bebeklerin doğması ile sonuçlanabilmektedir. Adölesanların cinsel ve üreme sağlığını etkileyen faktörler proje raporunda bu araştırmadakine benzer şekilde ailelerin cinsellikle ilgili konuları ayıp sayarak çocuklarıyla konuşmayarak geleneksel davranış göstermeye devam ettikleri ve çocukları ile bu konularda konuşmamayı tercih ettikleri anlatılmıştır (Akın ve Özvarış 2003).

Ülkemizde adölesanlara yönelik cinsel konuları da içeren üreme sağlığı çalışmaları yeterli oranda gelişmemiştir. Okul müfredatında yer alan konular daha çok üreme sisteminin anatomi ve fizyoloji boyutunu anlatmakla sınırlı olup, aile sağlığı merkezlerince yapılan çalışmaların da yeterli olduğu söylenemez. Cinsel birlikteliklerin yaşının düşmesi, istenmeyen gebeliklerin artması ve istenmeyen gebeliklerin erken evlilik yolunu açması, bulaşıcı hastalıkların özellikle adölesanlarda çoğalması ve bu hastalıkların varlığının dahi bilinmemesi bu alanda yapılacak çalışmaların gerekliliğini göstergesidir.

Barişcan Öztürk ve Diğdem Müge Siyez'in birlikte yaptıkları İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerine yönelik cinsel eğitim programının etkinliğinin incelenmesi araştırmasında, öğrencilerin ergenlik dönemi ile ilgili bilgi düzeylerinin, romantik ilişkiler ile ilgili tutumlarının, toplumsal cinsiyetle ilgili tutumlarının ergenlik dönemi ve cinsellikle ilgili yanlış inanışları üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Öztürk ve Siyez 2015). Bu araştırmada B grubu katılımcılardan kendi isteği dışında cinsel beraberlik yaşayan K11, K17 dışındaki diğer katılımcıların romantik ilişkiler ile ilgili tutumlarının birliktelik yaşamalarında ve erken dönemde evlenmelerine neden olduğu düşünülmüştür.

Gebelikten korunma işinin genelde kadının görevi olarak görünmesi konusu, bu konuda erkeğin eşit sorumlu olarak düşünülmemesi diğer alanlarda olduğu gibi kadının aleyhine bir tablo yaratan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini belirleyicilerindedir. A grubu katılımcılar gebelikten korunmanın sadece kadının görevi olmadığı ancak kadınların bunu kendilerine daha çok görev edindiğini düşünmektedir. Çünkü korunmayan kadın hamile kaldığında bebeğin sorumluluğunu da tek başına üstlenecektir.

K5: "Erkek kadın korunsun istiyor, kadın korunmaz ve çocuk olursa erkeğin hiç umurunda olmuyor çünkü çocuğa da kadın bakıyor. Gebeliği o çekecek, o doğuracak çalışmıyorsa bütün gün o bakacak."

Bütün gün işte olacak çocuğun yüzünü sadece akşam görecek. Erkeğin çok umurunda olmuyor çocuğun olması. O yüzden korunmak istemiyor. Ama kesinlikle öyle olmaması gerekiyor. Bir sürü yöntemi var hem de erkeklerin daha güvenilir yöntemler.” [B-K5-18-0-Ortaokul]

K2: “Erkek de kendini koruyabilir. Bir sürü yöntemler var. Çeşitli yöntemleri var, tek korunması gereken kadın değil.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcılardan K13, K14, K16, K18, K19, K20 korunma konusunda kadının yanında erkekleri de sorumlu görmekte ancak kendi evliliklerinde bu görevi “ben korunacağım” diyerek üstlenmişlerdir. Ancak evli olan katılımcılar korunmak için zamanında önlem almamışlar ve hamile kalmışlardır.

Görüşmeler katılımcıların küçük yaşta gebelik yaşama ve anne olmanın getirilerini detaylı düşünmediklerini ve cinselliği plansız yaşadıklarını göstermektedir. Evli olan altı katılımcıdan beşinin doğum yapmış ve bir katılımcının da gebe olması bunun göstergesidir. Mustafa Orçan ve Muhsin Kar’ın Türkiye’de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı: Bismil örneği isimli, erken evlilik konusunda evli ve bekârlar arasında ve kuşaklardaki farklılıkların ve değişimlerin anlaşılmaya çalışıldığı aynı zamanda katılımcılarda üreme sağlığı ve erken evlilik konularında bilinç yaratmayı amaçladıkları araştırmada katılımcıların % 54,3’ ünün 18 yaş ve altında anne oldukları 21 yaşın altında anne olanların oranının ise % 87.40 olduğu belirtilmiştir (Orçan ve Kar 2008).

Bu başlık altında sorulan diğer bir soru erkeğin istemesi halinde kadının cinsel ilişkiyi onaylaması ile ilgili düşüncesidir. Kadının cinsel yaşamında söz sahibi olması bağımsız kararlar alabilmesinin bir yönü ve göstergesidir. Adölesan kadınların içinde buldukları yaş özellikleri itibariyle psikososyal gelişim düzeyleri ile bağlantılı olarak cinsel yaşamlarındaki yetkinliği sağlayamamış olmaları olasıdır.

A grubu katılımcılar cinsel yaşamla ilgili kararları eşlerin birlikte almasını savunmaktadırlar.

Araştırmacı:“ Cinsel ilişki eşlerin birlikte istemesi durumunda mı olmalıdır sizce? ”

K1: "Cinsel ilişki eşlerin birlikte istemesi durumunda olmalı. Erkek bunu sormalı Ben istiyorum da hadi gel olmaz. Benim rızam olmalı. Atıyorum ben istediğim zaman erkeğin de rızası olmalı. İkisi de

istiyorsa olur. Kişi hasta olabilir ya da o kafada olamayabilir Ona tamam mı demek lazım yani. Kadın tamam deyip baş eğmemeli bence. [B-K1-18-0-Ortaokul]

Araştırmacı: "Cinsel ilişki eşlerin birlikte istemesi durumunda mı olmalıdır sizce?"

K2: "Erkek istiyorsa kadın kabul etmek zorunda değildir. Bu da bir nevi istismara girer yani." [B-K2-17-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılar da cinsel ilişkinin kadın ve erkeğin birlikte istemesi halinde olması gerektiğine inanmakta, kendilerinin eşlerine karşı isteklerini dile getirebildiklerini söylemektedirler.

Araştırmacı: "Cinsel ilişki eşlerin birlikte istemesi durumunda mı olmalıdır sizce? "

K12: "Erkeğin isteğine göre değil iki tarafın"[E-K12-16-1-Ortaokul]

K17: "Karşılıklı olmalı. Yani ikisi de istiyorsa olmalıdır." [G-K17-17-1-Ortaokul]

Her iki grubun cinsel ilişkide iki tarafın isteğinin önemli olduğunu düşünmeleri ve eşitlikçi bakış açlarına sahip olmaları toplumsal cinsiyet tutumlarının da eşitlikçi olduğunu göstermektedir.

4.3.4.2. Bağımsız hareket edebilme özgürlüğü

Bu araştırmada her iki gruptaki adölesan kadınların bağımsız hareket edebilme özgürlüğüne sahip olup olmadıkları yöneltilen sorularla anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunlar kadının arkadaş ve akrabalarını ziyaret etmek ya da alışveriş yapmak için eşinden izin alması, kendisine harçlık olarak verilen parayı özgürce kullanabilmesi, sinemaya tiyatroya yalnız başına gidebilmesi, sağlık kuruluşlarına yalnız gidebilmesi şeklindedir. Katılımcıların belirtilen konulara ilişkin düşünceleri ile yaşam biçimleri toplumsal cinsiyet tutumlarının eşitlikçi olup olmadığının göstergesi olarak belirtilecektir.

A grubu katılımcılar harçlıklarını ailelerinden almakta olup okul ihtiyaçları, yemek, yol, kitap ve sinema için harcamaktadırlar ve çoğunlukla orta gelirli ailelerin çocukları olmaları nedeniyle parayı harcarken dikkatli davranmaktadırlar.

B grubundaki evli katılımcılardan K14, K18, K20 eşlerinden, K12,K19 ailelerinden harçlık almakta K15 ise almamaktadır. Katılımcılar harçlıklarını harcama yerleri konusunda eşlerine veya ailelerine hesap vermediklerini belirtirler de paranın nereye harcanacağı konusunda eşlerinin fikir sahibi olduğunu ve zaten ihtiyaçları karşılamada kullandıkları anlaşılmıştır. Hakkında bakım kararı olan ve yurttan kalan K11 kendisine yurt tarafından verilen harçlığı kullanmada özgür olmadığını belirtmiştir.

K11: “Zaten dışarı çıkmıyoruz, yani ihtiyaçlarını karşılamıyor. Seni dışarı çıkarıyor belli miktar para veriyor. Yazlık ve kışlık kıyafetleri alıyorsun.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

K19: “Eşim ya da ailesi veriyor. Başka yok. İstediklerimin hepsini alıyorlar, hiçbir şeyde gözümü koymuyorlar, sağ olsunlar, harçlığımı da veriyorlar, eşime de veriyorlar. O da getirip bana veriyor. Yani paradan yana sıkıntım yok.” [E-K19-18-0-İlkokul]

K15: “Eşimden harçlık almıyorum. Öyle bir şey yok. Ben parayı şöyle kullanıyorum. Ben yemek yemeği çok seven bir insanım. Yemek yiyelim şunu alalım gibi harcıyorum parayı, çok da ihtiyaç duymuyorum paraya. Kuaför paramı karşılıyor, giyimimi karşılıyor.” [E-K15-18-1-Ortaokul]

K18: Para sorunum yok. Parayı nereye harcadın demez. İstmeden verir.” [E-K18-17-1-Ortaokul]

A grubundaki katılımcılar çocuk olmaları itibari ile ailelerine bağımlı olduklarını gittikleri yerler için izin almalarının gerektiğini düşünmektedirler. Evlilikte kadın ve erkeğin gidecekleri yer konusunda birbirlerine bilgi vermesi gerektiği bunun izin almak amacından daha çok birbirinden haberdar olmak için yapılması gerektiğini düşünmektedirler.

K6: “Kararları eşimle uzlaşarak alırım. Paylaşmak önemli, karşımdaki kişinin görüşünü almak onu önemseydiğimi gösterir. Ben de bu şekilde beklerim çünkü.” [B-K6-17-0-Ortaokul]

K8: "Dışarı çıktığımda, sinema ya da başka yere annemden izin alıyorum." [B-K8-18-0-Ortaokul]

B grubu katılımcılardan K11, K12, K13, K14, K16, K17 ve K20 izin almak amaçlı değil bilgi vermek amaçlı eşlere gidilecek yerin söylenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu gruptan K18'in bağımsız hareket ettiği ancak eşitlikçi davranmadığı, K14, K15 ve K19'nda eşlerine ve ailelerine bağımlı hareket ettikleri bu nedenle eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumlarına sahip oldukları düşünülmüştür.

Araştırmacı: " Bir yere giderken eşinden izin alır mısınız? "

K18:" İzin almıyorum O da yapıyor ben de yapıyorum yani. O yapmazsa bile ben yaparım." [E-K18-17-1-Ortaokul]

Araştırmacı: " Arkadaşlara ya da akrabaları görmeye giderken, alışveriş yapmaya giderken ya da kuaföre giderken izin alıyor musun? "

K15: "Ben pek yapmıyorum, yeri gelince beraber yapıyoruz. Benim eşim biraz kıskanç, pek göndermez, onun için birlikte yapıyoruz bir de birlikte zaman geçirmeyi çok seviyoruz, buna zaman da ayıramıyoruz zaten. " [E-K15-18-1-Ortaokul]

Araştırmacı: "Arkadaşlara ya da akrabaları görmeye giderken, alışveriş yapmaya giderken izin alıyor musun? Bu konularda kendi başına karar verebiliyor musun? "

K14: "Evlilik bir sorumluluk Evlenince kendi başına karar veremezsin. İllaki eşine soracaksın, kaynana soracaksın. Git derse gidersin, gitme derse oturursun." [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: " Eşine haber vermeden yaptığın olur mu? "

K19:" Yapmıyorum öyle şeyler olur mu?" [E-K19-18-0-İlkokul]

Araştırmacı: " Yapmış olsan sence nasıl tepki verir? "

K19:" Ne yapıyordun diye sorar, bende cevabını veririm. Yapmam öyle bir şey." [E-K19-18-0-İlkokul]

Her iki gruptaki katılımcılardan bazıları resmi işlerini yalnız yapabildiklerini belirtmiş olsalar da çoğunluğu yaşlarının küçük olması nedeni ile şu an bunu yapamadıklarını anlaşılmıştır. A grubunda katılımcılarda bunun tek başına "yapabilme başarabilme" düşüncelerindeki ve ya becerilerindeki eksiklikten değil prosedürün

engelleyici oluşundan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ancak B grubuna göre değerlendirildiğinde A grubundakilerin daha cesaretli oldukları, kendilerini daha iyi ifade edebildikleri görülmektedir.

K8: “Sağlık kuruluşuna ya da resmi bir kuruluşa tek başına tabi ki de gidiyorum” [B-K8-18-0-Ortaokul]

K9: “Ben hastaneye tek başıma giderim. Çok büyük bir hastalığım olmadığı sürece annemle babamla gitmem. Yaşı benden büyük bir kuzenim var, onunla gittik mesela. Ama artık yaşı 18 kendim de gidebilirim.” [B-K9-18-0-Ortaokul]

B grubu katılımcıların yasal olmayan durumları kendileri için en büyük engeli yarattığı gibi bu gruptaki katılımcıların toplum içinde daha az bulunmaları daha az deneyim yaşamalarına neden olmakta, kendilerini ifade etmede güçlük yaşamalarına neden olmaktadır.

K12: “Yaşımdan dolayı hastaneye annemle gidiyorum.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

Araştırmacı: “Bir bankaya yalnız gidebiliyor musun?”

K12: “Tabii giderim.” [E-K12-16-1-Ortaokul]

19: “Ya tek gidemem, bilmiyorum buraları. Eşime söylerim, beraber giderim. Bilseydim yine sorardım, işim var gidebilir miyim diye. İzin alınca giderim.” [E-K19-18-0-İlkokul]

B grubu katılımcıların yaşlarının küçük olması, resmi nikâhlarının olmaması nedeni ile sağlık kuruluşlarına tek başlarına gidemedikleri bu nedenle sağlık hizmetlerine ulaşımında dezavantajlı oldukları bilinmektedir (Şen ve Kavlak 2011). K19’da olduğu gibi evlenerek yabancı olduğu bir şehre gelin giden ve yabancılık yaşayan, yeni ailesine uyum sağlamada güçlük yaşadığı için kendisini ifadede zorlanan adölesan kadın bağımsız hareket edememektedir (Aile-Der 2014).

Bağımsız hareket edebilme özgürlüğü açısından A grubu katılımcıların B grubuna göre daha fazla toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip oldukları düşünülmüştür. Erken evliliklerde kadının bağımsız hareket edememesinde evlilik yaptığı kişi, sosyal çevresi ve ailesi etkili olmakla bununla birlikte kendilerinin de bağımlı davranmayı öğrenerek içselleştirmiş oldukları düşünülmüştür. Bu araştırmada adölesan kadınların

bağımsız hareket özgürlüğünün evli kadınların bağımsız hareket edemedikleri yönündeki teorik bilgi ile uyumlu bulunmuştur.

4.3.5. Gelecek planları

Her iki grubun gelecek planları birbirinden farklıdır. Eğitim, çalışma hayatı, aile yaşamı, çocuk sahibi olma zamanı ve sayısı konusundaki gelecek planlarına bakıldığında A grubundaki katılımcıların hepsinin üniversite eğitimlerine devam etmeyi, mutlaka çalışmayı planladıkları bu nedenle de ev içinde eşlerine yönelik eşitlik beklentilerinin yüksek olduğu görülmüştür.

K1: "Üniversite düşünüyorum. Yardım olmaz eşit yapılmalı bence. Ben toz alıyorsan o evi süpürmeli. Benim çok keskin ve net kararlarım var. Ben ilerde yaşamımda böyle davranacağım. Eş olarak seçeceğim kişiye baştan bunları söyleyeceğim, ben böyle bir ortamda yetiştim. Belki başka bir ortam da büyüseydim belki farklı olurdu. Farklı bir ailede büyüseydim belki erken evlenmek zorunda kalırdım. " [B-K1-18-0-Ortaokul]

K3: "Doğru söylemek gerekirse ben dört senelik üniversite düşünüyorum. Olmazsa iki yıllık üniversiteye de giderim. Çalışma konusu da evlenmeden önce konuşulmalı bence. Nasıl konuşulmalı, ben evleneceğim seninle ama çalışmaya devam edeceğim ya da ben evlendikten sonra çalışmak istiyorum, bana engel olacak mısın demek gerekir. Konuşarak çözülür bence, karşıdaki kişinin de sana saygısı varsa çok karışmaz yani. Çocuk konusuna nasıl karar vermek lazım şöyle ki ben hazırım mesela karşımdaki hazır değil, biraz daha bekleyebiliriz. Ya da o istemiyor, ben onu kandırıyorum. İşte korundum hap içtim diyerek onu kandırıp çocuk yapmak ne kadar doğru. Ya iki insan aynı anda isteyince bu sefer çatışma çıkmaz. Çocuk zamanında doğar işte hazırlıklı doğar gibi." [B-K3-17-0-Ortaokul]

K:5 "Ben lise bittikten sonra üniversiteyi kesinlikle düşünüyorum. Dört yıllık bir üniversite düşünüyorum. Sağlık ya da özel eğitim alanı düşünüyorum. Çocuk sayısı da zamanı da planlı olmalıdır. Tanıdıklarım var, üç aylık evli iki aylık hamile. Erkek kadına "sen hamilelik ya da çocuk için hazır mısın?" diye sormuyor. Eşlerin konuşarak karar vermesi gerekir." [B-K5-18-0-Ortaokul]

Evli veya gebe olan katılımcılardan K13'ün söylemleri evli veya gebe olmayan katılımcılarınkisiyle benzemektedir.

K13: " Bu benim hayatım. Evlendikten sonra ben çalışırım. Bence izne gerek yok, ben izin almam." [B-K13-16-0-Ortaokul]

K13'ün dışındaki B grubu katılımcıları A grubundakilere göre kıyaslandığında eğitim konusunda kesinlik kazanmış gelecek planlarının olmadığı görülmektedir. K11, K12, K15, K17 açık öğretime devam etmekten bahsetseler de kesin kararlı değillerdir.

A grubu katılımcıların gelecek planları daha çok kendilerini geliştirmeye yönelik iken yani bireyselken, B grubundakilerin eş ve anne olma istekleri ağır basmakta, bu nedenle evlilik ve çocukları ile ilgili plan yaptıkları görülmektedir. Bu gruptaki evli katılımcıların tamamı kendileri eğitime devam etmeseler de çocuklarının eğitim almalarını mutlaka istemektedirler. Bu ilerde kız çocuğunuzu eşiniz ya da aileniz okula göndermezse sorusunda da açıkça ortaya çıkmıştır.

K16: "Hüseyin'le evliliği konuşuyoruz, evleniriz çocuklarımız olacak, çalışacağız çocuklarımızı okutacağız diye konuşuyoruz. Ben kendim götürürüm, yine de kızımı okula gönderirim." [G-K16-16-0-İlkokul]

K20: " Ben korunmak istemiyordum, oldu. Ben ikinciye hemen istemiyorum 7-8 sene sonra. Hele bir kızımın geleceğini kurayım sonra. Geleceğini kuradıktan sonra doğurmak boştur." [E-K20-19-1-İlkokul]

B grubundaki K11 ve K17'nin gelecekle ilgili planları belirsizdir.K17 çalışma isteğinden bahsetmiş olsa da kısa süre önce nişanlanmıştır.

K11: "Ben sürekli yurttan kaçıyorum ama hani normal bir ailede olsan okulunu bitirirsin yani kendi ayaklarının üstünde durursun sonra ne bileyim hayatını paylaşmak istediğini bir insan olur da evlenirsin. Ben yurttan kalmak istemiyorum. O zaman da her şey bozuluyor." [G-K11-16-0-Ortaokul]

K11'in bu sözleri gelecekle ilgili belirlenmiş düşüncelerinin bulunmadığını ve umutsuz olduğu görülmektedir. Haklarında bakım kararı alınmış ve yurttan kalan çocukların ailelerinden uzak olmaları psikolojik desteğe ihtiyaç hissettikleri ve gerek yurt ortamında gerekse kendi ailelerinin bunu yeterince veremediği söylenebilir. Kendisini güvende hissetmemelerinin geleceğe umutla bakmalarını engellediği

düşünülmüştür. Songül Tümkiye'nin Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması çalışmasında yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin ailesinin yanında kalan ergenlerden umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Tümkiye 2005). Aynı durumdaki K11'in kendisini diğer insanlardan daha kötü durumda düşünmesi, eşit görmemesi umutsuzlukla beraber hayata ilişkin negatif beklenti geliştirdiği söylenebilir. Psikolojide yeni olan psikolojik iyi oluş kavramı, psikolojinin sadece insanın hastalıkları ya da zayıf yönleri ile değil güçlü ve sağlıklı olan taraflarını geliştirerek potansiyellerini arttırmanın açıklamaktadır. Psikolojik iyi oluş iyi kaliteli yaşamı ve mutlu gelecek hayalini belirler (Arıcı 2011). A grubundaki katılımcıların bu potansiyellerinin B grubundakilere göre daha yüksek olduğu düşünülmüştür.

B grubundaki katılımcıların tamamı düşünüldüğünde A grubundakilere göre kendi yaşamlarını daha az yönetebildikleri ve daha az planlama yaptıkları görülmekte, sahip oldukları eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumlarının bu tarz düşünce ve davranışlarında etken olduğu sanılmaktadır.

4.3.6. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumu

Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi'nin yaptığı araştırmaya göre küçük yaşta evlenen kız çocuklarının diğer kadınlara göre şiddet görme olasılıkları artmaktadır. Evlendirilen bu çocuklar evde istismara, yoksulluğa, sömürüye ve her türlü şiddete açık durumdadırlar. Çünkü bu çocuklar kendilerini savunmak yeterli bilinç ve yeteneğe sahip değildirler (Aydemir 2011).

A grubundaki katılımcılar kadının eğitimsiz, işsiz olması, küçük yaşta evlilik yapması, çocuk sahibi olması ve baba evine dönememesi nedeniyle şiddet gördüğünü ekonomik özgürlüğünün olamayışlarının da şiddetin devam etmesine neden olduğunu düşünmektedirler. Bu gruptakiler asla şiddeti onaylamamakta ve kendileri için söz konusu olduğunda birlikteliklerini sürdürmeyeceklerini ve şikâyetçi olacaklarını belirtmişlerdir.

K9: "Ben süründürürüm, inşallah olmaz, olursa ben çok kötü süründürürüm, pişman olur. Ben şikâyetçi olurum. Hapiste mi yatacak yatsın. Cezalar caydırıcı olmadığı için bu yüzden çok fazla şiddet

oluyor. Eskiden nasıldı, kısasa nasıl. Birde bu davalara kadın hâkimler baksa, bu taciz olsun tecavüz olsun bu davalara onlar baksa, onlar biraz daha kadını anlarlar. Bence daha adil davranırlar diye düşünüyorum.” [B-K9-18-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcıların çoğunluğu da kadına yönelik şiddeti onaylamamış kadının evliliğini sürdürmek ya da çocukları için şiddet görmeyi göze almamaları gerektiğini belirtmişlerdir.

K15: "Ben çocuk da olsa şiddete katlanabilmeleri gerektiğini düşünmüyorum. Katlanmam." [E-K15-18-1-Ortaokul]

K16: "Çevremde şiddete uğrayan ve polise yansıyan durumlar var. Mahkemelik olan da var. Çocuklar var diye alttan alanlar var ama olmaması lazım. Kadın alttan aldıkça erkek o kadar üste çıkıyor." [G-K16-16-0-İlkokul]

K19: "Hiç şiddet görmedim öyle yapanı da, yapıyorlardır her halde. Ben yaşamadım Yaşasam ona kızarım, giderim şikâyet ederim. Beni dövüyor, bana işkence uyguluyor diye. Bana onu bir kere yapan her zaman yapar diye gider şikâyet ederim." [E-K19-18-0-İlkokul]

B grubundaki K12, K20 şiddet için “belli bir yere kadar olabilir.” Ya da “belli bir yerden sonra olmaz” demeleri şiddete müsamaha gösterdiklerini düşündürmüştür. K14 ise “kadının hata yapması durumunda erkeğin kadına yaptırımında bulunabileceğini” “Kuran’da yeri var” diyerek bununla ilgili dini öğretilerin de olduğunu belirtmiştir. Kadının hata yaparak şiddet görmeyi hak ettiğini söylemesi, eşini haklı görerek kendisini suçlamasının göstergesi olarak düşünülmüştür.

Evrin Aktepe ve İnci Meltem Atay Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları isimli çalışmasında ailesi içinde değer görmeden büyüyen kız çocuklarının kendileri için zararlı inançlar edinerek içselleştirdiklerini belirtmiştir. B grubundaki şiddeti kısmen de olsa kanıksayan katılımcıların, ailelerinin işlevsel olamayışları nedeniyle yeterince değer göremedikleri ve bu nedenle kendilerini değersiz hissedebilecekleri düşünülmüştür.

A grubu katılımcıların genel anlamda kadına yönelik şiddetin olası sebep ve sonuçlarını toplumsal sosyal ve kültürel yapı ile de bağlantılı olarak şekillenişini B grubundakilere nazaran iyi analiz ve ifade etmişlerdir. A grubu katılımcıların

kendilerini erkekle eşit haklara sahip görerek şiddeti onaylamamaları B grubuna göre toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının yüksek olduğunun göstergesidir.

4.3.6.1. Cinsel şiddet

Cinsel şiddet üzeri en çok örtülen son yıllarda bu örtü aralandıkça çoğalmış gibi görünen ancak her dönem var olduğu düşünülen şiddet türüdür. Çoğu toplumlarda tabu olarak kabul edilen cinsellik erken evliliklerle meşrulaştırılmıştır. Adölesan kadınların erken evlendirilmesi ve sonrasındaki yaşadıkları cinsel şiddet dâhilinde düşünülmelidir.

A grubundaki katılımcılardan cinsel şiddet yaşadığını belirten olmamıştır. B grubu katılımcılardan K11 ve K17 cinsel şiddet gördüğünü belirtmiş ve hamile kalmışlardır. K11 yurtta kalmak istemediği için daha önceden tanıdığı yanına sığındığı bir şahıs tarafından cinsel şiddet gördüğünü söylemiştir.

K11: “Ben kaçak olduğum için zorunlu olarak o kişi ile birlikte oldum. Birlikte olmasak sıkıntı yaratacak. Bir tepki veremiyorsun, dışarı çıkmama izin vermiyor. Baştan öyle değildi sonradan değişti.” [G-K11-16-0-Ortaokul]

Şikâyetçi olması halinde bu şahsın kendisine yeniden zarar vereceğini düşünmesi ve devletin kendisini koruyabileceğine ilişkin güveninin olmaması K11’in şikâyetçi olmasını engellemiştir.

K11: “Ya bilmiyorum, şikâyetçi olmak istemiyorum. Çünkü ceza aldı diyelim, bir süre sonra çıkınca benim için sıkıntı olacak. Göz yummamam şikâyetçi olmam gerekiyor, ama bazen öyle insan oluyor ki mecbur kalıyorsun. Bazen insanlar cidden manyak oluyorlar, çıktı diyelim gelip seni sokakta öldürse ne yapacaksın”. [G-K11-16-0-Ortaokul]

Yurttaki yaşam koşullarının adölesan kadınların fiziksel, biyolojik ve psiko sosyal ihtiyaçlarını karşılamaması, adölesan kadınların kaçarak kendileri için güvenli olmayan yaşam koşullarına maruz kaldıkları, istemleri dışında şiddet gördükleri ve sonrasında kendilerini savunmasız hissettikleri için şikâyette bulunamadıkları haklarını savunamadıkları görülmektedir. Kamu kurumlarının yetersizliğini,

işlevsizliğini ve çocukları koruyamadığı gerçeğini K11'in özelinde görmek mümkündür. Eğitim, sağlık, emniyet, adalet, diyanet, yerel yönetimler ve sosyal hizmetler alanında hizmet veren bütün kamu kurum ve kuruluşlarının hizmetleri düzgün ve birbiri ile koordine edilerek verilmesi gerekmektedir.

K17'nin erkek arkadaşı tarafından kendi isteği dışında cinsel şiddete maruz kaldığını kısa süre önce nişanlandığı öğrenilmiştir. Erken yaşanan cinsel birlikteliklerin istenmeyen gebeliklere yol açtığı ve sonrasında erken evliliklerin de sebebi olduğu gerçeği katılımcımızın yaşadıkları ile de örtüşmektedir. Katılımcı aynı köyde yaşamaya devam ettiğinden, yaşadıklarının kendisi ve ailesi için sosyal dışlanmaya ya da farklı çevresel baskı unsuru yaratabileceği olasıdır. Nilüfer Koçtürk ve Filiz Bilge'nin Erken Yaşta Evlenen Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Özellikleri Okul Terkinin Nedenleri ve Evlilikle İlgili Sorunları araştırmasında cinsel istismar şüphesi ile Ankara Çocuk İzlem Merkezi'ne gelen 13-17 yaş arasında bulunan 465 çocuktan % 10,3'ünün erken yaşta evlendiği belirtilmiştir (Koçtürk ve ark. 2018). Bu şekilde istismara uğrayan adölesan kadın evlendirilerek ikinci kere mağdur edilmektedir.

Bu şekilde adli mercilere yansımış olan olguların adli işlemlerin yapılmasından sonra önemli olan çocuğa ve aileye yönelik sonraki döneme ilişkin çalışmaların yapılmasıdır. Alınacak önlemlerle yeni bir evliliğin engellenmesi amaçlanmalıdır. Adölesan kadına ve ailesine yapılacak psiko sosyal destek bu aşamada çok önemlidir. Ancak ne yazık ki bu koşullardaki adölesan kadınlar için genellikle aile içinde gerekli güvenlik koşullarının sağlanamayacağı düşünülerek bakım tedbiri kararı verilmektedir. Ülkemizde bu önlemlerin alınması, vakaları izleme ve mağduriyet yaşayan adölesan kadınların rehabilitasyonuna ilişkin bir çalışmanın yapılması ve son dönemlerde konuşulan bir konu haline gelmiştir. Çocuk İzlem Merkezlerinin adölesan kadınların sadece ifadelerinin alındığı bir merkez olmakla kaldığı, olguların takip edilmesinin yani "izlem'in" önemi unutulmaktadır.

Adölesan kadınlar bazen yaşadıkları dönem itibari ile hormonlarının etkisiyle daha romantik davranışlar içine girebilmekte ve yetersiz bilişsel gelişme nedeni ile cinsel şiddeti algılayamadığı görülmektedir. Birlikte olduğu kişinin kendisi ile evleneceğini vaadinde bulunduğunu belirten, buna inandırılan adölesan kadınlar sonrasında olayın mağduru haline gelebilmektedir. Bu konuda farkındalık yaratmaya yönelik eğitimsel çalışmalar önem arz etmektedir.

4.3.6.2. Ekonomik şiddet

Ekonomik şiddet kadına yönelik önemli şiddet alanlarından biri olup Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapı özellikleri nedeni ile daha az farkında olunan şiddet türüdür. Kadına evin ekonomisi hakkında bilgi verilmemesi, onun para ile ilgili konulara dâhil edilip görüşünün alınmaması, ihtiyaçlarının giderilmemesi ya da para ile tehdit edilmesi ekonomik şiddet demektir. Aile reisinin erkek olarak kabul görmesi ve evin ekonomik giderlerinden sorumlu olması eve gelecek tüm gelirlere müdahale edebileceğine ilişkin yanlış bir kanı vardır. Erkeğin kadının kazancına müdahale etmesi bunun göstergesidir. Bu konuya ilişkin görüşleri alınarak her iki gruptaki adölesan kadınların toplumsal cinsiyet tutumları belirlenmeye çalışılacaktır.

A grubundaki katılımcılar kadına ait kazancın erkeğe değil kadına ait olduğunu, bu şekilde düşünmekle kadının emeğinin yok sayıldığını savunmuşlardır. Evlilikte kazanılan paranın aile içinde ortak kullanılması gerektiğini düşünmekte, kendi evliliklerinde böyle davranmayı planlamaktadırlar.

K2: "Ben istiyorsam veririm. Ben istemiyorsam kimse alamaz. Ortak oluyorsa tamam ama herkesin parası kendisine oluyorsa komple maaşımı vermem yani." [B-K2-17-0-Ortaokul]

K10: "Hayır, ben kazanıyorsam benim paramdır, benim param ise bende durmalı, onun parası ise onda durmalıdır. Ortak harcanabilir." [B-K10-18-0- Ortaokul]

K8: "Mesela öyle arkadaşları var. Annelerinden para isteyince cüzdanında yok babandan iste diyorlar. Eve gelen para ortak olmalı. Benim cüzdanında da mutlaka para olmalı yani. "Baba, eş öder her şeyi diye onun cüzdanına verilsin" öyle olmamalı ya. "[B-K8-18-0-Ortaokul]

B grubundaki katılımcılardan yurttan kendisine harçlık verildiğini ve ihtiyaçlarının giderildiğini belirten K11 dışındaki diğer bütün katılımcıların her hangi bir geliri bulunmamakta olup aileleri tarafından ihtiyaçları giderilmektedir. B grubu katılımcılar da A grubuna benzer şekilde düşünmekte olup kadının kazancının erkeğe aitmiş gibi düşünemeyeceğini, paranın ailece ortak harcanabileceğini belirtmişlerdir.

K15: "Ben o konuda bir ayırım yapmıyorum yani. O senin paran bu benim param olmaz. Sen şunun taksitini ver ben şunu vereyi diye paylaşılmalıdır." [E-K15-18-1-Ortaokul]

K16 kadının fazla harcama yapması durumunda erkeğin engel olması gerektiğini söylemesi, kadının yanlış yapabileceğini, erkeğin de gerektiğinde kadına müdahale etme hakkının olduğuna ilişkin geleneksel düşünce yapılarına sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmacı: "Kadının kazandığı kocasına mı ait olur sence?"

K16: Hayır. Ama kadın da tabii kendi parasını harcamamalı, tutmalı. Koca ilk önce karışmamalı ama kadın harcıyorsa karışmalı o zaman." [G-K16-16-0-İlkokul]

Araştırmacı: "Sizin evde durum nasıl?"

K16: " Bizim evde annem öyle para harcayan biri değil. İhtiyaç varsa alır öyle boşu boşuna almaz. Para evde kalsın der. O yüzden sıkıntı olmaz, babamda aynı şekilde." [G-K16-16-0-İlkokul]

K16 annesinden ekonomik davranmayı alışkanlık haline getirmeyi sosyal öğrenme ile öğrenmiş olup diğer taraftan "erkeğin çalışmak ve para kazanmak" kadının da "parayı idare etmek" şeklindeki sosyal rolünü öğrenerek içselleştirdiği görülmektedir.

K19'un eşlerin ekonomik konularda birbirine güvenmesi gerektiğini, kendi eşinin kendisine güvendiği için biriktirmesi amacıyla para verdiğini söylemesi de aynı şekilde toplumda kadının güvenilir olması halinde eşinin ona para teslim edebileceği şeklindeki geleneksel düşünceye vurgu yapmıştır.

K19: "Parasına el koymaya gerek yok, Kadın getiriyorsa evinin ihtiyacı için getirir. İkisi de evin ihtiyacı için çalışır. Benim eşim parayı getirip bana veriyor, sakla diye. Ben biriktiriyorum. Bana güveniyor. Eğer eşine güveniyorsa parasını da ona güvenir. Güvenmiyorsa vermez." [E-K19-18-0-İlkokul]

K16, K17 ve K19'un söylemleri daha çok geleneksel ev içi ekonomik düzenlemeyi çağrıştırdığı ve aslında erkeğin kadının kazancına karışabileceğini ve erkeğin parayı daha iyi kullanabildiği yönünde düşünceye sahip olduklarını göstermiştir.

B grubu katılımcıların ekonomik yaşantıları ile ilgili edinimlerinin sosyal öğrenme kuramı gereği bu konudaki düşüncelerini yapılandığı bu nedenle ekonomik şiddet bağlamında değerlendirilecek durumları normal olarak algıladıkları düşünülmüştür. A grubu katılımcıların B grubundan daha yüksek toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip oldukları söylenebilir. Bunda eğitim, aile ve çevresel yaşamdaki farklılıklarının rol oynadığı düşünülmektedir.

4.3.6.3. Fiziksel şiddet

A grubu katılımcıların fiziksel şiddete karşı oldukça tepkili oldukları görülmüştür. Toplumda çok fazla karşılaşılan ve konuşulan bir konu olduğunu, karşılaşmaları halinde evliliklerini bitireceklerini, toplumda görülen kadına yönelik şiddetin gerçekliği konusunda ve nerelerden yardım alabilecekleri konusunda farkındalık sahibi oldukları anlaşılmıştır.

K1: “Kesinlikle kabul etmiyorum Ben onun ne kulu ne kölesiyim O eskiden varmış. Köleleri kırbaçla döverlermiş. Kadınlar bazen evliliği bitmesin çocuklar varsa şiddeti göze alıyorlar. Almamalılar. Çünkü neden bazen alıyorlar. Bazen okumamak veya erken evlilikler yüzünden alabiliyorlar. Yani gidince ne yapacağım. Annem babam beni nereye kadar idare edecekler diye. Bazen evimizin tadı tuzu kaçmasın diye kadın hep sineye çeker.” [B-K1-18-0-Ortaokul]

K2: “Kendi şeyini gösteremediği için bir sürü dayak yiyen insan var hani. Bunu yapmak neden hani ailen yok oyun yok, buyun yok. Tamam, hepsini bırak çocuğum var diye kalıyorsun evde. Hadi hepsini geçtim, git devletin bir sürü kurumu var. Huzurevi olmasa da onun altında ona benzer bir sürü yerler var. Sende sığınma evinde kalabilirsin yani. Ona dayanmak durumunda değilsin. İlerleyen zamanda iş falan da bakarsın, kendi yaşamını kurabilirsin. Burada insanın biraz kendisine güvenmesi gerekiyor.” [B-K2-17-0-Ortaokul]

A grubu katılımcıların “kadına yönelik şiddet ’in” farkında oldukları, sebep ve sonuçlarını iyi analiz edebildikleri görülmektedir. B grubundaki K12, K13, K15, K17 ve K19 ise şiddeti kabullenmeyeceğini belirtmiştir.

K19: "Dövmemeli. Erkek eşini niye dövsün. Yok. Olursa ona kızarım, giderim şikâyet ederim. Beni dövüyor, bana işkence uyguluyor diye.

Bana onu bir kere yapan her zaman yapar diye gider şikâyet ederim."
[E-K19-18-0-İlkokul]

K12: "Ben en başta söyledim, dayak olursa her şekilde biter." [E-K12-16-1-Ortaokul]

Evli veya gebe olan katılımcılarında K11 cinsel şiddetle birlikte fiziksel ve duygusal şiddet de gördüğünü ancak şikâyetçi de olmadığını belirtmiştir.

K11: "Dövmemeli yani. Ama bir tepki veremiyorsun, dışarı çıkmaya izin vermiyor." [G-K11-16-0-Ortaokul]

K14 kadının büyük hata yapması durumunda erkek tarafından dövülebileceğini belirtmiştir. K16'da ileri düzeyde fiziksel şiddet görmesi halinde ayrılabilceğini belirtmiştir.

K14: "Erkek çok büyük hatasını görmedikten sonra karısını dövmez"
[E-K14-17-1-İlkokul].

Araştırmacı: "Kadın büyük bir hata yapsa da eşi onu dövebilir mi?"

K14: "Evet. Kuran da bile yeri var yani." [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: "Eşin döverse sen ne yaparsın?"

K14: "Bir kez uyarırım, şiddet gösterme diye. İkinciye olursa, bilmem o zamana bağlı." [E-K14-17-1-İlkokul]

Araştırmacı: "Şikâyetçi olur musun?"

K14: "Olmam. Sonuçta eşim" [E-K14-17-1-İlkokul]

K16: "Bayağı bir şiddet olursa tabii ki bırakırım yani. Yani döverse, tokatlarsa." [G-K16-16-0-İlkokul]

K20'nin şiddeti belli düzeye kadar çekebileceğini söylemesi öncelikle sabredebileceğini, belli bir noktaya kadar şiddeti olası gördüğünü göstermektedir.

K20: "Dövmek yok. Dövmeye karşıyım. Olursa hiç bilmiyorum. Karşılaşmadım, hiç düşünmedim. İnsan başına gelince düşünür. Belli bir yere kadar olabilir. Belli bir yerden sonra benden çekmem." [E-K20-19-1-İlkokul]

Katılımcıların eğitim durumu, büyümüş olduğu aile ve çevrenin sosyo kültürel yapısı ve dini öğretiler şiddet konusundaki fikirlerini şekillendirmiştir. B grubundaki katılımcıların kadının hata yapması durumunda dövülebileceği ya da kadının çocukları için evliliğini sürdürmek amacıyla belli bir noktaya kadar sabretmesi belirtmeleri kadın ve erkeği eşit görmediklerini göstermektedir. Diyarbakır'da Erken Yaş Evlilikleri isimli araştırmada çocuk yaşta evlenenlerin çocukluk çağında daha çok ihmal ve fiziksel istismara uğradıklarını belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak düşük eğitim ve sosyo ekonomik düzeyde olmaları, çalışmadıkları için ekonomik olarak bağımsız olamamaları, yaşlarından ve yeteneklerinden dolayı sorumlulukları ile baş edememeleri, eş, gelin ve ebeveynlik görevleri konusunda sorun yaşamaları olarak belirtilmiştir (Acemoğlu ve ark. 2005).

Bu araştırmada da A grubundaki katılımcıların B grubundakilere göre kadına yönelik şiddet konusunda daha fazla farkındalık sahibi oldukları, kadının bunu asla kabullenmemesi gerektiği algısına sahip oldukları ve kendi yaşamlarında da karşı çıkacakları düşünülmüştür. A grubundakilerin diğer gruba göre daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip oldukları düşünülmüştür.

4.3.6.4. Psikolojik şiddet

Psikolojik şiddet toplumsal cinsiyet temelli olan bütün şiddet türlerinin içinde yer şiddet türüdür. Adölesan kadınların evlilikleri sosyal kültürel ve ekonomik olarak incelenirken psikolojik şiddet tarafı ayrıca değerlendirilmelidir. Adölesan dönemde ki kadın henüz gelişimini gerek fiziksel gerek bilişsel olarak bitirmemiş olduğundan bir taraftan ergenliğe ilişkin sorunlarını çözmeye çalışırken diğer taraftan kadın ve anne olmanın sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır. Bu şekilde farkında olduğu ya da olmadığı baskı ve zorlamalar onu psikolojik olarak yıpratır. Bazen farkında olmaz çünkü ailesinde ve çevresinde gördüğü, normal olarak değerlendirdiği ve şiddet olarak düşünmediği durumlar yaşar (Mıhçıokur ve ark. 2010).

Bu araştırmada adölesan kadınların, eş ya da erkek arkadaşın kadına sesini yükseltmesi, kötü konuşma ve davranmasına nasıl baktıkları anlaya çalışılarak psikolojik şiddet yaklaşımları değerlendirilmiştir.

A grubu katılımcılar genel anlamda kadın ve erkeğin birbirlerine bağırması sorunların konuşularak çözümlenmesi inanmakta ancak kendilerinin dönem dönem buna riayet edemedikleri anlaşılmaktadır. K4, K5, K7, K9 erkek arkadaşlarından baskı gördükleri için ilişkilerini bitirmiştir.

Katılımcıların, ailelerinde gözlemledikleri davranış ve tutumlardan etkilendikleri ve öğrendikleri anlaşılmıştır.

K10: “Babam anneme bağırıp çağırıyordu, şekeri hastası olduğu için ufak tefek şeylere çok çabuk sinirleniyordu. Üzerine yürüyordu. Çünkü annem pasif durumda olduğu için. Annem alttan almaya çalışıyordu. O bağırıyorsa o susuyordu öyle.” [B-K10-18-0-Ortaokul]

Araştırmacı: “Sen eşinden öyle şiddet görersen nasıl davranırsın? Eşin sana bağırabilir mi?”

K10: “Hayır bağırılmaz. Küserim, derim sen bağıramazsın diye. Ama sakinleştiği zaman o bağırırken susarım sonra söylerim yani.” [B-K10-18-0-Ortaokul]

A grubundaki katılımcılar erkeklerin kadına bağırma, ses yükseltme gibi tutum ve davranışlarının sebebini toplumun da uygun bulduğu erkeğin kendisini güçlü görmesi ve kadına müdahaleye hakkı olduğuna inanmasından kaynaklandığını düşünmektedirler. Zaman zaman her iki tarafın birbirine olan ses yükseltmelerine olağan bakarak bunu şiddet göstergesi olarak düşünmemektedirler. Ancak tartışma anında kadının susmasını onaylamamışlardır.

K9: “Kadın susmamalı. Karşılık verilmezse erkek daha çok bastırır kadını. O yüzden cevap da vermek gerekir.” [B-K9-18-0-Ortaokul]

B grubundaki K14, K16, K19 hata yapması durumunda erkeğin eşine bağırabileceğini, K20 ise erkeğin eşine sözünü geçirmesi için bağırmasının gerekliliğine inanmaktadır.

K12'nin yalnız olmaları halinde eşinin bağırmasının sorun olmayacağını ancak üçüncü bir kişinin yanında bunun sorun olacağını söylemesi, davranışın toplumsal boyutunu daha çok önemseydiğini, bunun kendisini bireysel olarak değerli görmesinden önde geldiğini düşündürmüştür.

K12: "Eşimin sesi yükselir de, ilerisi olamaz işte. Bazen benim de sesim yükselir. Yani her evde olan şeyler." "O nasıl olur biliyor musun, ikimiz yalnızken olur ama yanımızda üçüncü bir şahıs varken olmaz." [E-K12-16-1-Ortaokul]

K14: "Bağırıyoruz bazen." "Erkek eşinin hatasını görürse bağırır. Ertuğrul çoğunlukla çok iş yapıyorum diye bağırır. Merdivenleri hızla çıkıp iniyorum diye bağırır. Sağına soluna bakmıyorum diye bağırıyor. O bana bağırıyor ben ona bağırıyorum, ben de ona bağırıyorum, ne saklayayım." (K14-Yaş 17-Evli-1)

K19: "Bizde eşim şu ana kadar hiç sesini yükseltmedi. Ben de ona hiç bağırmadım. Erkek kadının bir yanlışını görürse sesini yükseltebilir. Konuşmalı, doğruyu söylemesi lazım"[E-K19-18-0-İlkokul]

K20: "Erkek sesini yükseltebilir. Bir kadın eşine asla sesini yükseltmez. Erkeğin söz geçirme yeri var. Tabi yerine göre. Eşinin yanlışını görür uyarır yine yaparsa bağırır." [E-K20-19-1-İlkokul]

A grubu katılımcıların B grubuna göre toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının yüksek olduğu, bu nedenle de kendilerini savunma konusunda haklı gördükleri ve şiddeti kabullenmedikleri anlaşılmıştır. B grubu katılımcılar ise sahip oldukları düşünce ve tutumları nedeni ile psikoloji şiddeti, şiddet olarak görmemektedirler.

B grubu katılımcıların erkeğin kadına yönelik uyguladığı sözel, psikolojik şiddeti olası gördükleri ve büyük sorun olarak görmedikleri ancak fiziksel şiddet konusunda biraz daha katı tutum içinde oldukları anlaşılmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalarda adölesan evliliklerde kadına yönelik şiddet konusunda farkındalığın gelişmemiş olduğu, küçük yaştaki kadının kendisini eşine ve ailesine ifade etmesinde güçlüklerle karşılaşmasının diğer evliliklere nazaran çok olduğu, kadından kaynaklı erkeğin bu davranışta bulunduğu yani kadının kendisinden kaynaklı sebeplerle şiddet gördüğünü belirtilmektedir (Yıldız 2018). Bu çalışmada da katılımcıların buna benzer görüşleri mevcuttur. A grubundaki katılımcıların kadını erkekle eşit düşünmesi, şiddeti düşünsel olarak hoş görmemeleri ve de yaşamlarında yer vermemeleri B grubundakilere göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip olduklarını göstermektedir.

4.4. ARAŞTIRMANIN KISITLILIKLARI VE GÜÇLÜ YANLARI

Araştırma hastane ortamında gerçekleştirildiği için ve görüşmeler uzun sürdüğünden katılımcıların yattıkları servislerden ya da muayene olmak üzere başvurmuş oldukları polikliniklerden ayrılmaları sorun yaratabileceğinden zaman planlaması konusunda sıkıntı yaşanmıştır. Doğum yapmış olan ve bebeği yanında bulunan katılımcıların bazıları bebekleri ile birlikte görüşme ortamına alınmış, bazılarının bebekleri ise refakatçilerine bırakılmıştır. Ancak bebeklerini bıraktıkları için annelerin rahatsız olduğu ve görüşmeleri kısa tutmak için ayrıntılardan kaçındıkları görülmüştür. Katılımcıların sağlık sorunları nedeni ile hastane bulunmaları nedeni ile görüşmelerin, ağrılarının olmadığı ya da daha iyi hissettikleri dönemlerde yapılmasına çalışılmış olup, uygun zaman konusunda dönem dönem sıkıntılar yaşanmıştır.

Görüşme yapılan konular katılımcıların kendileri ya da aileleri ile ilgili mahremiyet içeren özel konular olması itibari ile, görüşmenin konusu hakkında bilgi verilmiş olsa da görüşme sırasında bazen katılımcıların istekli cevap vermedikleri sezinlenmiş bu nedenle soruları daha duyarlı cevaplamaları ve gerçek duygu ve düşüncelerinin öğrenilmesi için sorular farklı şekilde sorularak gerçeklere ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların bazen gerçek düşüncelerini değil konuya uygun olarak söylenmesi gereken uygun şeyi söyledikleri hissedilmiş, bu tür durumlarda uygun dille “kendilerinin bu konudaki görüşü veya durumu” öğrenilmeye çalışılmıştır.

Araştırma için yapılan görüşmede katılımcıların psiko sosyal durumları hakkında bilgi alındığından, sonrasında araştırmacı kimliği ile değil sosyal hizmet uzmanı kimliği ile destek amaçlı yeni görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmacı bu araştırmayı, farklı koşullarda yapma olanağına sahip olması halinde “katılımcıların tedavi sonrası taburcu olup rutin yaşamlarına döndükten sonra” görüşmelerin gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağını düşünmüştür.

5. SONUÇ

Her iki gruptaki katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının belirleyicileri olarak yaşları, aile yapıları, medeni durumları gebe veya anne olmaları, ekonomik ve sosyal güvence durumları, eğitim düzeyleri ele alınmıştır. Bunların yanında suça bulaşmanın ve madde bağımlılığının toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını belirlemede nasıl etkili olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Aile yapılarına bakıldığında A grubu katılımcıların aile bütünlüklerinin devam ettiği, anne ve babalarının evli olduğu ve birlikte yaşadığı, anne ve babalık rollerini yerine getirdikleri yani çocuklarının barınma, beslenme, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını giderme yolunda sorumluluk aldıkları görülmüştür. B grubu katılımcıların ise çoğunlukla parçalanmış aile çocukları oldukları, bu adölesan kadınların çoğunlukla anneleri ile birlikte yaşadıkları ve anneanne gibi aile büyüklerinin desteği ile büyütüldükleri, babalarından sevgi ve şefkat görmedikleri anlaşılmıştır. B grubu katılımcıların babalarının babalık rolünü yerine getirmemesinin yanı sıra bazılarının suça bulaşmış oldukları ve ailelerinin hayatını daha da zorlaştırdıkları, aile bireylerine fiziksel, psikolojik, duygusal ve ekonomik şiddet uyguladıkları görülmektedir.

A grubundaki bazı katılımcıların ebeveynleri arasında iletişim sorunu yaşansa da B grubu katılımcılarda bu iletişimsizlik ve anlaşamama durumunun ayrı yaşama ya da boşanmaya dönüşmüştür.

A grubunda ailelerin, aile içi kararları demokratik yollarla aldıkları, bu ailelerde katılımcıların kendisini ifade edebildiği olanağı bulmalarına karşın, B grubundaki katılımcıların gerek kendi ailelerinde ve gerekse gelin gittikleri ailelerde kendilerini ifade olanağı bulamadıkları, aile büyükleri tarafından yeteri kadar anlaşılamayıp psikososyal olarak desteklenmedikleri anlaşılmıştır. Bunun nedeni olarak;

-Yaşlarının küçük olması nedeni ile yeterli bilgi ve deneyimlerinin olmaması,

-Gelin olarak gittikleri ailelerin geleneksel toplumsal yapıda olması nedeni ile erkeğin ve aile büyüklerinin karar verici durumda olması,

-Ekonomik olarak bağımlı olmaları,

-Bu adölesan kadınların kendilerinin de geleneksel yapıda bulunan ailelerde büyümüş olmaları, baba ya da abi şiddeti görmeleri nedeni ile baskılanmış, kendisini ifade edebilme yeteneklerinin gelişmemiş olması.

Evli olan katılımcıların yeni ailelerinde kendilerini ifade edebilme, kararlara katılabilme, kendi kararlarını alabilme ve huzurlu hissetme konusunda sorun belirtmedikleri cümle aralarında kararların eş ya da kayınvalideler tarafından alındığı, diyalog kuramadıkları ancak bunu sorun olarak algılayıp belirtmedikleri anlaşılmıştır. İlişkileri anlamlandırma ve farkındalık düzeylerinin gelişmemiş olması ve toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip olmamaları aile içinde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de anlamamalarına neden olmaktadır.

Medeni durumları adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını etkileyen diğer bir belirleyicidir. A grubu katılımcıların tamamı bekâr olup, eğitim hayatları bitmeden evlenmeyi düşünmedikleri, B grubu katılımcıların ise eğitim hayatlarını bitirdikleri ya da askıya aldıkları görülmektedir. Evli katılımcılar istekli evlenmiş olup erken evliliği sorun olarak görmemektedirler. Toplumda erken evliliği normalleştiren tutum ve davranışların varlığı ve yasal olarak erken evliliği caydırıcı hukuki düzenlemelerin olmaması erken evliliklerin önlenememesine neden olmaktadır.

B grubundaki katılımcıların geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumlarının erken evlenmelerinde yine erken dönemde hamile kalmalarında etkili olduğu düşünülmüştür. Kadını ev işleri ve ev idaresinden sorumlu, çocuk yapma, bakma ve büyütmeyle yükümlü olarak görmeleri, aileleri ve toplumdan öğrendikleri toplumsal rolleri böylece içselleştirmeleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumlarını edinmelerine neden olmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumların en önemli belirleyicilerinden biri eğitim olarak görülmüştür. Eğitim adölesan kadınların toplumsal yaşamı, toplumsal cinsiyet rollerini, insan haklarını, kadın- erkek eşitliğini anlamasını ve anlamlandırmasını sağlayan kuvvetli bir belirleyicidir. Bu araştırmada A grubu katılımcıların tamamının

eğitim hayatlarının devam ettiği ve eğitim hayatları devam edemeyen B grubu katılımcılardan daha eğitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip oldukları görülmüştür.

B grubu katılımcıların aile yapıları, yetiştirilme koşullarının farklılığı, tek ebeveynli ve ekonomik sıkıntılı yaşamlarının olması, çalışma yaşamının zorluklarını kabullenmeme durumları, onları arkadaşlık yaptıkları kişilerle evlenmelerini daha istedik hale getirmiştir. Ergenlik dönemine özgü yaşadıkları romantik düşüncelerine kendi istediğini yapma yönündeki inatçı tutumlarının eklenmesi ile erken evliliklerin yolu açılmıştır.

Eğitime devam etmeyen B grubu katılımcıların okulu bırakma nedenleri:

- Okulu sevememeleri, derslerin ağır gelmesi, konuları anlayamamaları,
- Okulun yaşanılan yere uzak olması ve ulaşım sorunu yaşamaları,
- Akran baskısı,
- Yurttan kaçma ve okula devamı halinde yerinin tespit edileceği düşüncesi,
- Ekonomik sorunlar nedeni ile çalışma hayatını seçme.

Bu sebeplerle okulu bırakan B grubu katılımcıların ve ailelerinin bu alanda hizmet veren kişi kurum ve kuruluşlardan yeterli desteği alamadıkları görülmektedir. Bu gruptaki katılımcılar, okula devam ettikleri dönemde yaşadıkları akademik başarısızlık, akran baskısı, çevreye ilişkin sorunlarının özömlenemediğini kendilerinin de çözüm için yeterli çabayı göstermediklerini kabul ettikleri görülmektedir. Bunun yanında, okula devam etmedikleri için milli eğitim müdürlüğünce ailelerine ulaşılarak uyarı ya da cezai müeyyide uygulanması şeklindeki bir durumdan hiçbir katılımcı bahsetmemiştir.

Ekonomik ve sosyal güvence durumlarına bakıldığında A grubundaki katılımcıların aile bütönlüğü devam etmesi nedeni ile bazı katılımcıların anne ve babalarının birlikte çalıştığı ve genel anlamda sigortalı oldukları buna karşın B grubu katılımcıların bazılarının yalnız annelerinin çalışması ve babanın destek olmaması nedeni ile ekonomik sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Bu gruptaki katılımcıların gerek kendi aileleri ve gerekse evlendikleri kişilerin vasıflı, gelir düzeyi yeterli, sigortalı ve devamlı işlerde çalışmadıkları bu nedenle yoksulluklarının ve güvencesizliklerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Gebe veya evli katılımcıların gerek gebelikten korunma ve gerekse gebe kaldıktan sonra düzenli gebelik takipleri için resmi nikâhlarının olmaması ve yaşlarının küçük olması nedeni ile hastaneye gelemediğini sağlık kuruluşlarına yeterli düzeyde başvurmadıkları bunların sonucu olarak da zamansız erken gebelik yaşadıkları ve doğum yaptıkları görülmektedir.

Suçta bulaşma, kötü alışkanlıklar edinme sigara ve uyuşturucu kullanma sorunu yaşayan katılımcıların da kamu kurumları tarafından düzenli olarak takip edilmedikleri ve gerek adölesan kadınlara ve gerekse ailelerine yönelik eğitsel ve danışmanlık hizmetlerinde sorun yaşandığı görülmüştür.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının göstergelerini (TCEG) belirleyen temalara ilişkin görüşleri ise şu şekildedir.

Kadının erkek tarafından korunması ya da evlilikte kadının daha çok fedakârlık yapmasının gerekliliği konusunda A grubu katılımcıların, toplumun kadına yönelik beklentilerini, kadının da buna uygun davranma biçimini iyi analiz edebildikleri görülmüştür. Bu katılımcılar hem kadın hem de erkek için korunmanın bir ihtiyaç olduğunu belirtmişler ve belirgin bir biçimde erkeğin “güçlü olduğu” önyargısını dile getirmekten kaçınmışlardır. Her iki cinsiyetin de benzer tehditlerle karşılaşabileceğini özellikle vurgulamışlardır. A grubundaki katılımcılar eğitimsizliği ve ekonomik yetersizlikleri nedeni ile kadının kendisini ve çocuklarını korumak için fedakârlık yapmak zorunda kalışının süreç içinde toplumun kadına yüklediği bir görev haline dönüştüğü düşüncesindedirler.

B grubu katılımcıların çoğunluğu, kadının fedakârlığı ve korunması konularında daha gelenekçi düşüncelere sahiptirler. Bu grubun toplumsal cinsiyet eşitlikçi olmayan tutumlarının oluşmasında sosyal öğrenmelerinin etkili olduğu düşünülmüştür. Bazı katılımcılar kadının erkek tarafından korunması gerektiğini toplumun yapısı ile ilişkilendirirler de bazıları erkeğin sadece erkek olması nedeni ile kadını koruması gerektiğini söyleyerek belirgin cinsiyetçi rol ayırımı yapmışlardır. Bu cinsiyetçi rol ayırımı kadının fedakârlığına yönelik düşüncelerinde de kendisini göstermiştir. B grubundaki bu katılımcıların, kadının fedakârlığını eğitim ve yaşam biçimindeki farklılıklar sebebiyle içselleştirdikleri ve normalleştirdikleri görülmektedir.

Her iki gruptaki katılımcılar kız ve erkek çocukların eğitimden eşit faydalandırılmadığı görüşündedir. A grubu katılımcılar bu farklılığı toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığı nedeniyle yapılan toplumsal cinsiyet ayrımcılığına, ailelerin geleneksel ataerkil düşünce yapısına bağlamışlardır. Bu ayrımcılığın sadece bölgesel farklılıklardan değil kişisel farklılıklardan da kaynaklandığını düşünmektedirler. A grubu katılımcıların, eğitim konusundaki farkındalığı, ailelerinin eğitimlerine gösterdiği çabayı kendilerinin de göstermeleri ve eğitimlerine devam etmeleri toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma sahip olduklarını göstermektedir.

B grubu katılımcılar eğitim konusunda kızların ayrımcılığa maruz kaldığını ancak ve ayrımcılığın kendileri için söz konusu olmadığını, kendi ailelerinin eğitim hayatlarını önemseyemediğini belirtmişlerdir. Aile baskısı yerine “bireysel nedenler” ve kendi istekleri ile okullarını terk ettiklerini ve pişman olmadıklarını söyleyerek, bu kararı kendi özgür iradeleri ile aldıklarına inanmaktadırlar. Bu durum ergenin bağımsız kararlar aldığı ve ailesini dinlemediği ergenlik dönemi özelliklerinden kaynaklı olmakla birlikte, bu katılımcıların, ailelerinden, ihtiyaç duydukları psikosoyal desteği alamamalarının da etkili olduğu düşünülmüştür. Aileleri çocuklarının eğitim hayatının sürmesini istemekte ancak yeteri kadar destekleyememişlerdir (Özdemir ve Çok 2011). B grubu katılımcıların düşünsel olarak toplumsal cinsiyet eşitliği tutumuna sahip olsalar bile kendi yaşamlarında bunu uygulayamadıkları için bu tutumu geliştiremedikleri söylenebilir. Bu gruptaki katılımcıların kızlarını mutlaka okutmak istemeleri, belirgin olarak bahsetmedikleri pişmanlıklarının göstergesi olarak düşünülmüştür. Eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumunun eğitim düzeyinin artışına paralel olarak arttığı bu nedenle A grubunun B grubundakilere göre daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip oldukları söylenebilir.

Çalışma yaşamına ilişkin düşüncelerine bakıldığında A grubu katılımcıların çalışmayı bir kadın hakkı olarak gördükleri ve evi geçindirmenin sadece erkeğin görevi olmadığı gerçeğinden hareketle kadın ve erkeğin eşit toplumsal rollere sahip olduğunu belirtmişlerdir. B grubundakilerin çoğunluğu ise evi geçindirmenin erkeğin görevi olduğunu kadının gerektiği takdirde eşine yardım etmek amaçlı çalışabileceğini düşüncesindedirler. A grubu katılımcıların ileride çalışmayı amaçlamaları, kadının çalışma hayatına girmesinde eğitimin belirleyici olduğunu göstermektedir. B grubu katılımcıların çalışma düşüncesinden A grubuna kıyasla kendilerini uzak hissetmeleri,

toplumsal rol ayrımı yapmalarının yanında eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle yapabilecekleri işlerin vasıfsız olmasına da bağlı olabileceği düşünülmüştür.

Çalışmak için kadının eşinden izin almasının gerekliliği konusunda her iki grup arasında belirgin farklılık mevcuttur. A grubu tüm katılımcılar kadının çalışmak için eşinin iznine ihtiyacının olmadığını belirtirken B grubu evli katılımcılar eşlerinin izni olmadığı için çalışmamaktadırlar. A grubu katılımcılar çalışmanın, kadının ev içindeki söz hakkını arttıracaklarını belirtirken B grubundaki çoğu katılımcı, bu düşünceye katılmamıştır. Böyle düşünmelerinde yaşantılardan edindikleri çıkarımların yaşamalarında etkili olduğu söylenebilir. Daha gelenekçi aile yapılarının bulunduğu bölgelere göre İzmir aile dinamiklerinin farklı yaşandığı bir şehirdir.

Her iki grubun çalışan annenin çocuğuyla ilgilenme düzeyine ilişki görüşleri farklıdır. A grubu katılımcılar çalışan annenin çocukla geçirdiği zamanı daha verimli geçirebileceğini belirtirken bazı evli katılımcılar çalışan annelerin çocuğuna iyi bakamayacağı düşünmektedir. Yine A grubu katılımcıların çalışan annenin çocuğa daha bilinçli yaklaşacağı, ailenin ekonomik düzeyindeki iyileşmenin çocuğa olumlu yansıtacağını, çocuğun ekonomik bağımsızlığı örnek alabileceğini, annenin çevresinin olumlu yönde değişmesi nedeni ile bu olumlu değişimin çocuğu da etkileyebileceği ve özgüveninin yüksek olabileceği yönünde düşünceleri bulunmaktadır. A grubu katılımcıların kadını geleneksel toplumsal rolünün dışında erkekle eşit şekilde “çalışan kadın” olarak düşünmeleri, toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. B grubu katılımcıların çoğunun ise çocukların bakım ve büyütülmesi görevinin anne tarafından yapılmasının daha uygun olacağı yönündeki geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliği tutumuna sahip oldukları görülmüştür.

Kadının karar verme özgürlüğü özel ve kamusal alan olarak ayrı ele alınmıştır. Kadının gerek kendi hakkında bağımsız karar vermesi ve gerekse ev içi kararların alınmasında söz sahibi olması önemli toplumsal cinsiyet eşitliği göstergelerindedir. A grubu katılımcıların, çocuk olduklarını kabullenerek aileleri ile birlikte karar almayı uygun buldukları, evliliklerinde de aile kararlarını eşleri ile birlikte almayı planladıklarını çünkü ortak yaşamın ortak kararlar gerektirdiğini düşünmektedirler. A grubu katılımcıların böyle düşünmelerinde kendi aile ortamında bu düşünce ve davranışlarla büyümelerinin etkili olduğu söylenebilir. B grubu katılımcılar bağımsız

karar alabildiklerini belirtirken bazılarının aile büyüklerinin etkili olduğunu söylemişlerdir. Bunda katılımcıların yaşlarının ve daha önceki çalışma yaşamlarının da etkili olduğu düşünülmüştür. Erken evlenen adölesan kadınların karar vermede ve bağımsız hareket etmede eşlerine ve aile büyüklerine bağlı oldukları söylenebilir. Bağımsız hareket etme şekillerinden biri de harçlıklarını istemleri doğrultusunda harcamalarıdır. A grubundakilerin harçlıklarını kitap, sinema ve gezmeye harcarken B grubundakilerin evin ihtiyaçlarına ve giysi yiyecek gibi gereksinimlere ayırdıkları görülmektedir.

Her iki gruptaki katılımcıların 18 yaşın altında ve çocuk olması nedeniyle ebeveynleriyle birlikte kamu kurumlarına başvurması gerekmektedir. Ancak B grubunda olanların ihtiyaçları nedeni ile sağlık hizmeti almak zorunda olmaları ve yasal olmayan evlilikleri nedeniyle alamamaları mağduriyetlerine neden olmaktadır. Bu katılımcıların toplum içinde daha az bulunmaları diğer insanlarla olan ilişkilerini azalttığından çekingen olmalarına kendilerine güvenememelerine neden olmaktadır. A grubu katılımcılarla kıyaslandığında B grubundakilerin kendilerini daha az ifade edebildikleri görülmektedir.

Ev içi görev dağılımı konusunda A grubu katılımcılar kadın ve erkeğin eşit sorumluluk alması gerektiğini ve iş paylaşımının da cinsiyete göre olmaması gerektiğini düşünmektedirler. B grubundaki katılımcılar ise evi geçindirmenin erkeğin görevi olduğunu, ev işleri ve çocuk bakımının ise kadın tarafından yapılması gerektiğini belirterek geleneksel toplumsal rollere göre olan görev dağılımını uygun bulmuşlardır. A grubu katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutuma, B grubundakilerin ise toplumsal cinsiyet eşitlikçi olmayan tutuma sahip olduğunu söylenebilir.

Çocuk sahibi olma ve çocuk hakkındaki kararların alınma şekli konusunda her iki grup farklı düşünmektedir. A grubu katılımcılar çocuk yapmaya eşlerin birlikte karar vermesi gerektiğini, çocuk bakımı konusunda konunun uzmanlarının yanında aile büyüklerinden de yardım alınabileceğini düşünmektedirler. B grubundakiler çocuk yapma konusunda eşlerin birlikte karar vermesi gerektiğini belirtmiş olsalar da böyle yapamadıkları ve plansız hamile kaldıkları anlaşılmıştır. Kendi kararları ile evlendikleri gibi, çocuk sahibi olurken de aile büyüklerinin görüşlerini almadıkları ve bunun kararının kendilerine ait olması yönünde düşünceye sahip oldukları

görülmüştür. Genelde küçük yaşta evlenen ya da evlendirilen adölesan kadınların çocuk yapma konusunda bağımsız olamadıkları ve ailelerin beklentileri doğrultusunda erken dönemde çocuk sahibi oldukları bilinir. Bizim çalışmamızda ise evli olan katılımcıların korunamadıkları için erken dönemde hamile kaldıkları ancak öncesinde aile büyüklerini önlem alma konusunda dinlemedikleri, kendi doğruları ile hareket ettikleri anlaşılmıştır.

Çocuk bakımının anne ve baba tarafından yapılması gerektiğini, babalarında çocuk bakımı konusunda eğitim alabileceğini belirten A grubu katılımcıların aksine B grubundakilerin çoğunluğu kadının anne olması nedeni ile çocuğa daha iyi bakabileceğini söylemişlerdir. Erkeğin bu konuda daha az yetenekli olduğunu, bebeğe zarar verebileceğini belirten B grubundakilerin geleneksel cinsiyet rollerine sahip olduğu söylenebilir.

Gebelikten korunmayı kimin sorumluluğu olarak gördükleri adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının önemli bir göstergesidir. Her iki gruptaki katılımcılar gebelikten korunmanın sadece kadının görevi olmadığı, eşlerin birlikte korunabileceğini belirtmişlerdir. Ancak B grubundakilerin düşüncelerini bu şekilde belirtip “bu gebelikten sonra ne yapmayı planlıyorsun?” diye sorulduğunda “kendilerinin korunacağını” söylemeleri düşüncelerinin uygulamalarıyla uyuşmadığı görülmektedir. Bu, B grubundaki evli katılımcıların eşlerin gebelikten korunmak için ortak sorumluluk alması gerektiğini öğrendiklerini ama bunu yaşamlarına aktaramadıklarını, geleneksel davranma yolunu seçtiklerini göstermektedir.

Katılımcıların cinsel yaşam ve kadın hastalıkları konusunda kimlerden yardım aldıklarına bakıldığında, A grubundaki hastalık ile ilgili şikâyetlerini anneleri ile paylaşabildiklerini belirtirken cinsel konularda daha çok internetten bilgi alabileceklerini ya da doktora soracaklarını söylemişlerdir. B grubu katılımcıları ise bu konuları daha çok arkadaş ya da yakınlarına sorduklarını, büyüdükleri ortamda edindikleri duyumlardan öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ailelerin cinsellikle ilgili konuları ayıp sayarak çocuklarıyla konuşmadıkları, geleneksel davranış göstermeye devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Gelecek planları her iki grupta tamamen farklılık göstermektedir. Eğitim, çalışma hayatı, aile yaşamı, çocuk sahibi olma zamanı ve sayısı konusundaki gelecek planlarına bakıldığında A grubu katılımcıların hepsinin üniversite eğitimlerine devam

etmeyi, mutlaka çalışmayı planladıkları bu nedenle de ev içinde eşlerine yönelik eşitlik beklentilerinin yüksek olduğu görülmüştür. B grubu katılımcıların çoğunluğu kendi hayatlarına değil daha çok çocuklarının yaşamlarına odaklanmış, çocuklarını okutma eğitime isteklerini dile getirmişlerdir. Bu evli olan ya da evlilik planları yapan adölesan kadınların kendi hayatlarını değil ailelerinin ve çocuklarının hayatlarını planlamaları görülmektedir. Eş ve anne rollerine uyumlu düşünmeye başlamaları gelenekçi ve eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumlarını göstermektedir.

A grubu katılımcıların kadına yönelik şiddetin sebepleri ve çözümleri konusunda B grubundakilere göre daha fazla farkındalığa sahip oldukları görülmüştür. B grubu katılımcıların bir kısmı şiddeti onaylamamakta ve kabullenmemektedir. Bazılarının ise şiddeti normalleştirerek olası gördükleri ve fiziksel şiddet olmadığı sürece diğer şiddet türlerini belli düzeye kadar “katlanılabilir” buldukları anlaşılmıştır. Bu düşünceye sahip B grubu katılımcıların böyle düşünmelerinde sahip olduğu dini öğretiler, büyüdükleri ortam ve koşullarda şiddetin var olması, şiddeti kanıksayarak büyümeleri ve yeterli düzeyde kamusal destek almayacağına, can güvenliğinin sağlanmayacağına yönelik edindikleri izlenimlerinin etkili olduğu sanılmaktadır. B grubundaki bu katılımcıların şiddeti belli düzeye kadar normalleştirmeleri, kadının şiddet görmesini toplumsal cinsiyet rolüne uyumlu bulmaları ile tanımlanabilir ve eşitlikçi olmayan toplumsal cinsiyet tutumlarından kaynaklı böyle düşündükleri söylenebilir. A grubu katılımcıların şiddeti kabullenmemeleri ise eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumlarının göstergesi olarak düşünülmüştür.

Katılımcıların kadının kamusal alandaki yerine özgü düşünceleri meslek seçimi, yönetimde ve siyaset var olma alt temalarına ilişkin düşünceleri ile anlaşılmaya çalışılmıştır. A grubundaki katılımcılar kadının her mesleği yapabileceğini ancak toplumdaki cinsiyet ayrımının bunu engellediğini, kadının mesleği seçmede olduğu gibi mesleğinde ilerleme ve ya statülü meslek sahibi olmada erkeğe nazaran geride kalabildiğini belirtmişlerdir. Belirtilenlerin gerçek bilgi ile de örtüşmesi ve B grubundaki kadınların bu konularda kadının yaşadığı sorunlara uzak ve ilgisiz olmaları A grubundaki katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

A grubundaki katılımcılar ülkemizde toplumsal baskıların varlığı ve bu baskının kadının özgüvenli oluşuna engel olması nedeniyle kadın yöneticilerin azınlıkta

kaldığını aynı sorunun siyasette de yaşandığını belirtmişlerdir. B grubundaki katılımcıların bir kısmı kadının iyi yönetici olabileceğini belirtse de çoğunluğu erkeğin kadına göre daha başarılı oluşundan bahsederek gelenekçi görüş belirtmişlerdir. Her iki grup değerlendirildiğinde A grubu katılımcıların B grubundakilere göre kadın yönetici ve siyasetçi konusundaki sorun ve nedenleri daha iyi takip ettikleri gerçek bilgiyle örtüşen değerlendirmeler yaptıkları görülmüştür. B grubundakilerin ise bu konuda detaylı bilgiye sahip olmadıkları bu nedenle fikir beyan etmekten çekindikleri anlaşılmıştır. Karşılaştırıldığında A grubundaki katılımcıların B grubundakilere göre eşitlikçi toplumsal cinsiyet tutumuna sahip oldukları düşünülmüştür.

6. ÖNERİLER

Erken evliliklerin sebepleri anlaşılmadan, onları oluşturan değer yargıları ortaya konmadan bu sorunun çözümünde aşama kaydetmek zor olacaktır. Geçmiş dönemlerde çoğunlukla aile akraba veya aşiretlerin kararıyla gerçekleştirilen erken evliliklerin, son dönemlerde yapılan bazı çalışmalarda olduğu gibi bu araştırmada da adölesan kadınların kendi kararlarıyla erken evlilik yaptıkları anlaşılmaktadır. Eğitim hayatından ayrılan adölesan kadının geliştireceği toplumsal cinsiyet eşitliği tutumu erkekle olan eşitlik dengesinin sarsılması ile negatif yöne kayar. Buna erken dönemde evlilik yapması eklendiğinde ise toplumsal cinsiyet rolü olarak “eş olma” rolü edinir. Böylece erken dönemde evlenen adölesan kadın gerek toplumsal beklentiler nedeniyle gerekse kendisinde oluşan “evli kadın rolü” nün yarattığı düşünce yapısı ile toplumsal cinsiyet eşitlikçi tutum geliştirmesi engellenmiş olur. Eğitim yaşının yükseltilmesi ve erken evliliğin engellenmesi adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarını da değiştirecektir. Birbirini besleyen bu süreçte kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği yönündeki tutumlarının erken yaştan itibaren geliştirilmesinin önemli olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda sosyal hizmetin üstleneceği çeşitli görevler bulunmaktadır. Bunları üç düzeyde ele alabiliriz.

1-Mikro Çalışmalar

-Okul sosyal hizmeti yaygınlaştırılarak adölesan ve ailesine yönelik koruyucu, önleyici tedavi ve rehabilite edici çalışmalar yapılmalıdır.

-Okullarda Sosyal Hizmet Uzmanı tarafından erken evlilik açısından risk altında bulunan çocuklar tespit edilerek erken evliliğe yönelik önleyici tedbirler alınmalıdır.

-Risk gruplarının yaşadığı bölgelerde bireysel danışmanlıkların yürütülmesinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

-Aile Sağlığı Birimlerinde, Sağlıklı Hayat Merkezlerinde adölesanlara yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi sağlanmalıdır. Evli veya gebe olan adölesanların sağlık ve psiko sosyal yönden takip edilerek desteklenmeleri sağlanmalıdır. Bu nedenle sadece sağlık çalışanı değil birimlerde Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikolog ocuk Gelişim Uzmanı gibi meslek elemanları istihdam edilmesi sağlanarak ergen ve ebeveynlere yönelik koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılmalıdır. Bu alışmalar arasında, evlenen adölesanın eşine ve yeni ailesine uyum, iletişim kurma ve kendisini ifade edebilme, yaşadığı sorunlar ve bu sorunları çözme yöntemleri, duygu durumu, yaşadığı adölesan gebelik ya da adölesan annelik sorunları vb. konularda eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmelidir.

Mezzo alışmalar

Okullarda öğrencilere ve ailelerine yönelik adölesan döneminin özellikleri, cinsellik, ergen-ebeveyn çatışmaları ve çözüm yollarına yönelik grup çalışmaları yapmak.

-Gelişmişlik düzeyi düşük, erken evliliğin yaygın olduğu ve erken evliliklerin sık görüldüğü, dezavantajlı grupların yaşadığı bölgelerde ailelerle ve adölesanlarla grup çalışması yapmak, bu bölgelerde ki Sosyal Hizmet Merkezleri ile koordineli çalışmak ve gerektiğinde izlem açısından bu merkezlerden yardım almak.

Gerek kendi istekleri ile kurdukları ilişkiler gerekse yaşadıkları cinsel şiddet sonrası gelişen gebelikler adölesan kadınları evlenmeye zorlamaktadır. Yaşanan bu süreçte ocuk İzlem Merkezleri ya da sosyal hizmetlerin yürütüldüğü bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlarca adölesan kadına ve ailesine gerekli psikososyal ve ekonomik desteğin verilerek evliliğin engellenmesi sağlanmalıdır.

Makro alışmalar

-Erken evliliklerle mücadelede kamu, özel ve sivil kuruluşların birlikte hareket etmesi, koordineli çalışması önemlidir. Çünkü erken evlilik konusu multi disiplinler çalışma gerektiren bir konudur. Eğitim, sosyal hizmetler, siyaset, emniyet, adalet, sağlık, diyanet, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları birlikte çalışmalıdır.

- Cinsiyet rolleri, adölesanların cinsel gelişimi, ergen-ebeveyn çatışmaları, erken evlilikler, erken evliliklerin anne ve ocuk sağlığı açısından riskleri konulu projeler yaparak halkın eğitilmesi sağlanmalıdır.

-Dini bilgilerin yanlış yorumlanmasının sonucu olarak erken evliliklerin meşrulaştırılması sorununa uygun çözüm yolları geliştirilmelidir. Bu konuda yapılacak olan toplum çalışmalarıyla İslam dininde evlilik ve dini nikâh konuları halka iyi anlatılmalıdır.

-Evlilik için erkekte ve kadında gerek fiziksel gerekse psikolojik gelişmişlik düzeyinin yeterliliği, bunun gerçekleşme dönemleri ve yetersizliği durumunda karşılaşılabilecek sorunları halka anlatacak çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

T.C. Resmi Gazete. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1982.

T.C. Resmi Gazete. Türk Medeni Kanunu. 2001. Sayı: 4721.

T.C. Resmi Gazete. Türk Ceza Kanunu. 2004. Sayı: 765.

T.C. Resmi Gazete. Çocuk Koruma Kanunu. 2005. Sayı: 5395.

Acemoğlu H, Ceylan A, Saka G, Erdem M. Diyarbakır'da Erken Yaş Evlilikleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2005; 8(8).

Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı. Türk Medeni Kanunu Mevzuatı. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı: Ankara; 2017, s: 450.

Aile-Der. Bilgilen Güçlen Proje Raporu Erken Evlilik Sorunu. İçinde: Elitok Ö, Çabuk G, (eds.). Aile danışmanları derneği. Aile Danışmanları Derneği: Antalya; 2014, s: 33-34.

Akın A, Özvarış ŞB. Adölesanların Cinsel ve Üreme Sağlığını Etkileyen Faktörler Projesi. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı: Ankara; 2003.

Akkuş D. Ergende Esrar Kullanımı: Toplum Ruh Sağlığı Yaklaşımı (Olgu Sunumu). Journal of Psychiatric Nurses. 2010; 1(1): 43-46.

Aktaş G. Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. Edebiyat Fakültesi Dergisi. 2013; 30(1): 53-72.

Altınbaş D. Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizim. Kadın Araştırmaları Dergisi. 2006; (9): 21-52.

Altunbulak C, Aydoğan İ. İlköğretim İkinci Kademedeki Boşanmış ve Tam Aileye Sahip Öğrencilerin Okul Başarıları ve Okulda Karşılaştıkları Problemlerin İncelenmesi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2015; 5(2): 2-8.

Arabacı LB, Taş G, Dikeç G. Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı. Bağımlılık Dergisi. 2017; 18(4): 135-144.

Aras G, Belek U, Tuzlukaya ŞE, Saraç S, Selçuk FÜ, Sever Ç, Şimşek A, Yıldırım P. Toplumsal Cinsiyet Yansımaları. İçinde: Gültekin L, Güneş G, Ertung C, Şimşek A, (eds.). Atılım Üniversitesi: Ankara; 2013, s: 97-109.

Arıcı F. Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş. Hacettepe Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yüksek Lisans. Ankara, 2011.

Arıkan S. Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2003; 5(1): 1-20.

ASPB. Türkiye'de Evlilik Tercihleri Nisan 2015. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Ankara; 2015.

Avcı M. Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2006; 7(1): 39-63.

Avcı M. Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2008; 11(1): 49-73.

Ayan S. Evlilik Birliğinin Korunması. Türkiye Barolar Birliği Yayınları: Ankara; 2004.

Ayça Ş, Yazıcı S. Adölesan Gebelikler. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi. 2015; 2(2): 241-249.

Ayçiçek A. Eskişehir İlinde Hastaneye Başvuran Adolesan ve Anne-Babalarının Sigara Kullanma Alışkanlıkları. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. 2014; 57(4): 252-257.

Aydemir E. Evlilik Mi Evcilik Mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler. International Strategic Research Organization (USAK): 2011.

Aydın M. Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitime Yansımaları. Eşlik Psikoloji Danışmanlık ve Eğitim Merkezi. 2019.

Aydın O, Baran G. Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2010; 21(2): 117-126.

Aydoğdu İ. Eğitim Psikolojisi Dersi Öğrenci Sunum Notları: Sosyal Öğrenme Kuramı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi; 2005-2006.

Başer M. Adölesan Cinselliği ve Gebelik. CÜ Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2000; 4(1): 50-54.

Baykara Acar Y, Acar H. Sistem Kuramı - Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2002; 13(1): 29-35.

Bayrakçı M. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2007; 14: 198-210.

Bee H, Denise B. Çocuk Gelişim Psikolojisi. Kaknüs Yayınları: İstanbul; 2009.

Bilir N, Özcebe H. Tütün Bağımlılığı ve Kontrolü: Bireysel, Toplumsal ve Sosyal Pazarlama Yaklaşımları. Eurasian Journal Pulmonol. 2014; 16: 63-68.

Boran P, Gökçay G, Devecioğlu E, Eren T. Çocuk Gelinler. Marmara Medical Journal. 2013; 26: 58-62.

Boylu AA, Öztop H. Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri/Single Parent Families: Problems and Solutions. Sosyoekonomi. 2013; 1: 207-220.

Burcu E, Yıldırım F, Sirma ÇS, Saniyaman S. Çiçeklerin Kaderi: Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. Bilig. 2015; 73: 63-98.

Büyüktanır T. Türk Medeni Kanunu Değişiklikler ve Yeni Düzenlemelere İlişkin Açıklamalar. Ankara Barosu Dergisi. 2002; 2: 55-110.

Canatan K, Yıldırım E. Aile Sosyolojisi. Açılım kitap: İstanbul; 2009.

Canel AN. Evlilik ve Aile Hayatı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü: İstanbul; 2012.

CETAD. Gençlik ve cinsellik bilgilendirme dosyası-7. İçinde: Karabey S, Müftüoğlu N, (eds.). Cinsel Eğitim Tedavi Araştırma Derneği; 2006.

Ceylan T. Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2011; 15(1): 89-104.

Çalık Ö. Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu: Ankara; 2009.

Çam Yılmaz G. Evlilik Kriterleri ve Evliliğin Çeşitli Toplumlarda Erteleme Sebepleri. Aile Akademisi Derneği Yayınları. 2015: 3-9.

Çelenk S. Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar. İçinde: Çaplı B, Tuncel H, (eds.). Televizyon Haberciliğinde Etik. Haziran Kitabevi: Ankara; 2010, s: 229-236.

Çelik G, Tahiroğlu A, Avcı A. Ergenlik Döneminde Beynin Yapısal ve Nörokimyasal Değişimi. Klinik Psikiyatri. 2008; 11: 42-47.

Çetinel E, Ersoy Yılmaz S. Feminist Teori: Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım. Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi. 2016; 6(2): 119-148.

Çil İ. Ders Notları: Sistem Yaklaşımı. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi; 2010.

Çınar EK. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Denizli, 2013.

Çopuroğlu YC. Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2000; 10(2): 163-193.

Dagne HG. Early Marriage in Northern Ethiopia. Reproductive Health Matters. 1994; 2(4): 35-38.

Danış D. Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış. Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü: İstanbul; 2008.

Danış MZ. Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2006; 9(9): 45-53.

Demir NÖ, Baran AG, Ulusoy D. Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örneği. Bilig. 2005; (32): 83-108.

Demir SA, Çelebi ŞG. Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. 2017; 8(13): 111-128.

Demir Y, Durmuş E. Uzun Evlilikler: Bir Yastıkta Kırk Yıl. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2015; 8(36): 636-645.

Demiröz F, Tamkoç B, Güngör E, Tarhan U. Ekolojik Yaklaşım. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü. 2012: 2-4.

Deniz N. Liseye Devam Eden Ergenlerin Risk Alma Davranışları ile Mükemmeliyetçilik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2011.

Derman O. Ergenlerde Psikososyal Gelişim. Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi. 2008; 63: 19-21.

Dikici E. Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. The Journal of Academic Social Science Studies. 2016; 43: 523-532.

Dinçel E. Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2006.

Dinmezpınar C. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. Yasama Dergisi. 2014; (28): 5-29.

Doğan C. Yeni Sosyal Hareketler Ekseninde Feminizme Bakış. Sosyoloji Notları. 2008: 29-36.

Doğan HÖ, Piyal B. Gender Related Issues. Turkish Journal of Public Health. 2017; 15(2): 150-163.

Donovan J. Feminist Teori. İletişim Yayınevi: İstanbul; 2010.

Durdu Z, Yelboğa Y. Türkiye'de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği. Journal of International Social Research. 2016; 9(44): 800-807.

Duru E, Arslan G. Evlenmek Amacıyla Evden Kaçan Kız Ergenler: Bir Olgubilim Çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2016; 5(41): 36-48.

Düzen N, Atalay Z. Türkiye'deki Erken Yaşta Evlilikleri Farklı Bakış Açılarında Bakarak Değerlendirmeyi ve Varolan Çözüm Önerilerini Geliştirmeyi Amaçlayan Özgür Proje. Sabancı Üniversitesi: İstanbul; 2014.

Ecevit Y. Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. İçinde: Ecevit Y, Karkın N, (eds.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Anadolu Üniversitesi: Eskişehir; 2011, s: 4-6.

Engin Demir C, Kılıç AZ, Çalışkan B, Hanbay Çakır E, Güney Karaman N, Şener Özbek Ü. Okulların Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık Açısından Değerlendirilmesi. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü: Ankara; 2016.

Ersoy Çak Ş. Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri ve Popüler Müzik Videoları. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi. 2010; 7: 101-110.

Ersoy E. Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2009; 19(2): 209-230.

Erul B. Hz. Aişe Kaç Yaşında Evlendi. Dokuz mu? On dokuz mu? İslami Araştırmalar Dergisi. 2006; 19(4): 637-649.

Erzeybek B. Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2015.

Esen Y. Gender Discrimination in Educational Processes: An Analysis on The Experiences of Studentship. Int Online J Educ Sci. 2013; 5(3): 757-782.

Eyce B. Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi. 2000; 1(4): 223-244.

Figen E. Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2009; 17(17): 88-96.

Gezer Tuğrul Y. Erken Yaşta Evlendirilen Kadınların Evlilik Süreçleri Deneyimleri ve Sonraki Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma. Sosyoloji Notları. 2018; 1(2): 1-37.

Gökçen M, Büyükgöze-Kavas A. Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek. Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi. 2018; 1(1): 48-67.

Görünüm. Erken Evlilikler. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı Bülteni. Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı İstanbul; 2010.

Güldü Ö, Kart ME. Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyasal Tutumları: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 2009; 64(3): 97-116.

Gülseven AS. Türk Aile Hukukunda Toplumsal Cinsiyet Rollerini. TBB Dergisi. 2017: 184-230.

Günay G, Bener Ö. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2011; 15(3): 157-171.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Sağlık ve Nüfus Araştırması 2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü; 2009.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, TC Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK: Ankara, Türkiye; 2014, s: 95-100.

İmamoğlu O. Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller. Kadın Araştırmaları Dergisi. 1993; (1): 58-68.

Kabaoğlu SQ. Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2017; 1(2).

Kan D. Yeni Medya Aracı Bilgisayar Oyunlarında Toplumsal Cinsiyetin İnşası. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication. 2012; 2(4): 52-60.

Kaptanoğlu İY, Ergöçmen B. Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. 2012; 15(2): 129-161.

Kara B. Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2015; 20(2): 59-72.

Kara N. Feminizm(ler)in Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıma(ma)sı. Küresel İletişim Dergisi. 2006; 1: 1-33.

Kartal F. Kadınların Yurttaşlığı ve Feminist Kuram. Anne İdaresi Dergisi. 2016; 49(3): 59-87.

Kasapoğlu MA. Aile ve Kadın Araştırmaları için Yedi Temel Rol ve Statü. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi. 1994; 15: 217-233.

Kaynak Malatyalı M. Türkiye'de Çocuk Gelin Sorunu. Nestle Psikoloji Dergisi. 2014; 2: 27-38.

Keskin D. Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2011; 4: 65-83.

Kılıç A, Seven S. Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Pegem A Yayıncılık: Ankara; 2007.

Kılıç AZ. Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları: İstanbul; 2013.

Koç M. Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2004; 1(17): 231-238.

Koçtürk N, Bilge F, Yüksel F. Erken Yaşta Evlenen Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Özellikleri, Okul Terki ve Evlilikle İlgili Sorunları. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2018; 8(50): 1-28.

Koçyiğit Özyiğit M, Alkan E, Yılmaz M. Toplumsal Cinsiyet Rollerine Duyarlılığı Grup Rehberliği Programının Psikolojik Danışman Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarına Etkisi Journal of International Social Research. 2017; 10(49): 2-6.

Kozlu D. Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri. Art-E Sanat Dergisi. 2009; 3: 1-15.

Könezoğlu B. Aile ve Ailenin Korunması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Medeni Hukuk) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2006.

Kurulu BMG. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. 10 Aralık 1948.

Melekoğlu R. Adölesan Gebelikler: Maternal ve Fetal Sonuçlar. Çukurova Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Adana, 2012.

Melekoğlu R, Evbüke C, Kafadar T, Mısıroğlu S, Büyükkurt S, Özgüven FT. Adölesan Gebeliklerin Perinatal Sonuçları. Journal of Turkish Society of Obstetrics & Gynecology. 2013; 10(4): 213-219.

Mihçioğur S, Erbaş F, Akın A. Çocuk Gelinler ve Beklenen Olumsuz Sonuçları. Sağlık ve Toplum. 2010; 20(1): 3-12.

Morsümbül Ü, Uçar E. Kimlik Stilleri, Süreçleri ve Statülerinin Kimlik İşlevleri ile İlişkileri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2017; 13(1): 25-35.

Orçan M, Kar M. Türkiye'de Erken Yaşta Yapılan Evlilikler ve Risk Algısı: Bismil Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2008; 14(14): 97-112.

Osman H. Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüsten Bakmak. Praksis. 2011; 20: 19-43.

Öcal Yüceol SE. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile İlişki Doyumu ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişkiler. İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2016.

Öngen B, Aytaç S. Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi. Sosyoloji Konferansları. 2013; (48): 1-18.

Öngider N. Boşanmış ve Evli Ailelerden Gelen Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Red Düzeyleri ile Psikolojik Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması. Klinik Psikiyatri. 2013; 16: 164-174.

Özaydınlık K. Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2014; 13(33): 93-112.

Özdemir Y, Çok F. Ergenlikte Özerklik Gelişimi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2011; 4(36): 152-162.

Özer Dal Y. Liberal Eşitlik Anlayışı ve Ulusal Mekanizmalar. Kadın Araştırmaları Dergisi. 2012; 7: 21-31.

Özkoçak Y, Tavuz A. Kadın ve Erkeğin Birbirini Ötekileştirmesi "Bir Erkek Bir Kadın" Dizi Örneği. Atatürk İletişim dergisi. 2014; 6: 187-202.

Öztürk B, Siyez DM. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Cinsel Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Ege Eğitim Dergisi. 2015; 16(1): 30-55.

Öztürk MO. Psikanaliz ve Psikoterapi. Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları: Ankara; 1998.

Sakallı-Uğurlu N, Türkoğlu B. Günümüz Türkiye'sinde Cinsiyet Kalıpyargıları: Kadın kimdir? Erkek kimdir? I Sosyal Psikoloji Kongresi. Başkent Üniversitesi: Ankara; 2016.

Sankır H. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin 'Kadın Sanatçı Kimliği'nin Oluşum Sürecine Etkileri. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. 2010: 1-26.

Seçgin F, Kurnaz Ş. Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 2015; 3(5): 24-38.

Sezen L. Türkiye'de Evlenme Biçimleri. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 2005; 11(27): 185-195.

Soylu N, Ayaz M. Adli Değerlendirme için Yönlendirilen Küçük Yaşta Evlendirilmiş Kız Çocuklarının Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi. Anatolian Journal Of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2013; 14(2): 136-144.

Süleymanov A. Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2009; 17(17): 7-17.

Sümer N, Gündoğdu Aktürk E, Helvacı E. Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. Türk Psikoloji Yazıları. 2010; 13(25): 42-59.

Şafak Ş, Çopur Z, Özkan MA. Çocukların Evle İlgili Faaliyetlere Harcadıkları Zamanın İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi. 2006.

Şahin F. Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. 2002: 2-4.

Şen S, Kavlak O. Çocuk Gelinler: Erken Yaş Evlilikleri ve Adölesan Gebeliklere Yaklaşım. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2011; 25(25): 35-44.

Şenyuva AH. Evlilik Birliğinin Hakimın Müdahalesi Yoluyla Korunması. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2007.

Tacoğlu TP. Türkiye'de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi "The Reasons For Traditional Marriages In Turkey And The Effect Of Custom On Marriages". Sosyal Bilimler Aratırmaları Dergisi. 2011; 2(4): 2-7.

Taşbaş MB. Evlenmenin Şartları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2010.

Taylı A. Eğitim Sisteminde Önemli Bir Sorun: Okulu Bırakma. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2008; 30(3): 89-101.

Tezel Şahin F, Cevher FN. Türk Toplumunda Aile-Çocuk İlişkilerine Genel Bir Bakış. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Ankara; 2007.

Topoğlu S. Kadın İstihdamında Fırsat Eşitsizliği Toplumsal Dışlanmışlık: Türkiye AB Karşılaştırması. İstanbul Üniversitesi İstanbul üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikaları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2007.

Topuz SK, Erkanlı H. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamaların Metafor Yöntemi İle Analizi. Alternatif Politika. 2016; 8(2): 300-321.

Tuncer SD. Türk Ceza Kanununda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2015.

Turğut M, Feyzioğlu S, Aybars Aİ, Beşpınar FU, Çavlin A, Eryurt MA, Koç İ, Özbay F. Türkiye aile yapısı araştırması : tespitler, öneriler. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: Ankara; 2014.

TÜİK. İstatistiklerle Aile 2015. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: Ankara; 2016.

Tümkaya S. Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 2005; 3(4): 445-459.

UNFPA. Marrying too Young. End Child Marriage. United Nations Population Fund: New York; 2012.

UNICEF. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. UNICEF Türkiye: Türkiye; 2004.

UNICEF. Early Marriage A Harmful Traditional Practice A Statistical Exploration 2005. UNICEF; 2005.

Ural N. Suça Yönelen Çocuk ve Ailesi İle Çalışma. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2011; 22-1: 165-174.

Vargel Pehlivan P. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2017; 16(31): 497-521.

Vatandaş C. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Sosyoloji Konferansları. 2007; (35): 29-56.

WHO. World Marriage Patterns. United Nations Population Division, Department Of Economic Social Affairs: New York; 2000.

WHO. World Health Statistics 2009. WHO: France; 2009.

Y. Dökmen Z. Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. 2009: Remzi Kitabevi; 2009.

Yakıt E, Coşkun AM. Toplumsal Açından Çocuk Yaşta Evlilikler Gerçeği: Hemşire ve Ebeğin Sorumluluğu. Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Dergisi. 2014; 11(3): 3-10.

Yiğit T. Erken Evlilikleri (Çocuk Evlilikleri) Yeniden Düşünmek: Erken Evliliklerin Kavramlaştırılmasına Yönelik Nitel Bir Araştırma. Uluslararası Sosyal Bilimleri Dergisi. 2016; 4: 386-412.

Yıldız D. Sosyo-Kültürel Faktörler Bağlamında Erken Evlilikler. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2018.

Yılmaz S. Aile Araştırmalarının Güncel Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme/An Evaluation about Current Problems of Family Studies. Journal of History Culture and Art Research. 2013; 2(4): 13-23.

Zara A, Özdemir B. Cinsiyet Rollerini İçinde: Yüksel Ő, Gülseren L, Devrim Başterzi A, (eds.). Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı. Türkiye Psikiyatri Derneği: İstanbul; 2013.

EKLER

EK 1. VERİ TOPLAMA FORMU

Sosyo demografik sorular

Kaç yaşındasınız?

Eğitim durumunuz nedir? En son gittiğiniz okul hangisidir? Kaçınıcı sınıfa kadar devam ettiniz?

Resmi ve/veya dini olarak evli misiniz? a)Evet (_____) b)Hayır

Evet ise,

Kaç yaşında evlendiniz?

Çocuğunuz var mı? a)Evet (Kaç çocuğunuz var?:_____) b)Hayır

Sosyal güvenceniz var mı? a)Evet (eşimden dolayı) b)Evet (kendi sigortam var)
b)Hayır yok

Ekonomik durumunuz nasıldır? a) Kötü b) Orta c) İyi d) Çok iyi

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE İLİŞKİN SORULAR

1-EĞİTİM

1.1.Kız çocukları ile erkek çocukları arasında eğitim olanaklarından yararlanma açısından fark var mıdır? Ailenizde kız çocukları da istedikleri kadar okula gidebiliyorlar mı? Ne düşünüyorsunuz?

1.2.Sizce kız çocukları okumalı mı? Ne kadar okumalı, neden?

1.3.Evlendiğinizde eğitiminiz devam ediyor muydu?

1.3.1. (Hayır ise) Neden okulu bıraktınız?

1.3.2. (Evet ise) Nasıl etkiledi? Örneğin okulu bırakmanızı mı istediler? Kim?

1.3.3. Eğitiminize devam etmek ister miydiniz?

2-KADININ ÇALIŞMASI-EKONOMİK ÖZGÜRLÜK

2.1. Sizce evi geçindirmek kimin görevidir? Erkeğin mi kadının mı?

2.2. Şu anda herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

2.2.1. (Evet ise) Neden çalışıyorsunuz?

2.2.2. (Hayır ise) Daha önce çalıştınız mı? Evlendiğinizde çalışıyor muydunuz?

2.2.3. (Evet ise) Nerede, ne kadar süre ile çalıştınız?

2.2.4. (Hayır ise) Neden çalışmıyorsunuz? Çalışmak ister miydiniz?

2.3. Bir kadın sizce neden çalışmak ister? (Sizce kadın evin giderlerini karşılamak için çalışmalı mıdır?) Kadınların çalışması gerekli midir?

2.4. Sadece size ait herhangi bir geliriniz var mı? Örneğin kira geliri, emekli aylığı gibi. Ya da kendi aileniz halen size yardım ediyor mu?

2.4.1. Eşinizden harçlık alıyor musunuz? (Evet ise) Harçlık isterken zorlanıyor musunuz?

2.4.2. Kendinize ait kredi kartınız var mı? (Evet ise) Kredi kartından harcama yaptığınızda eşinize hesap vermek zorunda kalıyor musunuz?

2.4.3. Harçlığı ya da (varsa) kredi kartınızı hangi ihtiyaçlar için nasıl kullanıyorsunuz? Harcamalarınızın detaylarını eşinizle paylaşıyor musunuz? Örneğin eşinizden habersiz harcama yaparsanız ne gibi sorunlar yaşarsınız?

2.4.4. Elinize geçen aylıktan ya da harçlıktan kendi ihtiyaçlarınız için para ayırıyor musunuz?

2.5. Eşiniz sizin çalışmanız ya da çalışmak istemeniz halinde ne düşünür? Daha önce eşinizle çalışma konusunda hiç konuştunuz mu? Bu konudaki fikirleri nelerdir?

2.6. Bir kadının çalışması için eşinin izni gerekir mi? Siz de çalışmak için izin aldınız mı? Ya da çalışmak isteseyiz eşinizin izin vermesi gerekli mi? Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

2.7. Sizce çalışan kadınlar evlerinde daha fazla mı söz sahibidir?

2.8. Kadınların eşlerinden çok kazanması evde sorun yaratır mı?

2.9. Kadının çalışıyor olması çocuk doğurmasını ve büyütmesini nasıl etkiler? Sizin, eşinizin ve diğer aile büyüklerinizin bu konudaki fikirleri nelerdir?

2.9.1. (Çalışıyor ise) Çocuğunuza siz çalışırken kim bakacak?

2.10. Sizce çalışan kadınlar çocuklarına yeteri kadar zaman ayırabiliyor mu? Çalışan kadınlar çocuklarının bakımlarını nasıl sağlıyor?

2.11. Kadına ve erkeğe özgü iş ve meslekler var mıdır? Varsa hangileri kadına uygun mesleklerdir?

3-EVDE GÖREV DAĞILIMI

3.1.Sizce ev işlerini kim yapmalı? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

3.2.Erkekler de ev işi yapmalı mı? Hangilerini yapabilir?

3.3.Çocuğun altını değiştirmek, karnını doyurmak, banyosunu yaptırmak sizce kimin görevidir? Neden? Peki, baba da bu görevleri üstlenebilir mi?

3.4.Evinizin mutfak, pazar alışverişini kim yapar? Bu görevi sizce kim üstlenmeli?

3.5.Evinize büyük bir eşya alınması gerektiğine kim karar verir? Örneğin bir buzdolabı ya da bulaşık makinesi almanız gerektiğinde nasıl karar veriyorsunuz?

3.6.Evde ufak tamir işleri olduğunda kim yapar?

3.7.Hangi ebeveyn çocuklarıyla daha çok yakınlık kurabilir? Bu konuda bir ayrım var mıdır? Siz ne düşünüyorsunuz?

4-KARAR ALMA

4.1.Ailenizi ilgilendiren konularda nasıl karar alırsınız? Karşılıklı uzlaşarak mı, eşinizin görüşünü destekleyerek mi?

4.2.Çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdiniz? İsteyerek mi gebe kaldınız? Gebe kalmanızda eşinizin, aile büyüklerinizin ve yakın çevrenizin ne gibi etkileri oldu? Onların söylediklerini dikkate aldınız mı?

4.3.Evlenmeye nasıl karar verdiniz? Kararınızda kimler etkili oldu?

5-TOPLUMSAL YAŞAM

5.1.Kadın yönetici tanıyor musunuz? Kimleri tanıyorsunuz?

5.2.Sizce toplumumuzda kadın yönetici çok mu? Neden?

5.3.Kadın mı erkek mi daha iyi yönetici olabilir? Neden?

5.4.Kadınlar siyasete atılmalı mı? Başarılı olabilirler mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

5.5.İyi meslekler hep erkeklerin midir? Kadınlar da iyi meslekleri yapabilir mi? Örnek verebilir misiniz?

6- BAĞIMSIZ KARAR ALMA VE HAREKET ÖZGÜRLÜĞÜ

6.1.Ne zaman alışverişe gideceğinize, kimin akrabalarını ziyaret edeceğinize nasıl karar verirsiniz?

6.2.Arkadaşlarınızla buluşmak istediğinizde eşinize danışır mısınız, haber verir misiniz, onayını alır mısınız?

6.3.Sağlık sorunu yaşadığınızda sağlık kurumlarına ya da resmi bir işiniz olduğunda resmi kurumlara tek başınıza gidebilir misiniz?

6.4.Sizce kadınları gece dışarı çıkabilir mi? bu konuda ne düşünüyorsunuz?

6.5.Sizce kadınlar sinemaya, tiyatroya, alışveriş merkezine yalnız gidebilir mi?

7-ŞİDDETE BAKIŞ

7.1.Eşinizle tartışır mısınız?

7.2.Tartıştığınızda kimin sesi daha çok çıkar?

7.3.Bir erkek eşine kötü söz söyleyebilir mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

7.4.Tartışırken kadınlar susmalı mıdır? Eşinize karşılık verir misiniz?

7.5.Bir erkek karısını dövebilir mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

7.6.Siz benzer bir durumla karşılaştığınızda ne yaparsınız? Ailenizi ve evliliğinizi korumak için şiddeti hoşgörü ile karşılar mısınız?

7.7.Eşiniz elinizdeki parayı zorla almak istedi mi?

7.7.1.(Hayır ise) Böyle bir şey yapabilir mi? Kadının parası aynı zamanda erkeğin parası mıdır?

8-CİNSEL YAŞAMDA KARAR ALMA VE ÜREME SAĞLIĞI

8.1.Cinsel ilişki eşlerin birlikte istemesi durumunda mı olmalıdır? Erkek istiyorsa kadın kabul etmek zorunda mıdır?

8.2.Çocuk istenmiyorsa gebelikten korunmak kadının görevi midir? Aile planlaması yöntemlerini kim kullanmalı? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

8.3.Cinsel yaşamınızda sorun yaşadığınızda doktora gider misiniz? Eşinizden ya da aile büyüklerinizden yardım ister misiniz?

8.4.Kadın hastalıkları ya da cinsel yaşamla ilgili sorunlarınızı kiminle paylaşıyorsunuz?

8.5.Kadın hastalıkları ile ilişkili bir doktora gitmek isterseniz doktorun cinsiyeti önemli midir? Tercihiniz ne yönde olur? Eşiniz tercihinizi etkiler mi? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

9-ÇOCUKLAR HAKKINDA KARAR ALMA

9.1.Evde çocukla ilgili kararlar nasıl alınmalı? Aile büyüklerinin söz hakkı olmalı mı? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

9.2.Çocuğunuza nasıl davranmanız nasıl bakmanız gerektiği konusunda kimin görüşlerini dikkate alırsınız? Neden?

9.3.Çocuğun doktora götürülmesi gerektiği kararını sizce kim vermelidir? Neden?

9.4.İlerde kız çocuğunuzu eşiniz ve aileniz istemese bile okula göndermek ister misiniz?

9.4.1.(Evet ise) Eşinizin ya da aile büyüklerinizin sözünüzü dinleyeceklerine inanıyor musunuz?

10-AİLE BASKISI

10.1.Kadının erkek tarafından korunması gerektiğine yönelik düşünceleriniz nelerdir?

10.2.Eve giriş ve çıkış saatleri konusunda eşe ya da aile büyüklerine bilgi verilmesi gerekir mi? Neler düşünöyorsunuz?

10.3.Bilgi vermediğiniz takdirde nasıl bir tepki ile karşılaşırsınız?

10.4.Evlilikte kadınlar daha fazla fedakârlık yapmalı mıdır? Ne düşünöyorsunuz?

EK 2. ENSTİTÜ YÖNETİM KURULU KARARI

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
16.11.2017	45	26

Karar 11- Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi 161358012 numaralı Sakine KARABULUT GENÇAY, tez konusunun etik kurul onayı alınması kaydı ile “16-19 Yaş Arası Adölesan Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Değerlendirilmesi” olarak belirlenmesine **OY BİRLİĞİ** ile karar verildi.

e-imzalıdır Prof. Dr. Ayşe AKTAŞ Enstitü Müdürü	e-imzalıdır Prof. Dr. Necip KUTLU Üye
Katılmadı Doç. Dr. Elgin TÜRKÖZ ULUER Müdür Yardımcısı	e-imzalıdır Doç. Dr. Murat TAŞ Üye
e-imzalıdır Prof. Dr. Sezgi ÇINAR PAKYÜZ Üye	e-imzalıdır Prof. Dr. Necip KUTLU Enstitü Sekreteri V. Raportör

Aslı Gibidir
09/01/2018

Prof. Dr. Necip KUTLU
Enstitü Sekreteri V.

EK 3. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İZMİR İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
SBÜ İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Toplantı No : 1
Tarih : 10 Ocak 2018
Karar No : 32

Hastanemiz Sosyal Hizmet Uzmanı Sakine KARABULUT GENÇAY'ın Yüksek Lisans tezi olarak yapılması planlanan "16-19 yaş arası adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının değerlendirilmesi" konulu araştırmaya ait dosya görüşülmüş çalışmanın gerekçe, yöntem ve etik açıdan uygun olduğuna, Sakine KARABULUT GENÇAY sorumluluğunda yürütülmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

BAŞKAN : Doç. Dr. Şükran KÖSE

ÜYELER: Doç. Dr. Cüneyt Eftal TANER

Doç. Dr. Süheyla SERİN SENER

Doç. Dr. Ahmet KAYA

Doç. Dr. Tolga KANDOĞAN

Doç. Dr. Özgür ÖZTEKİN

Doç. Dr. Emel Ebru PALA

Uzm. Dr. Ahenk PAKSOY

Doç. Dr. Can ÖZTÜRK

Yrd. Doç. Dr. İ. Eren AKÇİÇEK

Emekli Subay Atıf Can ÖKTEN

Avukat Murat BAŞKIRT

İzmir Kuzey Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği
Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yerel Etik Kurulu Yenişehir / İZMİR
Telefon: 0 232 4696969 / 6128

EK 4. KURUM ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

SBÜ TEPECİK EĞİTİM-ARAŞTIRMA HASTANESİ ARAŞTIRMA HASTANESİ ARAŞTIRMA ÖN İZİN BELGESİ

Araştırmamı Kurumunuzda yapabilmem için gerekli ön iznin verilmesi hususunda, gereğini arz ederim.

Ad Soyad: Sakine Karabulut Gençay

Cep Tel: 05425311834

Tarih: 09.02.2018

İmza:

Araştırmanın;

Adı/ Konusu:	16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ Bu araştırmanın konusu 16-19 yaş aralığında adölesan dönemde olup evlenen ve/veya gebe olan ile evli ve/veya gebe olmayan kadınların toplumsal cinsiyet algıları karşılaştırmalı olarak betimlenecektir. Böylece erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerde
Uygulanacağı Birimler:	Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinikleri ve poliklinikleri.
Varsa Destekleyen (Hibe destek, fon vb.) Kurum/Kuruluş Adı:	YOK
Başlama Tarihi ve Süresi:	15.02.2018-31.12.2018
Tez Çalışması ise Danışman Öğretim Üyesi Ad Soyadı:	Doç. Dr. Hakan BAYDUR

Eğitim / Ar-Ge Birim Sorumlusu

İmza
.../.../2018

Bakım Hizmetleri Müdürü

İmza
13.02/2018
T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İZMİR TEPECİK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ
HACER RASTICIL
Sağlık Bakım Hizmetleri Müdürü

Klinik / Birim Sorumlusu

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
TÜREYİŞ KAMU HASTANELERİ KURUMU
İzmir İli Kamu Hastaneleri Birliği Kocayay Gönül SSK Hastanesi
Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Doç. Dr. Azra YURTKUL
Kadın Hast. ve Doğum Hastalığı Baş Asistanı
İdari Sorumlusu
Dip. No: 24459

HASTANE YÖNETİCİSİ

İmza
T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İZMİR TEPECİK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ
Doç. Dr. Mustafa EMİROĞLU
Başhekim / Yönetici
Dip. No: 6207 Dip. Tes. No: 58867

EK 5. ÖZGEÇMİŞ

Adı	Sakine	Soyadı	KARABULUT GENÇAY
Doğum Yeri	Zara	Doğum Tarihi	01. 01.1973
Uyruğu	T.C.	Tel	05425311834
E-Mail	skgencay@hotmail.com		

Eğitim Düzeyi

Derece	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2000
Lise	Sivas Atatürk Sağlık Meslek Lisesi	1991

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (Yıl – Yıl)
Sosyal Hizmet Uzmanı	Sincan Nafiz Körez Devlet Hastanesi	2 yıl
Sosyal Hizmet Uzmanı	Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi	10 yıl

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*
İngilizce	Orta	-	Orta

Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı	64	72

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma Becerisi
Office	Orta

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirilmiştir.

EK 6. BENZERLİK RAPORU BİLDİRİMİ

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS ORJİNALLİK RAPORU

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Adı: 16-19 YAŞ ARASI ADÖLESAN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezime ilişkin 31/05/2019 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 11'dir.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza
31.05.2019

Adı Soyadı : Sakine KARABULUT GENÇAY
Öğrenci No : 161358012
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.
(Doç.Dr.Hakan BAYDUR)

Açıklamalar

- 1-Tez Çalışması Orjinallik Raporu (TÇOR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneciler tarafından alınır.
- 2-Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başarılı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇOR alınır.(400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)
- 3-TÇOR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.
Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.
- 4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın sürenlenmesinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimedden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
- 5-**İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir;** aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süreç gerektirecektir.
- 6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı," raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu" formuna işlenir.
- 7- **Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.**
- 8-Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrenci, tez savunma sınavı tarihi sonrasında tezde yapılmış muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak alınmış ikinci bir intihal raporundaki bilgiler kullanılarak hazırlanmış ve tez danışmanı tarafından onaylanarak imzalanmış ikinci bir "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu"nu Enstitüye teslim etmekle yükümlüdür.
- 9-Turnitin Hakkında Bilgiler: <http://kutuphane.cbu.edu.tr/turnitin.9370.tr.html>